

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Α. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1981

A. Δ.

49916

18-6-2007

~~~~~

ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

— Z

Με απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπὸ τὸν Ὄργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

ΛΕΞΗΝΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Με την παρούσα έκδοση της Λεξικής Κωδικοποίησης τα δημοτικά
όνομα των δημοτικών σχολείων και Λυκείου ταυ-
τώνονται με τα Ονομαστικά Έκδομας Δημοτικών Σχ-
ολείων και Λυκείων για ΔΩΡΕΑΝ.

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Α. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΓΩΓΗ
ΤΟΥ
ΠΟΛΙΤΗ

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1981

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Τ. ΤΥΜΠΑΖΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ
ΑΘΗΝΑ 1981

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

1. Κοινωνική ζωή και όμαδική συμβίωση.

Ἡ κοινωνική ζωή εἶναι χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ἡ όμαδική συμβίωση εἶναι φαινόμενο πού παρατηρεῖται καί στούς ἄλλους ζωντανούς όργανισμούς, δηλαδή στά ζῶα καί στά φυτά. Μεταξύ τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων καί τῆς συμβίωσης τῶν ζῶων καί τῶν φυτῶν ὑπάρχουν πολλές καί βασικές διαφορές, πού δέν ἐπιτρέπουν τό συσχετισμό καί τή σύγκριση τῶν φαινομένων. Οἱ κυριότερες ἀπό τίς διαφορές αὐτές εἶναι οἱ ἑξῆς:

α. Ἡ κοινωνική ζωή τῶν ἀνθρώπων ἔχει λογικό καί συναισθηματικό χαρακτήρα, ἐνῶ ἡ συμβίωση τῶν ζῶων εἶναι ἐνστικτώδης καί τῶν φυτῶν τυχαία ἢ δημιουργημένη ἀπό τόν ἄνθρωπο.

β. Ἡ ἐξάρτηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τό φυσικό του περιβάλλον εἶναι σχετική καί ἐπηρεάζεται ἀπό τήν τεχνολογία. Ἀντίθετα, τά ζῶα καί τά φυτά συνδέονται ἄμεσα καί ἀπόλυτα μέ τό φυσικό τους περιβάλλον.

γ. Οἱ ἄνθρωποι μποροῦν καί δημιουργοῦν τεχνητό περιβάλλον (οἰκισμούς, δρόμους, μέσα συγκοινωνίας κλπ.), ἐνῶ ἡ δυνατότητα αὐτή εἶναι περιορισμένη στά ζῶα (κατασκευή φωλιάς) καί ἀνύπαρκτη στά φυτά.

δ. Ἡ κοινωνική ζωή τῶν ἀνθρώπων δέχεται τήν ἐπίδραση τοῦ πολιτισμοῦ καί ἐξελισσεται, ἐνῶ στίς συμβιοτικές όμάδες τῶν ζῶων καί τῶν φυτῶν δέν ὑπάρχει ἐξέλιξη.

ε. Οἱ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ὡς μελῶν μιᾶς όποιασδήποτε κοινωνίας εἶναι ἐνσυνείδητες καί ρυθμίζονται μέ κανόνες δικαίου, ἐνῶ οἱ σχέσεις τῶν ζῶων εἶναι ἐνστικτώδεις καί ἀνακλαστικές. Γιά σχέσεις τῶν φυτῶν δέ γίνεται λόγος.

Με βάση όλες αυτές τις διαφορές λέμε ότι άλλο είναι η κοινωνική ζωή των ανθρώπων και άλλο τό φαινόμενο τής συμβίωσης των ζώων και των φυτών. Γι' αυτό και οί ὄροι πού χρησιμοποιοῦνται σέ κάθε περίπτωση εἶναι διαφορετικοί. Με τούς ὄρους κοινωνία και κοινωνική ζωή ἐκφράζεται ἡ συμβίωση των ἀνθρώπων, ἐνώ γιά τόν προσδιορισμό τής συμβίωσης των ζώων ἐπικρατοῦν οί ὄροι κοπάδι, ἀγέλη, κυψέλη, σμήνος κλπ. και των φυτών οί ὄροι δάσος, φυτεία κ.ἄ.

2. Ἡ ἀναγκαιότητα τής κοινωνικῆς ζωῆς.

Ὁ ἄνθρωπος ἀνέπτυξε κοινωνική ζωή ἀπό τότε πού βρέθηκε πάνω στόν πλανήτη μας. Αυτό ὀφείλεται σέ μία φυσική ὀρμή πού τόν χαρακτηρίζει και πού τόν ὀδηγεῖ στή συμβίωση και τήν κοινωνία μέ τούς συνανθρώπους του. Τήν ὀρμή αὐτή τή λέμε **κοινωνικότητα**.

Ἡ ὀρμή τής κοινωνικότητας δέν εἶναι τυφλή και ἐνστικτώδης, ἀλλά δύναμη μέ τήν ὁποία ἐκδηλώνεται και ἀναπτύσσεται ἡ προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Εἰδικότερα, ὁ ἄνθρωπος συνειδητοποιεῖ ὅτι ἔχει λογικό, βούληση και συναίσθημα ἀπό τή στιγμή πού ἔρχεται σέ ἐπαφή και ἐπικοινωνεῖ μέ τούς ἄλλους. Ἔτσι φανερόνεται και ὀλοκληρώνεται ἡ προσωπικότητά του. Ἄλλά ὑπάρχει κι ἄλλος σοβαρός λόγος πού ὀδηγεῖ τόν ἄνθρωπο στήν κοινωνική ζωή. Εἶναι οί βιοτικές του ἀνάγκες (τροφῆς, κατοικίας, προστασίας κλπ.), πού ἱκανοποιοῦνται χάρη στή συνεργασία του μέ τούς ἄλλους.

Ἐξω ἀπό τήν κοινωνία εἶναι ἀδύνατο νά ἐκδηλωθεῖ ἡ προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου και νά ἱκανοποιηθοῦν οί βιοτικές του ἀνάγκες. Ἄν ὑποθεθεῖ ὅτι ἀπομονώνεται ἀμέσως μετά τή γέννησή του ἕνα ἄτομο, πού ἔχει ὀλες τίς προϋποθέσεις νά γίνει μεγαλοφυΐα, εἶναι βέβαιο πώς δέ θά σημειώσει καμιά ἐξέλιξη, ἀλλά θά ζήσει σέ πρωτόγονη κατάσταση. Γι' αὐτό ὁ Ἄριστοτέλης, πού χαρακτήρισε τόν ἄνθρωπο «ὄν πολιτικόν», δηλαδή κοινωνικό, λέει ὅτι ἐκεῖνος πού δέν αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη τής κοινωνικῆς ζωῆς εἶναι ἡ Θεός ἢ θηρίο.

Τέλος, πρέπει νά σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι ἡ τάση τοῦ ἀνθρώπου γιά κοινωνική ζωή ἐνισχύεται και διευκολύνεται ἀπό τήν ἱκανότητά του νά συνεννοεῖται μέ τά ἄλλα μέλη τής κοινωνίας. Ὁ ἐναρθρος λόγος, πού διαθέτει, τοῦ ἐπιτρέπει νά διατυπώνει και νά ἐκφράζει τίς σκέψεις του, οί ὁποῖες γίνονται κατανοητές ἀπό τούς ἄλλους. Ἔτσι ἐξυπηρετεῖται ἡ καθημερινή ἐπικοινωνία και προάγεται γενικά ἡ ζωή του.

3. Μορφές και εξέλιξη της ανθρώπινης κοινωνίας 60'

Η κοινωνική ζωή του ανθρώπου πήρε διάφορες μορφές διαμέσου των αιώνων. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν ήταν ίδιοι σ' όλες τις εποχές οι λόγοι που οδήγησαν στη συγκρότηση των κοινωνικών ομάδων. Οι δεσμοί μεταξύ των μελών των πρώτων κοινωνιών ήταν κυρίως φυσικοί ή φυσιολογικοί (κοινή καταγωγή, προστασία παιδιών κλπ.). Αργότερα ένα πλέγμα σχέσεων (πολιτικών, οικονομικών, άμυντικών κλπ.), που αναπτύχθηκαν μεταξύ των ανθρώπων, οδήγησαν στη δημιουργία νέων μορφών κοινωνικής συμβίωσης, στίς όποιες οι φυσικοί δεσμοί έχουν δευτερεύουσα θέση ή είναι άνυπαρκτοι.

Οι κυριότερες μορφές που πήρε η κοινωνική ζωή με βάση τους φυσικούς δεσμούς των μελών της ήταν οι εξής:

α. Η οικογένεια : Πρόκειται για την πρώτη και βασική μορφή κοινωνικής συμβίωσης του ανθρώπου, που αναπτύχθηκε ιστορικά σε όλο σχεδόν τον κόσμο. Σά σύνολο στηρίζεται στον ισχυρό δεσμό του αίματος, στην αμοιβαιότητα των αισθημάτων των μελών της και στην ανάγκη διατροφής και προστασίας των παιδιών, αφού, όπως είναι γνωστό, ο άνθρωπος πρέπει να περάσει το ένα τέταρτο περίπου της ζωής του κοντά στους γονείς του, για να καταστεί ικανός να ζήσει μόνος του. Γι' αυτό η οικογένεια διατήρησε αναλλοίωτο το χαρακτήρα της σ' όλες τις εποχές και εξακολουθεί ν' αποτελεί τον πυρήνα της κοινωνικής ζωής.

β. Η πατριά : Ήταν άθροισμα πολλών οικογενειών με κοινή καταγωγή και στοιχειώδη πολιτική οργάνωση. Έπικεφαλής κάθε πατριάς ήταν ένα από τα μέλη της που συγκέντρωνε και άσκούσε όλες τις εξουσίες. Τόν τύπο της πατριαρχικής οργάνωσης της ζωής τον συναντούμε στην Παλαιά Διαθήκη και στην αρχαία Ρωμαϊκή Ιστορία (Familia με αρχηγό τον Pater Familias). Ιστορικά η ένωση πολλών πατριών οδήγησε σε νέους κοινωνικούς σχηματισμούς, στίς φυλές και τά έθνη.

γ. Η φυλή : Στη φυλή, που ήταν ευρύτερο από την πατριά κοινωνικό σύνολο, οι συγγενικοί δεσμοί των μελών της ήταν χαλαροί, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αισθάνονταν ξένα μεταξύ τους. Είχαν τά ίδια ανθρωπολογικά γνωρίσματα (σωματική κατασκευή, χρώμα κλπ.), τούς ίδιους θεσμούς (θρησκεία, δίκαιο κ.ά.) και τή συνείδηση

της κοινής καταγωγής. Αρχικά οι φυλές ζούσαν νομαδική ζωή. Με την ανάπτυξη όμως της γεωργίας εγκαταστάθηκαν σε όρισμένο μέρος και εξελίχθηκαν σε κράτη.

δ. Τό Έθνος : Έθνος είναι τό κοινωνικό σύνολο πού προσδιορίζεται περισσότερο από τό κοινό ιστορικό παρελθόν και τή συνείδηση της κοινής άποστολής και των κοινών επιδιώξεων των μελών του. Από τήν άποψη αυτή είναι δυνατό νά ονομασθεί έθνος και ό λαός του όποιου οι πολίτες δέν έχουν κοινή καταγωγή (π.χ. τό 'Αμερικανικό Έθνος). Η έννοια όμως αυτή του έθνους είναι μεταγενέστερη. Αρχικά τό στοιχείο της κοινής καταγωγής, όπως και ή ίδια γλώσσα, ή ίδια θρησκεία και τά ίδια ήθη και έθιμα ήταν τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του έθνους.

Εξάλλου οι κυριότερες μορφές της κοινωνικής ζωής μέ βάση τό πλέγμα των σχέσεων πού συνδέουν τά μέλη τους είναι οι εξής :

α. Τό Κράτος : Τό Κράτος είναι πολιτικός οργανισμός και άσκει έξουσία. Η έξουσία του κράτους πηγάζει από τό λαό και άσκείται στό λαό πού έχει εγκατασταθεί στό έδαφός του. Η δομή και ή σύνθεση του σημερινού Κράτους εκφράζεται μέ ένα δίκτυο σχέσεων των μελών του. Στην πρώτη του όμως εμφάνιση είχε και φυσικά γνωρίσματα, άφου είτε μέ τή μορφή του περιορισμένου σε έκταση κράτους (κράτος = πόλη), είτε μέ τή μορφή της αυτοκρατορίας (ανατολικές αυτοκρατορίες, έθνικά κράτη της Εύρώπης) άπλωνόταν σε λαούς πού ανήκαν στό ίδιο έθνος.

β. Οι διεθνείς ενώσεις, συμμαχίες και οργανισμοί : Μέ βάση τις άναπτυσσόμενες μεταξύ των κρατών οικονομικές, πολιτικές, άμυντικές κλπ. σχέσεις έχουμε σήμερα τή συνεργασία των λαών σε διεθνές επίπεδο (ΕΟΚ, Συμβούλιο της Εύρώπης, κλπ.). Άποκορύφωμα της διεθνούς συνεργασίας των λαών είναι ό 'Οργανισμός των Ηνωμένων Έθνών (ΟΗΕ).

γ. Οι σύλλογοι, τά σωματεία κ.ά. : Μέσα στις κοινωνίες των κρατών ή και πέρα άπ' αυτές δημιουργούνται μεταξύ των ανθρώπων σχέσεις πού τους εντάσσουν σε ιδιαίτερα σύνολα. Έτσι, μέ βάση τις οικονομικές σχέσεις δημιουργούνται οι εταιρίες μέ τις διάφορες μορφές τους, μέ βάση τις επαγγελματικές σχέσεις τά σωματεία κ.ο.κ. Οι κοινωνικές αυτές ομάδες, επειδή συγκροτούνται για τήν έξυπηρέτηση όρισμένου σκοπού, υπάρχουν όσο υπάρχει και ό σκοπός πού

επιδιώκουν. Διαφορετικά διαλύονται.

Από τις μορφές της κοινωνικής συμβίωσης, που αναφέρθηκαν πιο πάνω, έμειναν σταθερές διαμέσου των αιώνων μόνο η οικογένεια, τό έθνος και τό κράτος. Η σταθερότητα όμως των τελευταίων είναι μόνο τυπική. Ός προς τή δομή τους δέχτηκαν τήν επίδραση του πολιτισμού και είχαν ανάλογη εξέλιξη. Τό σύγχρονο κράτος δέν έχει τή δομή που είχαν τά κράτη της αρχαίας εποχής ή του μεσαίωνα και ή έθνολογική σύνθεση του πληθυσμού της γής σήμερα διαφέρει από εκείνη των παλαιότερων εποχών. Μόνο ή οικογένεια δέν έχει απομακρυνθεί αισθητά από τήν αρχική της δομή. Οί άλλοι κοινωνικοί σχηματισμοί δέχτηκαν άμεσα τήν επίδραση του πολιτισμού και υποχώρησαν (πατριά, φυλή) ή μετασχηματίστηκαν ανάλογα μέ τις νέες σχέσεις που αναπτύχθηκαν.

4. Κοινωνία και δίκαιο

Υπάρχει μιά άρχή, ισχυρή σέ όλες τις εποχές και όλες τις μορφές της κοινωνικής ζωής, που λέει ότι «δπου υπάρχει κοινωνία, υπάρχει και δίκαιο». Η άρχή αυτή σημαίνει πως τό δίκαιο είναι αναπόσπαστο στοιχείο της κοινωνίας και ότι ή κοινωνία δέν μπορεί νά υπάρχει χωρίς τό δίκαιο.

Η αναγκαιότητα του δικαίου για τήν κοινωνία πηγάζει από τήν ανάγκη νά ρυθμίζονται και έναρμονίζονται οί σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών της. Τήν ανάγκη αυτή κατανόησε ό άνθρωπος από τά πρώτα βήματα της κοινωνικής του ζωής, γι' αυτό κανόνες συμπεριφοράς ίσχυσαν και στίς πρωτόγονες κοινωνίες. Οί κανόνες αυτοί που ρυθμίζουν τή συμπεριφορά του ανθρώπου στίς σχέσεις του μέ τούς άλλους δίνουν τήν έννοια του δικαίου.

Τό δίκαιο, ανεξάρτητα άν σέ ορισμένες εποχές έγινε όργανο στα χέρια των ισχυρών, δημιουργήθηκε από τή σύμφυτη μέ τήν κοινωνική ζωή ιδέα της δικαιοσύνης, ή όποία απαιτεί ίδιες καταστάσεις νά ρυθμίζονται μέ τόν ίδιο τρόπο και ό καθένας νά αντιμετωπίζεται μέ βάση τήν ελεύθερη συμπεριφορά του.

Αρχικά οί κανόνες του δικαίου ήταν άγραφοι. Η εφαρμογή τους όμως ήταν ομοίμορφη και υποχρεωτική. Η υποχρεωτικότητά τους έγινε συνείδηση των μελών της κοινωνίας και έτσι διαμορφώθηκαν τά **έθιμα**.

Μέ τήν πρόοδο όμως του ανθρώπου και τήν εξέλιξη της κοινωνι-

κῆς του ζωῆς δημιουργήθηκαν νέες καταστάσεις καί νέες σχέσεις πού χρειάζονταν νέα ρύθμιση. Τότε χρειάστηκε νά τεθοῦν γραπτοί κανόνες δικαίου πού ὀνομάστηκαν **νόμοι**. Ἡ θέσπιση τῶν νόμων ἦταν ἔργο ἐκείνων πού εἶχαν τήν ἐξουσία. Σήμερα, πού τό κράτος εἶναι ἡ βασική μορφή πολιτικῆς ὀργανώσεως τῆς κοινωνίας καί ἔχει περιλάβει στούς κόλπους του ὄλες τίς μικρότερες κοινωνικές ὁμάδες, ἡ εἰσαγωγή τῶν νόμων γίνεται ἀπό τή **νομοθετική ἐξουσία**. Στά δημοκρατικά ὀργανωμένα κράτη ἡ νομοθετική ἐξουσία εἶναι ἀνεξάρτητη καί συγκροτεῖται ἀπό ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ.

Τά κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ δικαίου, μέ τό ὅποιο ρυθμίζονται οἱ σχέσεις τῶν μελῶν κάθε κοινωνίας εἶναι τά ἐξῆς:

α. Οἱ κανόνες του εἶναι γιά ὄλους ὑποχρεωτικοί.

β. Ἡ ὑποχρεωτικότητα τῶν κανόνων τοῦ δικαίου ἐξασφαλίζεται μέ τήν ἐπιβολή κυρώσεων. Ἔτσι κάθε μέλος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἀναγκάζεται νά τοῦς ἐφαρμόσει καί γι' αὐτό λέγεται ὅτι τό δίκαιο εἶναι καί ἐξαναγκαστό.

γ. Μέ τοῦς κανόνες τοῦ δικαίου ρυθμίζονται οἱ ὑπάρχουσες σχέσεις καθῶς κι ἐκεῖνες πού προβλέπεται ν' ἀναπτυχθοῦν. Γι' αὐτό τό δίκαιο δέν καλύπτει σχέσεις πού ἀναπτύχθηκαν στό παρελθόν. Σπάνια, δηλαδή, ἔχουν οἱ κανόνες τοῦ δικαίου ἀναδρομική ἰσχύ. Ἡ ἀρχή αὐτή εἶναι σύμφωνη καί μέ τήν ἰδέα τῆς δικαιοσύνης πού ἀπαιτεῖ νά γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ἀπό πρῖν τοῦς κανόνες πού θά ρυθμίζουν τή μελλοντική συμπεριφορά του.

δ. Ἐπειδή ὁ ἄνθρωπος προοδεύει καί δημιουργοῦνται συνέχεια νέες σχέσεις, ἐνῶ ἄλλες ὑποχωροῦν, τό δίκαιο δέν εἶναι ποτέ στατικό. Μεταβάλλεται κι ἐμπλουτίζεται μέ νέες διατάξεις, προσαρμοσμένες κάθε φορά στίς νέες συνθήκες τῆς ζωῆς κι ἐπηρεασμένες ἀπό τίς νέες ἀντιλήψεις τοῦ ἀνθρώπου γιά τό δίκαιο.

Ἄλλοι κανόνες ρυθμιστικοί τῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων, ἐκτός ἀπό τοῦς κανόνες τοῦ δικαίου, εἶναι οἱ κανόνες τῆς ἐθιμοτυπίας καί τῆς ἠθικῆς. Ἐθιμοτυπικοί κανόνες εἶναι ἐκεῖνοι πού ἐπηρεάζουν τήν ἐξωτερική συμπεριφορά τοῦ ἀνθρώπου στίς καθημερινές του σχέσεις (ἀνταπόδοση χαιρετισμοῦ, εὐχές κατά τίς γιορτές κλπ.), χωρίς νά συνοδεύονται ἀπό τίς γνωστές κυρώσεις τῶν κανόνων τοῦ δικαίου σέ περίπτωση παραβάσεώς του. Ἄν ὅμως δέν ὑπάρχουν νομικές κυρώσεις γιά τήν ἔλλειψη σεβασμοῦ στούς κανόνες τῆς ἐθιμοτυπίας,

υπάρχουν κυρώσεις κοινωνικές. 'Εκείνος πού δέν έχει έθιμοτυπική συμπεριφορά χαρακτηρίζεται άντικοινωνικός και άπομονώνεται.

Οί άνθρώπινες σχέσεις επηρεάζονται άποτελεσματικά κι από τούς κανόνες τής ήθικής, οί όποιοί έχουν τά έξης χαρακτηριστικά γνωρίσματα :

α. 'Υπαγορεύονται από τόν σύμφυτο μέ τήν κοινωνική ζωή ήθικό νόμο και δέν επιβάλλονται από τά άρμόδια νά νομοθετοϋν όργανα τής κοινωνίας.

β. 'Απεϋθύνονται περισσότερο στην έσωτερική διάθεση του άνθρώπου και λιγότερο στην έξωτερική του συμπεριφορά.

γ. Σέ άντίθεση προς τούς κανόνες του δικαίου και τής έθιμοτυπίας, πού είναι αυστηρά τυπικοί, οί κανόνες τής ήθικής έχουν όρισμένα όρια έλαστικότητας και μόνο τό ξεπέραςμα των όρίων αυτών δείχνει συμπεριφορά ήθικά απαράδεκτη.

'Ο σεβασμός των κανόνων τής ήθικής δέν εξαρτάται από τή θέληση τής οργανωμένης κοινωνίας, αλλά από τήν ήθική ευαισθησία του άνθρώπου. Γι' αυτό και οί κυρώσεις για τήν παράβασή τους έχουν ήθικό χαρακτήρα.

5. Λειτουργίες τής κοινωνίας και άποτελέσματα τής κοινωνικής ζωής

'Ο Πλάτωνας λέει ότι ό άνθρωπος δέν είναι αυτάρκης, αλλά έχει τήν ανάγκη των άλλων σέ πολλά. Για τήν ικανοποίηση αυτής τής ανάγκης υπάρχει ή πόλη (ή Πολιτεία, τό Κράτος), όπου πραγματοποιείται ή επικοινωνία και άλληλοσυμπλήρωση των πολιτών. Μέσα στην Πολιτεία, πού άποτελεί σήμερα τήν κυριότερη μορφή τής οργανωμένης κοινωνίας, ό καθένας δέχεται τίς υπηρεσίες των άλλων και προσφέρει σ' αυτούς τίς υπηρεσίες τίς δικές του. 'Ετσι αναπτύσσονται ποικίλες δραστηριότητες, πού έλέγχονται από τό Κράτος και άποτελοϋν τίς λειτουργίες τής κοινωνίας.

Κυριότερες από τίς λειτουργίες αυτές είναι οί έξης :

α. 'Η φροντίδα για τήν ανεξαρτησία τής κοινωνίας και τήν άρμονική συμβίωση των πολιτών. Αυτό κατορθώνεται μέ τή διατήρηση ένόπλων δυνάμεων, τήν ύπαρξη όργάνων πού φροντίζουν για τήν έσωτερική έννομη τάξη και ασφάλεια, τή λειτουργία δικαστηρίων, για τήν άπονομή τής δικαιοσύνης και τήν ανάπτυξη διπλωματικών σχέσεων.

β. Ἡ προσφορά ὑπηρεσιῶν μέ σκοπό τήν εὐημερία τοῦ συνόλου. Τέτοιες ὑπηρεσίες εἶναι ἡ παροχή παιδείας στούς πολίτες, ἡ φροντίδα γιά τή δημόσια υἰγεία, ἡ κοινωνική πρόνοια, ἡ κατασκευή ἔργων πού ἐξυπηρετοῦν τό σύνολο καί ἄλλες.

γ. Ἡ ρυθμιστική παρέμβαση στίς σχέσεις καί τίς δραστηριότητες τῶν πολιτῶν γιά τήν ἐξασφάλιση τῆς ἀπαραίτητης ἰσορροπίας μεταξύ τους. Αὐτό γίνεται μέ τή θέσπιση κανόνων δικαίου πού ρυθμίζουν π.χ. τίς σχέσεις ἐργοδοτῶν καί ἐργατῶν, καθορίζουν τά πλαίσια τῆς ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος κλπ.

δ. Ἡ ἀνάπτυξη ἐπιχειρηματικῶν δραστηριοτήτων πού ἐνδιαφέρουν τό σύνολο. Πρόκειται γιά τίς κοινωφελεῖς δραστηριότητες τοῦ Κράτους, ὅπως εἶναι οἱ συγκοινωνίες, οἱ τηλεπικοινωνίες, οἱ κοινωνικές ἀσφαλίσεις καί ἄλλες. Σκοπός τῶν δραστηριοτήτων αὐτῶν δέν εἶναι τό κέρδος, ἀλλά ἡ ἐξυπηρέτηση τοῦ συνόλου πού δέ θά ἦταν βέβαιη ἂν ἀφηνόταν στήν ἰδιωτική πρωτοβουλία. Ἐπειτα μέ τόν τρόπο αὐτό προστατεύονται καί οἱ πολίτες ἀπό τίς συνέπειες τῆς κερδοσκοπίας.

Τά ἀποτελέσματα ἀπό τήν κοινωνική ζωή τοῦ ἀνθρώπου εἶναι γνωστά. Μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς ζωῆς αὐτῆς καλύπτεται ἡ ἀνεπάρκεια του, ἐκδηλώνονται καί ἐντείνονται ὅλες του οἱ δυνάμεις, δημιουργεῖται πολιτισμός, ἐπινοοῦνται νέοι τρόποι ζωῆς, ἐφευρίσκονται νέα μέσα γιά τήν ἐξυπηρέτησή του καί γενικότερα καλυτερεῖται ἡ ζωή του. Χωρίς τήν κοινωνική ζωή δέ θά ἔφτανε ὁ ἀνθρώπος στή θαυμαστή θέση πού βρίσκεται σήμερα, οὔτε θά τόν χαρακτήριζε ἡ βεβαιότητα ὅτι μπορεῖ νά ἀτενίζει σέ ψηλότερα ἐπίπεδα ζωῆς. ✚

✚ 6. Τό κοινωνικό μας περιβάλλον καί ἡ θέση μας σ' αὐτό.

Τά πρῶτα πρόσωπα πού γνωρίζουμε μέ τόν ἐρχομό μας στόν κόσμο εἶναι οἱ γονεῖς καί τ' ἀδέλφια μας. Πατέρας, μητέρα καί παιδιά ἀποτελοῦν τό πιά μικρό, ἀλλά καί τό πιά δεμένο κοινωνικό σύνολο, τήν οἰκογένεια. Γιά τόν καθένα μας ἡ οἰκογένειά του εἶναι τό ἄμεσο κοινωνικό περιβάλλον του.

Ἐκτός ὅμως ἀπό τήν οἰκογένεια, ἄμεσο κοινωνικό περιβάλλον μας εἶναι καί τό σύνολο τῶν ἀνθρώπων πού κατοικοῦν στό ἴδιο μέ μᾶς μέρος, τό χωριό ἢ τήν πόλη. Εἶναι οἱ συγχωριανοί καί οἱ συμπολίτες μας. Ἀνάμεσά μας ὑπάρχουν κοινά τοπικά ἐνδιαφέροντα πού

άντιμετωπίζονται συλλογικά με τό θεσμό τής τοπικής αὐτοδιοικήσεως (Κοινοτήτες καί Δήμοι).

Ἄλλά τά ἐνδιαφέροντα καί οἱ ἐπιδιώξεις μας δέν περιορίζονται, οὔτε ἱκανοποιοῦνται μέσα στά στενά ὄρια τής οἰκογένειας καί τής Κοινοτήτας ἢ τοῦ Δήμου. Ὑπάρχει πάντα ἡ ἀνάγκη μιᾶς εὐρύτερης συνεργασίας. Ἡ συνεργασία αὐτή ἐξασφαλίζεται μέ τήν ὕπαρξη καί λειτουργία τοῦ Κράτους. Τό Κράτος εἶναι ἡ πατρίδα μας καί ὁ λαός του οἱ συμπατριῶτες μας, μέ τούς ὁποίους βρισκόμαστε σέ ἄμεση, πολιτική κυρίως, σχέση (καί οἰκονομική καί κοινωνική).

Οἱ εἰδικότερες, ἐξάλλου σχέσεις μας μέ τούς συνανθρώπους μας, ὅπως εἶναι οἱ ἐπαγγελματικές, οἱ ἐπιστημονικές, οἱ πολιτιστικές καί ἄλλες, διαμορφώνονται μέσα στά πλαίσια τοῦ Κράτους μέ τή δημιουργία τῶν διαφόρων ἐπαγγελματικῶν, ἐπιστημονικῶν κλπ. σωματείων. Μέ τά μέλη τους ἔχουμε ἄμεσο καί συναδελφικό δεσμό, ὅσο ὑπάρχει ὁ σκοπός πού μᾶς ἐνώνει.

Θά μπορούσε ἀκόμα νά εἰπωθεῖ ὅτι κοινωνικό περιβάλλον μας εἶναι καί οἱ ἄλλοι λαοί μέ τούς ὁποίους συνεργάζεται τό Κράτος μας. Στήν περίπτωση ὅμως αὐτή, ἐπειδή στή διαμόρφωση τῶν διεθνῶν σχέσεων τῶν λαῶν μετέχουν τά ἐπίσημα κράτη καί οἱ προσωπικές ἐπαφές τῶν πολιτῶν τους εἶναι περιορισμένες, τό περιβάλλον δέν εἶναι ἄμεσο, ἀλλά ἔμμεσο.

Ἡ θέση μας στό κοινωνικό περιβάλλον πού ζοῦμε εἶναι σπουδαία. Γι' αὐτό ἡ παρουσία μας σ' αὐτό πρέπει νά εἶναι θετική. Γιά τή θετική παρουσία μας χρειάζεται σωστή προσαρμογή. Ἡ προσαρμογή αὐτή ἀρχίζει ἀπό τή βρεφική ἡλικία καί συνεχίζεται σ' ὅλη μας τή ζωή.

Στή λειτουργία τής κοινωνικοποιήσεως συμβάλλει καί τό μάθημα τής Ἀγωγῆς τοῦ Πολίτη. Τά θέματα, πού θά θιγοῦν, ἀποβλέπουν στή ἐνημέρωση τοῦ σημερινοῦ μαθητῆ καί αὐριανοῦ ὑπεύθυνου πολίτη γύρω ἀπό τή δομή τῶν μονάδων τής τοπικής αὐτοδιοικήσεως, τίς ἀρχές πού πρέπει νά διέπουν τίς σχέσεις του ὡς μέλους τοῦ ὀργανωμένου κοινωνικοῦ συνόλου, τή συγκρότηση καί λειτουργία τοῦ Κράτους καί τίς κυριότερες μορφές μέ τίς ὁποῖες ἐκδηλώνεται σήμερα ἡ διεθνής συνεργασία τῶν λαῶν.

ὅσον γένη κοινωνικοποίηση εἰ ἐνταίφασ.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιές διαφορές υπάρχουν μεταξύ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων καί τοῦ φαινομένου τῆς συμβιώσεως τῶν ζώων καί τῶν φυτῶν;
2. Γιατί εἶναι ἀναγκαία γιά τόν ἄνθρωπο ἡ κοινωνική ζωή;
3. Ποιές εἶναι οἱ κυριότερες μορφές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς μέ βάση τοὺς φυσικοὺς δεσμούς τῶν ἀνθρώπων καί ποιές μέ βάση τό πλέγμα τῶν σχέσεων πού ἀναπτύσσονται μεταξύ τους;
4. Ποιά εἶναι τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ δικαίου;
5. Ποιά εἶναι τά γνωρίσματα τῶν κανόνων τῆς ἠθικῆς;
6. Ποιές εἶναι οἱ κυριότερες λειτουργίες μιᾶς ὀργανωμένης πολιτικῆς κοινωνίας;

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

Ἡ ὀργάνωση τοῦ Κράτους στηρίζεται σέ ἓνα βασικό καί θεμελιώδη νόμο, πού τό λέμε Σύνταγμα. Τό Σύνταγμα, γιά τό ὅποιο θά γίνει λόγος στό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου, ὀρίζει μεταξύ τῶν ἄλλων καί τόν τρόπο τῆς διοικήσεως τοῦ Κράτους ἤ μέ ἄλλα λόγια τό διοικητικό σύστημα πού ἀκολουθεῖται.

Ἐπάρχουν δύο διοικητικά συστήματα, τό συγκεντρωτικό καί τό ἀποκεντρωτικό. Συγκεντρωτικό εἶναι ἐκεῖνο στό ὅποιο ἡ διοίκηση ἀσκεῖται ἀπό τίς Κεντρικές Ἐπηρεσίες τῶν Ἐπουργείων καί ἀποκεντρωτικό ἐκεῖνο στό ὅποιο τίς τοπικές ὑποθέσεις τίς διαχειρίζονται τοπικά διοικητικά ὄργανα. Ἄν τά τοπικά διοικητικά ὄργανα εἶναι διορισμένοι ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους, τότε τό σύστημα δέν εἶναι οὐσιαστικά ἀποκεντρωτικό, ἀλλά ἀποσυγκεντρωτικό, διότι πρόκειται γιά μιᾶ ἀπλή ἀποσυγκέντρωση τῶν ἐπηρεσιῶν τοῦ Κράτους. Ἄν ὁμως στήν ἀνάδειξη τῶν ὀργάνων αὐτῶν συμμετέχει κι ὁ λαός, τότε ὑπάρχει ἀποκέντρωση καί τοπική αὐτοδιοίκηση.

Σύμφωνα μέ τό δικό μας Σύνταγμα (ἄρθρα 101 καί 102) ἡ διοίκηση τοῦ Κράτους στηρίζεται στήν ἀποκέντρωση καί τήν τοπική αὐτοδιοίκηση. Ἐκφραση τῆς ἀποκεντρώσεως ἀποτελεῖ ὁ Νομός καί τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἡ Κοινότητα καί ὁ Δήμος.

Ὁ Νομός εἶναι μιᾶ ἀπλή διοικητική περιφέρεια πού διευκολύνει

τή διοίκηση τής Χώρας. Ὑπάρχει ὁμως καί σάν δεύτερος βαθμός τής τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως. Αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο, διότι α) ὑπάρχουν κοινές ὑποθέσεις καί συμφέροντα στίς Κοινότητες καί τούς Δήμους κάθε Περιφέρειας, β) ὑποστηρίζονται καλύτερα τά τοπικά θέματα ἀπό ὅσο θά ὑποστηρίζονταν ἀπό κάθε Κοινότητα ἢ Δήμο χωριστά καί γ) πρέπει νά γίνονται ἔργα πού θά ἐξυπηρετοῦν εὐρύτερες περιοχές.

Κύρια ὁμως ὄργανα καί πρῶτος βαθμός τής τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως εἶναι οἱ Κοινότητες καί οἱ Δήμοι, ὅπου οἱ δημότες ἐκλέγουν ἐκείνους πού τούς διοικοῦν. Τά διοικητικά ὄργανα αὐτῶν μποροῦν καί ἔχουν τήν ὑποχρέωση νά ἀναπτύσσουν δραστηριότητες γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἀναγκῶν καί τήν ἐξυπηρέτηση τῶν συμφερόντων τοῦ τόπου τους. Οἱ πράξεις τους ἐλέγχονται ἀπό τό Νομάρχη, μόνο γιά νά διαπιστωθεῖ ἐάν εἶναι σύμφωνες μέ τό νόμο.

Οἱ Κοινότητες καί οἱ Δήμοι δέν εἶναι λοιπόν διοικητικές περιφέρειες. Εἶναι νομικά πρόσωπα. Νομικά πρόσωπα λέμε ἐκεῖνα πού, ἐνῶ δέν εἶναι ἀπό τή φύση τους πρόσωπα, ὅπως εἶναι οἱ ἄνθρωποι, ἀναγνωρίζονται σάν πρόσωπα, πού ἔχουν δικαιώματα καί ὑποχρεώσεις, ἀπό τό νόμο. Εἰδικότερα ὁ νόμος ἀναγνωρίζει σάν πρόσωπα ὁμάδες ἀνθρώπων ἢ σύνολα περιουσιῶν πού ἐπιδιώκουν ἢ ἐξυπηρετοῦν ὀρισμένο σκοπό. Ἐδῶ ἔχουμε ὁμάδες ἀνθρώπων, τούς δημότες τῶν κοινοτήτων καί τῶν Δήμων, πού ἔχουν ἐνωθεῖ γιά τή διαχείριση τῶν τοπικῶν τους ὑποθέσεων ἀπό κοινοῦ. Ἐπειδή μάλιστα ὁ νόμος διακρίνει τά νομικά πρόσωπα σέ ἐκεῖνα πού ἐξυπηρετοῦν δημόσιους σκοπούς καί τά ὀνομάζει Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ) καί ἐκεῖνα πού ἐξυπηρετοῦν ἰδιωτικούς σκοπούς καί τά ὀνομάζει Νομικά Πρόσωπα Ἰδιωτικοῦ Δικαίου (ΝΠΙΔ), μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι οἱ Κοινότητες καί οἱ Δήμοι εἶναι Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ).

Οἱ Κοινότητες καί οἱ Δήμοι, σά νομικά πρόσωπα, ἐνώνονται μεταξύ τους γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν σκοπῶν τους σέ τοπικές ἐνώσεις Δήμων καί Κοινοτήτων. Ὅλες αὐτές οἱ Ἐνώσεις συγκροτοῦν τήν Κεντρική Ἐνωση Δήμων καί Κοινοτήτων Ἑλλάδος.

Στίς ἐπόμενες ἐνότητες γίνεται εἰδικότερα λόγος γιά τά ὄργανα τής τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καί τής ἀποκεντρώσεως στή Χώρα μας.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ

Στήν ένότητα αὐτή θά δοῦμε μέ συντομία τί λέμε Κοινότητα καί τί Δήμο, ποιά εἶναι τά στοιχεῖα τους, ποιές προϋποθέσεις ἀπαιτοῦνται γιά τήν ἀναγνώρισή τους, ποιά εἶναι τά διοικητικά τους ὄργανα καί πῶς ἐκλέγονται.

1. Ἐννοια καί στοιχεῖα τῆς Κοινότητας καί τοῦ Δήμου

Κοινότητα ἢ **Δήμο** λέμε τό σύνολο τῶν ἀνθρώπων πού κατοικοῦν σέ ὀρισμένη ἐδαφική περιφέρεια τῆς Χώρας μας καί ἔχουν ὀργανωθεῖ γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν τοπικῶν τους ἀναγκῶν.

Σύμφωνα μ' αὐτά, τά στοιχεῖα κάθε Κοινότητας ἢ Δήμου εἶναι δύο, τά ἐξῆς: α) ἡ ἐδαφική περιφέρεια καί β) οἱ μόνιμοι κάτοικοί της. Ἐτσι ἐδαφική Περιφέρεια χωρίς κατοίκους ἢ μετακινούμενες ομάδες ἀνθρώπων δέν μποροῦν ν' ἀποτελέσουν Κοινότητα ἢ Δήμο.

Ὅλη ἡ χώρα μας εἶναι χωρισμένη σέ Κοινότητες καί Δήμους καί κάθε κομμάτι της ἀνήκει σέ κάποια Κοινότητα ἢ Δήμο. Ἡ ἐδαφική περιφέρεια κάθε Κοινότητας ἢ Δήμου εἶναι ὀρισμένη καί τά σύνορα κανονίζονται ἀπό Ἐπιτροπή πού ὀρίζει ὁ ἀρμόδιος Νομάρχης.

Οἱ μόνιμοι κάτοικοι κάθε Κοινότητας ἢ Δήμου λέγονται **δημότες** αὐτῶν καί ἔχουν δικαιώματα καί ὑποχρεώσεις ἀπέναντι στήν Κοινότητα ἢ τό Δήμο τους. Ἡ ιδιότητα ὅτι εἶναι ἕνας δημότης κάποιας Κοινότητας ἢ Δήμου φαίνεται ἀπό τό **δημοτολόγιο**, τό βιβλίο δηλαδή στό ὁποῖο γράφονται οἱ δημότες κατά οἰκογένειες. Γιά τούς ἄνδρες ἡ ιδιότητα αὐτή φαίνεται καί ἀπό τό **μητρώο ἀρρένων**, τό βιβλίο στό ὁποῖο καταγράφονται κατά χρονολογία γεννήσεως.

Τήν ιδιότητα τοῦ δημότη μιᾶς Κοινότητας ἢ Δήμου ἀποκτᾶ κανεῖς α) ἂν γεννηθεῖ ἀπό δημότες τῆς Κοινότητας ἢ τοῦ Δήμου, β) ἂν τό ζητήσει μέ αἴτησή του ὕστερα ἀπό μόνιμη ἐγκατάσταση δύο ἐτῶν σέ μιά Κοινότητα ἢ Δήμο, ὁπότε χάνει τήν ιδιότητα τοῦ δημότη πού εἶχε προηγουμένως, καί γ) μέ τό γάμο της ἢ γυναίκα, ἂν τό ζητήσει μέ αἴτησή της. Στίς δύο τελευταῖες περιπτώσεις πρόκειται γιά **μετα-**

δημότευση. Πάντως κάθε Έλληνας πολίτης είναι δημότης κάποιας Κοινότητας ή Δήμου και κανένας δέν μπορεί νά είναι δημότης δύο ή πιά πολλών Κοινοτήτων ή Δήμων, γιατί αυτό απαγορεύεται από τό Νόμο.

2. Προϋποθέσεις για τήν αναγνώριση Κοινότητας ή Δήμου

Γιά ν' αναγνωριστει μιά **Κοινότητα**, πρέπει νά υπάρχουν οί έξης προϋποθέσεις:

- α) Νά είναι ανεξάρτητος συνοικισμός μέ δικό του όνομα (τοπωνύμιο).
- β) Νά έχει πληθυσμό πάνω από 500 κάτοίκους.
- γ) Νά έχει δημοτικό σχολείο.
- δ) Νά έχει οικονομική δυνατότητα για τίς ανάγκες της.
- ε) Νά τό ζητήσουν τά 3/4 τών ψηφοφόρων κατοίκων της μέ αίτησή τους.

Γιά νά γίνει μιά πόλη (Κοινότητα) Δήμος πρέπει νά υπάρχει μιά από τίς έξης δύο προϋποθέσεις:

- α) Νά έχει πληθυσμό πάνω από 10.000 κάτοίκους ή
- β) Νά είναι πρωτεύουσα Νομού, όποτε γίνεται Δήμος ανεξάρτητα από τόν πληθυσμό της.

Μερικές πόλεις, όπως τά Μέθανα, τό Λουτράκι, ή Αιδηψός, ή Πύλος κ.ά. έγιναν Δήμοι χωρίς νά έχουν πληθυσμό πάνω από 10.000 κάτοίκους ή χωρίς νά είναι πρωτεύουσες Νομών. Στην περίπτωση αυτή ή αναγνώριση έγινε για λόγους τουριστικούς, ιστορικούς κτλ.

3. Τά διοικητικά όργανα τής Κοινότητας ή του Δήμου και ή έκλογή τους

Ή Κοινότητα διοικείται από α) τό Κοινοτικό Συμβούλιο και β) τόν Πρόεδρο.

Ή Δήμος διοικείται από α) τό Δημοτικό Συμβούλιο, β) τή Δημαρχιακή Έπιτροπή, πού αποτελείται από τό Δήμαρχο, ως Πρόεδρο, και δύο ή τέσσερα μέλη ανάλογα μέ τόν πληθυσμό του Δήμου και τόν αριθμό τών μελών του Δημοτικού Συμβουλίου και γ) από τό Δήμαρχο.

Τό Κοινοτικό και τό Δημοτικό Συμβούλιο εκλέγονται κάθε τέσσερα χρόνια μέ γενικές εκλογές, πού λέγονται δημοτικές και κοινοτικές εκλογές. Οί δημότες κάθε Κοινότητας ή Δήμου, οί οποιοί έχουν συμπληρώσει τό 21ο έτος τής ηλικίας τους, είναι γραμμένοι στούς εκλογικούς καταλόγους, έχουν εκλογικό βιβλιάριο, και δέν τούς έχουν αφαιρεθεί μέ δικαστική απόφαση τά πολιτικά τους δικαιώματα, εκλέγουν κατά τίς δημοτικές και κοινοτικές εκλογές τούς Κοινοτικούς και Δημοτικούς άρχοντες.

Δικαίωμα νά θέσουν ύποψηφιότητα για κοινοτικοί ή δημοτικοί Σύμβουλοι έχουν ολοι οί δημότες τής Κοινότητας ή του Δήμου, άν έχουν συμπληρώσει τό 25ο έτος τής ηλικίας τους, άν δέν τούς αφαιρέθηκαν τά πολιτικά δικαιώματα και άν δέν είναι ύπάλληλοι. Για τήν εκθεση ύποψηφιότητας γίνονται άπαραίτητα συνδυασμοί.

Ο Πρόεδρος του Κοινοτικού Συμβουλίου και ο Δήμαρχος εκλέγονται από τούς δημότες για τέσσερα χρόνια και είναι εκείνοι πού ήταν άρχηγοί στούς συνδυασμούς πού πλειοψήφησαν στίς εκλογές.

Τήν τετραετία, για τήν οποία εκλέγονται τά Κοινοτικά και Δημοτικά Συμβούλια, τή λέμε ανάλογα **κοινοτική ή δημοτική περίοδο**. Η κοινοτική και δημοτική περίοδος άρχίζει τήν 1η Ιανουαρίου και λήγει στίς 31 Δεκεμβρίου μετά από τέσσερα χρόνια.

Οί κοινοτικές και δημοτικές εκλογές γίνονται κάθε τέσσερα χρόνια, τήν πρώτη Κυριακή μετά τίς 10 Οκτωβρίου. Μόνο άν μεσολάβησει άλλο γεγονός είναι δυνατό νά αναβληθοϋν. Αυτό έγινε στίς προτελευταίες κοινοτικές και δημοτικές εκλογές, πού, αντί νά γίνουν τόν Οκτώβριο του 1963, έγιναν τόν Ιούλιο του 1964, επειδή μεσολάβησαν οί βουλευτικές εκλογές του Νοεμβρίου 1963 και του Φεβρουαρίου του 1964. Τό ίδιο έγινε και στίς τελευταίες, πού εξαιτίας τής δικτατορίας (1967-1974) έγιναν στίς 30 Μαρτίου 1975.

Η ανάληψη τών καθηκόντων από τά εκλεγμένα Συμβούλια λέγεται εγκατάσταση τών Δημοτικών και Κοινοτικών Άρχων. Η εγκατάστασή τους, όταν οί εκλογές γίνονται κανονικά, γίνεται τήν 1η Ιανουαρίου, όποτε και άρχίζει ή κοινοτική και δημοτική περίοδος.

Ο ΝΟΜΟΣ

Έννοια και διοικητική οργάνωση του Νομού

Η χώρα μας, με βάση τη διαμόρφωση του εδάφους της, χωρίζεται σε μεγάλα γεωγραφικά διαμερίσματα, π.χ. την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα, τη Θεσσαλία, την Ήπειρο κλπ. Κάθε γεωγραφικό διαμέρισμα είναι χωρισμένο σε Νομούς, όπως π.χ. η Πελοπόννησος στους Νομούς Κορινθίας, Αργολίδας, Αρκαδίας, Λακωνίας, Μεσσηνίας, Ηλείας και Αχαΐας, και κάθε Νομός σε Έπαρχιες, όπως π.χ. ο Νομός Μεσσηνίας στις Έπαρχιες Καλαμάτας, Μεσσήνης, Πυλίας και Τριφυλίας.

Παλαιότερα τα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας μας, οι Νομοί και οι Έπαρχιες των Νομών, αποτελούσαν διοικητικές περιφέρειες και έπικεφαλής τους ήταν οι Γενικοί Διοικητές στα γεωγραφικά διαμερίσματα, οι Νομάρχες στους Νομούς και οι Έπαρχοι στις Έπαρχιες. Σήμερα έχουν καταργηθεί οι Γενικοί Διοικητές και οι Έπαρχοι και υπάρχει μόνο ο θεσμός των Νομαρχών ως διοικητικών οργάνων των Νομών.

Σύμφωνα με τα παραπάνω **Νομός** είναι διοικητική περιφέρεια του Κράτους μας, ή όποια έχει ορισμένη έκταση και διοικείται από το Νομάρχη. Η έκταση, ή πρωτεύουσα και το όνομα κάθε Νομού έχουν οριστεί με νόμο. Σήμερα οι Νομοί της χώρας μας είναι 51. Ο Νομός Αττικής, που έχει πολύ μεγάλο πληθυσμό, έχει χωριστεί σε 4 Διαμερίσματα (Αθήνας, Πειραιά, Ανατολικής Αττικής και Δυτικής Αττικής).

Έπικεφαλής κάθε Νομού βρίσκεται ο Νομάρχης, στα δέ Νομαρχιακά Διαμερίσματα ο Αναπληρωτής Νομάρχης. Ο Νομάρχης είναι ανώτερος από όλους τους πολιτικούς υπαλλήλους του Νομού. Είναι αντιπρόσωπος της Κυβερνήσεως στο Νομό και έχει τη διοίκησή του. Σάν αντιπρόσωπος της Κυβερνήσεως και διοικητής του Νομού ο Νομάρχης πρέπει να περιοδεύει στις Κοινότητες και τους Δήμους του Νομού του και να μελετά από κοντά και με ενδιαφέρον τα προβλήματα και τις ανάγκες τους.

Ἡ ἀνάθεση τόσο μεγάλου ἔργου, ὅπως εἶναι τὸ ἔργο τοῦ Νομάρχου, πρέπει νὰ γίνεται σὲ πρόσωπα πού συγκεντρώνουν πολλές ἰκανότητες. Γ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο, γιὰ νὰ διοριστεῖ κανεὶς Νομάρχης, πρέπει:

α) νὰ ἔχει ἀνάλογη πρὸς τίς ἀπαιτήσεις τῆς θέσεως ἡλικία, β) νὰ ἔχει πτυχίο Ἀνώτατης Σχολῆς ἢ μιᾶς ἀπ' τίς Σχολές Ἐδελφίδων, Δοκίμων ἢ Ἰκάρων καὶ γ) νὰ εἶναι ὑγιής. Ἀκόμη ὁ Νομάρχης πρέπει νὰ ἔχει ἦθος, δημόσια καὶ ἐθνικὴ δράση, ἡγετικά προσόντα, διοικητικὲς ἰκανότητες κλπ. Ὁ διορισμὸς τοῦ Νομάρχου γίνεται ἀπὸ τὸν πίνακα πού συντάσσει κάθε δυὸ χρόνια τὸ Συμβούλιο Ἐπιλογῆς Νομαρχῶν μὲ Προεδρικό Διάταγμα καὶ μετὰ ἀπὸ πρόταση τοῦ Ὑπουργοῦ Ἑσωτερικῶν. Ὁ Νομάρχης δέν εἶναι μόνιμος ὑπάλληλος, ἀλλὰ μετακλητός.

Γιὰ τὴν καλύτερη λειτουργία τῆς διοικήσεως καὶ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν πολιτῶν σὲ κάθε Νομό λειτουργοῦν διάφορες διοικητικὲς ὑπηρεσίες, ὅπως εἶναι οἱ ἐκπαιδευτικὲς, γεωργικὲς, οἰκονομικὲς, δημοσίων ἔργων, ἀπασχολήσεως κ.λπ. Ἔτσι οἱ πολῖτες δέ χρειάζονται νὰ πηγαίνουν γιὰ τὴ διεκπεραίωση τῶν ὑποθέσεών τους στὰ Ὑπουργεῖα πού ἐδρεύουν στὴν Πρωτεύουσα τοῦ Κράτους, ἀφοῦ μποροῦν νὰ ἐξυπηρετηθοῦν στὸ Νομό τους. |

ἴσως	δοκιμίων	εἶναι	ἐργασία	ἔνδει	καὶ	ἄλλα	ἔργα

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ, ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

† 1. Οί κυριότερες ιδιωτικές, συνεταιριστικές καί δημόσιες επιχειρήσεις

Ἡ παραγωγή καί ἡ κατανάλωση τῶν ἀγαθῶν, τῶν μέσων δηλαδή πού εἶναι ἀπαραίτητα γιά τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου, ἀναλαμβάνονται εἴτε ἀπό ἰδιῶτες (μεμονωμένα ἄτομα ἢ ὁμάδες ἀτόμων), ὅποτε κάνουμε λόγο γιά ἰδιωτικές ἐπιχειρήσεις, εἴτε ἀπό τό σύνολο τῶν ἀνθρώπων ἑνός τόπου πού ἔχουν τό ἴδιο ἐπάγγελμα, ὅποτε κάνουμε λόγο γιά συνεταιριστικές ἐπιχειρήσεις, εἴτε τέλος ἀπό τό Δημόσιο, ὅποτε κάνουμε λόγο γιά δημόσιες ἐπιχειρήσεις. Σκοπός σέ κάθε ἰδιωτική ἐπιχείρηση εἶναι τό κέρδος, σέ κάθε συνεταιριστική ἢ ἐξυπηρέτηση τῶν συνταίρων καί σέ κάθε δημόσια ἢ ἐξυπηρέτηση τοῦ συνόλου. Γιά κάθε ἐπιχείρηση χρειάζεται κεφάλαιο, δηλαδή χρήματα, πού διαθέτουν στίς ἰδιωτικές οἱ ἰδιῶτες, στίς συνεταιριστικές οἱ συνταίροι καί στίς δημόσιες τό Δημόσιο.

Κυριότερες ἰδιωτικές ἐπιχειρήσεις εἶναι οἱ βιομηχανικές, ἐμπορικές, γεωργικές, τεχνικές, ἀσφαλιστικές καί ἄλλες.

Ὅταν οἱ ἰδιωτικές ἐπιχειρήσεις γίνονται ἀπό πολλά ἄτομα μαζί, λέγονται **ἐταιρίες** καί διακρίνονται σέ **ὁμόρρυθμες, ἑτερόρρυθμες, ἀνώνυμες, περιορισμένης εὐθύνης καί ἀφανεῖς**. Τό εἶδος τῆς ἐταιρίας δηλώνουν τά γράμματα Ο.Ε., Ε.Ε., Α.Ε. καί Ε.Π.Ε., πού βλέπουμε πολλές φορές νά συνοδεύουν τήν ἐπωνυμία μιᾶς ἐπιχειρήσεως. Οἱ ἐταιρίες εἶναι νομικά πρόσωπα ἰδιωτικοῦ δικαίου.

Ἐξάλλου κυριότερες συνεταιριστικές ἐπιχειρήσεις εἶναι οἱ πιστωτικοί, παραγωγικοί, προμηθευτικοί, καταναλωτικοί καί οἰκοδομικοί συναιτερισμοί.

Τέλος κυριότερες δημόσιες ἐπιχειρήσεις εἶναι:

α) Οἱ κοινοτικές καί δημοτικές ἐπιχειρήσεις πού ἰδρύονται ἀπό

7

τίς Κοινότητες ή τούς Δήμους καί προσφέρουν τίς ύπηρεσίες τους στους κατοίκους τους. Τέτοιες έπιχειρήσεις είναι οί έπιχειρήσεις φωτισμού μέ άέριο, συγκοινωνιών, ύδρεύσεως κλπ.

β) Οί κυρίως δημόσιες έπιχειρήσεις πού ιδρύονται από τό Κράτος καί προσφέρουν τίς ύπηρεσίες τους σ' όλους τούς πολίτες. Τέτοιες έπιχειρήσεις είναι ή Δημόσια Έπιχείρηση Ήλεκτρισμού (ΔΕΗ), ό Ύργανισμός Σιδηροδρόμων Έλλάδος (ΟΣΕ), τά μονοπώλια κ.ά.

Στίς δημόσιες έπιχειρήσεις θά μπορούσαμε ν' αναφέρουμε καί όρισμένους όργανισμούς, οί όποιοι έγιναν μέ τή φροντίδα του Κράτους καί έχουν ώς έργο τή συγκέντρωση καί διάθεση στό έσωτερικό ή στίς άγορές του έξωτερικού όρισμένων προϊόντων. Τέτοιοι όργανισμοί είναι π.χ. ό Αύτόνομος Σταφιδικός Ύργανισμός (ΑΣΟ) γιά τή σταφίδα, ή Κεντρική Ύπηρεσία Διαχειρίσεως Έγχωρίων Προϊόντων (ΚΥΔΕΠ) γιά τό σιτάρι καί τό μπαμπάκι, ή Συνεταιριστική Ένωση Καπνοπαραγωγών Έλλάδος (ΣΕΚΕ) γιά τόν καπνό κλπ.

Άκόμη στίς δημόσιες έπιχειρήσεις θά μπορούσαμε ν' αναφέρουμε καί τόν Έλληνικό Ύργανισμό Τουρισμού (ΕΟΤ), πού έχει σκοπό τήν τουριστική άξιοποίηση τής χώρας μας, τόν Ύργανισμό Τηλεπικοινωνιών Έλλάδος (ΟΤΕ), πού έχει σκοπό τήν εκμετάλλευση των τηλεπικοινωνιών, καί τούς λοιπούς όργανισμούς πού ιδρύθηκαν από τό Κράτος ή επιβλέπονται από τό Κράτος.

2. Δημόσια ύγεία καί κοινωνικές άσφαλίσεις

Τό πιό πολύτιμο καί περιζήτητο αγαθό στον άνθρωπο είναι ή ύγεία, από τήν όποία εξαρτάται πολύ ή δύναμη καί ή πρόοδος του Κράτους. Γι' αυτό ή φροντίδα γιά τήν ύγεία των ανθρώπων είναι μεγάλη τόσο από τούς ιδιώτες, όσο καί από τό Κράτος. Έτσι γιά τήν προστασία τής ύγείας των πολιτών υπάρχουν τά ιδιωτικά ιατρεία καί οί ιδιωτικές κλινικές, όπου μπορεί νά καταφεύγει ό άσθενής γιά τή θεραπεία του, ενώ παράλληλα μέ τήν ιδιωτική πρωτοβουλία εκδηλώνεται άμέριστη καί ή φροντίδα του Κράτους. Τή φροντίδα του Κράτους τή λέμε δημόσια ύγεινή καί τίς ύπηρεσίες του ύπηρεσίες δημοσίας ύγεινής. Η λειτουργία των ύπηρεσιών τής δημοσίας ύγεινής είναι άπαραίτητη, διότι ή ύγεία είναι κάτι πού δέν ενδιαφέρει μόνο τό άτομο, αλλά καί τό σύνολο καί διότι δέν έχουν όλοι τήν οικονομία

μική δυνατότητα νά προστατεύσουν τήν υγεία τους μέ δικά τους έξοδα.

Άπαραίτητο επίσης είναι νά λειτουργοῦν καί οἱ κοινωνικές ἀσφαλίσεις. Λέγοντας **κοινωνικές ἀσφαλίσεις** ἐννοοῦμε τά μέτρα πού λαμβάνονται γιά τήν προστασία τοῦ ἀνθρώπου κατά τό χρόνο πού δέ θά μπορεῖ νά ἐργάζεται καί νά ἐξασφαλίζει τά ἀπαραίτητα γιά τή ζωή του (ἀνεργία, ἀναπηρία, γηραιά κλπ.).

Στή χώρα μας ὑπάρχουν καί συνεχῶς ἀναπτύσσονται καί οἱ ὑπηρεσίες δημοσίας υγιεινῆς καί οἱ κοινωνικές ἀσφαλίσεις.

α) Οἱ ὑπηρεσίες **δημοσίας υγιεινῆς** ἐργάζονται ὡς ἑξῆς:

1) Παρακολουθοῦν τήν υγιονομική κατάσταση τῶν πολιτῶν μέ τά υγιονομικά κέντρα καί τούς υγιονομικούς σταθμούς.

2) Παίρνουν προληπτικά μέτρα γιά τήν υγεία τῶν πολιτῶν μέ τούς ἐμβολιασμούς, τούς ψεκασμούς (ραντίσματα) γιά τήν ἐξολόθρευση τῶν βλαβερῶν ἐντόμων, τίς ἀπολυμάνσεις καί τόν ἐλεγχό τῶν πωλούμενων τροφίμων ἀπό τούς ἀστιάτρους.

3) Παρέχουν νοσοκομειακή, ἰατρική καί φαρμακευτική περίθαλψη στούς ἄπορους ἀσθενεῖς μέ τά δημόσια νοσοκομεία καί ἰατρεῖα.

4) Παρέχουν τίς πρῶτες βοήθειες μέ τό Σταθμό Πρώτων Βοηθειῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ (ΕΕΣ) καί τοῦ Ἰδρύματος Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (ΙΚΑ).

5) Παρέχουν πλήρη ἰατροφαρμακευτική καί νοσοκομειακή περίθαλψη στούς δημοσίους ὑπαλλήλους καί τούς ὑπαλλήλους τῶν ἄλλων δημοσίων ἰδρυμάτων.

Ἐπηρεσίες δημοσίας υγιεινῆς στή χώρα μας εἶναι τά Ἐυγιονομικά Κέντρα, οἱ Ἐυγιονομικοί Σταθμοί, τά Ἀγροτικά Ἰατρεῖα, τά Γενικά Κρατικά Νοσοκομεία καί τά Εἰδικά Νοσοκομεία, πού ὑπάρχουν σέ ὄλες τίς μεγάλες πόλεις καί ὑπάρχουν στό Ἐπιχειρηματικό Κοινωνικῶν Ἐπιχειρησῶν.

6) Οἱ **Κοινωνικές ἀσφαλίσεις** στή χώρα μας εἶναι διάφορες γιά τίς διάφορες τάξεις τῶν ἐργαζομένων. Γιά τήν ἀσφάλιση τῶν δημοσίων πολιτικῶν καί στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων μεριμνᾷ τό Κράτος, γιά τήν ἀσφάλιση τῶν ἐργαζομένων τάξεων τό Ἰδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (ΙΚΑ), γιά τήν ἀσφάλιση τῶν ἀγροτῶν ὁ Ὀργανισμός

Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ), για την ασφάλιση των επαγγελματιών και βιοτεχνών τό Ταμείο Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Ελλάδος (ΤΕΒΕ), για την ασφάλιση των δικηγόρων, συμβολαιογράφων κ.ά. τό Ταμείο Συντάξεως Νομικών, για την ασφάλιση των κληρικών και ιεροψαλτών τό Ταμείο Ασφαλίσεως Κλήρου Ελλάδος (ΤΑΚΕ) κλπ.

Γενικά θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι ὅλες οἱ τάξεις τῶν ἐργαζομένων εἶναι ἀσφαλισμένες σέ κάποιον ἀσφαλιστικό Ὄργανισμό. Ἔτσι ὑπάρχουν ἀσφαλιστικοί ὀργανισμοί (Ταμεία) καί γιά τούς ὑπαλλήλους τῶν νομικῶν προσώπων (π.χ. κοινοτικούς καί δημοτικούς ὑπαλλήλους), γιά τούς ὑπαλλήλους τῶν διάφορων ὀργανισμῶν (π.χ. ὑπαλλήλους ΟΤΕ), γιά τούς ἐπιχειρηματίες (π.χ. ἐμπόρους, ἐργολάθους, αὐτοκινητιστές κλπ.) καί γιά τούς ἐλεύθερους ἐπαγγελματίες (π.χ. γιατρούς, δικηγόρους, ἡθοποιούς κλπ.).

Ἡ ἀσφάλιση τῶν ἐργαζομένων στόν ὀργανισμό πού ἀσφαλίζει τήν τάξη τους δέν ἐξαρτᾶται ἀπό τή θέλησή τους, ἀλλά εἶναι ὑποχρεωτική. Γιά τήν ὑποχρεωτική ἀσφάλιση φροντίζει τό Κράτος, πού ἐπεμβαίνει καί ὑποχρεώνει τούς ἐργαζόμενους νά ἀσφαλιστοῦν καί τούς ἐργοδότες νά τούς ἀσφαλίσουν. Ἐπίσης τό Κράτος ἐλέγχει τούς ἀσφαλιστικούς ὀργανισμούς γιά τήν καλή λειτουργία τους.

Ἄλλοι οἱ ἀσφαλιστικοί ὀργανισμοί ἔχουν ὡς ἀποστολή νά προστατεύουν:

1) Τή **ζωή** τῶν ἀσφαλισμένων τους, παρέχοντας σύνταξη στούς γέροντες, στούς ἀνάπηρους, στή χήρα καί στά ὄρφανά ἐκείνων πού πεθαίνουν κλπ.

2) Τήν **ὑγεία** τῶν ἀσφαλισμένων τους, παρέχοντας σ' αὐτούς πλήρη ἢ μερική ἰατρική, νοσοκομειακή καί φαρμακευτική περίθαλψη.

3) Τή **μητρότητα** στίς ἀσφαλισμένες γυναῖκες, παρέχοντας ἐπίδομα τοκετοῦ καί ἐξασφαλίζοντας ἄδεια ἐγκυμοσύνης καί τοκετοῦ. ✓

3. Ἐπαγγελματικές ὀργανώσεις καί συνδικαλισμός

Τή ζωή του ὁ ἄνθρωπος τήν κερδίζει μέ τήν ἐργασία του, πού λέγεται καί ἐπάγγελμα. Ἀπό τά ἐπαγγέλματα δημιουργοῦνται στόν ἄνθρωπο ὀρισμένα προβλήματα, πού πρέπει ν' ἀντιμετωπίσει καί τά ὁποία εἶναι κοινά σ' ὅλους ἐκείνους πού ἔχουν τό ἴδιο ἐπάγγελμα. Εἰ-

να φυσικό ή αντιμετώπιση τῶν προβλημάτων πού δημιουργούνται στά διάφορα ἐπαγγέλματα νά εἶναι ἀποτελεσματικότερη ὅταν ἀναλαμβάνεται ἀπό τό σύνολο τῶν ἐργαζομένων σέ κάθε ἐπάγγελμα, παρά ὅταν ἐπιχειρεῖται ἀπό τόν καθένα χωριστά. Γιά ν' ἀναλάβει ὁμοῦς ἕνα σύνολο μέ τό ἴδιο ἐπάγγελμα τήν ὑποστήριξη τῶν συμφερόντων του, πρέπει νά ἔχει ἐνωμένα τά μέλη του. Τήν ἔνωση αὐτή τήν ἐπιτρέπει τό **Σύνταγμα**, πού ὀρίζει ὅτι οἱ Ἕλληνες μποροῦν νά κάνουν σωματεῖα καί ἐνώσεις γιά τήν ὑποστήριξη τῶν συμφερόντων τους. Αὐτό γίνεται κατά ἐπαγγέλματα καί ἔτσι ἔχουμε τίς διάφορες ἐπαγγελματικές ὀργανώσεις. Τίς ἐπαγγελματικές ὀργανώσεις στή χώρα μας τίς διακρίνουμε σέ **σωματεῖα, ἐπιμελητήρια καί συνεταιρισμούς**.

Γιά νά ἰδρυθεῖ ἕνα σωματεῖο ἀπαιτοῦνται οἱ ἑξῆς προϋποθέσεις:

α) Νά τό ἀποφασίσουν τό λιγότερο 20 ἄτομα τῆς ἴδιας ἐπαγγελματικῆς τάξεως.

β) Νά γίνει καταστατικό τοῦ σωματείου, πού νά ὀρίζει τό ὄνομα, τήν ἔδρα, τό σκοπό, τίς προϋποθέσεις γιά τήν ἐγγραφή καί διαγραφή τῶν μελῶν του, τόν τρόπο τῆς διοικήσεως, τοὺς πόρους του καί τήν τύχη τῆς περιουσίας του μετά τήν τυχόν διάλυσή του.

γ) Νά ὑποβληθεῖ αἴτηση στό Πρωτοδικεῖο τῆς περιφέρειας πού πρόκειται νά ἰδρυθεῖ τό σωματεῖο. Τό Πρωτοδικεῖο εἶναι ὑποχρεωμένο, ὅταν ὑπάρχουν οἱ προϋποθέσεις αὐτές, νά τό ἀναγνωρίσει.

Ἐπίσης ὁ σκοπός κάθε ἐπαγγελματικοῦ σωματείου δέν εἶναι τό κέρδος, ἀλλά ἡ ὑποστήριξη τῶν συμφερόντων τῶν μελῶν του.

Ἡ ὀργάνωση τῶν διαφόρων ἐπαγγελματικῶν τάξεων σέ σωματεῖα καί συνεταιρισμούς γιά τήν ὑποστήριξη τῶν συμφερόντων τους λέγεται **συνδικαλισμός** καί οἱ ἀγῶνες τους συνδικαλιστικοί ἀγῶνες. Ὁ συνδικαλισμός εἶναι ἀρκετά ἀναπτυγμένος στίς πολιτισμένες χώρες καί προστατεύει ἀποτελεσματικά τά συμφέροντα τῶν ἐργαζομένων τάξεων, ὅταν μάλιστα δέ δίνει πολιτικό χρώμα στοὺς ἀγῶνες του. Σκοπός τοῦ συνδικαλισμοῦ δέν εἶναι ἡ ἀνάμειξη στήν πολιτική, ἀλλά ἡ ὑποστήριξη τῶν συμφερόντων τῶν μελῶν του. Γι' αὐτό πρέπει νά ἀπέχει ἀπό πολιτικές ἐκδηλώσεις καί δραστηριότητες.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιό διοικητικό σύστημα λέμε συγκεντρωτικό καί ποιό ἀποκεντρωτικό;
2. Τί εἶναι τοπική αὐτοδιοίκηση;
3. Τί εἶναι τὰ Νομικά Πρόσωπα καί σέ τί διακρίνονται;
4. Τί λέμε Κοινότητα καί τί Δήμο;
5. Ποιές προϋποθέσεις χρειάζονται γιά τήν ἀναγνώριση μιᾶς Κοινότητας ἢ ἑνός Δήμου;
6. Ποιά εἶναι τὰ διοικητικά ὄργανα τῆς Κοινότητας καί τοῦ Δήμου;
7. Τί εἶναι κοινοτική καί δημοτική περίοδος καί πόσο διαρκεῖ;
8. Τί εἶναι Νομός καί πόσοι εἶναι οἱ Νομοί τῆς Χώρας μας;
9. Ποιά εἶναι ἡ θέση τοῦ Νομάρχου στό Νομό;
10. Τί προσόντα πρέπει νά διαθέτει ὁ ὑποψήφιος Νομάρχης;
11. Ποιές μορφές παίρνουν οἱ διάφορες ἑταιρίες;
12. Ποιές εἶναι οἱ κυριότερες δημόσιες ἐπιχειρήσεις;
13. Πῶς ἐργάζονται οἱ ὑπηρεσίες δημοσίας ὑγιεινῆς;
14. Τί προστατεύεται ἀπό τούς ἀσφαλιστικούς ὀργανισμούς τῶν ἐργαζομένων;
15. Ποιές προϋποθέσεις χρειάζονται γιά νά ἰδρυθεῖ ἕνα σωματεῖο;
16. Τί λέμε συνδικαλισμό;

Ἀσκήσεις

1. Κάνετε στό σπίτι σας μιᾶ ἐργασία γιά τήν Κοινότητα ἢ τό Δήμο σας παίρνοντας στοιχεῖα ἀπό τή Γεωγραφία καί τήν Ἱστορία.
2. Κάνετε τήν ἴδια ἐργασία γιά τό Νομό σας.
3. Σημειώστε ἀπό τίς ἀπογραφές πού ἔχουν γίνει τὰ τελευταῖα εἴκοσι χρόνια τίς μεταβολές στόν πληθυσμό τοῦ τόπου σας (Κοινοτήτας, Δήμου καί Νομοῦ) καί προσπαθεῖστε νά προσδιορίσετε τὰ αἷτια πού προκάλεσαν τήν αὔξηση, τή μείωση ἢ καί τή στασιμότητά του. (Αἷτια πού προκαλοῦν τίς μεταβολές στόν πληθυσμό ἑνός τόπου εἶναι ἡ φυσική αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ, «Γεννήσεις-θάνατοι», ἡ ἀστυφιλία καί ἡ μετανάστευση).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

1. Γενικές αρχές της ελευθερίας

α) Γενικά.

Ειπώθηκε στην εισαγωγή, ότι ο άνθρωπος δεν μπορεί να ζήσει μόνος του, αλλά είναι υποχρεωμένος να ζει με τους συνανθρώπους του. Τό σύνολο των ανθρώπων που ζούν μαζί τό λέμε κοινωνία και τή ζωή τους μέσα στην κοινωνία κοινωνική ζωή. Στην κοινωνία και τήν κοινωνική ζωή ο άνθρωπος μπαίνει με δυό βασικά δικαιώματα: τό δικαίωμα να συντηρήσει τό σώμα του και τό δικαίωμα ν' αναπτύξει τό πνεύμα του.

Τά δυό αυτά δικαιώματα ανήκουν σ' όλους τούς ανθρώπους και δημιουργούν στον καθένα μία απαίτηση και μία υποχρέωση· τήν απαίτηση να γίνουν σεβαστά τά δικά του δικαιώματα και τήν υποχρέωση να σεβαστεί ο ίδιος τά δικαιώματα των άλλων. Για να ικανοποιηθεί όμως ή απαίτηση του ανθρώπου και να γίνουν σεβαστά τά δικαιώματά του, πρέπει να είναι ελεύθερος. Πρέπει δηλαδή να μπορεί ν' αναπτύσσει τή δραστηριότητά του χωρίς να εμποδίζεται από κανένα. Πρέπει να μπορεί να εργάζεται και να διαθέτει τά προϊόντα τής εργασίας του ελεύθερα. Πρέπει να σκέπτεται ελεύθερα και να εκφράζει τή

σκέψη του χωρίς περιορισμό. Πρέπει μ' άλλα λόγια νά είναι ελεύθερος σ' όλες τις εκδηλώσεις της ζωής του.

Παράλληλα όμως ο άνθρωπος έχει την υποχρέωση νά σεβαστεί τά ίδια δικαιώματα στους συνανθρώπους του. Καί εκείνοι πάλι πρέπει νά μήν περιορίζονται στή δραστηριότητά τους γιά τή συντήρηση του σώματος καί τήν ανάπτυξη του πνεύματός τους από κανένα, αλλά νά μπορούν νά εργάζονται καί νά διαθέτουν τόν καρπό της εργασίας τους ελεύθερα· νά σκέπτονται ελεύθερα καί νά εκφράζουν τή γνώμη τους χωρίς περιορισμό· νά είναι δηλαδή ελεύθεροι σ' όλες τους τις εκδηλώσεις.

Γιά νά γίνουν κατορθωτά αυτά πρέπει κάθε άνθρωπος νά γνωρίζει ότι ή ελευθερία του φτάνει μέχρις εκεί πού τελειώνουν τά δικαιώματα των άλλων ή καλύτερα ότι ή δράση του δέν πρέπει νά βλάπτει τούς συνανθρώπους του. 'Η ελευθερία σ' αυτή τή δράση του ανθρώπου, στή δράση δηλαδή πού δέ βλάπτει τούς άλλους, αποτελεί καί τήν αληθινή ελευθερία. Αυτή ή αληθινή ελευθερία αποτελεί άπαραίτητη προϋπόθεση της ζωής του ανθρώπου, γιατί είναι χωρίς αξία ή ζωή, όταν δέν μπορεί κανείς νά τή ζήσει ελεύθερα.

Τήν αληθινή ελευθερία εξασφαλίζουν στόν άνθρωπο δυό παράγοντες· ο γραπτός ανθρώπινος νόμος ή τό **δίκαιο** καί ο άγραφος νόμος της συνειδήσεως ή ή **ήθική**. 'Ο γραπτός ανθρώπινος νόμος ή τό δίκαιο καθορίζει τά όρια της ελευθερίας στή δράση του ανθρώπου καί τόν υποχρεώνει νά μήν τά ξεπερνά, ενώ ο άγραφος νόμος της συνειδήσεως ή ή ήθική, όταν δέν έχει διαφθαρεί, κάνει τόν άνθρωπο νά σέβεται τόν εαυτό του καί τούς συνανθρώπους του χωρίς κανένα εξαναγκασμό. ●

● γραπτός ανθρώπινος νόμος ή τό δίκαιο, όπως καί ο άγραφος νόμος της συνειδήσεως ή ή ήθική δέν εξασφάλισαν πάντοτε στό πέραςμα των αιώνων τήν αληθινή ελευθερία στόν άνθρωπο. Διότι στίς περιπτώσεις πού ο ανθρώπινος νόμος ήταν δημιούργημα του μονάρχη ή των ολίγων, πού είχαν στά χέρα τους τήν εξουσία, ενδιαφερόταν νά στηρίξει τήν εξουσία εκείνων καί όχι νά δώσει ελευθερία στό λαό. 'Αντίθετα, ο μονάρχης ή οί λίγοι περιόριζαν τό λαό, γιά νά διατηρούν τήν εξουσία τους. Μόνο όταν ο λαός πήρε στά χέρια του τήν εξουσία καί έγραψε ο ίδιος τούς νόμους γιά τή διοίκησή του εξασφαλίστηκε στόν άνθρωπο μέ τή νομοθεσία ή αληθινή ελευθερία.

Οί νόμοι, πού τού εξασφάλισαν τήν ἐλευθερία, ὀνομάστηκαν **δημοκρατικοί θεσμοί**.

Ἐξάλλου στίς περιπτώσεις πού ὁ ἄγραφος ἠθικός νόμος ἦ ἡ ἠθική σκεπάστηκε ἀπό τόν ἀνθρώπινο ἐγωϊσμό, δέν μπόρεσε νά σεβαστεῖ τήν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου καί ν' ἀναγνωρίσει τήν ἐλευθερία του. Ἔτσι ἔγινε στή μοναρχία καί στήν ὀλιγαρχία συνεργός στόν περιορισμό τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου καί στή δημοκρατία ἐμπόδιο στή λειτουργία τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν. Μόνο, ὅταν παραμερίστηκε ὁ ἐγωϊσμός, μπόρεσε ὁ ἄνθρωπος νά σεβαστεῖ τόν ἑαυτό του πρῶτα καί ἔπειτα τούς ἄλλους. Τότε τά ἦθη του ἔγιναν στήν πραγματικότητα δημοκρατικά ἦθη.

Μετά ἀπό αὐτά γίνεται φανερό ὅτι μόνο οἱ δημοκρατικοί θεσμοί χωρίς τά δημοκρατικά ἦθη ἢ μόνο τά δημοκρατικά ἦθη χωρίς τούς δημοκρατικούς θεσμούς δέν μποροῦν νά εξασφαλίσουν τήν ἀληθινή ἐλευθερία στόν ἄνθρωπο. Χρειάζεται ἡ συνύπαρξη καί τῶν δύο. Διαφορετικά οἱ δημοκρατικοί θεσμοί χωρίς τά δημοκρατικά ἦθη κατανοῦν νεκρό γράμμα καί τά δημοκρατικά ἦθη χωρίς τούς δημοκρατικούς θεσμούς παραμένουν μόνο καλή θέληση.

Εἶναι ὅμως ἀναμφισβήτητη ἀλήθεια τό γεγονός ὅτι οἱ δημοκρατικοί θεσμοί ἐξευγενίζουν τήν ψυχή καί ὅτι ἡ ἀνθρώπινη ψυχή, ὅταν εἶναι ὑγιής, δημιουργεῖ τούς δημοκρατικούς θεσμούς. Γι' αὐτό ὅπου ὑπάρχουν δημοκρατικοί θεσμοί ὑπάρχουν καί δημοκρατικά ἦθη καί ὅπου ὑπάρχουν δημοκρατικά ἦθη καθιερώνονται καί δημοκρατικοί θεσμοί. Οἱ δημοκρατικοί θεσμοί μαζί μέ τά δημοκρατικά ἦθη θέτουν τίς γενικές ἀρχές τῆς ἐλευθερίας.

Ἔτσι, ἡ ἀναγνώριση δικαιωμάτων καί ὑποχρεώσεων στόν πολίτη, ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δικαιοσύνη καί ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ ἀξιοπρέπεια τῆς ἐργασίας, τά καθήκοντα πρὸς τήν οἰκογένεια καί τήν κοινωνία, ὁ σεβασμός τῆς ἰδιωτικῆς καί τῆς δημοσίας περιουσίας, τά καθήκοντα πρὸς τήν πατρίδα καί τό δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου στή μόρφωση, πού καθιερώνουν οἱ δημοκρατικοί θεσμοί καί τά δημοκρατικά ἦθη καί πού ἐξετάζονται παρακάτω, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά οἱ γενικές ἀρχές τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου.

8) Τά δικαιώματα καί οἱ ὑποχρεώσεις τοῦ πολίτη.

Πρώτη καί βασική ἀρχή τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου

είναι ή αναγνώριση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στον πολίτη. Στην οργανωμένη κοινωνία (Πολιτεία ή Κράτος), πού ζει ή άνθρωπος, έχει σαν μέλος της όρισμένα δικαιώματα και όρισμένες υποχρεώσεις. **Δικαιώματα** είναι όλα όσα του ανήκουν, σύμφωνα με τό γραπτό και τό άγραφο δίκαιο, και **υποχρεώσεις** όσα πρέπει να κάνει για τήν κοινωνία πού ζει, σύμφωνα πάλι με τό γραπτό και άγραφο δίκαιο.

Τά δικαιώματα πού αναγνωρίζονται στον άνθρωπο από τό γραπτό δίκαιο μπορεί εύκολα να τά απολαύσει, διότι τό δίκαιο του δίνει τή δύναμη να τά υποστηρίξει. Τά δικαιώματα όμως πού του αναγνωρίζονται από τον άγραφο νόμο, για να τ' απολαύσει, πρέπει να τά σεβαστούν οι συνάνθρωποί του. Τό ίδιο συμβαίνει και με τίς υποχρεώσεις. "Όσες υποχρεώσεις του επιβάλλει τό γραπτό δίκαιο τίς εκτελεί είτε θέλει, είτε δέ θέλει, διότι εξαναγκάζεται από τό νόμο. "Όσες όμως του επιβάλλει ή άγραφος ήθικός νόμος τίς εκτελεί χωρίς εξωτερικό εξαναγκασμό, αλλά υπακούοντας ελεύθερα στη φωνή τής ήθικης του συνειδήσεως.

Τό σύνολο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, πού αναγνωρίζονται από τό γραπτό δίκαιο και από τον άγραφο ήθικό νόμο, μπορούμε να χωρίσουμε σε πέντε κατηγορίες, τίς εξής:

1) Τά **άστικά δικαιώματα**. Άστικά δικαιώματα του πολίτη λέμε εκείνα πού έχει σαν ιδιώτης και είναι: α) τά **ένοχικά**, πού έχουν σχέση με τίς συναλλαγές, β) τά **έμπράγματα**, πού έχουν σχέση με τήν κινητή και άκίνητη περιουσία, γ) τά **οικογενειακά**, πού έχουν σχέση με τήν οικογένεια και δ) τά **κληρονομικά**, πού έχουν σχέση με τήν τύχη τής περιουσίας μετά τό θάνατο του ανθρώπου. Τό δίκαιο πού προστατεύει τά άστικά δικαιώματα του πολίτη λέγεται **Άστικό Δίκαιο**.

2) Τά **πολιτικά δικαιώματα**. Πολιτικά δικαιώματα του πολίτη λέμε εκείνα πού του επιτρέπουν να παίρνει μέρος στην άσκηση τής κρατικής εξουσίας και είναι τό δικαίωμα να εκλέγει ελεύθερα με τήν ψήφο του τά όργανα του Κράτους, τό δικαίωμα να εκλέγεται ή ίδιος, τό δικαίωμα να διορίζεται υπάλληλος στις δημόσιες υπηρεσίες και τό δικαίωμα να γίνεται ένορκος και να παίρνει μέρος στην άπονομή τής δικαιοσύνης. Τά πολιτικά δικαιώματα αναγνωρίζονται στον άνθρωπο και προστατεύονται από τό Σύνταγμα και τους άλλους νόμους

του Κράτους. Για την άσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων χρειάζονται ορισμένες προϋποθέσεις (ήλικία, γνώσεις κλπ.), επειδή ενδιαφέρουν το σύνολο των πολιτών. Για να μπορεί π.χ. ένας να ψηφίσει στη χώρα μας, πρέπει να έχει συμπληρώσει το 21ο έτος της ηλικίας του κλπ.

3) **Τά ατομικά δικαιώματα.** Άτομικά δικαιώματα ή και **ατομικές ελευθερίες**, όπως άλλιώς λέγονται, λέμε τά δικαιώματα που έχει ο άνθρωπος σαν ελεύθερη προσωπικότητα και είναι ακριβώς τό δικαίωμα της προσωπικής ελευθερίας, τό δικαίωμα της πνευματικής ελευθερίας και τό δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας. Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να είναι ελεύθερος, να μήν παραβιάζεται ή κατοικία του, να σκέπτεται και να εκφράζει τή σκέψη του ελεύθερα, ν' ακολουθεί όποια θρησκεία θέλει, να κάνει όποια εργασία θέλει και να διαθέτει τό εισόδημά του όπου και όπως θέλει. Τά ατομικά δικαιώματα αναγνωρίζονται και προστατεύονται επίσης από τό Σύνταγμα.

4) **Τά κοινωνικά δικαιώματα.** Κοινωνικά δικαιώματα λέμε εκείνα που έχει ο άνθρωπος σαν μέλος της ανθρώπινης κοινωνίας και είναι όσα αναφέρονται στη ζωή, στην υγεία, στην εργασία και στην ασφάλειά του. Ή εξασφάλιση των γηρατειών με τή σύνταξη, ή προστασία της αναπηρίας, ή ικανοποιητική άμοιβή της εργασίας κλπ. είναι μερικά από τά κοινωνικά δικαιώματα του ανθρώπου. Τά δικαιώματα αυτά αναγνωρίζονται και προστατεύονται σήμερα στά ελεύθερα Κράτη με νόμους.

5) **Τά ήθικά δικαιώματα.** Ήθικά δικαιώματα λέμε εκείνα που αναγνωρίζονται από τόν άγραφο ήθικό νόμο και προστατεύονται από τή θέληση του ανθρώπου. Ό εργάτης π.χ. έχει δικαίωμα να μήν εργαστεί τήν ημέρα του θανάτου του πατέρα του. Τό δικαίωμα αυτό δέν τό προστατεύει ο νόμος, αλλά ή ήθική, που ύποχρεώνει τόν εργοδότη να δώσει άδεια στον εργάτη.

Έκτός από δικαιώματα ο πολίτης έχει και **ύποχρεώσεις**. Ειδικότερα έχει τόσες ύποχρεώσεις, όσα είναι και τά δικαιώματά του. Άπέναντι σε κάθε δικαίωμά του θρίσκεται και μία ύποχρέωση ή καλύτερα σε κάθε δικαίωμά του άντιστοιχεί και μία ύποχρέωση. "Ό,τι άποτελεί δικαίωμα του πολίτη είναι ύποχρέωση του συνανθρώπου του και ό,τι άποτελεί δικαίωμα του συνανθρώπου του είναι ύποχρέωση δική του, ένω ταυτόχρονα όλοι οί πολίτες έχουν ύποχρεώσεις πρός

τήν Πολιτεία ἀντίστοιχες τῶν πολιτικῶν τους δικαιωμάτων.

Γι' αὐτούς ἀκριβῶς τούς λόγους μποροῦν νά διακριθοῦν καί οἱ ὑποχρεώσεις τοῦ πολίτη σέ ἀστικές, ἀτομικές, κοινωνικές καί ἠθικές. Ἡ ὑποχρέωση π.χ. τοῦ ἀγοραστή νά πληρώσει γιά τό ψυγεῖο πού ἀγόρασε εἶναι ἀστική ὑποχρέωση, ἡ ὑποχρέωση τοῦ πολίτη νά ψηφίσει εἶναι πολιτική ὑποχρέωση, ἡ ὑποχρέωση τοῦ ἀνθρώπου νά σεβαστεῖ τίς θρησκευτικές πεποιθήσεις τοῦ συνανθρώπου του εἶναι ἀτομική ὑποχρέωση, ἡ ὑποχρέωση τοῦ πολίτη νά μὴ διαταράξει τήν ἡσυχία τοῦ συνανθρώπου του εἶναι κοινωνική ὑποχρέωση καί ἡ ὑποχρέωση τοῦ ἐργοδότη νά δώσει ἄδεια στόν ἐργάτη κατά τήν ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ πατέρα του εἶναι ἠθική ὑποχρέωση.

Ὁ στενός σύνδεσμος πού ὑπάρχει μεταξύ τῶν δικαιωμάτων καί τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ πολίτη ἐπιβάλλει σ' αὐτόν νά μὴ ἐνδιαφέρεται μόνο γιά τήν ἱκανοποίηση τῶν δικαιωμάτων του, ἀλλά καί γιά τήν ἐκπλήρωση τῶν ὑποχρεώσεών του. "Ἄλλωστε τότε μόνο ἔχει δικαίωμα ν' ἀπαιτήσει ὅ,τι τοῦ ἀνήκει, ὅταν ὁ ἴδιος ἐκπληρώνει τίς ὑποχρεώσεις του στό ἀκέραιο καί τότε μόνο μιά κοινωνία προοδεύει, ὅταν οἱ πολῖτες της δέ γνωρίζουν μόνο τά δικαιώματά τους, ἀλλά καί τίς ὑποχρεώσεις τους. †

γ) Ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια. -

Ἡ ἀξιοπρέπεια λέμε τό σεβασμό τῆς προσωπικότητας τοῦ ἀνθρώπου καί ἀξιοπρεπή ὀνομάζουμε ἐκεῖνον πού σέβεται τήν προσωπικότητα τῆ δικῆ του καί τήν προσωπικότητα τῶν ἄλλων.

Ἡ ἀξιοπρέπεια δέν ἐπιβάλλεται στόν ἄνθρωπο ἀπό τό γραπτό δίκαιο, ἀλλά εἶναι ἀπαιτήση τοῦ ἀγραφου ἠθικοῦ νόμου, τῆς ἠθικῆς. Γι' αὐτό ἀκριβῶς, ἐπειδή δηλαδή δέν ἐπιβάλλεται ἡ ἀξιοπρέπεια ἀπό τό γραπτό δίκαιο, ἀλλ' ἀπό τόν ἠθικό νόμο, κανένας ἄλλος δέν ἐξαναγκάζει τόν ἄνθρωπο νά εἶναι ἀξιοπρεπής παρά μόνο ὁ ἑαυτός του. Ἐπομένως ἡ ἀξιοπρέπεια δέν εἶναι παράγγελμα τοῦ νόμου, ἀλλά ἀρετή.

Ἡ ἀρετή αὐτή ἔχει μεγάλη σημασία γιά τήν ἀρμονική ζωὴ τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας, διότι ἐξασφαλίζει τήν ἰσότητα μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ἐφόσον ὁ ἀξιοπρεπής ἄνθρωπος δέ θέλει νά ὑψώσει τόν ἑαυτό του πάνω ἀπό τούς ἄλλους εἰς θάρος τους καί δέν ἀνέχεται νά τόν ὑποτιμοῦν καί νά τόν θεωροῦν κατώτερο οἱ ἄλλοι. Ἀκόμη ἡ

ἀρετή αὐτή ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἁρμονικὴ ζωὴ τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας, διότι ὁ ἀξιοπρεπὴς ξέρει καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον ποιά δικαιώματα καὶ ποιῆς ὑποχρεώσεις ἔχει ὁ ἴδιος, καθὼς καὶ ποιά εἶναι τὰ δικαιώματα καὶ οἱ ὑποχρεώσεις τῶν συνανθρώπων του. Καὶ δὲν περιορίζεται μόνο στό νά ξέρει τὰ δικαιώματα καὶ τίς ὑποχρεώσεις τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ τῶν ἄλλων, ἀλλά φροντίζει καὶ γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν ἐκτέλεση τῶν ὑποχρεώσεων του καὶ ἀπαιτεῖ τὴν ἱκανοποίηση τῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν ἐκπλήρωση τῶν ὑποχρεώσεων τῶν συνανθρώπων του. Τέλος ἔχει μεγάλη σημασία ἡ ἀξιοπρέπεια γιὰ τὴν ἁρμονικὴ ζωὴ τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας, διότι ὁ ἀξιοπρεπὴς δὲν ἔχει τὰ ἐλαττώματα ἐκεῖνα πού μειώνουν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κατεβάζουν στό ἐπίπεδο τοῦ ζώου.

Παρακολουθώντας τὸν ἀξιοπρεπὴ στίς διάφορες ἐκδηλώσεις του τὸν βλέπουμε πράγματι νά **σεβεται τὸν ἑαυτό του** καὶ τοὺς συνανθρώπους του καὶ ν' ἀποτελεῖ ἐγγύηση γιὰ τὴν ἁρμονία τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Πρῶτα πρῶτα σεβόμενος τὸν ἑαυτό του δὲν εἶναι ποτέ δουλοπρεπής. Γιὰ καθετὶ πού ἔχει δικαίωμα ν' ἀποκτήσει, δέ χρησιμοποιεῖ τὴν κολακεία καὶ τὰ πλάγια μέσα, ἀλλά στηρίζεται στὴν ἐργασία καὶ τὴν ἀξία του. Εἶναι περήφανος στὴν ψυχὴ καὶ δὲν ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτό του τὴ δουλοπρέπεια. Γνωρίζει καλά ὅτι, ὅποιος γίνεται σκουλήκι καὶ σέρνεται γιὰ νά κερδίσει κάτι, δὲν ἔχει δικαίωμα νά παραπονιέται ὅταν τὸν καταπατοῦν. Γι' αὐτὸ ποτέ δέ γίνεται ὁ ἴδιος σκουλήκι.

Ἀκόμη σεβόμενος τὸν ἑαυτό του ὁ ἀξιοπρεπὴς λατρεῖ τὴν ἀλήθεια καὶ ἀπεχθάνεται τὸ ψέμα, πού τὸ θεωρεῖ κατώτερο καὶ ἐξευτελιστικὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ δὲν ὑποκρίνεται ποτέ του. Τὸν διακρίνει πάντα ἡ εὐθύτητα στὴ συμπεριφορὰ του. Ἐτσι κάνει τοὺς ἄλλους νά τὸν ὑπολογίζουν καὶ νά ἔχουν ἐμπιστοσύνη στὰ λόγια του.

Ὁ σεβασμὸς τέλος τοῦ ἑαυτοῦ του κάνει τὸν ἀξιοπρεπὴ νά αὐτοπροστατεύεται ἀπὸ ἐλαττώματα καὶ πάθη πού ἐξευτελίζουν τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα. Γι' αὐτὸ δέ θά τὸν βροῦμε ποτέ μεθυσμένο, δέ θά τὸν συναντήσουμε ποτέ ὀργισμένο, δέ θά τὸν δοῦμε ποτέ ἐκδικητικὸ καὶ γενικά δέ θά τὸν δοῦμε ποτέ νά ἔχει χάσει τὸν ἐλεγχὸ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ νά σέρνεται πίσω ἀπὸ τὰ ἐλαττώματά του καὶ τὰ πάθη του.

Ἐξάλλου **σεβόμενος τοὺς ἄλλους** ὁ ἀξιοπρεπὴς δὲν τοὺς ἐπιτρέπει

νά τόν κολακεύουν καί νά γίνονται δουλοπρεπεῖς. Δέν ἐπιχειρεῖ νά προσβάλλει τά δικαιώματά τους καί δέν ξεχνᾷ τίς ὑποχρεώσεις του. Δέ χαίρεται γιά τήν ἀδυναμία τους καί δέν τήν ἐκμεταλλεύεται. Λυπάται γιά τά ἐλαττώματα καί τά πάθη τους καί ἀγωνίζεται νά τοὺς διορθώσει.

Γενικά ὁ σεβασμός τοῦ ἑαυτοῦ του καί ὁ σεβασμός τῶν ἄλλων κάνουν τόν ἀξιοπρεπή νά διώχνει ἀπό κοντά του καθετί πού ἐξευτελίζει τήν ἀνθρώπινη προσωπικότητα, καθετί πού σκοτώνει τήν ἀγάπη πρὸς τήν ἐργασία καί καθετί πού σθῆνει τό αἶσθημα τῆς εὐθύνης καί τοῦ καθήκοντος στόν ἄνθρωπο. Κάνει ἀκόμη τόν ἀξιοπρεπή νά θέλει νά ζεῖ μέ τίς δικές του δυνάμεις καί νά στηρίζεται πάντα στήν ἀξία του. Κάνει τέλος τόν ἀξιοπρεπή νά ζεῖ ἐλεύθερος μέσα στήν κοινω-νία. Γι' αὐτό ἀκριβῶς ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια εἶναι μιά ἀπό τίς γενικές καί πιό βασικές ἀρχές τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας.

δ) Ἡ δικαιοσύνη. *δικαιοσύνη δικαιοσύνη*

Ἄλλη σπουδαία ἀρχή τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ δικαιοσύνη. Εἶναι ὅμως θεμέλιο τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας ὄχι ἡ δικαιοσύνη ἐκείνη πού σημαίνει τήν ἀναγκαστική συμμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου στό γραπτό δίκαιο ἢ καλύτερα στοὺς νόμους τῆς Πολιτείας, ἀλλά ἡ δικαιοσύνη πού σημαίνει τή συνειδητή συμμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου στό γραπτό δίκαιο καί στόν ἄγραφο ἠθικό νόμο.

Πραγματικά, ἐκεῖνος πού συμμορφώνεται μόνο στοὺς νόμους τῆς Πολιτείας, γιά ν' ἀποφύγει τήν τιμωρία, δέ συμμορφώνεται, γιατί ἀπό μόνος του νοιώθει τήν ἀνάγκη νά συμμορφωθεῖ σ' αὐτούς, ἀλλά γιατί φοβάται τήν τιμωρία. Αὐτός ὅμως δέν μπορεῖ νά ὀνομαστῆι δίκαιος, ἀλλά μόνο νομοταγής.

Δίκαιος λέγεται ἐκεῖνος πού νοιώθει ἀβίαστα τήν ἀνάγκη νά συμμορφωθεῖ τόσο στοὺς νόμους τῆς Πολιτείας, ὅσο, καί στοὺς ἄγραφους ἠθικούς νόμους καί τοῦ εἶναι ἄγνωστος ὁ φόβος, ἐνῶ, ὅ,τι κάνει τό κάνει χάρη τοῦ δικαίου.

Γιά τήν ἐπικράτηση τῆς πραγματικῆς δικαιοσύνης, τῆς δικαιοσύνης δηλαδή πού σημαίνει τή συνειδητή συμμόρφωση στοὺς γραπτούς νόμους τῆς Πολιτείας καί στοὺς ἄγραφους ἠθικούς νόμους, πρέπει κάθε ἄνθρωπος νά ἐκτελεῖ μέ ἀκρίβεια τά καθήκοντά του, ν' ἀπαιτεῖ

τήν ικανοποίηση των δικαιωμάτων του και να προστατεύει τό δίκαιο κατά τοῦ ἀδίκου. Μόνο ἡ ἐκτέλεση τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου ἢ μόνο ἡ ἀπαίτηση τῶν δικαιωμάτων του ἢ αὐτά τά δυο χωρίς τό ἐνδιαφέρον γιά τήν ἐπικράτηση τοῦ δικαίου δέν μποροῦν νά ἐξασφαλίσουν τή δικαιοσύνη.

Στόν ἀγώνα του γιά τήν ἐπικράτηση τῆς δικαιοσύνης ὁ ἀνθρώπος δέν πρέπει νά εἶναι οὔτε πολύ αὐστηρός οὔτε καί πολύ ἐπιεικής. Ἡ αὐστηρή δικαιοσύνη γίνεται πολλές φορές μεγάλη ἀδικία καί ἡ ἐπιεικεία στήν ἐφαρμογή τοῦ δικαίου γίνεται συχνά εὐκαιρία γιά καταχρήσεις. Ἡ ἀπαίτηση π.χ. τοῦ δανειστή πρὸς τόν ὀφειλέτη νά τοῦ ἐπιστρέψει τό δάνειο τή στιγμή πού ὁ ὀφειλέτης χρειάζεται τά χρήματα γιά τή θεραπεία του δέν εἶναι δικαιοσύνη, ἀλλά ἀδικία, ἀφοῦ ὁ δανειστής ἀδιαφορεῖ γιά τή ζωή τοῦ ὀφειλέτη του καί ἐνδιαφέρεται μόνο γιά τήν εἴσπραξη τῶν χρημάτων του. Ἐπίσης ἡ ἐπανειλημμένη ἐπιεικεία στό συκοφάντη δέν ἀποτελεῖ δικαιοσύνη, ἀλλά εὐκαιρία νά συνεχίσει τίς συκοφαντίες του. Ἡ δικαιοσύνη ἐπομένως γιά τήν ἐπικράτησή της δέ θέλει οὔτε ἀδιάκριτη αὐστηρότητα, οὔτε ἀδιάκριτη ἐπιεικεία. Θέλει ἀκριβῶς κατά τήν ἐφαρμογή της νά ἐξετάζονται οἱ εἰδικές συνθήκες κάτω ἀπό τίς ὁποῖες ζεῖ ὁ ἀνθρώπος, θέλει μέ ἄλλα λόγια νά εἶναι διακριτική δικαιοσύνη.

Ἡ ἐπικράτηση τῆς δικαιοσύνης στήν κοινωνική ζωή ἀποτελεῖ ἐκδήλωση τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, διότι μόνο ὁ ἐλεύθερος ἀνθρώπος πειθαρχεῖ στίς ἐπιταγές τοῦ δικαίου καί συμβάλλει στήν ἐπικράτηση τῆς δικαιοσύνης. Γι' αὐτό ἀκριβῶς ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀρχή τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, πού τόν κάνει νά χαίρεται τά δικαιώματά του καί νά ἐκτελεῖ τίς ὑποχρέωσεις του χωρίς φόβο..

ε) Ἡ ἀλληλεγγύη.

Γιά τή συντήρηση καί τήν πρόοδο τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀπαραίτητο νά σταθεῖ ὁ ἕνας κοντά στόν ἄλλο ἢ καλύτερα εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἀρμονική συνεργασία τῶν μελῶν της. Ἡ ἀρμονική συνεργασία τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας ἀποτελεῖ ἠθική ὑποχρέωση γιά κάθε μέλος της. Τήν ὑποχρέωση αὐτή τή λέμε ἀλληλεγγύη.

Ἡ ἀλληλεγγύη σάν ὑποχρέωση τοῦ καθενός γιά μιὰ ἀρμονική συνεργασία μέ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους μέ σκοπό τή συντήρηση καί

τὴν πρόοδο τῆς κοινωνίας εἶναι βιοτική καὶ ἠθική ἀνάγκη. Τῇ βιοτικῇ ἀνάγκῃ τῇ δημιουργεῖ ἢ συμβίωση τῶν ἀνθρώπων μιᾶς κοινωνίας καὶ τὴν ἠθική ἀνάγκη ἢ συμπάθεια τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ συνάνθρωπό του.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος στὴν κοινωνία ὅπου ζεῖ δὲ μπορεῖ μόνος του νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅσα τοῦ χρειάζονται γιὰ νὰ συντηρήσῃ τὸ σῶμα του καὶ ν' ἀναπτύξῃ τὸ πνεῦμα του. Τοῦ εἶναι ἀπαραίτητα καὶ τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας τῶν συνανθρώπων του, ὅπως καὶ σ' αὐτούς εἶναι ἀπαραίτητα τὰ προϊόντα τῆς δικῆς του. Στόν ἀγρότη π.χ. εἶναι ἀπαραίτητα τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας τοῦ τεχνίτη, τοῦ βιομήχανου κλπ. ὅπως καὶ σ' αὐτούς εἶναι ἀπαραίτητα τὰ προϊόντα τοῦ ἀγρότη. Θὰ ἦταν δύσκολο νὰ συντηρηθεῖ ὁ ἄνθρωπος στὴ ζωὴ καὶ θὰ ἦταν ἀδύνατη ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ, ἂν ὁ καθένας ὑποχρεωνόταν νὰ ἐξασφαλίσῃ μόνος του τὰ ἀπαραίτητα γιὰ νὰ ζήσει. Δὲ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ταυτόχρονα ὁ ἴδιος γεωργός, βιομήχανος, τεχνίτης κλπ. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἀλληλεγγύη μεταξύ τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας. Εἶναι τόσο ἀπαραίτητη, ὅσο ἀπαραίτητη εἶναι καὶ ἡ συνεργασία τῶν διαφόρων μελῶν καὶ τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος γιὰ τὴ συντήρησή του.

Δὲν εἶναι ὁμοῦ μόνον ἡ βιοτικὴ ἀνάγκη ποῦ ἀπαιτεῖ τὴν ἀλληλεγγύη στὰ μέλη μιᾶς κοινωνίας. Τὴν ἀλληλεγγύη τὴ ζητᾷ καὶ μιὰ ἠθικὴ ἀνάγκη καὶ συγκεκριμένα τὸ αἶσθημα τῆς συμπάθειας ποῦ ὑπάρχει σὲ κάθε ἄνθρωπο. Τὸ αἶσθημα τῆς συμπάθειας εἶναι ἀναπτυγμένο περισσότερο στὶς καλλιεργημένες ψυχές, ποῦ ἀφήνουν κατὰ μέρος τὸν ἑγωισμό τους καὶ βλέπουν τοὺς ἄλλους σάν τὸν ἑαυτό τους. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ὁ ἄνθρωπος δὲ βλέπει τὸν συνάνθρωπό του σάν ἐχθρό, ποῦ πρέπει νὰ ἐξοντώσῃ, ἀλλὰ σάν ἓνα δεῦτερο ἑαυτό του, ποῦ χαίρεται νὰ τὸν ἐξυπηρετεῖ. Ἔτσι προσφέρει μὲ εὐχαρίστηση ὅ,τι θέλει νὰ τοῦ προσφέρουν οἱ ἄλλοι.

Ἔτσι μὲ τὴν συμπάθεια ἢ ἀλληλεγγύη, ποῦ βασικά εἶναι ἀνάγκη τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, ἀποκτᾷ τὸ τέλει νόημά της καὶ γίνεται ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τους, ἀφοῦ ἐπιτρέπει στὸν ἄνθρωπο νὰ ἀπολαύσῃ τὰ ὑλικά καὶ πνευματικά ἀγαθὰ σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες του καὶ τοῦ ἐξασφαλίζει τὴν ἁρμονικὴ συμβίωση μὲ τοὺς συνανθρώπους του.

Τὴν ἐποχὴ πού ὑπῆρχε ἡ διάκριση τῶν ἀνθρώπων σέ ἐλεύθερους καί σέ δούλους, ὑπῆρχε καί διάκριση στὴν ἐργασία. "Ἄλλη ἦταν ἡ ἐργασία πού ἔπρεπε νά κάνουν οἱ δούλοι καί ἄλλη ἡ ἐργασία πού ταίριαζε στοὺς ἐλεύθερους. Ἀκόμη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ ἐργασία τῶν δούλων ἦταν ἀνάξια σεβασμοῦ, ἐνῶ ἡ ἐργασία τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων ἦταν σεβαστὴ. Ἡ ἐποχὴ ὅμως ἐκείνη πέρασε καί σήμερα ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι καί ἴσοι μεταξύ τους καί ἔχουν τὸ δικαίωμα νά κάνουν ὅποια ἐργασία θέλουν, ἀνάλογα πάντοτε μέ τὰ προσόντα τους. "Ἄλλοι ἐργάζονται πνευματικά καί ἄλλοι χειρωνακτικά. "Ἄλλοι κάνουν ἐπιχειρήσεις δικές τους καί ἄλλοι ἐργάζονται στίς ἐπιχειρήσεις τῶν ἄλλων.

Ὅποιαδήποτε ὅμως ἐργασία καί ἂν ἐκλέξει ὁ ἄνθρωπος εἶναι σήμερα σεβαστὴ διότι δέν κρίνεται ἀπὸ τὸ εἶδος της, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ σημασία πού ἔχει γιὰ τὸν ἴδιο πρῶτα καί γιὰ τὸ κοινωνικὸ σύνολο ἔπειτα. Ἀφοῦ σκοπὸς κάθε ἐργασίας εἶναι ἡ ἐξασφάλιση τῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς στὸν ἐργαζόμενο καί τὸ κοινωνικὸ σύνολο γενικότερα, σωστὸ εἶναι, ὅταν πραγματοποιεῖται ὁ σκοπὸς αὐτός, κάθε ἐργασία νά εἶναι σεβαστὴ καί νά μὴ γίνεταί διάκριση. Ὅπως π.χ. ἡ ἐργασία τοῦ μηχανικοῦ ἐξυπηρετεῖ καί τὸν ἴδιο καί τὸ κοινωνικὸ σύνολο, ἔτσι καί ἡ ἐργασία τοῦ γεωργοῦ, τοῦ ἐργάτη, τοῦ ἔμπορου κλπ. ἐξυπηρετεῖ καί τὸν ἴδιο, ἀλλὰ καί προσφέρει τίς ὑπηρεσίες της στό σύνολο.

Πόσο σεβαστὴ εἶναι ἡ ἐργασία σ' ὅλες της τίς μορφές γίνεται φανερό μέ μιὰ ἀπλή ματιὰ στὴν καθημερινὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ καταμερισμὸς πού ὑπάρχει στὴν ἐργασία κάνει τὸν ἕνα ἀπαραίτητο στὸν ἄλλο. Καθένας ἔχει μιὰ ὀρισμένη ἐργασία πού τὰ προϊόντα της εἶναι ἀπαραίτητα στοὺς ἄλλους. Ὅσο ἀπαραίτητη εἶναι π.χ. ἡ ἐργασία τοῦ καθηγητῆ γιὰ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν τοῦ ἀγρότη, τοῦ ἐργάτη κλπ., ἄλλο τόσο ἀπαραίτητη γιὰ τὸν καθηγητὴ εἶναι ἡ ἐργασία ἐκείνων, διότι τοῦ ἐξασφαλίζει τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ ζωὴ του ἀγαθὰ. Ὅσο ἀπαραίτητη πάλι εἶναι ἡ ἐργασία τοῦ δικηγόρου γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ὑποθέσεων τῶν ἄλλων, ἄλλο τόσο ἀπαραίτητη εἶναι ἡ ἐργασία τῶν ἄλλων γιὰ τὸ δικηγόρο κ.ο.κ.

Δημιουργεῖται λοιπὸν μιὰ ἄλυσίδα μέ τίς διάφορες μορφές τῆς ἐργασίας, στὴν ὁποία ἄλυσίδα κάθε κρίκος ἀντιστοιχεῖ σέ μιὰ μορφή

εργασίας. Όπως όμως κάθε κρίκος έχει ξεχωριστή δική του αξία στην αλυσίδα και είναι απαραίτητος για τη συνοχή της, έτσι και κάθε εργασία έχει ξεχωριστή δική της αξία και είναι απαραίτητη για την κοινωνία. Έπομένως κάθε άνθρωπος, οποιαδήποτε εργασία κι αν κάνει, πρέπει να νοιώθει περήφανος, γιατί κι αυτός προσφέρει ανάλογα με τις δυνάμεις του στο κοινωνικό σύνολο, ενώ ταυτόχρονα εξασφαλίζει με την εργασία του ό,τι του χρειάζεται για να ζήσει. Παράλληλα δεν πρέπει ποτέ να κρίνει το είδος της εργασίας, αλλά τον τρόπο με τον οποίο γίνεται και τη σημασία που έχει η εργασία για τον εργαζόμενο και για το σύνολο. Πρέπει πάντοτε να ξέρει ότι η εργασία σε οποιαδήποτε μορφή της δεν είναι ντροπή. Ντροπή είναι η άποφυγή της εργασίας, διότι έτσι στερεί τον εαυτό του ο άνθρωπος από τα αγαθά της ζωής και γίνεται παράσιτο της κοινωνίας.

Η αντίληψη αυτή για την εργασία είναι μία ακόμη αρχή της ελευθερίας του ανθρώπου που εξασφαλίζει το σεβασμό της προσωπικότητάς του και την ισότητά του προς τους άλλους.

Τά καθήκοντα του ανθρώπου προς την οικογένεια και την κοινωνική ζωή.

Οι δεσμοί του ανθρώπου με την οικογένεια και την κοινωνία, στην οποία ζει, είναι μεγάλοι. Μέ την οικογένεια τον συνδέει κυρίως το ίδιο αίμα, ενώ με την κοινωνία η ίδια καταγωγή, τα ίδια ήθη και έθιμα, οι ίδιες παραδόσεις κλπ. Όπου δεν υπάρχουν οι δεσμοί αυτοί της ίδιας καταγωγής, των ίδιων ήθων και εθίμων, των ίδιων παραδόσεων κλπ. και πάλι τα μέλη της κοινωνίας δεν είναι ασύνδετα μεταξύ τους, αλλά συνδέονται κάτω από την ανάγκη της συμβίωσης και κάτω από τους ίδιους νόμους.

Η ζωή του ανθρώπου μέσα στην οικογένεια και μέσα στην κοινωνία δημιουργεί σ' αυτόν όρισμένες υποχρεώσεις, που δεν επιβάλλονται από γραπτό νόμο, αλλά τίς υπαγορεύει ο άγραφος ήθικός νόμος. Γι' αυτό δεν είναι άπλες υποχρεώσεις, αλλά **καθήκοντα**.

α) Καθήκοντα προς την οικογένεια.

Διακρίνουμε τά καθήκοντα προς την οικογένεια από τά καθήκοντα προς την κοινωνία, διότι τά καθήκοντα του ανθρώπου προς

τήν οικόγένεια είναι περισσότερα και ιερότερα. Τό ίδιο αίμα πού τρέχει στις φλέβες όλων τών μελών μιᾶς οικόγένειας δημιουργεῖ σ' αὐτά περισσότερες ὑποχρεώσεις καί κάνει ιερότερα τὰ μεταξύ τους καθήκοντα. Τά καθήκοντα πρὸς τήν οικόγένεια χωρίζονται σέ **γενικά** καί **ειδικά**.

Γενικά λέμε ἐκεῖνα πού ἔχουν ὅλα τὰ μέλη μιᾶς οικόγένειας καί εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) **Ὁ σεβασμός τῆς οικόγενειακῆς ζωῆς.** Τό σεβασμό πρὸς τήν οικόγενειακή ζωή ἐκδηλώνει ὁ ἄνθρωπος μέ τήν προστασία τῆς ζωῆς τών μελών τῆς οικόγένειάς του ἀπό τοὺς ἐξωτερικούς κινδύνους καί τοὺς κινδύνους πού μποροῦν νά προκαλέσουν οἱ ἐνέργειες ἢ οἱ παραλείψεις του. Ἔχει καθῆκον νά φθάσει πάντα μέχρι τήν αὐτοθυσία γιὰ τήν προστασία τῆς.

2) **Ὁ σεβασμός τῆς οικόγενειακῆς τιμῆς.** Κάθε οικόγένεια ἔχει τή δική της τιμὴ ἢ καλύτερα τὸ δικό της καλὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ τὴ διατήρησή της στὴ ζωή καί τὴν πρόοδό της. Τὴν τιμὴ ἢ τὸ καλὸ ὄνομα τῆς οικόγένειάς του ἔχει καθῆκον κάθε μέλος της νά τὸ προστατεύει. Ἡ προστασία τῆς οικόγενειακῆς τιμῆς κατορθώνεται μέ τὴν ἀπαλλαγὴ τών μελών τῆς οικόγένειας ἀπὸ τὰ ἐλαττώματα καί τὰ πάθη (μέθη, ἀσωτία κλπ.) πού τὴ στιγματίζουν καί μέ τὴν ἀντιμετώπιση ἐκείνων πού θέλουν μέ τίς συκοφαντίες καί τίς ὕβρεις τους νά τὴν προσβάλλουν. Πόσο μεγάλο καί ἱερό εἶναι τὸ καθῆκον τοῦ σεβασμοῦ τῆς οικόγενειακῆς τιμῆς τὸ δείχνει καί ἡ ἐκφραστικότερη λαϊκὴ παροιμία, πού λέει ὅτι εἶναι «καλύτερα νά σοῦ βγεῖ τὸ μάτι παρά τ' ὄνομα».

3) **Ὁ σεβασμός τῆς οικόγενειακῆς περιουσίας.** Ἡ οικόγενειακὴ περιουσία ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς ζωῆς καί τῆς προόδου τών μελών τῆς οικόγένειας. Γι' αὐτὸ κάθε μέλος της πρέπει νά τὴ σέβεται καί ν' ἀποφεύγει τὴ σπατάλη. Ἀκόμη πρέπει νά φροντίζει γιὰ τὴν αὔξησὴ της μέ τὴν ἐργασία του.

4) **Ἡ ἐργασία.** Καθῆκον κάθε μέλους τῆς οικόγένειας εἶναι καί ἡ ἐργασία. Κάθε μέλος, ἀνάλογα μέ τίς ἱκανότητες πού ἔχει, ὀφείλει νά ἐργάζεται καί νά μὴ ζεῖ παρασιτικά μέσα στὴν οικόγένειά του.

Εἰδικά καθήκοντα ἐξάλλου πρὸς τὴν οικόγενειακή ζωή λέμε

έκείνα που έχει κάθε μέλος της οικογένειας ανάλογα με τη θέση του σ' αυτή. "Αλλα δηλαδή είναι τα καθήκοντα που έχουν οι γονείς προς τα παιδιά τους και άλλα τα καθήκοντα που έχουν τα παιδιά προς τους γονείς τους.

Οι γονείς έχουν καθήκον να εξασφαλίζουν την τροφή στα παιδιά τους, να φροντίζουν για την υγείας τους και να ενδιαφέρονται για τη μόρφωσή τους, ώστε να δίνουν υγιείς και χρησίμους πολίτες στην κοινωνία.

Τα παιδιά έχουν καθήκον να σέβονται και να τιμούν τους γονείς, να τους υπακούουν και να φροντίζουν γι' αυτούς, όταν στα γηρατιά τους δε θα είναι σε θέση να εργαστούν. Κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων των παιδιών προς τους γονείς, η οικογένεια γίνεται σχολείο, στο οποίο εκπαιδεύονται τα παιδιά έτσι, ώστε, όταν μπαίνουν στη ζωή της κοινωνίας, να ξέρουν να τιμούν και να σέβονται τους άρχοντες του Κράτους, να έχουν υπακοή στους νόμους και ν' αγαπούν τους συνανθρώπους τους. ✓

β) Καθήκοντα προς την κοινωνική ζωή.

Παράλληλα με τα καθήκοντά του προς την οικογένεια ο άνθρωπος έχει ορισμένα καθήκοντα και προς την κοινωνία, τα οποία μπορούμε και πάλι να διακρίνουμε σε γενικά και ειδικά.

Γενικά είναι εκείνα που έχει κάθε άνθρωπος άσχετα με τη θέση που κατέχει μέσα σ' αυτή. Τα κυριότερα απ' αυτά είναι τα εξής:

1) **Ο σεβασμός και η προστασία της κοινωνικής ζωής.** Κανένας δεν έχει δικαίωμα να ενεργεί έτσι, ώστε να θέτει σε κίνδυνο τη ζωή των συνανθρώπων του ή ν' αποτελεί εμπόδιο στην ομαλή εξέλιξη της. Ούτε ακόμη έχει δικαίωμα να μένει αδιάφορος μπροστά στους κινδύνους της κοινωνικής ζωής. Αντίθετα, έχει υποχρέωση και καθήκον να σέβεται τη ζωή των άλλων και να την προστατεύει. Γι' αυτό ακριβώς πρέπει πάντοτε να ενεργεί έτσι, ώστε να μη θίγεται με τίς ενέργειές του τό δικαίωμα της ζωής των άλλων και να προστατεύει τους άλλους από κάθε κίνδυνο.

2) **Ο σεβασμός της κοινωνικής τιμής.** Κάθε κοινωνία έχει τό δικό της καλό όνομα ή τη δική της τιμή, την οποία δημιουργεί ή καλή συμπεριφορά των μελών της. Τό καλό αυτό όνομα ή την τιμή της

αγορεύεται
5
απ

κοινωνίας πρέπει καθένας να σέβεται και να προστατεύει, διότι δεν έχει δικαίωμα να την προσβάλλει ή να μένει αδιάφορος, όταν κινδυνεύει. Η κοινωνική τιμή είναι και προσωπική τιμή των μελών της και γι' αυτό πρέπει τα μέλη της να τη σέβονται και να την προστατεύουν με το ίδιο ενδιαφέρον και την ίδια δύναμη που ενδιαφέρονται και προστατεύουν τη δική τους τιμή. Καθήκον επομένως κάθε ανθρώπου απέναντι στην κοινωνία είναι να μην αφήνει τον εαυτό του να κυριεύεται από τα ελαττώματα και τα πάθη που είναι στίγμα και πληγή της κοινωνίας (μέθη, ασωτία κλπ.), και να μην υποθάλπει τα ίδια ελαττώματα και πάθη των άλλων.

3) **Η εργασία.** Η ζωή κάθε ανθρώπου δεν εξαρτάται μόνο από την εργασία τη δική του, αλλά και από την εργασία των άλλων, όπως και η ζωή των άλλων εξαρτάται από την εργασία τη δική του. Διότι ποιά αξία θα μπορούσαν να έχουν τα χρήματα που εξοικονομεί με την εργασία του ο άνθρωπος, αν δεν υπήρχαν τα αγαθά που δίνει η εργασία των άλλων και που μπορεί να τ' αγοράζει για να ζει. Ασφαλώς δε θα είχαν καμμία αξία. Αξία έχουν εφόσον υπάρχουν τα αγαθά, στην παραγωγή των οποίων ο καθένας παίζει το ρόλο του ανάλογα με τα προσόντα του. Για να παίξει όμως ο καθένας το ρόλο του στην παραγωγή των αγαθών, πρέπει να εργάζεται και να θεωρεί την εργασία του ιερό καθήκον. Διότι κανείς δεν έχει το δικαίωμα να στερήσει την κοινωνία από τις υπηρεσίες του, ούτε επιτρέπεται να ζει παρασιτικά σ' αυτή.

Ειδικά καθήκοντα προς την κοινωνική ζωή λέμε εκείνα που έχει ο καθένας ανάλογα με τη θέση που κατέχει στην κοινωνία. Η θέση του καθενός στην κοινωνία του δημιουργεί παράλληλα με τα γενικά και ειδικά καθήκοντα. Έτσι π.χ. έχουν ανάλογα με τη θέση τους ειδικά καθήκοντα οι άρχοντες, οι επιστήμονες, οι υπάλληλοι, οι εργοδότες, οι εργάτες κλπ.

Η εκτέλεση των καθηκόντων του ανθρώπου προς την οικογενειακή και την κοινωνική ζωή αποτελεί προϋπόθεση της ζωής και της προόδου του ανθρώπου, διότι ο άνθρωπος ζει και προοδεύει μέσα στην οικογένεια και την κοινωνία. Η οικογένεια είναι το κύτταρο της κοινωνίας και η κοινωνία ο στίβος μέσα στον οποίο αγωνίζεται ο άνθρωπος για να ζήσει. Όταν η οικογένεια είναι υγιής, και η κοι-

ωνία είναι υγιής. "Όταν ή οικογένεια πάσχει, και ή κοινωνία πάσχει. 'Αλλ' όταν ή οικογένεια και ή κοινωνία πάσχουν, δέν μπορεί νά ζήσει και νά προοδεύσει ό άνθρωπος, διότι δέν είναι ελεύθερος. 'Ελεύθερος είναι μόνο, όταν ή οικογένεια και ή κοινωνία είναι υγιείς. 'Υγιείς όμως ή οικογένεια και ή κοινωνία είναι τότε μόνο, όταν ό καθένας έκτελει χωρίς διάκριση τά καθήκοντά του σ' αυτές.

Υη) 'Ο σεβασμός της ιδιωτικής και της δημόσιας περιουσίας.

Περιουσία ή ιδιοκτησία λέμε καθετί πού άποκτά κανείς νομίμα και πού μπορεί νά τό διαθέσει όπως θέλει. "Όταν ή περιουσία ανήκει στους ιδιώτες, λέγεται **ιδιωτική περιουσία**, ενώ, όταν ανήκει στό σύνολο, λέγεται **δημόσια περιουσία**.

'Η άπόκτηση περιουσίας άπό τούς ιδιώτες και τό δημόσιο είναι άναφαιρέτο δικαίωμα, διότι ή περιουσία συνδέεται στενά μέ τήν ελευθερία του ανθρώπου τόσο ως άτομου όσο και μέ τή μορφή της οργανωμένης κοινωνίας. 'Ακόμα ή άπόκτηση περιουσίας άπό τούς ιδιώτες και τό δημόσιο είναι άναφαιρέτο δικαίωμα, διότι άποτελεί τήν άπαραίτητη προϋπόθεση για τή συντήρηση της ζωής και τήν πνευματική πρόοδο του ανθρώπου. Τέλος άποτελεί άναφαιρέτο δικαίωμα ή περιουσία στους ιδιώτες και στό δημόσιο, διότι ό άνθρωπος ως άτομο και ως σύνολο ένωσε άνέκαθεν στενό δεσμό μέ τά προϊόντα της εργασίας του. Πραγματικά, ό άνθρωπος ήταν δεμένος πάντοτε μέ τή γή του, μέ τήν κατοικία του, μέ τά κτήματά του, μέ τά πνευματικά του δημιουργήματα και μέ καθετί πού δημιούργησε μέ τόν ιδρώτα του ή πού δημιούργησε ό ιδρώτας των προγόνων του.

Σέ κάθε δικαίωμα όμως του ανθρώπου αντιστοιχεί και μιá ύποχρέωση του. "Έτσι και στό δικαίωμα της περιουσίας του άτόμου και του οργανωμένου συνόλου αντιστοιχεί ή ύποχρέωση του σεβασμού αυτού του δικαιώματος, του σεβασμού δηλαδή της ιδιωτικής και της δημόσιας περιουσίας. "Όπως ό άνθρωπος έχει δικαίωμα ν' άποκτήσει περιουσία, νά τή διατηρήσει και νά τή διαθέσει όπως θέλει, έτσι έχει και ύποχρέωση νά σεβαστεί τό ίδιο δικαίωμα στους άλλους και στό Δημόσιο.

'Ο σεβασμός προς τήν ιδιωτική και δημόσια περιουσία έκδηλώνεται μέ τήν άποφυγή κάθε ένέργειας πού περιορίζει τόν ιδιοκτήτη και

δέν τοῦ ἐπιτρέπει νά διαθέσει τήν περιουσία του ὅπως ὁ ἴδιος θέλει. Ἄκομη ὁ σεβασμός πρὸς τήν ιδιωτικὴ καὶ τὴ δημόσια περιουσία ἐκδηλώνεται μὲ τήν ἀποφυγὴ κάθε ἐνέργειας πού ἀπειλεῖ τήν ἀκεραιότητα τῆς περιουσίας τοῦ ἄλλου ἢ ἐμποδίζει τήν ἀπόκτησή της.

Ἰδιαίτερη προσοχὴ χρειάζεται γιὰ τὸ σεβασμὸ τῆς δημόσιας περιουσίας. Αὐτό, ὄχι γιατί ἡ ιδιωτικὴ περιουσία ἔχει μικρότερη ἀξία, ἀλλὰ γιατί, ἐνῶ ἡ ιδιωτικὴ περιουσία προστατεύεται ἀπὸ τοὺς ἰδιῶτες, οἱ ὁποῖοι θρῖσκονται διαρκῶς κοντά της, ἡ δημόσια περιουσία ἔχει ἰδιοκτητὴ τῆς τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖο δέν εἶναι φυσικὸ πρόσωπο (δηλ. ἄνθρωπος), γιὰ νά βρίσκεται κοντά στήν περιουσία του καὶ νά ἐμπνέει μὲ τήν παρουσία του τὸ σεβασμὸ τῆς.

Τὸ Κράτος ἔχει στήν ἰδιοκτησία του δάση, μεταλλεῖα, καλλιεργήσιμες ἐκτάσεις, κτίρια κλπ., στά ὁποῖα ἡ παρουσία του δέν εἶναι πάντοτε αἰσθητή. Ἡ ἔλλειψη τῆς παρουσίας τοῦ Κράτους στήν περιουσία του δημιουργεῖ τήν ἐντύπωση ὅτι δέν εἶναι τόσο ὑποχρεωτικός ὁ σεβασμὸς τῆς. Γι' αὐτὸ πολλές φορές ὁ ἄνθρωπος φέρεται μὲ ἀσέβεια σ' αὐτή. Ἄν ὅμως ἡ παρουσία τοῦ Κράτους δέν εἶναι αἰσθητή στήν περιουσία του, εἶναι αἰσθητή σ' αὐτήν ἡ παρουσία τῶν ἀνθρώπων πού ἀποτελοῦν τὸ Κράτος· εἶναι δηλαδή αἰσθητή ἡ παρουσία ἐκείνου πού ἐκδηλώνει τήν ἀσέβειά του. Διότι ἡ δημόσια περιουσία ἀνήκει στό σύνολο τῶν πολιτῶν καὶ καθένας πού ἀσεβεῖ πρὸς αὐτήν, ἀσεβεῖ στή δική του περιουσία πρῶτα καὶ ἔπειτα στήν περιουσία τῶν συνανθρώπων του. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ ἀσέβεια τοῦ πολίτη πρὸς τὴ δημόσια περιουσία εἶναι ἀφιλοπατρία, εἶναι ἀσυνειδησία, εἶναι παραγνώριση τῶν δικῶν του συμφερόντων.

Τὸ σεβασμὸ, πού πρέπει νά ἐκδηλώνει ὁ ἄνθρωπος στήν κρατικὴ περιουσία, πρέπει νά ἐκδηλώνει καὶ στήν περιουσία τῆς Κοινότητας, τοῦ Δήμου καὶ τῶν ἄλλων ὀργανισμῶν πού ἐξυπηρετοῦν δημοσίους σκοποὺς, διότι καὶ αὐτῶν ἡ περιουσία εἶναι δημόσια περιουσία.

θ) Τὰ καθήκοντα πρὸς τὴν Πατρίδα.

Πατρίδα λέμε τὸ Κράτος στό ὁποῖο γεννιέται καὶ κατοικεῖ ἢ στό ὁποῖο κατοικεῖ μόνιμα χωρὶς καὶ νά ἔχει γεννηθεῖ ἐκεῖ ὁ ἄνθρωπος. Σάν πολίτης τῆς Πατρίδας του ὁ ἄνθρωπος ἀπολαμβάνει ὅλα τὰ δικαιώματα πού τοῦ δίνουν οἱ νόμοι τῆς. Παράλληλα ὅμως μὲ τὰ δι-

καιώματα έχει προς την Πατρίδα του και όρισμένες υποχρεώσεις, οι όποιες δέν αποτελούν απαίτηση μόνο των γραπτών νόμων, αλλά και του άγραφου νόμου της συνειδήσεως. Γι' αυτό και τίς υποχρεώσεις αυτές του ανθρώπου προς την Πατρίδα τίς λέμε καλύτερα καθήκοντα προς αυτή.

Τά κυριότερα καθήκοντα του πολίτη προς την Πατρίδα του είναι τά εξής:

1) **Ἡ φιλοπατρία.** Φιλοπατρία είναι ἡ ἀγάπη πού οφείλεται ἀπό τόν καθένα στή δική του Πατρίδα. Ἡ ἀγάπη στήν Πατρίδα είναι τό πρῶτο καί βασικό καθήκον κάθε πολίτη της, διότι ἀποτελεῖ ἀσπίδα στους κινδύνους της καί τό φυλακτό στήν ἄρμονική ζωῆ των πολιτῶν της. Πραγματικά, ἡ φιλοπατρία κάνει τόν πολίτη κάθε Κράτους νά θυσιάζει καί τή ζωῆ του ἀκόμα γιά τήν Πατρίδα του, ἐνῶ ταυτόχρονα διώχνει τή διχόνοια, τό ἀτομικό συμφέρον καί τόν ἐγωϊσμό ἀπό τούς πολίτες καί ἐξασφαλίζει τήν ἄρμονική τους ζωῆ. Ἀντίθετα, ὅταν λείπει ἡ ἀγάπη πρὸς τήν Πατρίδα, τότε αὐτή κινδυνεύει νά χάσει τήν ἀκεραιότητά της καί νά διαλυθεῖ. Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔχουμε μεγάλη παράδοση φιλοπατρίας.

Μέ τήν φιλοπατρία συνδέεται στενά ἡ **ἐθνική φιλοτιμία.** Λέγοντας ἐθνική φιλοτιμία, ἐννοοῦμε τήν περηφάνεια πού πρέπει νά νοιώθει κανεῖς γιά τήν καταγωγή του. Ἡ ἐθνική φιλοτιμία σάν καθήκον πρὸς τήν Πατρίδα παρουσιάζεται περισσότερο στά Κράτη ἐκεῖνα πού οἱ πολίτες τους ἔχουν τήν ἴδια καταγωγή, τήν ἴδια γλώσσα, τά ἴδια ἦθη καί ἔθιμα, τίς ἴδιες παραδόσεις καί τήν ἴδια θρησκεία. Σ' αὐτά τά Κράτη οἱ πολίτες νοιώθουν ὅτι ὁ μεταξὺ τους σύνδεσμος στηρίζεται σέ αἰώνια καί ἀμετακίνητα θεμέλια καί ὄχι μόνο στήν κρατική ἐξουσία, γι' αὐτό καί νοιώθουν μεγάλη ἐθνική περηφάνεια.

Ἡ ἐθνική φιλοτιμία είναι ἀπαραίτητο καθήκον, γιατί κρατᾶ ἐνωμένους τούς πολίτες καί ἐξασφαλίζει τήν ἐνότητα τοῦ Κράτους καί τή διατήρηση τῆς φυλῆς. Ἀντίθετα, ἡ ἔλλειψή της δημιουργεῖ μεγάλο κίνδυνο γιά τό Κράτος καί γιά τή φυλή γενικότερα. Ὅταν λείπει ἡ ἐθνική φιλοτιμία, παίρνει τή θέση της ἡ ξενομανία, πού ἀποτελεῖ προσβολή τῆς Πατρίδας. Διότι τό νά διδάσκεται βέβαια κανεῖς ἀπό τόν ξένο πολιτισμό είναι ἀρετή, ἐνῶ τό νά μιμείται τούς τρόπους τῆς ζωῆς, τά ἑλαττώματα καί τά πάθη των ξένων, αὐτό είναι **πιθηκι-**

σμός ή και προδοσία. Πόσο μεγάλη προσβολή για την Πατρίδα είναι ο πθηκισμός, αυτό τό διαπιστώνει κανείς αν παρακολουθήσει εκείνους πού φτάνουν εξαιτίας της ξενομανίας στο σημείο νά περιφρονούν τή γλώσσα της Πατρίδας τους και νά κρύβουν τήν καταγωγή τους και τόν έθνισμό τους.

Όσο ό άτομικός εγωϊσμός είναι ελάττωμα, τόσο τό έθνικό φιλότιμο είναι άρετή. Έμεις οί Έλληνες άνήκουμε στην πιό δοξασμένη φυλή και πρέπει νά έχουμε έντονο τό έθνικό μας φιλότιμο.

2) **Ή προσήλωση στη γή της Πατρίδας.** Καθηκον κάθε πολίτη είναι και ή προσήλωση στη γή της Πατρίδας του. Προσήλωση στη γή της Πατρίδας δέ σημαίνει ότι δέν πρέπει νά βγαίνει κανείς έξω από τά σύνορα του τόπου πού γεννήθηκε, αλλά σημαίνει ότι όπουδήποτε και νά βρίσκεται δέν πρέπει νά ξεχνά τή γή της Πατρίδας του. Ή σκέψη του πρέπει νά βρίσκεται πάντα κοντά στην Πατρίδα του, για νά μήν αποξενώνεται απ' αυτή. Τό καθήκον αυτό περισσότερο από κάθε άλλο έχουμε έμεις οί Έλληνες, διότι τό χόμα της Πατρίδας μας είναι ποτισμένο μέ τό αίμα της φυλής μας.

3) **Ό σεβασμός των άρχαίων μνημείων και της ιστορικής παραδόσεως.** Τά άρχαία μνημεία και οί ιστορικές παραδόσεις συνδέουν τό παρελθόν μέ τό παρόν και δίνουν τή δύναμη και τό θάρρος για τή μελλοντική έπιτυχία κάθε λαού. Ό σεβασμός τους είναι καθήκον κάθε άνθρώπου, διότι άποτελεί έκδήλωση εύγνωμοσύνης στους προγόνους του πού τά δημιούργησαν. Σε μās τους Έλληνες, πού έχουμε Πατρίδα μέ μεγάλη καλλιτεχνική και ιστορική παράδοση, τό καθήκον αυτό είναι ιερό, διότι έτσι έκδηλώνεται ή εύγνωμοσύνη μας στους προγόνους μας για τή συμβολή τους στην πρόοδο του πολιτισμού και για τους άγώνες τους υπέρ της ελευθερίας. Άκόμη τό καθήκον αυτό του σεβασμού των άρχαίων μνημείων και της ιστορικής παραδόσεως είναι σε μās άπαραίτητο, διότι μόνο έτσι προστατεύονται τά μνημεία εκείνα πού προκαλούν τήν τουριστική κίνηση στον τόπο μας, κίνηση πού ένισχύει τήν οίκονομία μας.

4) **Ή ύπακοή στους νόμους.** Όργανωμένη κοινωνία άνθρώπων χωρίς νόμους πού ρυθμίζουν τή ζωή της δέν ύπάρχει. Οί νόμοι είναι τό πιό άπαραίτητο στοιχείο για τήν ύπαρξη του Κράτους. Δέ φτάνει

ὁμως μόνο ἡ γραπτή διατύπωση τῶν νόμων σ' ἓνα Κράτος, ἀλλά εἶναι ἀπαραίτητη καί ἡ ἐφαρμογή τους. Ἡ ἐφαρμογή τῶν νόμων δέν πρέπει νά στηρίζεται στή βία καί τό φόβο τῶν πολιτῶν, ἀλλά μόνο στη θέλησή τους. Δέν προοδεύει τό Κράτος πού οἱ πολίτες φοβοῦνται τούς νόμους, ἀλλά τό Κράτος πού οἱ πολίτες σέβονται τούς νόμους καί ἐνδιαφέρονται γιά τήν ἐφαρμογή τους. Γιά νά ἐνδιαφέρονται ὁμως οἱ πολίτες γιά τήν ἐφαρμογή τῶν νόμων, πρέπει νά νοιώθουν σάν καθῆκον τήν ὑποταγή τους σ' αὐτούς.

5) **Ἡ φορολογική ὑποχρέωση.** Σέ κάθε ἐλεύθερο Κράτος, πού ἀναγνωρίζεται ἡ ἰδιοκτησία, ἡ γῆ εἶναι μοιρασμένη στούς πολίτες καί οἱ πολίτες ἐργάζονται γιά τή δική τους ὠφέλεια, ἡ φορολογική ὑποχρέωση τῶν πολιτῶν εἶναι ὁ μόνος τρόπος μέ τόν ὁποῖο τό Κράτος συγκεντρώνει τά χρήματα πού χρειάζονται γιά τή λειτουργία του. Τό Κράτος ἔχει πολλά ἐξόδα, διότι συντηρεῖ σχολεῖα, πληρώνει ὑπαλλήλους, διατηρεῖ στρατό, κάνει ἔργα κλπ. Γιά τήν ἀντιμετώπιση τῶν ἐξόδων αὐτῶν κύριο ἐσοδο εἶναι οἱ φόροι πού πληρώνουν οἱ πολίτες του. Γι' αὐτό ἡ πληρωμή τῶν φόρων εἶναι μεγάλο καθῆκον.

Τούς φόρους πού πληρώνουν οἱ πολίτες τούς διακρίνουμε σέ **ἄμεσους** καί **ἐμμεσους**. Ἄμεσοι φόροι εἶναι ἐκεῖνοι πού πληρώνουν γιά τό εἰσόδημά τους, γιά τήν ἀκίνητη περιουσία τους κλπ. καί εἶναι ἀνάλογοι μέ τό εἰσόδημα τοῦ καθενός. Ἐμμεσοι φόροι εἶναι ἐκεῖνοι πού πληρώνουν οἱ πολίτες γιά τή χρησιμοποίηση τῶν διαφόρων ἀγαθῶν. Οἱ φόροι πού ἐπιβάλλονται π.χ. στόν καπνό, στά θεάματα, στό χαρτόσημο κλπ. εἶναι ἐμμεσοι φόροι. Ἐνῶ γιά τούς ἄμεσους φόρους ὑπάρχει φορολογική ἰσότητα καί ἡ ὑποχρέωση κάθε πολίτη εἶναι ἀνάλογη μέ τήν περιουσία του. στούς ἐμμεσους φόρους ἡ ἰσότητα στή φορολογική ὑποχρέωση δέν εἶναι δυνατή. Καθένας πληρώνει ἀνάλογα μέ τήν χρησιμοποίηση πού κάνει τῶν ἀγαθῶν πού φορολογοῦνται.

6) **Ἡ ὑποχρέωση μορφώσεως.** Ἡ ὑποχρέωση αὐτή στηρίζεται ἐκτός τῶν ἄλλων λόγων (ἀνάπτυξη τοῦ πνεύματος, προσφορά στήν κοινωνία κλπ.) καί στό γεγονός ὅτι στά ἐλεύθερα Κράτη ἡ ἐξουσία βρίσκεται στά χέρια τῶν πολιτῶν. Γιά νά μποροῦν οἱ πολίτες νά ἀσκοῦν μέ ἐπιτυχία τήν ἐξουσία, πρέπει νά εἶναι μορφωμένοι. Γι' αὐτό ἀκρι-

βώς ή μόρφωση είναι ένα από τά βασικά καθήκοντα του πολίτη προς τόν ίδιο τόν έαυτό του και τήν Πατρίδα του.

7) **Ή στρατιωτική υποχρέωση.** Ή έδαφική άκεραιότητα και ή έλευθερία κάθε Κράτους εξασφαλίζονται μέ τήν ύπαρξη του στρατού. Για τήν ύπαρξη στρατού καθένas πού μπορεί νά φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος νά ύπηρετεί σ' αυτόν. Ή στράτευση είναι υποχρεωτική όχι μόνο σέ καιρό πολέμου, αλλά και σέ καιρό ειρήνης. "Αν σέ καιρό πολέμου οί στρατιώτες πολεμούν και ύπερασπίζουn τήν Πατρίδα τους από τούς έξωτερικούς έχθρούς, σέ καιρό ειρήνης γυμνάζονται για νά είναι πάντοτε έτοιμοι για τήν άντιμετώπιση των έξωτερικών έχθρών, αλλά και για τή διατήρηση της έσωτερικής γαλήνης και έλευθερίας από τήν τυραννία και τίς έμφύλιες συγκρούσεις.

Στή χώρα μας μέχρι τό 1915 ή στρατιωτική υποχρέωση δέν ήταν γενική. Στο στρατό πήγαινε όρισμένος αριθμός άνδρών από κάθε Κοινότητα ή Δήμο και ή έκλογή γινόταν μέ κλήρο και γι' αυτό εκείνοι πού πήγαιναν στρατιώτες λέγονταν κληρωτοί. Μέχρι τότε έπιτρεπόταν και ή άντικατάσταση. Σήμερα ή στρατιωτική υποχρέωση είναι γενική και δέ γίνεται καμμιά διάκριση.

8) **Ή εργασία.** Καθήκον σέ κάθε πολίτη προς τήν Πατρίδα είναι και ή εργασία. Για νά είναι κανείς χρήσιμος στην Πατρίδα του πρέπει νά εργάζεται, διότι μόνο μέ τήν εργασία εξασφαλίζει όσα του χρειάζονται για νά ζει, προσφέρει στο σύνολο τά αγαθά της εργασίας του και είναι σέ θέση νά πληρώνει φόρους για τή λειτουργία της σάν Κράτος.

1) Τό δικαίωμα μορφώσεως.

Σέ προηγούμενη παράγραφο είπαμε ότι ό άνθρωπος έρχεται στον κόσμο μέ δυό βασικές άπαιτήσεις, τήν άπαίτηση νά διατηρήσει στή ζωή τό σώμα του και τήν άπαίτηση ν' αναπτύξει τό πνεύμα του. Ή δεύτερη άπαίτηση, ή ανάπτυξη δηλαδή του πνεύματος, ίκανοποιείται μέ τή μόρφωση, ή όποία είναι θεμελιώδες δικαίωμα κάθε άνθρώπου, διότι μέ τή μόρφωση α) προάγεται ό πολιτισμός και καλύτερεύει ή ζωή του, β) γίνεται ίκανός ν' αναλάβει τή διοίκηση του Κράτους του

καί γ) άποκτá συναίσθηση τών δικαιωμάτων και τών ύποχρεώσεών του και γίνεται έλεύθερος, ώστε νά εξασφαλίζεται για όλους ή δημοκρατία.

Τή μόρφωση προσφέρουν στόν άνθρωπο ή οικογένεια, τό Κράτος, ή Έκκλησία και ή κοινωνία στήν όποία ζει. Και οί τέσσερις αυτοί παράγοντες έχουν ύποχρέωση νά σεβαστούν τό δικαίωμα του ανθρώπου νά μορφωθεί και νά του τό ίκανοποιήσουν. Έχουν ύποχρέωση νά του προσφέρουν όχι μόνο γνώσεις, αλλά και καθετί καλό πού άπαιτείται για νά ολοκληρωθεί ή προσωπικότητά του, διότι ή μόρφωση δέν πρέπει νά είναι μόνο ποσοτική, αλλά και ποιοτική.

Ή οικογένεια πρώτα πρώτα έχει ύποχρέωση νά δώσει στα παιδιά της όρθές κατευθύνσεις και νά τά διαπαιδαγωγήσει έτσι, ώστε νά τους δημιουργήσει καλό χαρακτήρα και νά δώσει στήν κοινωνία χρήσιμα μέλη. Άκόμη ή οικογένεια έχει ύποχρέωση νά φροντίσει και για τήν εκπαίδευση τών παιδιών της με τή φοίτησή τους στό σχολείο. Τό γεγονός ότι σ' όλα τά δημοκρατικά Κράτη ή εκπαίδευση μέχρι ενός σημείου είναι ύποχρεωτική και οί γονείς πού τή στερούν από τά παιδιά τους τιμωρούνται, δέν άποτελεί περιορισμό τής έξουσίας τών γονέων προς τά παιδιά τους, διότι ή μόρφωση τών παιδιών ένδιαφέρει τό σύνολο και όχι μόνο τους γονείς. Έτσι τό δικαίωμα τών παιδιών νά μορφωθούν γίνεται άνώτερο από τό δικαίωμα τής έξουσίας τών γονέων στα παιδιά τους και έπομένως σεβαστό άπ' αυτούς. Τέλος ή οικογένεια έχει ύποχρέωση και για τήν ήθική μόρφωση τών παιδιών της. Τήν ήθική μόρφωση τήν εξασφαλίζει ή θρησκευτική ζωή, στήν όποία πρέπει νά συνηθίζουν οί γονείς τά παιδιά τους.

Άλλά και τό **Κράτος** έχει ύποχρέωση νά φροντίσει για τή μόρφωση τών αυριανών πολιτών του. Ή φροντίδα του Κράτους εκδηλώνεται με τή διατήρηση σχολείων και τό διορισμό εκπαιδευτικών, με τήν άπαλλαγή τών γονέων από τά έξοδα στό στάδιο τής ύποχρεωτικής κυρίως εκπαίδευσως και με τήν ένίσχυση τών άπόρων. Στή χώρα μας ή εκπαίδευση είναι δωρεάν σ' όλες της τίς βαθμίδες. Άκόμη ένισχύονται και οί άριστοι με τή χορήγηση ύποτροφιών κυρίως στήν τελευταία βαθμίδα τής εκπαίδευσως, τήν άνώτατη.

Και ή **Έκκλησία** εξάλλου έχει ύποχρέωση νά φροντίσει για τή

μόρφωση του ανθρώπου. Ἡ φροντίδα ὅμως τῆς Ἐκκλησίας πρέπει ν' ἀποβλέπει κυρίως στήν ἠθική μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία εἶναι ἐξίσου ἀπαραίτητη, διότι ἡ ἐπιστήμη πού χωρίζεται ἀπό τήν ἀρετή κατανατᾶ πανουργία καί ὄχι ἀληθινή μόρφωση. Τήν ἀρετή ἐξασφαλίζει στόν ἄνθρωπο ἡ ἠθική μόρφωση πού παρέχεται καί ἀπό τήν Ἐκκλησία.

Τέλος γιά τή μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ὑποχρέωση καί ἡ **κοινωνία**. Ὁ ἄνθρωπος δέ μορφώνεται μόνο μέσα στούς κόλπους τῆς οἰκογένειας, τοῦ σχολείου καί τῆς Ἐκκλησίας. Μορφώνεται καί μέσα στήν κοινωνία μέ τόν τύπο (ἐφημερίδες, περιοδικά καί βιβλία), μέ τό ραδιόφωνο, μέ τά θεάματα καί γενικά μέ τή συμπεριφορά τῶν μελῶν της. Στήν ὑποχρέωσή της γιά τή μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου ἡ κοινωνία πρέπει νά εἶναι προσεκτική, ὥστε νά προσφέρει μόνο τά καλά της στοιχεῖα, διότι μόνο ἔτσι θά δημιουργήσει χρήσιμα μέλη.

Οἱ συντονισμένες ἐνέργειες ὄλων αὐτῶν τῶν παραγόντων ἱκανοποιοῦν τό δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου νά μορφωθεῖ, πού εἶναι μία βασική ἀρχή τῆς ἐλευθερίας του. Μόνο ὅπου ὑπάρχει μόρφωση ὑπάρχει καί ἀληθινή ἐλευθερία, ἐνῶ ἀντίθετα, ὅπου ὑπάρχει ἀγραμματοσύνη, ἡ ἐλευθερία εἶναι σχεδόν ἄγνωστη.

2. Οἱ μεγάλοι σταθμοί στήν ἐξέλιξη τῆς ἐλευθερίας.

Χρειάστηκαν πολλές ἑκατοντάδες χρόνια γιά νά μπορέσει ὁ ἄνθρωπος ν' ἀποκτήσει τήν ἐλευθερία του, πού εἶναι φυσικό δικαίωμά του. Στό διάστημα αὐτό ἔκανε σκληρούς ἀγῶνες στά διάφορα σημεῖα τῆς γῆς. Μέ τούς ἀγῶνες του κατόρθωσε νά κερδίσει σιγά σιγά ἔδαφος καί νά φτάσει στή σημερινή κατάσταση πού σ' ὄλα τά δημοκρατικά Κράτη ἔχει πλήρη ἐλευθερία. Οἱ ἀγῶνες του ἐκεῖνοι γιά τήν ἐλευθερία ἀποτελοῦν καί τούς σταθμούς στήν ἐξέλιξή τους. Οἱ κυριότεροι αὐτοί σταθμοί στήν ἐξέλιξη τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Ἡ κλασσική ἀρχαιότητα.

Λέγοντας κλασσική ἀρχαιότητα, σχετικά μέ τήν ἐξέλιξη τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐννοοῦμε τήν ἐποχή κυρίως τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Ἡ ἐποχή τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας εἶναι ὁ πρῶτος

σημαντικός σταθμός στην εξέλιξη της ελευθερίας, διότι τότε για πρώτη φορά δόθηκαν στους Ἀθηναίους πολίτες δικαιώματα που ἐξασφάλιζαν την ελευθερία τους. Δέ θά πρέπει βέβαια νά νομιστεῖ ὅτι στήν Ἀθήνα ὑπῆρχε ελευθερία μέ τή σημερινή της ἔννοια, διότι ἐκεῖ ἐξακολουθοῦσε ἀκόμη νά ὑπάρχει ἡ διάκριση τῶν ἀνθρώπων σέ ἐλεύθερους καί δούλους καί διότι ελευθερία καί δικαιώματα εἶχαν μόνο οἱ ἐλεύθεροι πολίτες καί ὄχι οἱ δοῦλοι.

Τά κυριότερα δικαιώματα τῶν πολιτῶν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας ἦταν τά ἑξῆς:

1) **Ἡ ἰσονομία.** Ὅλοι οἱ ἐλεύθεροι πολίτες τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας εἶχαν τό δικαίωμα τῆς ἰσονομίας. Ὅλοι ἦταν ἴσοι μπροστά στό νόμο. Ἔτσι δέν ὑπῆρχαν διακρίσεις μεταξύ τῶν πολιτῶν. Τίς διακρίσεις τίς δημιουργεῖ πάντοτε ἡ ἀνισότητα τοῦ νόμου, ἐνῶ ἡ ἰσονομία δίνει τά ἴδια δικαιώματα καί ἀναγνωρίζει τίς ἴδιες ὑποχρεώσεις στους πολίτες.

2) **Ἡ ἰσοτιμία.** Ἡ ἰσοτιμία εἶχε τήν ἔννοια τῆς ἰσότητος στήν πολιτική ζωή, ἡ ὁποία ἐξασφαλιζόταν μέ τήν ἀναγνώριση σ' ὄλους τούς ἐλεύθερους πολίτες τοῦ δικαιώματος νά ἐκλέγουν τούς ἄρχοντες τῆς Πολιτείας τους καί νά ἐκλέγονται οἱ ἴδιοι ἄρχοντές της, τοῦ δικαιώματος νά παίρνουν θέση στή διοίκηση καί τοῦ δικαιώματος νά γίνονται δικαστές καί ν' ἀπονέμουν δικαιοσύνη. Ἔτσι ὑπῆρχε πλήρης πολιτική ελευθερία στους Ἀθηναίους πολίτες.

3) **Ἡ ελευθερία τοῦ λόγου.** Ἐκδήλωση τῆς ελευθερίας πού εἶχαν οἱ πολίτες στήν ἀθηναϊκή δημοκρατία ἦταν καί ἡ ελευθερία τοῦ λόγου. Σ' ὄλους ἐπιτρεπόταν νά ὁμιλοῦν στήν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου καί ὄλων ἡ γνώμη ἦταν σεβαστή. Ἔτσι δέν εἶχαν μόνο ελευθερία τοῦ λόγου, ἀλλά καί ἰσοτιμία τοῦ λόγου.

4) **Ἡ ἰσότητα κατά τή δικαστική ὑποστήριξη τῶν συμφερόντων τους.** Στήν ἀθηναϊκή δημοκρατία οἱ πολίτες εἶχαν τή δυνατότητα νά ὑποστηρίξουν τά συμφέροντά τους στό δικαστήριο. Ὅλοι οἱ πολίτες μπορούσαν νά καταφεύγουν στό δικαστήριο καί νά ὑποστηρίξουν μέ τήν ἴδια δυνατότητα τά συμφέροντά τους.

5) **Τό συνεταιριστικό δικαίωμα.** Μέ νόμο τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνα ἐπιτρεπόταν στους ἐλεύθερους Ἀθηναίους πολίτες νά συνεταιρίζονται γιά τήν ὑποστήριξη τῶν συμφερόντων τους. Ἡ ελευθερία τοῦ

συνεταιρισμοῦ εἶναι μιά ἀπό τίς σπουδαιότερες ἀποδείξεις τῆς ἐλευθερίας πού εἶχαν οἱ Ἀθηναῖοι πολίτες.

Ἡ κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε στήν ἀθηναϊκή δημοκρατία καί πού ἔδινε στούς πολίτες ὀρισμένες ἐλευθερίες, κάνει τήν κλασσική ἀρχαιότητα πρῶτο σταθμό στήν εξέλιξη τῆς ἐλευθερίας. Ἡ κατάσταση ἀκόμη ἐκείνη χάραξε τό δρόμο πρός τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε ὕστερα ἀπό ἀρκετούς αἰῶνες νά ζητήσουν ἐπίμονα οἱ λαοί τῆς γῆς τήν ἐλευθερία τους. Μέ τήν κατάλυση τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας οἱ ἐλευθερίες τοῦ ἀνθρώπου ἄρχισαν νά ὑποχωροῦν. Κατά τήν ἐποχή τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας καί τοῦ μεσαίωνα ἐξαφανίστηκαν σχεδόν τελείως καί ἡ ἐξαφάνισή τους δημιούργησε ἀργότερα τήν ἀνάγκη τῆς πανηγυρικῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.

β) Ὁ νόμος τοῦ Κάρολου Β' τῆς Ἀγγλίας γιά τήν προσωπική ἀσφάλεια τῶν πολιτῶν (Habeas Corpus act, 1679).

Στήν Ἀγγλία ἐγιναν οἱ πρῶτες προσπάθειες γιά τήν ἀναγνώριση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί γιά τή γραπτή κατοχύρωσή τους. Ὁ Μεγάλος Χάρτης τῶν ἐλευθεριῶν (Magna Charta), πού παραχώρησε στόν ἀγγλικό λαό τό 1215 ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀκτῆμων, εἶναι τό πρῶτο ἐπίσημο κείμενο, τό ὁποῖο ἀναγνώρισε ὀρισμένα δικαιώματα στούς Ἀγγλους ὑπηκόους, διότι ρύθμισε τίς σχέσεις μεταξύ τοῦ βασιλιᾶ καί τῶν βαρῶνων, τοῦ κλήρου καί τῶν Ἀγγλων ὑπηκόων.

Ἀργότερα οἱ ἀγῶνες τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ εἶχαν σάν ἀποτέλεσμα νά τοῦ παραχωρηθοῦν περισσότερα δικαιώματα. Ἐτσι γράφτηκαν πολλά κείμενα γιά τήν ἀναγνώριση τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. Τό σπουδαιότερο ὅμως ὅλων εἶναι ὁ νόμος γιά τήν προσωπική ἀσφάλεια (Habeas Corpus act), πού τόν ὑπέγραψε τό 1679 ὁ βασιλιάς Κάρολος ὁ Β'. Ὁ νόμος αὐτός ἀποτελεῖ πραγματικά σταθμό στήν εξέλιξη τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἀναγνωρίζει καί κατοχυρώνει τήν προσωπική ἐλευθερία τῶν Ἀγγλων ὑπηκόων. Οἱ σπουδαιότερες διατάξεις τοῦ γιά τήν προσωπική ἀσφάλεια τῶν Ἀγγλων ὑπηκόων ἦταν οἱ ἑξῆς:

1) Τοῦς προστάτευε ἀπό τήν παράνομη κράτηση, διότι ὑποχρέωνε τίς ἀρχές νά ὀδηγοῦν ἀμέσως τόν κρατούμενο στόν ἀνακριτή καί νά

τόν ἀπολύουν σέ περίπτωση πού ήταν δυνατή ἡ ἀπόλυσή του μέ τήν καταβολή ἐγγυήσεως.

2) Τούς προστάτενε ἀκόμη ἀπό τήν ταλαιπωρία κατά τό χρονικό διάστημα πού μεσολαβοῦσε ἀπό τή σύλληψη μέχρι τή διεξαγωγή τῆς δίκης, γιατί ὑποχρέωνε τίς ἀρχές νά ὀρίζουν τή δίκη μέσα σέ ὀρισμένη προθεσμία ἢ νά ἀπολύουν τόν κατηγορούμενο μέ τήν καταβολή ἐγγυήσεως.

3) Τούς προστάτενε τέλος ἀπό τίς αὐθαιρεσίες τῶν ἀρχῶν, διότι ἀπαγόρευε νά συλλαμβάνεται κανείς ξανά γιά τό ἴδιο ἀδίκημα ἢ νά μεταφέρεται ἀπό τή φυλακή τοῦ τόπου του σέ ἄλλη φυλακή καί τιμωροῦσε μέ ἀπόλυση ἢ πρόστιμο τούς ὑπαλλήλους πού δέν τηροῦσαν τίς διατάξεις του.

Σκοπός τοῦ νόμου αὐτοῦ δέν ήταν νά διακηρυχτεῖ ἐπίσημα ἡ προσωπική ἐλευθερία τῶν "Αγγλων ὑπηκόων, ἀλλά νά περιοριστεῖ κάπως ἡ βασιλική ἐξουσία. Οἱ διατάξεις του ὁμως ἐξασφάλιζαν τήν προσωπική ἐλευθερία τῶν "Αγγλων ὑπηκόων καί γι' αὐτό εἶναι ἕνας ἀπό τούς σημαντικούς σταθμούς στήν ἐξέλιξη τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου.

γ) **Ἡ ἀμερικανική διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου (1776).**

Στίς ἀποικίες τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ἀνήκει ἡ τιμή ὅτι πρῶτες διακήρυξαν ἐπίσημα πῶς ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὀρισμένα φυσικά καί ἀναφαίρετα δικαιώματα, πού πρέπει νά σέβονται καί νά μὴν περιορίζουν οἱ ἄρχοντες τῆς Πολιτείας. Ἡ ἀμερικανική διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ήταν συνέπεια τῆς διακηρύξεως τῆς πολιτικῆς καί κυρίως τῆς οικονομικῆς ἀνεξαρτησίας τους ἀπό τήν Ἀγγλία, πού τούς εἶχε δώσει αὐτοδιοίκηση ὑπό τήν κυριαρχία της καί τίς ὑποχρέωνε νά στέλνουν σ' αὐτήν τίς πρῶτες ὕλες καί νά παίρνουν μόνο ἀπ' αὐτή τά βιομηχανικά προϊόντα. Ἡ οικονομική λοιπόν πίεση τῆς Ἀγγλίας ἀνάγκασε τίς ἀποικίες νά διακηρύξουν τήν ἀνεξαρτησία τους τό 1776 καί ταυτόχρονα νά διακηρύξουν καί τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, γιά νά κατοχυρώσουν τήν ἀνεξαρτησία τους, πού θεωροῦσαν συνέπεια τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.

Ξεκίνημα γιά τή διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τίς ἀποικίες τῆς Βορείου Ἀμερικῆς ήταν οἱ ἐλευθερίες πού εἶχαν

σάν "Αγγλοι ύπήκοοι καί πού διατήρησαν ἐκεῖ οἱ ἄποικοι, καθώς καί ἡ ἰδέα τῆς διακηρύξεως τῆς θρησκευτικῆς τους ἐλευθερίας, μετά τήν ἀπαλλαγὴ τους ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς διώξεως πού εἶχαν στήν Εὐρώπη πρὶν μεταναστεύσουν. Διότι οἱ ἐλευθερίες πού εἶχαν σάν "Αγγλοι ύπήκοοι εἶχαν γίνει κτῆμα τους, ἐνῶ ταυτόχρονα ἡ ἰδέα τῆς διακηρύξεως τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τοὺς δημιούργησε τὴν ἰδέα τῆς διακηρύξεως τῆς ἐλευθερίας στή σκέψη, στήν ἔκφραση, στὸν τύπο κλπ. Ἐκὸμῃ ξεκίνημα γιὰ τὴ διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν ἐλευθερία τῶν συγκεντρώσεων τοῦ συνεταιρισμοῦ, τῆς μεταναστεύσεως καί τοῦ δικαιώματος τῆς ἰσότητος ἦταν οἱ πιέσεις καί οἱ διακρίσεις πού ἔκανε ἡ Ἄγγλία στοὺς ἀποίκους τῆς. Ξεκίνημα τέλος, καί μάλιστα τὸ σπουδαιότερο, ἦταν καί ἡ διδασκαλία τῶν διαφόρων φιλοσόφων περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία διδασκαλία εἶχε μεγάλη ἐπίδραση στοὺς ἀποίκους. Ἐτσι στὴ διακήρυξή τους περιέλαβαν ὅλα τὰ δικαιώματα καί ὅλες τῆς ἐλευθερίες πού κατὰ τὴν πεποίθησή τους ἔπρεπε νὰ ἔχει ὁ ἄνθρωπος.

Τὸ σπουδαῖο εἶναι ὅτι οἱ ἀποικίες δέν περιορίστηκαν μόνο σὲ μιὰ πανηγυρική διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καί κατοχύρωσαν τὰ δικαιώματα καί τῆς ἐλευθερίας τῶν ὑπηκόων τους, ἀφοῦ ἡ διακήρυξή τους πῆρε τὴν πρώτη θέση στὸ Σύνταγμα κάθε ἀποικίας. Πρῶτη ἡ ἀποικία τῆς Βιργινίας ἔδωσε στὴ διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου τὴν πρώτη θέση στὸ Σύνταγμά της. Τὸ ἔγγραφο τοῦτο τῆς ἀποικίας τῆς Βιργινίας ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα, διότι ἀποκρυσταλλώνει τῆς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς Πολιτείας (Κράτους) καί χρησίμευσε σάν ὑπόδειγμα γιὰ τὴ σύνταξη τῆς γαλλικῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου μετά ἀπὸ λίγα χρόνια.

Ἡ διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου τῆς Βιργινίας (1776) δέχεται ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐκ φύσεως ἐλεύθεροι καί ἀνεξάρτητοι καί ἔχουν ὀρισμένα δικαιώματα γιὰ τὴν ἀπόλαυση τῆς ζωῆς καί τῆς ἐλευθερίας, τὰ ὁποῖα κανεὶς δέν μπορεῖ νὰ τοὺς στερήσει. Τέτοια δικαιώματα κάθε ἀνθρώπου κατὰ τὴ διακήρυξη τῆς Βιργινίας εἶναι κυρίως ἡ ἰσότητα, ἡ οἰκονομική ἐλευθερία (ἀπόκτηση καί κατοχὴ ἰδιοκτησίας), ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία καί ἡ προσωπικὴ ἀσφάλεια.

Οἱ ἀρχές πάνω στὶς ὁποῖες φρόντισε νὰ κατοχυρώσει τὰ δικαι-

ώματα του ανθρώπου ή διακήρυξη της Βιργινίας είναι οι ακόλουθες:

1) **Τό φυσικό δίκαιο.** Κατά τό δίκαιο αυτό οι άνθρωποι προτού άκόμη δημιουργήσουν τό Κράτος ήταν προικισμένοι από τή φύση μέ όρισμένα δικαιώματα. Μέ τήν ίδρυση του Κράτους και για τήν όμαλή τους κοινωνική συμβίωση ύποχώρησαν σε μερικά δικαιώματά τους. Κράτησαν όμως άλλα δικαιώματα που είναι προαιώνια και άναφαίρετα και που τό Κράτος δέν μπορεί νά τά περιορίζει μέ τή δραστηριότητά του, αλλά είναι ύποχρεωμένο νά τά σέβεται. Τέτοια δικαιώματα είναι ή ζωή, ή έλευθερία σ' όλες της τίς έκδηλώσεις και ή ιδιωκτησία και λέγονται άτομικά δικαιώματα.

2) **Ή δημοκρατική όργάνωση του Κράτους.**

Τά άτομικά δικαιώματα του ανθρώπου γίνονται σεβαστά μόνο από τό δημοκρατικό Κράτος.

Γι' αυτό και ή διακήρυξη εκείνη δέχτηκε α) τήν κυριαρχία του λαού από τόν όποιο πηγάζουν και στόν όποιο άνήκουν όλες οι έξουσίες, ένω οι άρχοντες είναι έντολοδόχοι του, β) τόν αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα του πολιτεύματος για τή μεγαλύτερη ασφάλεια του λαού και γ) τή διάκριση των έξουσιών (νομοθετικής, έκτελεστικής και δικαστικής) για νά μή συγκεντρώνονται στα ίδια πρόσωπα οι άρμοδιότητες της ψηφίσεως των νόμων, της έκτελέσεώς τους και της άπονομής της δικαιοσύνης και βρίσκουν έτσι τήν εύκαιρία για καταχρήσεις σε βάρος του λαού.

Σύμφωνα μ' αυτά ή άμερικανική διακήρυξη δέν περιορίστηκε μόνο στη διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου αλλά προχώρησε και στην κατοχύρωσή τους. Γι' αυτό άποτελεί σημαντικό σταθμό στην εξέλιξη της έλευθερίας.

δ) **Ή διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη της Γαλλικής Ήπαναστάσεως (1789).**

Ή κυριότερη διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη κι ό σημαντικότερος σταθμός στην εξέλιξη της έλευθερίας είναι ή διακήρυξη της Γαλλικής Ήπαναστάσεως, που έγινε στις 26 Αύγουστου τό 1789. Στη Γαλλική Ήπανάσταση όδήγησε ή άπολυταρχία του μονάρχη και ή ύπαρξη προνομιούχων τάξεων, (κλήρου,

εὐγενῶν) πού είχαν προκαλέσει τὴν ἀντίδραση κατὰ τοῦ καθεστῶτος καὶ εἶχαν ἀναπτύξει τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος. Τὸ αἶσθημα αὐτὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος, μὲ τὴν ἐπίδραση πού εἶχαν στὸ γαλλικὸ λαό, καλλιέργησαν πολὺ οἱ διδασκαλίες κυρίως τοῦ **Μοντεσκιέ**, πού ἔλεγε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ διατηρηθεῖ καὶ νὰ προοδεύσει τὸ Κράτος χωρὶς τὴν πολιτικὴ, προσωπικὴ, πνευματικὴ, θρησκευτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐλευθερία τῶν πολιτῶν, τοῦ **Ρουσσώ**, πού ἐνδιαφερόταν γιὰ τὴν ἰσότητα καὶ τὴ θρησκευτικὴ ἐλευθερία τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ **Βολταίρου**, πού ἦταν ὑπέρμαχος τῆς προσωπικῆς, πνευματικῆς, θρησκευτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου. Ὅλα αὐτὰ εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴ διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη, πού πῆρε τὴν πρώτη θέση στὸ Σύνταγμα τῆς Γαλλίας.

Ἡ γαλλικὴ διακήρυξη, ἀφοῦ στὸν πρόλογό της λέει ὅτι ἔγινε γιὰ νὰ διακηρύξει πανηγυρικὰ τὰ φυσικὰ, ἀναφαίρετα καὶ ἱερά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε νὰ τὰ γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ τὰ σέβονται οἱ ἄρχοντες τοῦ Κράτους, ἀναγνωρίζει σάν δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτη τὰ ἑξῆς:

1) **Τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἰσότητα** σάν φυσικὰ καὶ ἀναφαίρετα δικαιώματα κάθε ἀνθρώπου, ἀφοῦ οἱ ἄνθρωποι γεννιοῦνται καὶ παραμένουν ἐλεύθεροι καὶ ἴσοι.

2) **Τὴν ἰσότητα τῶν πολιτῶν**, ἀφοῦ ὅλοι οἱ πολῖτες εἶναι ἴσοι μπροστὰ στὸ νόμο καὶ γίνονται ἕξισου δεκτοὶ στίς δημόσιες ὑπηρεσίες.

3) **Τὸ ἀπαρهابιστο τῆς ἰδιοκτησίας**, ἀφοῦ ἀπαγορεύεται ἡ ἀπαλλοτριώσῃ της ἀπὸ τὸ Κράτος, χωρὶς νὰ ὑπάρχει ἀνάγκη καὶ χωρὶς νὰ ἀποζημιωθεῖ προηγουμένως στὴν ἀξία της.

4) **Τὴν πνευματικὴ ἐλευθερία**, ἀφοῦ εἶναι ἐλεύθερος ὁ ἄνθρωπος νὰ σκέφτεται καὶ νὰ ἐκφράζει τὴ σκέψη του προφορικὰ καὶ γραπτὰ (ἐλευθερία τοῦ τύπου).

5) **Τὴν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως**, ἀφοῦ καθένας μπορεῖ νὰ πιστεύει ὅ,τι θέλει καὶ ἀπαγορεύονται οἱ θρησκευτικὲς διώξεις.

6) **Τὴν προσωπικὴ ἀσφάλεια τῶν πολιτῶν**, ἀφοῦ ἀπαγορεύονται χωρὶς νόμο οἱ διώξεις καὶ οἱ φυλακίσεις, ὅπως καὶ οἱ ποινές πού δὲν

προβλέπονται από τό νόμο καί ή χρήση σκληρών μέτρων κατά τή σύλληψη καί τήν κράτηση τών ἐνόχων.

7) Τέλος τήν **ἀντίσταση κατά τῆς τυραννίας**, ἀφοῦ σκοπός τοῦ Κράτους δέν εἶναι ή τυραννία τών πολιτῶν, ἀλλά ή διατήρηση τών φυσικῶν καί ἀναφαίρετων δικαιωμάτων τους.

Ἡ κατοχύρωση τών δικαιωμάτων αὐτῶν μέ τό Σύνταγμα, πού διατήρησε βέβαια τήν κληρονομική βασιλεία, ἀλλά περιορίσε τό βασιλιά μόνο στήν ἄσκηση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἐνῶ τίς δύο ἄλλες ἐξουσίες τίς ἔδωσε στό λαό, ὁ ὁποῖος εἶχε τό δικαίωμα νά ἐκλέγει τά νομοθετικά καί τά δικαστικά ὄργανα, ἔθεσε τίς βάσεις τῆς ἐλευθερίας τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Ταυτόχρονα ἔθεσε τίς βάσεις τῆς ἐλευθερίας καί γιά τούς ἄλλους λαούς τῆς Εὐρώπης, διότι ή γαλλική διακήρυξη τών δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ πολίτη δέν ἔμεινε κλεισμένη στή Γαλλία. Ξεπέρασε τά σύνορά της καί ἔγινε κτῆμα τών εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Πολλοί λαοί τῆς Εὐρώπης περιέλαβαν στά Συντάγματά τους ὡς βασικές διατάξεις τους, τίς ἐλευθερίες τῆς γαλλικῆς διακηρύξεως.

Τό πέρασμα τοῦ χρόνου δέ μείωσε τήν ἀξία τῆς διακηρύξεως τών δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ πολίτη τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀπό τό γεγονός ὅτι τό νέο γαλλικό Σύνταγμα στόν πρόλογό του λέει ὅτι ὁ γαλλικός λαός διακηρύσσει πάλι ἐπίσημα τά δικαιώματα καί τίς ἐλευθερίες τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ πολίτη πού εἶχε διακηρύξει ή Γαλλική Ἐπανάσταση τοῦ 1789. Γι' αὐτά ὅλα ή γαλλική διακήρυξη εἶναι ὁ σημαντικότερος σταθμός στήν ἐξέλιξη τῆς ἐλευθερίας.

ε) Ἡ Οἰκουμενική Διακήρυξη τών Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.

Τελευταῖο σταθμό στήν ἐξέλιξη τῆς ἐλευθερίας ἀποτελεῖ ή Οἰκουμενική Διακήρυξη τών Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου πού συντάξε στίς 10 Δεκεμβρίου 1948 στό Παρίσι ή Γενική Συνέλευση τοῦ Ὁργανισμοῦ τών Ἠνωμένων Ἐθνῶν (ΟΗΕ). Ἡ Οἰκουμενική Διακήρυξη τών Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου διαφέρει τόσο ἀπό τήν ἀμερικανική, ὅσο καί ἀπό τή γαλλική διακήρυξη, διότι δέν περιορίστηκε μόνο στά ἀτομικά δικαιώματα, ἀλλά περιέλαβε καί τά πολιτικά καί μερικά ἀπό τά κοινωνικά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐτσι ἀποτελεῖ ἕνα

κώδικα τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀφοῦ στά 30 ἄρθρα τῆς καθορίζει:

1) **Τά ἀτομικά δικαιώματα** τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως π.χ. τά δικαιώματα τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως καί τῆς γνώμης, τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου, τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως, τοῦ συνεταιρισμοῦ, τῆς τιμῆς, τῆς μεταναστεύσεως κλπ.

2) **Τά πολιτικά δικαιώματα** τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως π.χ. τό δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων τοῦ Κράτους, τό δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς στήν Κυβέρνηση, τό δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ στίς δημόσιες ὑπηρεσίες κλπ.

3) **Τά κοινωνικά δικαιώματα** τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως π.χ. τό δικαίωμα τῆς ἐργασίας, τό δικαίωμα τῆς κοινωνικῆς ἀσφαλίσεως, τό δικαίωμα τῆς προστασίας κατά τόν καιρό τῆς ἀνεργίας, τό δικαίωμα τῆς προστασίας τῆς μητρότητος κλπ.

Τά κοινωνικά δικαιώματα γιά πρώτη φορά μῆκαν σέ κείμενο διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου κατά τή σύνταξη τῆς Οἰκουμενικῆς Διακηρύξεως τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί γι' αὐτό ἡ διακήρυξη αὐτή ἔχει ἰδιαίτερη σημασία στήν ἐξέλιξη τῆς ἐλευθερίας. Ἰδιαίτερη σημασία γιά τήν ἐξέλιξη τῆς ἐλευθερίας δίνει στήν Οἰκουμενική Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τό γεγονός ὅτι αὐτή δέν εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπαναστάσεως, ὅπως ἡ ἀμερικανική καί ἡ γαλλική διακήρυξη, ἀλλά προϊόν εἰρηνικῆς συμβιώσεως τῶν λαῶν. "Ὅ,τι τότε ἀποτελοῦσε ἐπιδίωξη ἐπαναστατῶν, ἀποτελεῖ σήμερα ἀπαιτήση τοῦ ἐλεύθερου κόσμου γιά τήν εἰρήνη καί τήν πρόοδο τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ Οἰκουμενική Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νά γίνει καί διακήρυξη κάθε Κράτους πού εἶναι μέλος τοῦ ΟΗΕ. Ἄρκεῖ νά τήν κάνει νόμο δικό του, ἐσωτερικό δηλαδή δίκαιο.

3. Ἐσκηση τῆς ἐλευθερίας.

Τίς διακηρύξεις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἀκολούθησε ἡ ἀναγνώρισή τους ἀπό τά Συντάγματα τῶν ἐλευθέρων Κρατῶν. Μέ τή συνταγματική ἀναγνώριση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ

πολίτη κατοχυρώνεται ή άσκηση τής έλευθερίας, διότι στην πραγματικότητα έλευθερία ύπάρχει εκεί όπου οί πολίτες απολαμβάνουν όλα τους τά δικαιώματα.

Γιά νά αναγνωριστοϋν βέβαια όλα τά δικαιώματα στους πολίτες, χρειάστηκε νά πάρουν οί ίδιοι στά χέρια τους τήν έξουσία καί ως άνωτάτο όργανο τοϋ Κράτους νά κάνουν Σύνταγμα, πού τους δίνει πλήρη πολιτική, άτομική καί κοινωνική έλευθερία. "Όταν άνωτάτο όργανο τοϋ Κράτους ήταν ό μονάρχης ή οί λίγοι, δέν ήταν δυνατό νά τους δοθοϋν όλες αυτές οί έλευθερίες, διότι ή ύπαρξη τοϋ μονάρχη ή τών όλίγων στηριζόταν αποκλειστικά στή στέρηση όρισμένων έλευθεριών τών πολιτών. Γι' αυτό ακριβώς πλήρης άσκηση τής έλευθερίας ύπάρχει μόνο στά δημοκρατικά πολιτεύματα. Μόνο ή δημοκρατία δίνει στους πολίτες πολιτική, άτομική καί κοινωνική έλευθερία, διότι ή παραχώρησή της γίνεται από τους ίδιους τους πολίτες.

Σύμφωνα μ' αυτά άσκηση τής έλευθερίας ύπάρχει εκεί πού ύπάρχει δημοκρατία καί περιλαμβάνει τήν πολιτική έλευθερία, τήν άτομική έλευθερία, τήν κοινωνική έλευθερία καί τήν ισότητα.

α) Πολιτική έλευθερία.

Πολιτική έλευθερία είναι ή αναγνώριση στους πολίτες όλων τών πολιτικών τους δικαιωμάτων, όπως τό δικαίωμα νά εκλέγουν καί νά εκλέγονται άρχοντες τοϋ Κράτους τους, τό δικαίωμα νά διορίζονται στίς δημόσιες ύπηρεσίες καί τό δικαίωμα νά παίρνουν μέρος στήν άπονομή τής δικαιοσύνης ως ένορκοι.

"Έτσι εκδηλώσεις τής πολιτικής έλευθερίας είναι οί εξής:

1) **Ή έλευθερία στήν εκλογή τών όργάνων τοϋ Κράτους.** Οί πολίτες πρέπει νά είναι έλεύθεροι νά εκλέγουν ως όργανα τοϋ Κράτους τους εκείνους πού νομίζουν ότι είναι κατάλληλοι. Άκόμη πρέπει νά μποροϋν νά εκλέγονται οί ίδιοι ως όργανα τοϋ Κράτους τους. Οί έλευθερίες αυτές εξασφαλίζονται μέ τήν παραχώρηση τοϋ δικαιώματος τής ψήφου, μέ τήν παραχώρηση τοϋ δικαιώματος νά θέτουν υποψηφιότητα καί μέ τήν παραχώρηση τοϋ δικαιώματος νά κρίνουν τό έργο τών όργάνων τοϋ Κράτους μέ τήν επανάληψη τών εκλογών κατά σταθερά χρονικά διαστήματα (συνήθως κάθε τέσσερα χρόνια).

2) **Ή έλευθερία συμμετοχής στή διοίκηση τοϋ Κράτους.** Ή έλευ-

θερία αυτή εξασφαλίζεται, όταν για τό διορισμό στίς δημόσιες υπηρεσίες δέν υπάρχει άλλος περιορισμός, έκτός από τόν περιορισμό τής ηλικίας και τών άλλων προσόντων πού χρειάζονται για τήν ανάληψη μιās υπηρεσίας.

3) **Ἡ ἐλευθερία συμμετοχῆς στήν ἀπονομή τής δικαιοσύνης.** Ἡ ἐλευθερία αὐτή εξασφαλίζεται μέ τό δικαίωμα κάθε πολίτη νά γίνεται ἔνορκος.

Ἡ πολιτική ἐλευθερία, ἐπειδή δίνει στούς πολίτες δικαιώματα πού ἔχουν σχέση μέ τήν τύχη τοῦ συνόλου ἢ καλύτερα πού ρυθμίζουν τήν τύχη τοῦ συνόλου, σωστό εἶναι νά ἔχει ὀρισμένους περιορισμούς (σχετικά μέ τήν ηλικία, τή μόρφωση κλπ.), ὥστε νά εξασφαλίζεται ἡ ἀπαραίτητη ὀριμότητα τῶν πολιτῶν καί ἡ συναίσθηση τής εὐθύνης τους κατά τήν ἄσκηση τῶν πολιτικῶν τους δικαιωμάτων.

β) **Ἀτομικές ἐλευθερίες.**

Ἀτομικές ἐλευθερίες εἶναι ἡ ἀναγνώριση ὅλων τῶν πνευματικῶν, προσωπικῶν καί οικονομικῶν δικαιωμάτων στούς πολίτες ἢ καλύτερα ἡ ἐλευθερία στήν πνευματική καί οικονομική κίνηση καί ἡ προσωπική τους ἐλευθερία.

Ἐκδηλώσεις τής ἐλευθερίας στήν πνευματική κίνηση τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦν οἱ ἐξῆς μερικότερες ἐλευθερίες.

1) **Ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου.** Τύπο λέμε τά προϊόντα (ἐφημερίδες, περιοδικά, βιβλία κλπ.), τής τυπογραφίας καί τῶν άλλων μηχανικῶν μέσων (γραφομηχανῆς, πολυγράφου κλπ.), πού μποροῦν νά δώσουν πολλά ἀντίτυπα. Μέ τόν τύπο γίνεται ἡ διάδοση τής σκέψεως καί τής γνώμης τοῦ ἀνθρώπου, τής ὁποίας ἡ ἐλευθερία εξασφαλίζεται μέ τήν ἐλευθερία τοῦ τύπου. Ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου υπάρχει, ὅταν δέν υπάρχει περιορισμός κατά τήν ἔκδοση, τήν ἐκτύπωση καί τήν κυκλοφορία τῶν ἐντύπων.

Ἐπειδή ὁμως εἶναι δυνατό ὁ τύπος νά κάνει κατάχρηση τής ἐλευθερίας του καί νά προσβάλλει τό αἶσθημα τής ντροπῆς τοῦ λαοῦ ἢ νά στρέφεται κατά τής θρησκείας καί τής μορφῆς τοῦ πολιτεύματος ἢ τέλος νά φανερώνει κινήσεις τοῦ στρατοῦ, νά ἔχει ἐπαναστατικό περιεχόμενο καί νά θέτει σέ κίνδυνο τήν ἀκεραιότητα τοῦ Κράτους, ἐπιτρέπεται στίς περιπτώσεις αὐτές ἡ κατάσχεση τῶν ἐντύπων καί ἡ τιμωρία τοῦ ἐκδότη, χωρίς νά σημαίνει ὅτι περιορίζεται ὁ τύπος, διότι στίς περιπτώσεις αὐτές δέν πρόκειται γιά ἐλευθερία τοῦ τύπου,

άλλά για κατάχρηση της ελευθερίας του. Και πάλι όμως δεν πρέπει ή κρίση για τίς καταχρήσεις αυτές νά άνήκει στην Κυβέρνηση, αλλά στή δικαιοσύνη. Γι' αυτό πρέπει οι παραβάσεις αυτές νά δικάζονται άμέσως.

Στή χώρα μας ή ελευθερία του τύπου προστατεύεται μέ διατάξεις του Συντάγματος και τά σχετικά έγκλήματα θεωρούνται αυτόφωρα.

2) **Ή συνδικαλιστική ελευθερία.** Ή ένωση των ανθρώπων σέ επαγγελματικά σωματεία, τά λεγόμενα συνδικάτα, για τήν ύποστήριξη των συμφερόντων τους άποτελεί μία από τίς σπουδαιότερες εκδήλώσεις τής ελευθερίας τους. Ή ελευθερία αυτή, πού λέγεται συνδικαλιστική ελευθερία, εξασφαλίζεται μέ τή δυνατότητα τής ίδρύσεως των σωματείων χωρίς τήν άδεια του Κράτους και μέ τήν ύποχρέωση εκδόσεως δικαστικής άποφάσεως για τή διάλυσή τους. Έτσι τό Κράτος μέ τά έκτελεστικά του όργανα δεν μπορεί νά περιορίσει τή συνδικαλιστική ελευθερία, άφού ή ίδρυση των σωματείων είναι ελεύθερη και για τή διάλυσή τους χρειάζεται δικαστική άπόφαση.

Ή συνδικαλιστική ελευθερία είναι άπαραίτητη, διότι μόνο έτσι μπορούν οι εργαζόμενες τάξεις νά διεκδικήσουν μέ άποτελεσματικό τρόπο τά συμφέροντά τους. Στή χώρα μας ή συνδικαλιστική ελευθερία είναι κατοχυρωμένη μέ διατάξεις του Συντάγματος.

3) **Τό άπόρρητο τής άλληλογραφίας.** Έκδήλωση τής πνευματικής ελευθερίας του ανθρώπου άποτελεί και τό άπόρρητο τής άλληλογραφίας, ή άπαγόρευση δηλαδή τής άναγνώσεως ξένης επιστολής από τή στιγμή πού σφραγίζεται και παραδίνεται στό ταχυδρομείο μέχρι τή στιγμή πού διαβάζεται από τόν παραλήπτη. Μόνο σέ καιρό πολέμου είναι δυνατό νά περιοριστεί τό άπόρρητο τής άλληλογραφίας. Τό άπόρρητο τής άλληλογραφίας κατοχυρώνεται επίσης από τό Σύνταγμα.

4) **Ή θρησκευτική ελευθερία.** Άλλη εκδήλωση τής πνευματικής ελευθερίας του ανθρώπου είναι ή θρησκευτική ελευθερία, ή όποία πρέπει νά περιλαμβάνει τό δικαίωμα νά άνήκει κανείς σέ όποια θρησκεία θέλει ή νά μήν άνήκει σέ καμία και τό δικαίωμα νά τελεί άνενόχλητος τή λατρεία του. Τό δικό μας Σύνταγμα προστατεύει ή θρησκευτική ελευθερία.

5) **Ή ελευθερία τής συναθροίσεως.** Ή ελευθερία τής συναθροίσεως είναι μία άκόμη εκδήλωση τής πνευματικής ελευθερίας του άν-

θρώπου, διότι του δίνει τη δυνατότητα να συζητεί και να ανταλλάσσει σκέψεις με τους συνανθρώπους του. Η συνάθροιση δεν πρέπει να θέτει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη ή να εμποδίζει την κυκλοφορία. Η απαγόρευση της στις περιπτώσεις αυτές δεν αποτελεί στέρηση της ελευθερίας της συναθροίσεως. Το Σύνταγμα μας προστατεύει την ελευθερία της συναθροίσεως, όταν γίνεται ήσυχα και χωρίς όπλα.

6) **Η ελευθερία της εκπαιδύσεως.** Η πνευματική ελευθερία του ανθρώπου περιλαμβάνει και την ελευθερία της εκπαιδύσεως, τό δικαίωμα δηλαδή να μορφωθεί κανείς όπως θέλει. Ήπειδή όμως ο άνθρωπος ζει μέσα στην οργανωμένη κοινωνία, πού στηρίζεται σε όρισμένες αρχές, είναι δυνατή ή καθιέρωση της υποχρεωτικής εκπαιδύσεως μέχρι όρισμένη βαθμίδα και ή κατευθυντήρια γραμμή στο περιεχόμενό της χωρίς αυτό να αποτελεί περιορισμό της ελευθερίας της εκπαιδύσεως. Την ελευθερία της εκπαιδύσεως αναγνωρίζει και τό Σύνταγμα.

Ήξάλλου εκδηλώσεις της προσωπικής ελευθερίας του ανθρώπου αποτελούν οι έξης μερικότερες ελευθερίες:

1) **Η σωματική ελευθερία.** Η σωματική ελευθερία του ανθρώπου προστατεύεται: α) με την απαγόρευση της συλλήψεως ή της φυλακίσεως του χωρίς αιτιολογημένο δικαστικό ένταλμα, β) με την υποχρέωση να γίνεται ή δίκη του μέσα σε όρισμένο χρονικό διάστημα ή άλλιως να απολύεται, γ) με την αποζημίωση εκείνων πού προφυλακίζονται ή καταδικάζονται άδικα, δ) με την απαγόρευση της αναδρομικής δυνάμεως τών ποινικών νόμων, ε) με την απαγόρευση της στέρησης του νόμιμου δικαστή και στ') με την απαγόρευση του βασανισμού και της ποινής του θανάτου για πολιτικά έγκλήματα.

2) **Τό άσυλο της κατοικίας.** Η προσωπική ελευθερία εξασφαλίζεται και με την αναγνώριση της κατοικίας ως άσυλου για τόν άνθρωπο. Η κατοικία στον άνθρωπο είναι άσυλο και κανείς δεν πρέπει να μπαίνει μέσα χωρίς τη θέλησή του. Τό άσυλο της κατοικίας είναι δυνατό να παραβιαστεί, χωρίς αυτό να αποτελεί στέρηση της ελευθερίας του ανθρώπου, στην περίπτωση πού πρόκειται να συλληφθεί πρόσωπο πού καταδιώκεται νόμιμα, στην περίπτωση πού γίνεται κάποιο έγκλημα και στην περίπτωση πού παίζονται τυχερά παιχνίδια ή γίνονται άκολασίες.

Τέλος έκδηλώσεις της οικονομικής ελευθερίας αποτελούν οι εξής μερικότερες ελευθερίες του ανθρώπου:

1) **Ἡ ελευθερία της οικονομικής κινήσεως**, πού περιλαμβάνει τό δικαίωμα νά ἐκλέγει κανεῖς ἐλεύθερα τό ἐπάγγελμά του καί τό δικαίωμα νά διαθέτει ὅπως θέλει τά προϊόντα της ἐργασίας του.

2) **Τό ἀπαρβίαστο της ιδιοκτησίας**, ἡ κατοχύρωση δηλαδή τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀνθρώπου νά ἔχει ιδιοκτησία. Τό Σύνταγμα στό ἄρθρο 17 ὀρίζει ὅτι ἡ ιδιοκτησία τελεῖ ὑπό τήν προστασίαν τοῦ Κράτους, τά ἐξ αὐτῆς ὁμως δικαιώματα δέν δύνανται νά ἄσκεινται εἰς βάρος τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Αὐτό σημαίνει ὅτι γιά λόγους δημοσίας ὠφέλειας ἐπιτρέπεται ἡ ἀναγκαστική ἀπαλλοτρίωση της ιδιοκτησίας μέ τήν καταβολή στόν ιδιοκτήτη ἀποζημιώσεως πού ὀρίζεται ἀπό τά πολιτικά δικαστήρια.

γ) Κοινωνική ελευθερία.

Κοινωνική ελευθερία εἶναι ἡ ἀναγνώριση καί ἱκανοποίηση ὅλων τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου σάν μέλους της κοινωνίας. Ἡ προστασία της ζωῆς κατά τήν περίοδο τῶν γηρατειῶν ἢ στήν περίπτωση ἀναπηρίας ἢ ἀνεργίας, ἡ προστασία της ἐργασίας, ἡ προστασία της ὑγείας καί ἡ προστασία της μητρότητας ἀποτελοῦν τίς κυριότερες ἐκδηλώσεις της κοινωνικῆς ελευθερίας τοῦ ἀνθρώπου.

δ) Ἡ ἰσότητα.

Ἡ ἰσότητα εἶναι φυσικό δικαίωμα τοῦ ἀνθρώπου καί ἐκφράζεται στήν πράξη μέ τήν ἀναγνώριση σέ ὅλους τοὺς πολίτες τῶν ἰδίων δικαιωμάτων καί ὑποχρεώσεων. Μέ τήν ἰσότητα ὀλοκληρώνεται ἡ ελευθερία τοῦ ἀνθρώπου. Εὐνόητο ὁμως εἶναι ὅτι ἡ ἰσότητα δέν ταυτίζεται μέ τήν ἀναγκαστική οικονομική ἐξίσωση τῶν πολιτῶν πού συνοδεύεται ἀπό τή στέρηση της ελευθερίας τους. Ἡ ἰσότητα εἶναι κάτι ἄλλο. Εἶναι ἡ ρύθμιση ὁμοίων καταστάσεων κατά τόν ἴδιο τρόπο καί ἡ παροχή σέ ὅλους τοὺς πολίτες ἴσων εὐκαιριῶν. Ὡστόσο ἀπό τά σύγχρονα ἐλεύθερα κράτη παίρνονται κατάλληλα οικονομικά καί κοινωνικά μέτρα πού ἔχουν σάν ἀποτέλεσμα τήν ἄμβλυνση τῶν μεγάλων οικονομικῶν διαφορῶν, χωρίς νά περιορίζεται ἡ ελευθερία τῶν πολιτῶν τους.

4. Στέρηση της ελευθερίας. Τό ολοκληρωτικό Κράτος.

Στέρηση της ελευθερίας υπάρχει όταν δεν αναγνωρίζονται στον άνθρωπο δικαιώματα παρά μόνο υποχρεώσεις ή καλύτερα στέρηση της ελευθερίας υπάρχει όταν δεν αναγνωρίζονται στον άνθρωπο και τον πολίτη πολιτικά, άστικά και άτομικά δικαιώματα. Διότι δεν μπορεί να είναι άλλο τίποτε εκτός από στέρηση της ελευθερίας ή αδυναμία του πολίτη να εκλέξει με την ψήφο του ελεύθερα την Κυβέρνηση της χώρας του ή να εκλεγεί ο ίδιος, ή αδυναμία να λάβει μέρος στη διοίκηση και την άπονομή της δικαιοσύνης, ή αδυναμία να προστατεύσει την σωματική του ακεραιότητα, ή αδυναμία της πνευματικής του κινήσεως και ή αδυναμία της οικονομικής του δράσεως.

Η στέρηση της ελευθερίας είναι πραγματικότητα στα Κράτη εκείνα που ή εξουσία βρίσκεται στα χέρια ενός προσώπου ή μερικών προσώπων ή ενός κόμματος, όπου για να στηριχτεί ή εξουσία καταργούνται τά πολιτικά δικαιώματα των πολιτών και περιορίζονται οι άτομικές τους ελευθερίες. Στα Κράτη αυτά έχουμε τό λεγόμενο ολοκληρωτισμό.

Όλοκληρωτικό γενικά είναι τό Κράτος εκείνο στό όποιο άσκειται έλεγχος σ' όλες τίς έκδηλώσεις της ζωής των πολιτών και είναι άνύπαρκτα τά πολιτικά και άτομικά δικαιώματα σ' αυτούς. Τέτοια ολοκληρωτικά Κράτη ήταν ή Ίταλία από τό 1922 μέχρι τό 1943 μέ τό φασισμό του Μουσολίνι και ή Γερμανία από τό 1933 μέχρι τό 1943 μέ τόν έθνικοσοσιαλισμό του Χίτλερ, τά όποια προκάλεσαν τό Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Σήμερα ολοκληρωτικά Κράτη είναι τά κομμουνιστικά (Ρωσία, Κίνα και οι δορυφόροι τους). Σ' αυτά τά Κράτη έχουν καταργηθεί τά πολιτικά και άτομικά δικαιώματα των πολιτών, μολονότι έχουν Συντάγματα, που θέλουν να ισχυρίζονται ότι είναι δημοκρατικά και αναγνωρίζουν δικαιώματα, πολιτικά και άτομικά, στους πολίτες. Τά δικαιώματα είναι άνύπαρκτα και έπομένως άνύπαρκτες είναι και ή δημοκρατία και ή ελευθερία.

Πρώτα πρώτα είναι άνύπαρκτα τά πολιτικά δικαιώματα και γι' αυτό τό πολίτευμα δεν μπορεί να είναι δημοκρατία. Είναι στην ουσία άνύπαρκτα τά πολιτικά δικαιώματα, διότι, ενώ οι πολίτες έχουν τό δικαίωμα να ψηφίζουν, δεν έχουν τό δικαίωμα να εκλέγουν και να εκλέγονται. Ύπάρχει πάντα μόνο ένα κόμμα και οι υποψήφιοι επιβάλλονται από τό ίδιο τό κόμμα. "Ετσι οι πολίτες, όταν καλούνται σε

έκλογές, δέν καλοῦνται νά ἐκλέξουν, ἀλλά νά ψηφίσουν. Στά δημοκρατικά ὅμως Κράτη ἐκλογή σημαίνει ἐλευθερία ἐπιλογῆς μεταξύ περισσοτέρων προσώπων καί ὄχι ἀπλή ψηφοφορία. Εἶναι ἀκόμα ἀνύπαρκα τά πολιτικά δικαιώματα στά κομμουνιστικά Κράτη, διότι ἡ συμμετοχή τῶν πολιτῶν στή διοίκηση δέν εἶναι δικαίωμά τους, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἀπό τό κόμμα. Εἶναι τέλος ἀνύπαρκα τά πολιτικά δικαιώματα, διότι, ὄχι μόνο δέ μετέχουν οἱ πολίτες στήν ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης, ἀλλά ἐλέγχονται ἀπό τό κόμμα καί οἱ ἴδιοι οἱ δικαστές στήν ἄσκηση τοῦ ἔργου τους.

Ἐπειτα στά ὀλοκληρωτικά Κράτη εἶναι ἀνύπαρκα καί τά ἀτομικά δικαιώματα ἢ οἱ πολιτικές ἐλευθερίες. Διότι μπορεῖ βέβαια τά Συντάγματα τους νά ἀναφέρουν ὅτι ἀναγνωρίζουν ἀτομικά δικαιώματα στούς πολίτες, πλὴν ὅμως δέν ὑπάρχει προσωπική ἐλευθερία καί ἐλευθερία στήν πνευματική καί οἰκονομική δραστηριότητα τῶν πολιτῶν. Ἡ προσωπική ἐλευθερία περιορίζεται, διότι ἐνῶ τά Συντάγματα ἀπαιτοῦν γιά τή σύλληψη τῶν πολιτῶν δικαστική ἀπόφαση ἢ ἐνταλμα τοῦ Εἰσαγγελέα, οἱ δικαστές καί οἱ εἰσαγγελεῖς εἶναι ὄργανα τοῦ κόμματος. Ἡ ἐλευθερία στήν πνευματική κίνηση ἐξάλλου περιορίζεται, διότι, ἐνῶ κατά τά Συντάγματα τους χορηγοῦνται στούς πολίτες τυπογραφεῖα καί χαρτί γιά τήν ἐκδοση ἐφημερίδων καί δημόσια κτίρια καί δρόμοι γιά τίς συγκεντρώσεις καί τίς παρελάσεις, δέν ὑπάρχει στήν πραγματικότητα ἐλευθερία τῆς γνώμης. Ὁ ἀντιπολιτευόμενος π.χ. τύπος ἀπαγορεύεται καί ἐκεῖνος πού ὑπάρχει κατευθύνεται ἢ ἐκδίδεται ἀπό τό κόμμα. Ἡ ἐλεύθερη συζήτηση ἀπαγορεύεται καί ὁ καθένας εἶναι ὑποχρεωμένος νά ἀκούει, νά συμφωνεῖ καί νά χειροκροτεῖ ὅσα λέει τό κόμμα. Ὁ συνεταιρισμός ἐπιτρέπεται, ἀλλά μόνον ὅταν ἀκολουθεῖ τή γραμμή τοῦ κόμματος κλπ. Τέλος εἶναι ἀνύπαρκτη καί ἡ ἐλευθερία τῆς οἰκονομικῆς κινήσεως, διότι οἱ πολίτες δέν ἔχουν ἀπόλυτο δικαίωμα νά διαλέξουν τό ἐπάγγελμά τους καί δέν μποροῦν νά ἀποκτήσουν περιουσία δική τους.

Μετά ἀπ' αὐτά γίνεται φανερό ὅτι στά κομμουνιστικά ἢ ὀλοκληρωτικά Κράτη, ὅπου δέν ἀναγνωρίζονται πολιτικά δικαιώματα καί ἀτομικές ἐλευθερίες στούς πολίτες, ἡ στέρηση τῆς ἐλευθερίας τῶν πολιτῶν εἶναι τό χαρακτηριστικό τους γνώρισμα.

Ἐκτός ἀπό τά κομμουνιστικά, ὀλοκληρωτικά Κράτη εἶναι σήμερα καί ἐκεῖνα στά ὁποῖα ἔχει ἐπιβληθεῖ δικτατορία (Φιλιππίνες, Χιλή,

Κράτη της 'Αφρικής κλπ.). Στά Κράτη αυτά οι μέν πολιτικές ἐλευθερίες δέν ὑπάρχουν οὔτε τυπικά, τά δέ ἀτομικά δικαιώματα δέν ἔχουν καμμιά κατοχύρωση.

Ἐρωτήσεις

1. Μέ ποιά βασικά δικαιώματα μπαίνει ὁ ἄνθρωπος στή ζωή;
2. Ποιοί παράγοντες ἐξασφαλίζουν τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου;
3. Τί εἶναι δημοκρατικοί θεσμοί καί τί δημοκρατικά ἦθη;
4. Ποιές εἶναι οἱ γενικές ἀρχές τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου;
5. Ποιά εἶναι τά δικαιώματα τοῦ πολίτη;
6. Ποιός εἶναι νομοταγής καί ποιός δίκαιος;
7. Ποιά εἶναι τά σπουδαιότερα καθήκοντα πρὸς τήν οἰκογένεια;
8. Γιατί ἡ ἐργασία εἶναι καθήκον πρὸς τήν κοινωνική ζωή;
9. Γιατί χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή στό σεβασμό τῆς δημοσίας περιουσίας;
10. Ποιά εἶναι τά καθήκοντα πρὸς τήν Πατρίδα;
11. Τί εἶναι ἐθνική φιλοτιμία;
12. Γιατί ἡ φόρολογία εἶναι ἀπαραίτητη καί πῶς γίνεται;
13. Ποιά δικαιώματα εἶχαν οἱ Ἄθηναῖοι πολίτες, πού τοὺς ἐξασφάλιζαν τήν ἐλευθερία τους;
14. Ποιές εἶναι οἱ σπουδαιότερες διακηρύξεις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου;
15. Τί ξέρεις γιά τήν Οἰκουμενική Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου;
16. Πῶς ἀσκεῖται ἡ ἐλευθερία;
17. Ποιές εἶναι οἱ κυριότερες ἐκδηλώσεις τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου;
18. Τί εἶναι ἰσότητα;
19. Ποιά Κράτη εἶναι ὀλοκληρωτικά;
20. Γιατί στά κομμουνιστικά Κράτη δέν ὑπάρχει πολιτική ἐλευθερία;
21. Πῶς περιορίζονται οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες στά κομμουνιστικά Κράτη;
22. Ἐναγνῶρίζονται δικαιώματα τῶν πολιτῶν στά Κράτη πού ἔχουν δικτατορία;

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ

1. Πολιτεία και πολίτευμα.

α) Όρισμός και στοιχεία της Πολιτείας.

Σ' όλους είναι γνωστές οι λέξεις Πολιτεία, Κράτος και Έπικράτεια, διότι αποτελούν τὰ ὀνόματα τῆς πιά συνηθισμένης μορφῆς τῆς οργανωμένης κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων. Τί ὅμως εἶναι ἀκριβῶς ἡ οργανωμένη κοινωνία τῶν ἀνθρώπων, πού παίρνει τὰ ὀνόματα Πολιτεία, Κράτος καί Έπικράτεια, δέν εἶναι εὐκολο στόν καθένα νά ἀπαντήσῃ. Γιά νά δοθεῖ μιὰ σωστή ἀπάντηση καί ἕνας ἱκανοποιητικός ὀρισμός τῆς Πολιτείας κλπ., πρέπει νά διαπιστωθοῦν πρῶτα τὰ γνωρίσματά της.

Πρῶτα πρῶτα εἶναι γνωστό πῶς κάθε Πολιτεία περιλαμβάνει ἕνα σύνολο ἀνθρώπων πού ἀποτελοῦν τό λαό της. Ἐπειτα ὁ λαός κάθε Πολιτείας κατοικεῖ σέ ὀρισμένη ἔκταση γῆς, πού ἀποτελεῖ τή χώρα της. Τέλος, κάθε Πολιτεία ἔχει τή δύναμη καί ἐπιβάλλει τή θέλησή της στό λαό πού κατοικεῖ στό ἔδαφος της. Ἡ δύναμη αὐτή εἶναι ἡ ἐξουσία τῆς Πολιτείας. Ἄν γίνῃ συνδυασμός τῶν τριῶν αὐτῶν γνωρισμάτων τῆς Πολιτείας, τότε μπορεῖ νά δοθεῖ ἡ ἐξῆς περίπου ἀπάντηση στό ἐρώτημα τί εἶναι Πολιτεία:

Πολιτεία εἶναι τό σύνολο τῶν ἀνθρώπων πού κατοικοῦν σέ ὀρισμένη χώρα καί ὑποτάσσονται στή δύναμή της, ἡ ὁποία δύναμη δέν προέρχεται ἀπό πούθενά ἄλλοῦ, ἀλλά ἀπό τήν ἴδια τήν Πολιτεία.

Τά τρία γνωρίσματα τῆς Πολιτείας, ὁ λαός δηλαδή, ἡ χώρα καί ἡ ἐξουσία, εἶναι ἐξίσου ἀπαραίτητα γιά νά δοθεῖ ὁ ὀρισμός της. Καί εἶναι ἐξίσου ἀπαραίτητα καί τά τρία αὐτά γνωρίσματα, διότι δέν εἶναι δυνατό νά ὑπάρξῃ Πολιτεία χωρίς καί τά τρία αὐτά στοιχεῖα. Λαός χωρίς χώρα καί ἐξουσία ἢ χώρα χωρίς λαό καί ἐξουσία ἢ ἐξουσία χωρίς λαό καί χώρα ἢ ἀκόμη καί δυό ὁποιαδήποτε γνωρίσματα χωρίς τό τρίτο δέν μποροῦν νά ἀποτελέσουν Πολιτεία. Γι' αὐτό λέμε ὅτι ὁ

λαός, ή χώρα και ή έξουσία είναι τά τρία άπαραίτητα στοιχεία κάθε Πολιτείας.

1) **Ό λαός.** Λαός είναι τό σύνολο τών ανθρώπων πού έχουν τήν ίδια ιθαγένεια και άνήκουν στην Πολιτεία. Τό λαό κάθε Πολιτείας τόν συνδέει μέ τήν Πολιτεία ή ιθαγένεια, πού δέν είναι τίποτε άλλο παρά ή ιδιότητα πού έχει ένα άτομο νά είναι μέλος μιās Πολιτείας. Τήν ιθαγένεια μιās Πολιτείας παίρνει κανείς μέ τούς έξής τρόπου: α) Μέ τή γέννησή του από γονεΐς πού έχουν τήν ιθαγένεια τής Πολιτείας, (π.χ. τό παιδί μιās ελληνικής οικογένειας παίρνει μέ τή γέννησή του τήν ελληνική ιθαγένεια). β) Μέ τή μόνιμη εγκατάστασή του στην Πολιτεία και τήν πάροδο όρισμένου χρόνου, άν βέβαια τό ζητήσει ό ίδιος μέ αίτησή του (π.χ. στή χώρα μας για νά αποκτήσει κάποιος ξένος τήν ελληνική ιθαγένεια, πρέπει νά τό ζητήσει μέ αίτηση και νά έχει περάσει όρισμένος χρόνος). Ό τρόπος αυτός λέγεται **πολιτογράφηση**. γ) Μέ τό γάμο τους μόνο οί γυναΐκες πού παίρνουν σύζυγο ξένης ιθαγένειας (π.χ. άν μία άλλοδαπή πάρει Έλληνα, παίρνει δικαιωματικά τήν ελληνική ιθαγένεια). δ) Μέ τήν προσάρτηση στην Πολιτεία μιās περιοχής, όποτε όλοι οί κάτοικοι τής περιοχής παίρνουν τήν ιθαγένεια τής Πολιτείας στην όποία έγινε ή προσάρτηση.

Ό λαός ως στοιχείο τής Πολιτείας διαφέρει από τό λαό πού άποτελεί τό όργανο, στό όποιο άνήκει ή άνώτατη έξουσία στις δημοκρατικές Πολιτείες, διότι στην δεύτερη περίπτωση τό λαό δέν τόν άποτελούν όλοι όσοι έχουν τήν ίδια ιθαγένεια, αλλά μόνο όλοι όσοι έχουν τό δικαίωμα νά ψηφίζουν. Έξάλλου ό λαός ως στοιχείο τής Πολιτείας διαφέρει και από τό έθνος. Έθνος είναι τό σύνολο τών ανθρώπων πού έχουν τήν ίδια καταγωγή, τά ίδια ήθη και έθιμα, τήν ίδια γλώσσα, τήν ίδια θρησκεία, τίς ίδιες παραδόσεις κλπ., χωρίς νά είναι άπαραίτητη και ή ίδια ιθαγένεια. Αντίθετα για τό λαό ως στοιχείο τής Πολιτείας, άπαραίτητη προϋπόθεση είναι ή ιθαγένεια.

2) **Ό χώρα.** Ό χώρα ως στοιχείο τής Πολιτείας είναι ή έδαφική περιφέρεια στην όποία έχει εγκατασταθεί ό λαός και στην όποία εκτείνεται ή έξουσία τής Πολιτείας. Ειδικότερα στην χώρα κάθε Πολιτείας άνήκουν τά έξής: α) Ένα όρισμένο μέρος ξηράς μέ τούς ποταμούς και τίς λίμνες πού βρίσκονται σ' αυτή. β) Ένα τμήμα

της θάλασσας για τις Πολιτείες πού βρέχονται από τη θάλασσα, τό όποιο λέγεται «παράκτιος θάλασσα» ή «αίγιαλίτιδα ζώνη» ή «χωρικά ύδατα». γ) Τό ύπέδαφος, τά στρώματα δηλαδή πού βρίσκονται κάτω από τήν ξηρά καί τή θάλασσά της. δ) Ό έναέριος χώρος, πού είναι πάνω από τήν ξηρά καί τή θάλασσα της Πολιτείας. Τά σύνορα κάθε Πολιτείας κανονίζονται μέ διεθνείς συμφωνίες.

3) **Ό εξουσία.** Ό εξουσία ώς στοιχείο της Πολιτείας είναι ή δύναμη πού έχει ή Πολιτεία νά επιβάλλει στους ύπηκόους της τή θέλησή της μέ πειθώ ή καί μέ έξαναγκασμό καί άποτελεί τό συνδυετικό στοιχείο πού ένώνει τό λαό μέ τή χώρα. Τήν εξουσία δέν τή δίνει κανένας άλλος, αλλά τήν έχει ή ίδια ή Πολιτεία ώς Πολιτεία.

Ό εξουσία κάθε Πολιτείας άσκειται από τά όργανά της, πού στίς δημοκρατικές Πολιτείες, όπου ύπάρχει Σύνταγμα, διακρίνονται σέ άμεσα καί έμμεσα. **Άμεσα όργανα** είναι όσα άναγνωρίζονται άπευθείας από τό Σύνταγμα, όπως τό έκλογικό σώμα, ό Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ή Βουλή κλπ., **έμμεσα δέ όργανα** της Πολιτείας είναι όσα διορίζονται από τά άμεσα όργανά της, όπως οί Όπουργοί καί όλοι οί δημόσιοι ύπάλληλοι.

Τά άμεσα καί τά έμμεσα όργανα της Πολιτείας διακρίνονται άκόμη σέ άτομικά καί συλλογικά καί σέ άυτοτελή καί μή άυτοτελή. **Άτομικά** είναι όσα άποτελοϋνται από ένα πρόσωπο καί **συλλογικά** όσα άποτελοϋνται από πολλά, ένω **άυτοτελή** όσα δέ χρειάζονται τή σύμπραξη άλλου όργάνου στίς ένέργειές τους καί **μή άυτοτελή** όσα χρειάζονται όπωςδήποτε τή σύμπραξη καί άλλου όργάνου για νά έχουν κύρος οί ένέργειές τους. Στή χώρα μας π.χ. ό Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι άμεσο καί άτομικό όργανο, ό Όπουργός στό Όπουργείο του έμμεσο καί άτομικό, ή Βουλή άμεσο καί συλλογικό, τό Όπουργικό Συμβούλιο έμμεσο καί συλλογικό, τό έκλογικό σώμα άμεσο, συλλογικό καί άυτοτελές κ.ο.κ.

Ό όλες τίς Πολιτείες ύπάρχει ένα άμεσο καί άυτοτελές όργανο, στό όποιο άνήκει ή άνώτατη εξουσία καί γι' αυτό τό λέμε **άνώτατο όργανο** της Πολιτείας. Στίς δημοκρατικές Πολιτείες άνώτατο όργανο είναι ό λαός, δηλαδή τό σύνολο τών πολιτών πού έχουν δικαίωμα νά ψηφίζουν. Έτσι στή χώρα μας άνώτατο όργανο, σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα (άρθρο 1, παράγρ. 3), είναι ό λαός, δηλαδή τό έκλογικό σώμα, από τό όποιο προέρχονται όλες οί έξουσίες.

β) Πολίτευμα και είδη πολιτευμάτων.

Κάθε Πολιτεία ακολουθεί ένα ορισμένο σύστημα στην οργάνωση και την άσκηση της εξουσίας της, το οποίο καθορίζουν οι διατάξεις του Συντάγματός της. Το σύστημα αυτό το λέμε πολίτευμα. Έπομένως πολίτευμα λέμε τον τρόπο με τον οποίο γίνεται ή οργάνωση και ή διακυβέρνηση μιας Πολιτείας.

Έπειδή οι τρόποι στην οργάνωση και τη διακυβέρνηση μιας Πολιτείας είναι πολλοί, πολλά είναι και τα είδη των πολιτευμάτων που υπάρχουν. Συνήθως τα πολιτεύματα διακρίνονται μεταξύ τους από τον αριθμό των προσώπων που αποτελούν το ανώτατο όργανο της Πολιτείας. Πρώτος έκανε τη διάκριση των πολιτευμάτων με βάση τον αριθμό των προσώπων που αποτελούν το ανώτατο όργανο της Πολιτείας ο Άριστοτέλης, ο οποίος είπε ότι τα πολιτεύματα διακρίνονται σε μοναρχίες, άριστοκρατίες και δημοκρατίες. Και σήμερα εξακολουθεί ή ίδια διάκριση των πολιτευμάτων και γι' αυτό τα είδη τους είναι τρία: ή μοναρχία, ή ολιγαρχία και ή δημοκρατία.

α) **Μοναρχία.** Μοναρχία λέμε το πολίτευμα εκείνο που ανώτατο όργανο της Πολιτείας είναι ένα πρόσωπο (μονάρχης, βασιλιάς). Η μοναρχία είναι το αρχαιότερο πολίτευμα και διακρίνεται σε:

1) **Κληρονομική και αίρετή** ανάλογα με τον τρόπο που παίρνει ο μονάρχης την ανώτατη εξουσία. **Κληρονομική** μοναρχία είναι εκείνη που ο μονάρχης παίρνει την ανώτατη εξουσία με κληρονομικό δικαίωμα, ενώ **αίρετή** εκείνη που ο μονάρχης εκλέγεται από ορισμένα πρόσωπα, που όμως δεν έχουν άλλη αρμοδιότητα εκτός από την εκλογή του μονάρχη. Πιο συνηθισμένη είναι ή κληρονομική μοναρχία.

2) **Άπόλυτη και περιορισμένη** μοναρχία, ανάλογα με την έκταση της εξουσίας του μονάρχη. **Άπόλυτη** μοναρχία υπάρχει, όταν ο μονάρχης έχει άπεριόριστη εξουσία και **περιορισμένη**, όταν περιορίζεται ή εξουσία του. Η περιορισμένη μοναρχία διακρίνεται σε **συνταγματική** και σε **κοινοβουλευτική**. Και στις δύο περιπτώσεις ή εξουσία του μονάρχη περιορίζεται από το Σύνταγμα και μοναδική τους διαφορά είναι τό ότι στη συνταγματική μοναρχία οι Υπουργοί είναι πρόσωπα της εμπιστοσύνης του μονάρχη, ενώ στην κοινοβουλευτική

είναι πρόσωπα τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, πού ἐκλέγεται ἀπό τό λαό. Οἱ σημερινές μοναρχίες εἶναι κατὰ κανόνα κοινοβουλευτικές.

β) **Ὀλιγαρχία.** Ὀλιγαρχία λέμε τό πολίτευμα ἐκεῖνο πού ἀνώτατο ὄργανο τῆς Πολιτείας εἶναι μιά ομάδα προσώπων, πού προέρχονται συνήθως ἀπό τήν ἴδια τάξη. Ἀνάλογα μέ τήν τάξη ἀπό τήν ὁποία προέρχεται ἡ ομάδα πού ἔχει τήν ἀνώτατη ἐξουσία, ἡ ὀλιγαρχία ὀνομάζεται ἀριστοκρατία, κληρικοκρατία, πλουτοκρατία, στρατοκρατία κλπ.

Στήν ἐποχή μας δέν υπάρχουν τέτοιες ὀλιγαρχίες. Ὀλιγαρχία σήμερα ὑπάρχει στά κομμουνιστικά κράτη, ὅπου τήν ἀνώτατη ἐξουσία τήν ἔχει τό κόμμα, στό ὁποῖο δέν ἀνήκουν ὅλοι οἱ πολῖτες. Ἔτσι τό πολίτευμά τους εἶναι ὀλιγαρχικό, παρ' ὅλο πού τά Συντάγματά τους λένε ὅτι εἶναι δημοκρατικό.

γ) **Δημοκρατία.** Δημοκρατία λέμε τό πολίτευμα ἐκεῖνο, πού ἀνώτατο ὄργανο τῆς Πολιτείας εἶναι ὁ λαός, τό σύνολο δηλαδή τῶν πολιτῶν πού ἔχουν τό δικαίωμα νά ψηφίζουν, μέ τήν προϋπόθεση ὅτι τό δικαίωμα τῆς ψήφου ἀναγνωρίζεται σέ ὅλους ὅσους ἔχουν ὄριμη ἡλικία καί δέν ἔχουν καταδικαστεῖ. Ἡ δημοκρατία εἶναι τό πολίτευμα τῆς ἐποχῆς μας καί διακρίνεται σέ:

1) **Ἀπόλυτη καί περιορισμένη,** ἀνάλογα μέ τήν ἔκταση τῆς ἐξουσίας τοῦ λαοῦ. Ἀπόλυτη δημοκρατία εἶναι ἐκείνη πού ὁ λαός δέν περιορίζεται καθόλου καί περιορισμένη ἐκείνη πού περιορίζεται ἀπό τό Σύνταγμα, πού εἶναι δημιούργημα δικό του. Ἡ ἀπόλυτη δημοκρατία εἶναι ἀκατόρθωτη, διότι Πολιτεία χωρίς νόμους πού νά εἶναι ἀνώτεροι ἀπό τή θέληση τοῦ λαοῦ δέν μπορεῖ νά σταθεῖ καί νά προοδεύσει. Στήν Ἀθήνα κατὰ τά τελευταῖα χρόνια τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου ἐφαρμόστηκε γιά λίγο ἡ ἀπόλυτη δημοκρατία καί οἱ ἀποφάσεις τοῦ Δήμου ἦταν ἀνώτερες ἀπό τοὺς νόμους. Ἀπό τότε ὅμως ἄρχισε καί ἡ κατάπτωση τῆς δημοκρατίας. Σήμερα ἡ δημοκρατία εἶναι σ' ὅλες τίς Πολιτείες περιορισμένη κι ἐκεῖ πού ὑπάρχει καί κληρονομικός ἀνώτατος ἄρχοντας (Βασιλιάς) λέγεται «Βασιλευομένη Δημοκρατία» (π.χ. στήν Ἀγγλία), ἐνῶ ἐκεῖ πού δέν ὑπάρχει λέγεται ἀβασίλευτη.

2) **Άμεση, αντιπροσωπευτική και μικτή**, ανάλογα με τόν τρόπο πού άσκει ό λαός τήν άνώτατη εξουσία.

Άμεση είναι ή δημοκρατία εκείνη πού ό λαός άσκει άπευθείας τήν εξουσία (π.χ. ψηφίζει τούς νόμους κλπ.). **Άμεση δημοκρατία** άπαιτεί συγκέντρωση του λαού στό ίδιο μέρος για να άσκήσει τήν εξουσία και είναι άκατόρθωτη στις Πολιτείες με τή σημερινή τους έκταση. Κατορθωτή ήταν μόνο τήν εποχή πού κάθε πόλη άποτελούσε και ένα ξεχωριστό Κράτος, όποτε ήταν δυνατή ή συγκέντρωση του λαού (Έκκλησία του Δήμου).

Άντιπροσωπευτική είναι ή δημοκρατία εκείνη πού τήν εξουσία και ιδιαίτερα τή νομοθετική (τήν ψήφιση δηλαδή των νόμων) τήν έχουν αντιπρόσωποι του λαού, πού εκλέγει ό ίδιος ό λαός. **Άντιπροσωπευτική δημοκρατία** διακρίνεται άκόμη σε προεδρική και σε κοινοβουλευτική. **Προεδρική** είναι εκείνη πού έχει Πρόεδρο, τόν όποιο εκλέγει ό λαός και ό όποίος διορίζει τούς Έπουργούς του με Έγκριση του νομοθ. σώματος (π.χ. στις ΗΠΑ), και **κοινοβουλευτική** εκείνη πού έχει θέβαια Πρόεδρο πού εκλέγει ό λαός με τούς αντιπροσώπους του (Βουλή), αλλά ό Πρόεδρος της δέν είναι έλεύθερος στό διορισμό των Έπουργών, επειδή πρέπει οι Έπουργοί να είναι πρόσωπα της έμπιστοσύνης των αντιπροσώπων του λαού (π.χ. στην Ελλάδα, Ιταλία κ.λ.π.).

Μικτή είναι ή δημοκρατία εκείνη πού είναι ένας συνδυασμός της άπόλυτης και της αντιπροσωπευτικής. Στη μικτή δημοκρατία ή κρατική εξουσία έχει άνατεθει από τό λαό σε αντιπροσώπους του, αλλά μπορεί ταυτόχρονα ό λαός να άποφασίζει για όρισμένα θέματα με ψηφοφορία, πού παίρνει τό όνομα δημοψήφισμα (π.χ. στην Ελλάδα).

δ) Έκτός από τά τρία είδη πολιτευμάτων πού άναφέραμε, υπάρχουν και άλλα πού επικρατούν συνήθως μετά από επανάσταση και κατόπιν παραμένουν. Τό γνωστότερο από αυτά είναι ή **δικτατορία**, στην όποία όλες οι εξουσίες βρίσκονται στα χέρια του δικτάτορα και δέν υπάρχουν ούτε κοινοβούλιο ούτε πολιτικά και άτομικά δικαιώματα στό λαό.

γ) Τό Σύνταγμα.

α) Όρισμός και υπεροχή του Συντάγματος.

Σύνταγμα λέμε τόν υπέρτατο καί θεμελιώδη νόμο κάθε Πολιτείας, πού μέ τίς διατάξεις του καθορίζει ποιά είναι ή μορφή του πολιτεύματος, ποιά είναι καί πώς αναδεικνύονται τά όργανα πού έχουν τήν κρατική έξουσία καί ποιά έκταση μπορεί νά έχει ή δράση τών όργανων τής Πολιτείας, γιά νά μήν περιορίζεται ή έλευθερία του λαού.

Σύμφωνα μέ τόν όρισμό αυτό τό Σύνταγμα αποβλέπει στην όργάνωση τής Πολιτείας καί στην έξασφάλιση τής έλευθερίας του λαού. Λόγος όμως γιά έλευθερία του λαού μπορεί νά γίνεται μόνο στίς Πολιτείες εκείνες πού άνώτατο όργανο είναι ο λαός. Αντίθετα στίς Πολιτείες πού τό άνώτατο όργανο του Κράτους είναι ο μονάρχης ή οί όλίγοι δέν υπάρχει θέμα έλευθερίας του λαού, άφου ή θέση του μονάρχη ή τών όλίγων στηρίζεται στον περιορισμό της. Θέμα έλευθερίας υπάρχει μόνο εκεί πού υπάρχει δημοκρατία. Γι' αυτό καί τό Σύνταγμα, όπως τό περιγράψαμε στον όρισμό του, είναι Σύνταγμα δημοκρατικών Πολιτειών. Πόσο μεγάλη σχέση έχει τό Σύνταγμα μέ τή δημοκρατία φαίνεται από τή διακήρυξη τών δικαιωμάτων του ανθρώπου πού μπήκε τό 1791 στό γαλλικό Σύνταγμα, πού έλεγε ότι στην ουσία δέν έχει Σύνταγμα ή Πολιτεία εκείνη στην όποία δέν κατοχυρώνεται ή έλευθερία του λαού μ' αυτό.

Τό Σύνταγμα σάν νόμος τής Πολιτείας διαφέρει από τους άλλους νόμους της στα έξης:

1) Έχει μεγαλύτερη δύναμη. Η μεγαλύτερη δύναμη του Συντάγματος συγκριτικά μέ τους άλλους, τους κοινούς νόμους τής Πολιτείας, φαίνεται πρώτα από τό γεγονός ότι τό Σύνταγμα όρίζει τά όργανα πού μπορούν νά θέτουν νόμους καί τά υποχρεώνει νά θέτουν νόμους σύμφωνα μ' αυτό κι έπειτα καί από τό γεγονός ότι, γιά νά γίνει μεταβολή του Συντάγματος, χρειάζεται πάντοτε μεγαλύτερη καί αυστηρότερη διαδικασία από εκείνη πού χρειάζονται οί κοινοί νόμοι.

2) Έχει διαφορετικό περιεχόμενο. Άλλο είναι τό περιεχόμενο του

Συντάγματος καί ἄλλο τό περιεχόμενο τῶν κοινῶν νόμων. Ἐνῶ τό Σύνταγμα ὀρίζει τά ὄργανα τῆς Πολιτείας καί τήν ἀρμοδιότητά τους, οἱ κοινοί νόμοι εἶναι ἐκδήλωση τῆς ἀρμοδιότητος τῶν ὀργάνων πού ὀρίζει τό Σύνταγμα καί ἐνῶ οἱ κοινοί νόμοι ρυθμίζουν εἰδικές περιπτώσεις, τό Σύνταγμα θέτει τίς ἀρχές πάνω στίς ὁποῖες θεμελιώνεται ἡ Πολιτεία.

6) Ἀρχές τοῦ Συντάγματος.

Σύμφωνα μέ τά προηγούμενα τό Σύνταγμα, σάν θεμελιώδης νόμος κάθε Πολιτείας, καθιερώνει ὀρισμένες ἀρχές πάνω στίς ὁποῖες στηρίζεται ὀλη ἡ ὀργάνωση καί ἡ δράση της. Οἱ κυριότερες ἀρχές πού θέτει κάθε δημοκρατικό Σύνταγμα εἶναι οἱ ἑξῆς:

1) Ἡ ἀρχή τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας. Πρώτη καί σπουδαιότερη ἀρχή κάθε δημοκρατικοῦ Συντάγματος εἶναι ἡ ἀρχή ἐκείνη πού ἀναγνωρίζει ἀνώτατο ὄργανο τοῦ Κράτους τό λαό, τό σύνολο δηλαδή τῶν πολιτῶν πού ἔχουν τό δικαίωμα νά ψηφίζουν. Μέ τήν ἀρχή αὐτή ἐξασφαλίζεται ἡ δημοκρατία, διότι ὀλες οἱ ἐξουσίες ἀνήκουν στό λαό καί γίνονται μέ τόν τρόπο πού ὀρίζει τό Σύνταγμα. Τά ὄργανα πού ἔχουν τήν κρατική ἐξουσία δέν ἔχουν δική τους δύναμη, ἀλλά τή δύναμη τοῦς τῆ δίνει ὀ λαός. Ἐνεργοῦν ἐπομένως σάν ἐντολοδόχοι τοῦ λαοῦ.

2) Ἡ ἀρχή τῆς διακρίσεως τῶν ἐξουσιῶν. Στή δημοκρατία ἀπαραίτητος εἶναι ὀ χωρισμός τῶν ἐξουσιῶν, ὀ χωρισμός δηλαδή μεταξύ τοῦς τῶν ὀργάνων πού ψηφίζουν τοῦς νόμους, τῶν ὀργάνων πού ἔχουν τῆ φροντίδα γιά τήν ἐκτέλεση τῶν νόμων καί τῶν ὀργάνων πού ἀπονέμουν δικαιοσύνη ἡ ἀλλιῶς ὀ χωρισμός τῆς νομοθετικῆς, τῆς ἐκτελεστικῆς καί τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας. Εἶναι ἀπαραίτητος ὀ χωρισμός, γιά νά μή συγκεντρώνονται ὀλες οἱ ἐξουσίες στά ἴδια πρόσωπα καί τοῦς παρέχεται ἡ δυνατότητα νά κάνουν αὐθαιρέσεις. Ὁ χωρισμός τῶν ἐξουσιῶν εἶναι ἀρχή ὀλων τῶν δημοκρατικῶν Συνταγμάτων.

3) Ἡ ἀρχή τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὀρισμένα φυσικά καί ἀναφαίρετα δικαιώματα, ὀπως τό δικαίωμα τῆς ἰσότητος καί τό δικαίωμα τῆς προσωπικῆς, πνευματικῆς καί ὀικονομικῆς

έλευθερίας, τά όποία δέν πρέπει νά βλάπτει ή Πολιτεία. Αντίθετα, έχει τήν ύποχρέωση ή Πολιτεία νά περιορίζει τή δράση της, ώστε νά μή θίγονται τά άτομικά δικαιώματα ή οί άτομικές έλευθερίες του άνθρώπου. Τόν περιορισμό στή δράση τής Πολιτείας άπαιτεί ή άρχή τής αναγνώρισεως των άτομικών έλευθεριών, πού έχει σπουδαία θέση σέ όλα τά δημοκρατικά Συντάγματα.

4) **Ή άρχή τής αντιπροσωπείας.** Γνώρισμα αυτής τής άρχής είναι τό γεγονός ότι οί έξουσίες πού έχει σάν κυρίαρχο όργανο κάθε δημοκρατικής Πολιτείας ό λαός δέ γίνονται από τόν ίδιο, αλλά από όργανα πού αναγνώριζει μέ τό Σύνταγμα ό λαός. Έτσι τά όργανα πού αναγνωρίζονται από τό Σύνταγμα και πού είναι άρμόδια για τήν άσκηση τής κρατικής έξουσίας, είναι αντιπρόσωποι του λαού.

5) **Ή άρχή τής ευθύνης τής Κυβερνήσεως.** Μέ τήν άρχή αυτή περιορίζεται ή Κυβέρνηση κατά τήν άσκηση τής εκτελεστικής έξουσίας από τό γεγονός ότι, για νά μπορεί νά τήν άσκει, πρέπει νά έχει τήν έμπιστοσύνη τής Βουλής. Έτσι και ή Κυβέρνηση γίνεται όργανο τής θελήσεως του λαού, άφου ή Βουλή, πού τής παρέχει έμπιστοσύνη ή όχι, εκλέγεται από τό λαό.

6) **Ή άρχή του δικαστικού έλέγχου.** Ή άρχή αυτή πού βρίσκουμε σ' όλα σχεδόν τά δημοκρατικά Συντάγματα αποβλέπει στήν άκύρωση όλων των παρανόμων πράξεων των όργάνων τής Πολιτείας. Για τόν έλεγχο των πράξεων των όργάνων τής Πολιτείας καθιερώνονται άρμόδια δικαστήρια, πού τίς άκυρώνουν αν διαπιστώσουν ότι είναι παράνομες και δέ συμφωνούν μέ τό νόμο ή μέ τό Σύνταγμα.

γ) Ρόλος του Συντάγματος.

Οί άρχές πού καθιερώνει κάθε δημοκρατικό Σύνταγμα και ή ύπεροχή του συγκριτικά μέ τούς άλλους νόμους φανερώνουν τό μεγάλο ρόλο πού παίξει σέ κάθε Πολιτεία. Παίζει πραγματικά μεγάλο ρόλο τό Σύνταγμα, διότι όχι μόνο θεμελιώνει τή δημοκρατία, αλλά και τήν προστατεύει από τούς κινδύνους πού μπορεί νά διατρέξει και κατοχυρώνει έτσι τήν έλευθερία στή ζωή και τήν πρόοδο των πολιτών κάθε Πολιτείας.

Μέ την καθιέρωση της άρχης της λαϊκής κυριαρχίας αναγνώριζονται ανώτατο όργανο της Πολιτείας ο λαός, από τον οποίο προέρχονται και για τον οποίο ασκούνται όλες οι εξουσίες και έτσι τοποθετείται το θεμέλιο της δημοκρατίας, ενώ με την καθιέρωση της άρχης της αντιπροσωπείας αντιμετωπίζεται ή δυσκολία για την άμεσης άσκηση της κρατικής εξουσίας από το λαό και διευκολύνεται ή εφαρμογή της δημοκρατίας. Έτσι, ενώ ο λαός παραμένει κυρίαρχος της Πολιτείας, ή κρατική εξουσία ασκείται από όργανα, που αναδεικνύει και στά όποια παραχωρεί την εξουσία ο ίδιος. Έξάλλου με την άρχή της διακρίσεως των εξουσιών ιδρύονται άλλα όργανα για να νομοθετούν, άλλα για να διοικούν και άλλα για να δικάζουν και έτσι αποφεύγεται ο κίνδυνος που δημιουργεί ή άσκηση όλων των εξουσιών από τά ίδια πρόσωπα. Με τίς άρχές έπειτα της ευθύνης της Κυβερνήσεως και του δικαστικού έλέγχου τοποθετούνται φραγμοί στίς ενέργειες των οργάνων της Πολιτείας και προστατεύονται οι πολίτες από τίς αυθαιρεσίες τους. Τέλος με την άρχή των ατομικών έλευθεριών καθορίζονται τά πλαίσια μέσα στά όποια μπορούν να ενεργούν τά όργανα της Πολιτείας για να μήν περιορίζουν τά φυσικά και αναφαίρετα δικαιώματα των πολιτών.

Θά ήταν άποσδήποτε άυταπάτη για τό λαό και δέ θά έπαιζε κανένα ρόλο στήν Πολιτεία τό Σύνταγμα, άν δέν τό κατοχύρωνε ο ίδιος ο λαός σάν νόμο έτσι, ώστε να έχει την πρώτη θέση μεταξύ των νόμων της Πολιτείας και να αποτελεί τον οδηγό που κατευθύνει όλες τίς ενέργειες των οργάνων της. Γι' αυτό σέ όλες τίς δημοκρατικές Πολιτείες ο λαός έχει δώσει στό Σύνταγμά του τή μεγαλύτερη δύναμη. Έτσι, κανείς δέν μπορεί να τό ξεπεράσει και να τό μεταβάλει σύμφωνα με τίς επιθυμίες του. Η μεταβολή του γίνεται μόνο όπως όρίζει τό ίδιο τό Σύνταγμα.

Γιά όλους αυτούς τους λόγους τό Σύνταγμα παίζει τον πρώτο και τό μεγαλύτερο ρόλο στήν όργάνωση και τή δράση της Πολιτείας, αποτελεί έγγύηση της δημοκρατίας και είναι τό όχυρό της έλευθερίας του λαού. Η έλλειψη Συντάγματος αποτελεί άρνηση της δημοκρατίας, στέρψη της έλευθερίας του λαού και ευκαιρία για κάθε παράνομη ενέργεια εκ μέρους των άρχόντων της Πολιτείας.

2. Σύντομη συνταγματική ιστορία της νεότερης 'Ελλάδος.

Από τις πρώτες ημέρες της 'Επανάστασως άρχισαν και οι προσπάθειες για την πολιτική οργάνωση των περιοχών εκείνων της Πατρίδας μας πού άποκοτούσαν την έλευθερία τους. Στις 25 Μαρτίου 1821 ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης κάλεσε στην Καλαμάτα συνέλευση, πού ψήφισε τη σύσταση της Μεσσηνιακής Γερουσίας, ενώ δυό μήνες άργότερα, στις 26 Μαΐου 1821, ή συνέλευση των αντιπροσώπων της Πελοποννήσου στη Μονή των Καλτετζών ίδρυσε την Πελοποννησιακή Γερουσία και οργάνωσε πολιτικά όλη την Πελοπόννησο. Παρόμοια οργάνωση έγινε κατόπιν και στη Δυτική και την 'Ανατολική Στερεά 'Ελλάδα. Στις 4 Νοεμβρίου 1821 οι πληρεξούσιοι της Δυτικής Στερεάς 'Ελλάδος ψήφισαν στο Μεσολόγγι με πρόεδρο τόν 'Αλέξ. Μαυροκορδάτο τόν «'Οργανισμό της Προσωρινής Διοικήσεως της Δυτικής Χέρσου 'Ελλάδος», με τόν όποιο έδωσαν όλες τις έξουσίες στη Γερουσία, πού ήταν υποχρεωμένη νά δίνει λόγο για τις πράξεις της στην 'Εθνική Βουλή και ίδρυσαν τό Μεγάλο Κριτήριο από 5 μέλη της Γερουσίας, για νά δικάζει τά έγκλήματα κατά της Πατρίδας. 'Εξάλλου στις 15 Νοεμβρίου 1821 ή συνέλευση της 'Ανατολικής Στερεάς 'Ελλάδος με πρόεδρο τό Θεοδ. Νέγρη, ψήφισε στην 'Αμφισσα τη «Νομική Διάταξη της 'Ανατολικής Χέρσου 'Ελλάδος», με την όποία ίδρυσε την 'Εθνική Βουλή και τόν 'Αρειο Πάγο για την πολιτική οργάνωση της 'Ανατολικής Στερεάς 'Ελλάδος.

'Η τοπική όμως πολιτική οργάνωση της 'Ελλάδος, πού είχε άποτινάξει τόν τουρκικό ζυγό, δέν ήταν δυνατό νά δώσει σ' αυτή την όψη Κράτους. 'Επρεπε νά καταργηθούν τά τοπικά πολιτεύματα και νά οργανωθεί πολιτικά όλη ή 'Ελλάδα κατά τόν ίδιο τρόπο, για νά πάρει την όψη άδιαίρετου Κράτους. Γι' αυτό άρχισαν οι προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση, προτού ακόμη κλείσει ο πρώτος χρόνος της έπανάστασως, με τη σύγκληση της Α' 'Εθνικής Συνελεύσεως στο χωριό Πιάδα της 'Επιδαύρου στις 20 Δεκεμβρίου 1821. 'Η Α' 'Εθνική Συνέλευση ψήφισε τό πρώτο πολίτευμα της 'Ελλάδος, πού άποτελεί και την άρχή της συνταγματικής ιστορίας της νεότερης 'Ελλάδος.

α) Προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδος (1822).

Ἡ Ἀ' Ἐθνική Συνέλευση τῆς Ἑλλάδος, στήν ὁποία ἔλαβαν μέρος 59 πληρεξούσιοι ἀπό τήν Πελοπόννησο, τή Στερεά Ἑλλάδα καί τά νησιά Ὑδρα, Σπέτσες, Ψαρά καί Κάσο μέ πρόεδρο τόν Ἀλέξ. Μαυροκορδάτο, ψήφισε στήν Ἐπίδαυρο τήν 1η Ἰανουαρίου 1822 τό «Προσωρινό Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος» μέ τό ὁποῖο ἐμφανίστηκε ἡ Ἑλλάδα γιά πρώτη φορά ἀδιαίρετο καί ὀργανωμένο Κράτος.

Τό Προσωρινό Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος ἦταν δημοκρατικό πολίτευμα, διότι γιά τήν ἄσκηση τῆς ἐξουσίας ἰδρύθηκαν τρία σώματα πού ἀναδείκνυε ἀπευθείας ἢ μέ τούς ἀντιπροσώπους του ὁ λαός καί διότι στίς διατάξεις του κατοχύρωσε τίς ἀτομικές ἐλευθερίες καί τά πολιτικά δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων. Τά σώματα πού ἰδρύθηκαν γιά τήν ἄσκηση τῆς κρατικῆς ἐξουσίας ἦταν: 1) τό **Βουλευτικό**, πού ἐξέλεγε ὁ λαός γιά ἓνα χρόνο, 2) τό **Ἐκτελεστικό** ἀπό 5 μέλη, πού ἐξέλεγε γιά ἓνα χρόνο καί ἀπό πρόσωπα πού δέν ἀνήκαν στό Βουλευτικό, εἰδική συνέλευση, καί 3) τό **Δικαστικό** ἀπό 11 μέλη πού ἐξέλεγαν τό Βουλευτικό καί τό Ἐκτελεστικό μαζί.

Τά πολιτικά δικαιώματα πού ἀναγνώρισε στούς Ἕλληνας τό Προσωρινό Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος ἦταν τό δικαίωμα νά ἐκλέγουν καί νά ἐκλέγονται, καθῶς καί τό δικαίωμα νά διορίζονται στίς δημόσιες θέσεις, ἐνῶ οἱ ἀτομικές ἐλευθερίες πού προστάτευε ἦταν ἡ ἰσότητα τῶν πολιτῶν μπροστά στό νόμο καί τά δικαιώματα τῆς ἰδιοκτησίας, τῆς τιμῆς, τῆς προσωπικῆς ἀσφάλειας κλπ. Παράλληλα τό Πολίτευμα ἐκεῖνο ἀναγνώρισε σάν ἐπίσημη Ἱερουσία τοῦ Κράτους τή Ἱερουσία τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας καί ὀνόμασε Ἕλληνας πολίτες ὄλους ὄσους κατοικοῦσαν στήν Ἑλλάδα καί πίστευαν στό Χριστό.

Ὁ δημοκρατικός χαρακτήρας τοῦ Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος ἦταν ἡ αἰτία πού ἀνάγκασε τή Συνέλευση νά τό ὀνομάσει προσωρινό, χωρίς νά εἶναι, ἐπειδή ἤθελε νά μήν προκαλέσει τήν ἐχθρότητα τῆς Ἱερῆς Συμμαχίας, ἡ ὁποία εἶχε ἀντιδημοκρατικές τάσεις.

β) Ὁ Νόμος τῆς Ἐπίδαυρου (1823).

Στίς 29 Μαρτίου 1823 ἔγινε στό Ἄστρος τῆς Κυνουρίας ἡ Β'

Ἐθνική Συνέλευση, πού ἔκανε τήν ἀναθεώρηση μερικῶν διατάξεων τοῦ Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος. Τό ἀναθεωρημένο Προσωρινό Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος ὑπογράφηκε στίς 13 Ἀπριλίου 1823 ἀπό τή Β' Ἐθνική Συνέλευση καί πῆρε τό ὄνομα «Νόμος τῆς Ἐπιδαύρου». Δέν εἶναι ἐπομένως ὁ Νόμος τῆς Ἐπιδαύρου νέο Σύνταγμα, ἀλλ' εἶναι τό ἴδιο τό Προσωρινό Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος ἀναθεωρημένο.

γ) Τό Πολιτικό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος (1827).

Ἡ Β' Ἐθνική Συνέλευση τοῦ Ἄστρους εἶχε ἀποφασίσει νά συγκληθεῖ νέα Ἐθνική Συνέλευση σέ δύο χρόνια καί νά κάνει τήν ἀναθεώρηση τοῦ Νόμου τῆς Ἐπιδαύρου. Οἱ περιστάσεις ὁμως δέν ἐπέτρεψαν τή σύγκληση τῆς Γ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τότε πού εἶχε ἀποφασίσει ἡ Β', ἀλλά μόλις μετά ἀπό τέσσερα χρόνια. Ἡ Γ' Ἐθνική Συνέλευση κατά τή συνεδρίαση, πού εἶχε στίς 27 Μαρτίου 1827 στήν Τροιζήνα, ἀποφάσισε νά δοθεῖ τό Ἐκτελεστικό σέ ἓνα μόνο πρόσωπο καί δέχτηκε νά εἶναι τό πρόσωπο αὐτό ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας.

Μέ βάση τήν ἀπόφασή της αὐτή ἡ Γ' Ἐθνική Συνέλευση ἔκανε τήν ἀναθεώρηση τοῦ Νόμου τῆς Ἐπιδαύρου καί περιορίσε σέ ἓνα πρόσωπο τό Ἐκτελεστικό. Τό νέο Σύνταγμα μέ τή μεταβολή αὐτή στά μέλη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καί τήν καθιέρωση τῆς ἀρχῆς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἀνώτατο ὄργανο τοῦ Κράτους ἦταν ὁ λαός, ψηφίστηκε τήν 1η Μαΐου τοῦ 1827 καί πῆρε τό ὄνομα Πολιτικό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος. Τό Πολιτικό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος ἦταν τό πιό δημοκρατικό, ἀλλά δέν ἴσχυσε γιά πολύ.

Τόν Ἰανουάριο τοῦ 1828 ἦρθε στήν Ἑλλάδα ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, πού πίστευε ὅτι μέ τίς συνθήκες πού ἐπικρατοῦσαν δέν ἦταν δυνατό νά ἐφαρμοστεῖ τό Πολιτικό Σύνταγμα. Γι' αὐτό καί κατόρθωσε νά πείσει τή Βουλή νά μὴν ἐφαρμόσει τό Σύνταγμα, μέ τή δικαιολογία ὅτι οἱ περιστάσεις δέν ἐπέτρεπαν νά ἐφαρμοστεῖ σέ ὅλη τή χώρα καί ὅτι ἡ σωτηρία τῆς Πατρίδας εἶναι ὁ ὑπέρτατος νόμος. Ἐτσι καταργήθηκε τό Βουλευτικό καί ἰδρύθηκε τό «Πανελλήνιο», γιά νά μετέχει μέ τόν Κυβερνήτη στήν ἀσκηση τῆς κρατικῆς ἐξουσίας.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας με προκήρυξη του έκανε γνωστή στο λαό τη μεταβολή και κάλεσε νέα Έθνηκή Συνέλευση, για να την επικυρώσει. Η Δ' Έθνηκή Συνέλευση επικύρωσε την πράξη της Βουλής και αντί του Πανελλήνιου ίδρυσε τη Γερουσία από 27 μέλη. Έτσι η Ελλάδα κυβερνήθηκε χωρίς Σύνταγμα από τον Ιωάννη Καποδίστρια μέχρι τις 27 Σεπτεμβρίου 1831, ήμερομηνία της δολοφονίας του.

δ) Τό Ήγεμονικό Σύνταγμα (1832)

Η δολοφονία του Καποδίστρια προκάλεσε άνωμαλίες και η Γερουσία, για να σώσει την κατάσταση, διόρισε σαν προσωρινή Κυβέρνηση μία τριμελή «Διοικητική Έπιτροπή». Κατόπιν έγινε η Δ' Έθνηκή Συνέλευση στο Ναύπλιο, που εξέλεγε πρόεδρο της Έλληνικής Κυβερνήσεως τον Αύγουστινο Καποδίστρια και στις 15 Μαρτίου 1832 ψήφισε τό Ήγεμονικό Σύνταγμα.

Τό Ήγεμονικό Σύνταγμα καθόριζε ότι τό πολίτευμα της Ελλάδος είναι ήγεμονία διαδοχική, συνταγματική και κοινοβουλευτική, με ανώτατο κληρονομικό άρχοντα τον Ήγεμόνα, με Βουλή, που θά εξέλεγε κάθε 5 χρόνια και θά ανανέωνε κατά τό 1/5 της κάθε χρόνο ο λαός, και με Γερουσία που τά μέλη της θά εξέλεγε ο Ήγεμόνας από πρόσωπα που θά έπρεπε να έχουν όρισμένα προσόντα. Τό Σύνταγμα τουτο ήταν πολύ φιλελεύθερο, αλλά δέν εφαρμόστηκε ποτέ.

Με τό Ήγεμονικό Σύνταγμα τελειώνει και η πρώτη περίοδος των ελληνικών πολιτευμάτων, των όποιων χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι τό γεγονός ότι ήταν πολύ φιλελεύθερα και δημοκρατικά.

Οι μεγάλες δυνάμεις Άγγλία, Γαλλία και Ρωσία εξέλεξαν τον πρίγκιπα της Βαυαρίας Όθωνα βασιλιά της Ελλάδος και την έκλογή του επικύρωσε η Δ' Έθνηκή Συνέλευση στις 27 Ιουλίου 1832. Ο Όθωνας ήρθε στην Ελλάδα τον Ιανουάριο του 1833 και κυβέρνησε με την Αντιβασιλεία στην αρχή, που την άποτελούσαν οι Βαυαροί Άρμανσπεργκ, Μάουρερ και Έύντεκ, και κατόπιν ο ίδιος άπολυταρχικά και χωρίς Σύνταγμα μέχρι τό 1843.

ε) Σύνταγμα του 1844.

Η Έπανάσταση που έγινε στις 3 Σεπτεμβρίου 1843 στην Άθήνα

μέ ἀρχηγούς τό Δ. Καλλέργη καί τόν 'Ι. Μακρυγιάννη ἀνάγκασε τόν 'Όθωνα νά καλέσει στήν 'Αθήνα τήν Α' 'Εθνική Συνέλευση καί νά δώσει στήν 'Ελλάδα τό Σύνταγμα τοῦ 1844, πού χαρακτηρίστηκε, στούς λόγους πού ἀκούστηκαν στή Βουλή ἀπό τό Βασιλιά καί τά μέλη τῆς Συνελεύσεως, σάν μιὰ **συνθήκη** μεταξύ τοῦ Βασιλιά καί τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ.

Σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα αὐτό, πού ὀνομάστηκε καί Πρῶτο Σύνταγμα τῆς 'Ελλάδος, τό πολίτευμα τῆς χώρας μας ἦταν ἡ συνταγματική μοναρχία. Ἀνώτατο ὄργανο τοῦ Κράτους ἦταν ὁ μονάρχης, ἐνῶ ταυτόχρονα καθιερώθηκαν καί δύο κοινοβουλευτικά σώματα· ἡ Γερουσία ἀπό 27 μέλη, πού διορίζε ὁ Βασιλιάς, καί ἡ Βουλή ἀπό 80 μέλη, πού ἐξέλεγε κάθε τρία χρόνια ὁ λαός.

'Ο Βασιλιάς κατά τό Σύνταγμα τοῦ 1844 εἶχε πολύ προνομιακή θέση, διότι ἐπηρεάζε ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. 'Ο 'Όθωνας ὁμως, μολονότι ἔδωσε ὄρκο γιά τήν τήρηση τοῦ Συντάγματος, δέν τό τήρησε, ἀλλά παραβίασε ὀρισμένες διατάξεις του καί ἔτσι προκάλεσε ἐπανάσταση τοῦ λαοῦ τῆς 'Αθήνας, ἡ ὁποία εἶχε σάν ἀποτέλεσμα νά χάσει τό θρόνο τό 1862.

ς) Σύνταγμα τοῦ 1864/1911

'Η Β' στήν 'Αθήνα 'Εθνική Συνέλευση, πού συνηλθε μετά τήν ἐπανάσταση τῆς νύχτας τῆς 10ης πρὸς τήν 11η 'Οκτωβρίου 1862, ἐξέλεξε Βασιλιά τῶν 'Ελλήνων τόν Πρίγκιπα τῆς Δανίας Γεώργιο μέ τό ὄνομα «Γεώργιος Α' Βασιλεὺς τῶν 'Ελλήνων» καί ψήφισε στίς 17 'Οκτωβρίου 1864 τό Σύνταγμα τῆς 'Ελλάδος.

Μέ τό Σύνταγμα τοῦ 1864 καθιερώθηκε σάν πολίτευμα τῆς 'Ελλάδος ἡ **Βασιλευμένη Δημοκρατία**. Ἀναγνωρίστηκε ὁ Βασιλιάς ἀνώτατος Ἀρχοντας τοῦ Κράτους, ἐνῶ ἀνώτατο ὄργανο ἀναγνωρίστηκε ὁ λαός. Καταργήθηκε ἡ Γερουσία καί τήν Κυβέρνηση διορίζε ὁ Βασιλιάς, πού εἶχε τό ἀπεριόριστο δικαίωμα νά διορίζει καί νά παύει τοὺς Ὑπουργούς. Τό 1875 ὁμως μέ εἰσήγηση τοῦ Χαρίλαου Τρικούπη ἡ Βουλή δέχτηκε τήν ἀρχή τῆς «**δεδηλωμένης**», κατά τήν ὁποία οἱ Ὑπουργοί ἔπρεπε νά ἔχουν τήν ἐμπιστοσύνη τῆς Βουλῆς καί ἔτσι περιορίστηκε ὁ Βασιλιάς στήν 'Εκλογή τῶν Ὑπουργῶν.

Τό Σύνταγμα τοῦ 1864 διατηρήθηκε ἀπαράλλακτο μέχρι τό 1911,

όποτε έγινε αναθεώρησή του μετά την Έπανάσταση στο Γουδί το 1909 και την εισήγηση που έκανε ο Έλευθ. Βενιζέλος για την αναθεώρησή του. Το Σύνταγμα του 1911 δέ διαφέρει πολύ από το Σύνταγμα του 1864. Είναι μια άπλή αναθεώρηση εκείνου με τις εξής διαφορές: 1) Περιορίσε την άπαρτία της Βουλής στο 1/3 για να εύξη διαφωλύνει τις συνεδριάσεις, που διαλύονταν συχνά από έλλειψη άπαρτίας. 2) Καθιέρωσε το άσυμβίβαστο του βουλευτικού άξιώματος και του άξιώματος του στρατιωτικού, καθώς και της δημοσιούπαλληλικής θέσεως. 3) Ίδρυσε το Έκλογοδικείο, για να έκδικάζει τις έκλογικές παραβάσεις. 4) Καθιέρωσε τη μονιμότητα των δημοσίων ύπαλληλων. Κατά τά άλλα διατηρήθηκε όπως ήταν και το πολίτευμα παρέμεινε Βασιλευόμενη Δημοκρατία.

5) Συντάγματα του 1927 και 1952.

Τό 1924 με ψήφισμα της Δ' Έθνικής Συνελεύσεως έγινε μεταβολή στο πολίτευμα της χώρας μας. Καταργήθηκε το Πολίτευμα της Βασιλευμένης Δημοκρατίας και καθιερώθηκε το Πολίτευμα της Προεδρικής Δημοκρατίας. Τή μεταβολή του πολιτεύματος τή δέχτηκε και ό Έλληνικός λαός με τό δημοψήφισμα που έγινε στις 13 Άπριλίου 1924.

Ή μεταβολή του πολιτεύματος δημιούργησε τήν άνάγκη να συνταχτεί νέο Σύνταγμα, που θά ήταν σύμφωνο με τή νέα μορφή του πολιτεύματος. Γι' αυτό τό σκοπό ή ίδια ή Έθνική Συνέλευση έκανε μια έπιτροπή από 30 μέλη, της όποίας έργο ήταν ή σύνταξη νέου Συντάγματος. Ή έπιτροπή εκείνη δέν μπόρεσε να φέρει σε πέρας τό έργο της, διότι στο μεταξύ ό Θ. Πάγκαλος κήρυξε δικτατορία. Μόλις τό 1927 έγινε πραγματικότητα ή κατάρτιση και ή ψήφιση του νέου Συντάγματος, όταν πλέον ή δικτατορία είχε άνατραπεί από τό Γ. Κονδύλη τό 1926.

Τό νέο Σύνταγμα ονομάστηκε Σύνταγμα της Έλληνικής Δημοκρατίας και ή χώρα μας Έλληνική Δημοκρατία. Σύμφωνο με τή νέα μορφή του πολιτεύματος τό Σύνταγμα του 1927 όριζε ως άνώτατο άρχοντα του Κράτους τόν Πρόεδρο της Δημοκρατίας, τόν όποιο εξέλεγαν τά δύο νομοθετικά σώματα, ή Βουλή και ή Γερουσία, για 5 χρόνια. Ό ίδιος Πρόεδρος μπορούσε να έκλεγεί για δύο μόνο Προεδρικές περιόδους. Από εκεί και πέρα άπαγορευόταν ή έκλογή του.

Έπειτα τό ίδιο Σύνταγμα καθιέρωσε καί ένα δεύτερο νομοθετικό όργανο, τή Γερουσία, πού είχε 120 μέλη. Τή Γερουσία δέν τή διορίζε ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας, αλλά τήν εξέλεγε στό μεγαλύτερο μέρος τής ό λαός καί sé ένα μικρό ποσοστό ή Βουλή καί ή Γερουσία γιά 9 χρόνια. Στό διάστημα αυτό γινόταν ανανέωση τών μελών τής Γερουσίας κάθε τρία χρόνια καί κατά τό 1/3 τών μελών τής. Γιά νά γίνει κανείς Γερουσιαστής, έπρεπε νά είναι τό λιγότερο 40 έτών.

Στή Γερουσία είχαν δοθει όί έξής άρμοδιότητες: α) Νά νομοθετεί μαζί μέ τή Βουλή. β) Νά εκλέγει μαζί μέ τή Βουλή τόν Πρόεδρο τής Δημοκρατίας. γ) Νά αποφαινεται γιά τή διάλυση τής Βουλής, όταν τό ζητά ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας. δ) Νά συνέρχεται μέ τή Βουλή sé Έθνικές Συνελεύσεις γιά τήν αναθεώρηση του Συντάγματος. ε) Νά δικάζει τόν Πρόεδρο τής Δημοκρατίας, τούς Έπουργούς καί κάθε άλλο γιά προδοσία κατά τής Πατρίδας.

Σύμφωνα μέ αυτά στή Γερουσία είχαν δοθει νομοθετικές, εκτελεστικές καί δικαστικές άρμοδιότητες, ένω παράλληλα ύπήρχαν καί τά γνωστά από τά άλλα Συντάγματα όργανα τής Πολιτείας (Βουλή, Δικαστήρια κλπ.).

Τό Σύνταγμα του 1927 δέν εφαρμόστηκε γιά πολύ χρόνο καί κατά τή διάρκεια τής ισχύος του δέν έλειψαν όί ταραχές, γιανί έγιναν δυό έγκληματικές άπόπειρες. Έ μιά θέλησε νά ματαιώσει τό άποτέλεσμα τών εκλογών του Μαρτίου του 1933 καί ή άλλη στράφηκε κατά τής ζωής του Έλ. Βενιζέλου. Τό στρατιωτικό κίνημα τέλος του 1935 έθεσε τέρμα στό Σύνταγμα του 1927.

Άκολούθησε κατόπιν ή δικτατορία τής 4ης Αυγούστου 1936, ή έχθρική κατοχή καί ό εμφύλιος σπαραγμός καί έτσι ή Χώρα μας έμεινε σχεδόν χωρίς Σύνταγμα μέχρι τήν 1η Ιανουαρίου 1952. Τό Σύνταγμα του 1952 καθόριζε ως πολίτευμα τής Ελλάδος τή Βασιλευόμενη Δημοκρατία καί στίς διατάξεις του ήταν παρόμοιο μέ τό Σύνταγμα του 1864/1911.

η) Τό δικτατορικό Σύνταγμα του 1968/1973

Στίς 21 Άπριλίου 1967 μιά ομάδα αξιωματικών, γνωστή ως χούντα, έκανε πραξικόπημα καί επέβαλε στή χώρα δικτατορία. Καταρχάς

οί δικτάτορες ανέστειλαν την ισχύ όρισμένων διατάξεων του Συντάγματος του 1952 και κυρίως εκείνων που έκαναν λόγο για τις άτομικές και πολιτικές ελευθερίες των πολιτών. "Επειτα θέλησαν να δώσουν στη Χώρα Σύνταγμα που θα ίκανοποιούσε τις επιδιώξεις τους και γι' αυτό οδήγησαν τον Έλληνικό λαό στην μη ελεύθερη ψήφιση του Συντάγματος του 1968, με τό όποιο τό πολίτευμα της Χώρας διατηρούσε τή μορφή της Βασιλευομένης Δημοκρατίας. Τελικά όμως οί ίδιοι οί δικτάτορες προχώρησαν την 1η 'Ιουνίου 1973 στην πραξικοπηματική κατάργηση της βασιλείας και τήν εγκατάσταση στη χώρα της Προεδρικής Δημοκρατίας. Για να επικυρώσουν και τήν ενέργειά τους αυτήν οδήγησαν και πάλι τον Έλληνικό λαό σε νέο διαβλητό δημοψήφισμα, στις 29 'Ιουλίου 1973, με τό όποιο δόθηκε στό πολίτευμα ή μορφή της Προεδρικής Δημοκρατίας με «πρόεδρο» τό δικτάτορα Γ. Παπαδόπουλο.

Η κατάρρευση της δικτατορίας στις 23 'Ιουλίου 1974 και ή αποκατάσταση της δημοκρατίας στη Χώρα μας είχαν σαν αποτέλεσμα τήν άμεση κατάργηση όλων των Συνταγματικών μεταβολών που έγιναν από τούς δικτάτορες. Η Κυβέρνηση Έθνικής Ένότητας, που σχηματίστηκε τότε, κατέργησε με τή Συντακτική Πράξη της 1ης Αύγουστου 1974 τό δικτατορικό Σύνταγμα του 1968/1973 και έθεσε προσωρινά σε ισχύ τό Σύνταγμα του 1952, εκτός από τις διατάξεις που αναφέρονταν στη μορφή του πολιτεύματος και στό θεσμό της βασιλείας.

3. Τό σημερινό Σύνταγμα και τά όργανα των τριών εξουσιών του Κράτους.

α) Εισαγωγή του Συντάγματος και περιεχόμενα αυτού.

Μετά τήν αποκατάσταση της Δημοκρατίας ή χώρα βρέθηκε στην ανάγκη εισαγωγής νέου, προοδευτικού και έκσυγχρονισμένου Συντάγματος. Για να εισαχθεί νέο Σύνταγμα και να λυθεί τό πολιτειακό θέμα, που είχε δημιουργήσει κατά καιρούς πολλά προβλήματα, αποφασίστηκε από τήν Κυβέρνηση Έθνικής Ένότητας να προκηρυχθούν εκλογές για τήν ανάδειξη Βουλής με συντακτικές αρμοδιότητες και να γίνει δημοψήφισμα, με τό όποιο ό λαός θα αποφάσιζε εάν

θέλει τή Δημοκρατία βασιλευόμενη ή άβασίλευτη. Οί έκλογές έγιναν στις 17 Νοεμβρίου 1974 και τό δημοψήφισμα στις 8 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους. Καί στις δύο περιπτώσεις ό έλληνικός λαός προσήλθε στις κάλπες μέ παραδειγματική τάξη και εκδήλωσε τή θέλησή του μέ άπόλυτη έλευθερία. Μέ τις έκλογές δόθηκε ή πλειοψηφία του 54 % περίπου στό κόμμα τής «Νέας Δημοκρατίας» του Κωνστ. Καραμανλή και μέ τό δημοψήφισμα άποφασίστηκε μέ τή συντριπτική πλειοψηφία του 69 % περίπου νά πάρει τό πολίτευμα τή μορφή τής άβασίλευτης δημοκρατίας. Έτσι ή Βουλή προχώρησε στην ψήφιση του σημερινού Συντάγματος τής Χώρας, πού ισχύει άπό τις 11 'Ιουνίου 1975.

Τό κείμενο του Συντάγματος αυτού άποτελείται άπό 120 άρθρα. Στα άρθρα 1-3 γίνεται λόγος για τή μορφή του πολιτεύματος και τις σχέσεις Έκκλησίας και Πολιτείας. Μέ τά άρθρα 4-25 κατοχυρώνονται τά άτομικά και κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών. Τά άρθρα 26-105 αναφέρονται στην όργάνωση και τις λειτουργίες τής Πολιτείας. Ειδικότερα τά άρθρα αυτά κάνουν λόγο για τά όργανα των τριών έξουσιών του Κράτους (νομοθετικής, έκτελεστικής και δικαστικής), για τόν τρόπο άναδείξεως και τις άρμοδιότητες του Προέδρου τής Δημοκρατίας, για τήν Κυβέρνηση, για τή Βουλή, για τά Δικαστήρια και για τήν όργάνωση τής Διοικήσεως. Τέλος τά άρθρα 106 - 120 περιέχουν ειδικές μεταβατικές διατάξεις και τή διάταξη πού θεωρεί ως θεμελιώδη ύποχρέωση των πολιτών τό σεβασμό στό Σύνταγμα, χαρακτηρίζει ως έγκλημα τήν προσβολή τής λαϊκής κυριαρχίας και άφήνει τήν τήρηση του Συντάγματος στον πατριωτισμό των Έλλήνων.

β) Νέες χαρακτηριστικές διατάξεις του Συντάγματος.

Τό σημερινό Σύνταγμα τής Χώρας είναι δημοκρατικό και προοδευτικό, όρίζει δε ότι τό πολίτευμά μας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Πέρα όμως άπό τις βασικές για κάθε δημοκρατικό Σύνταγμα διατάξεις, περιέχει και τις άκόλουθες νέες διατάξεις:

1. Όρίζει ότι θεμέλιο του πολιτεύματος είναι ή λαϊκή κυριαρχία (άρθρο 1).

2. Διακηρύσσει ότι επιδίωξη της χώρας μας είναι η στερέωση της ειρήνης και της δικαιοσύνης και η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων μεταξύ των λαών και των Κρατών (άρθρο 2).

3. Καθιερώνει την δωρεάν παιδεία σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και κάνει την εκπαίδευση υποχρεωτική για 9 χρόνια (άρθρο 16).

4. Θέτει υπό την προστασία και την εποπτεία του Κράτους τον άθλητισμό (άρθρο 16).

5. Κατοχυρώνει εκτός από τα άτομικά και τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών και τα θέτει υπό την προστασία του Κράτους (άρθρο 21).

6. Προστατεύει το δικαίωμα της εργασίας και εξισώνει την αμοιβή ανδρών και γυναικών που προσφέρουν την ίδια εργασία (άρθρο 22).

7. Ορίζει ότι το Κράτος είναι υποχρεωμένο να προστατεύει το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον της χώρας (άρθρο 24).

8. Θεωρεί εγκλημα την κατάλυση της λαϊκής κυριαρχίας και των εξουσιών που πηγάζουν απ' αυτήν και επιβάλλει τη δίωξη των σφετεριστών μετά την αποκατάσταση της νόμιμης εξουσίας.

9. Διακηρύσσει ότι οι Έλληνες πολίτες έχουν δικαίωμα και υποχρέωση να αντισταθούν με κάθε μέσο έναντιόν οποιουδήποτε, που θα επιχειρούσε τη βίαιη κατάλυση του ύφιστάμενου δημοκρατικού πολιτεύματος.

γ) Τά όργανα των τριών εξουσιών του Κράτους.

Η κρατική εξουσία διακρίνεται σε τρεις μερικότερες εξουσίες: τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική. Νομοθετική εξουσία λέμε εκείνη που θέτει τους νόμους, εκτελεστική εκείνη που τους εκτελεί και δικαστική εκείνη που απονέμει δικαιοσύνη με βάση τους νόμους. Βασική αρχή της δημοκρατίας είναι η απαίτηση να ασκούνται από διαφορετικά όργανα οι τρεις αυτές εξουσίες. Την αρχή αυτή τη λέμε «αρχή της διακρίσεως των εξουσιών» και αποτελεί βασικό γνώρισμα της δημοκρατίας, γιατί μόνον έτσι κατοχυρώνονται οι ατομικές, πολιτικές και κοινωνικές ελευθερίες των πολιτών. Διαφορετικά, όταν δηλαδή οι τρεις εξουσίες ασκούνται από τα ίδια όργανα,

οι έλευθερίες αυτές των πολιτών είναι άνύπαρκτες και στην ουσία τό πολίτευμα δέν είναι δημοκρατικό, αλλά όλοκληρωτικό (μοναρχία και δικτατορία όποιοιδήποτε χρώματος και πολιτικής τοποθετήσεως).

Τό δικό μας Σύνταγμα μέ τό άρθρο 26 καθορίζει ποιά είναι τά όργανα των τριών έξουσιών και λέει τά εξής:

1. 'Η νομοθετική έξουσία άσκειται από τή Βουλή και τόν Πρόεδρο τής Δημοκρατίας.

2. 'Η έκτελεστική έξουσία άσκειται από τόν Πρόεδρο τής Δημοκρατίας και τήν Κυβέρνηση.

3. 'Η δικαστική έξουσία άσκειται από τά δικαστήρια και οι άποφάσεις τους έκτελούνται «έν όνόματι του 'Ελληνικού Λαού».

Στή συνέχεια θά κάνουμε λόγο για τά όργανα κάθε έξουσίας χωριστά, αρχίζοντας από τά όργανα τής έκτελεστικής έξουσίας.

A. "Όργανα τής έκτελεστικής έξουσίας.

Σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα ή έκτελεστική έξουσία άσκειται από τόν Πρόεδρο τής Δημοκρατίας και τήν Κυβέρνηση.

1. Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Στήν Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία, 'Αρχηγός του Κράτους είναι ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας.

'Ο Πρόεδρος τής Δημοκρατίας στή χώρα μας είναι αίρετός και εκλέγεται από τή Βουλή για πέντε χρόνια και μέχρι δύο τό πολύ πενταετίες. Για νά εκλεγεί κανείς Πρόεδρος τής Δημοκρατίας πρέπει α) νά κατάγεται από 'Ελληνα πατέρα και νά είναι 'Ελληνας πολίτης από πενταετίας, β) νά έχει συμπληρώσει τό 40ό έτος τής ηλικίας του και γ) νά έχει τή νόμιμη ικανότητα νά ψηφίζει.

'Ως άρχηγός του Κράτους ό Πρόεδρος τής Δημοκρατίας έχει τήν άρμοδιότητα νά κηρύσσει πόλεμο και νά ύπογράφει συνθήκες ειρήνης, συμμαχίας και οικονομικής συνεργασίας μέ τά άλλα κράτη, όπως και συνθήκες συμμετοχής σε διεθνείς 'Όργανισμούς και 'Ενώσεις, πάντοτε όμως υπό τήν προϋπόθεση ότι οι πράξεις του αυτές θά έχουν τήν προσυπογραφή τής Κυβερνήσεως, πού έχει και τήν ευθύνη.

Οι αρμοδιότητες του Προέδρου, ως όργανου της κρατικής εξουσίας, ορίζονται με κάθε λεπτομέρεια από το Σύνταγμα και επειδή είναι ο ρυθμιστής του πολιτεύματος, αναφέρονται και στις τρεις εξουσίες. Ειδικότερα ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας έχει ρυθμιστικές, νομοθετικές, εκτελεστικές και δικαστικές ακόμη αρμοδιότητες, χωρίς όμως να μπορεί να συγκεντρώσει στα χέρια του όλες τις κρατικές εξουσίες. Ρυθμιστικές αρμοδιότητες του Προέδρου είναι η προκήρυξη εκλογών, ή ανάθεση σχηματισμού Κυβερνήσεως, ή σύγκληση της Βουλής και άλλες, νομοθετικές ή κύρωση, ή έκδοση και η δημοσίευση στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως των νόμων που ψηφίζονται από τη Βουλή, εκτελεστικές ή έκδοση των Διαταγμάτων για την εκτέλεση των νόμων, ο διορισμός της Κυβερνήσεως με πρόταση του Πρωθυπουργού κλπ. και δικαστικές μόνο ή άπονομή χάρις σε καταδικασθέντες μετά από πρόταση του Υπουργού Δικαιοσύνης και σύμφωνη γνώμη ειδικού Συμβουλίου και η χορήγηση άμνηστίας για πολιτικά μόνο έγκλήματα μετά από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου.

Έκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία σχετικά με τις αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας είναι το γεγονός ότι περιορίζονται αυτές μόνο σ' εκείνες που του αναγνωρίζει το Σύνταγμα και οι σύμφωνοι με το Σύνταγμα νόμοι. Ίδιαίτερη επίσης σημασία έχει και το γεγονός ότι όλες σχεδόν οι πράξεις του Προέδρου κατά την άσκηση των καθηκόντων του πρέπει να προσυπογράφονται και από τον αρμόδιο Υπουργό ή την Κυβέρνηση, που έχουν και την ευθύνη.

Σε όρισμένες και από το Σύνταγμα προβλεπόμενες περιπτώσεις ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας έχει σαν Συμβουλευτικό του όργανο το Συμβούλιο της Δημοκρατίας, που συγκροτείται από α) τους εκλεγέντες με δημοκρατικό τρόπο Προέδρους της Δημοκρατίας, β) τον Πρωθυπουργό, γ) τον Πρόεδρο της Βουλής, δ) τον Αρχηγό της άξιωματικής αντιπολίτευσης και ε) τους Πρωθυπουργούς που πήραν ψήφο εμπιστοσύνης από τη Βουλή.

2. Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Η Κυβέρνηση αποτελείται από τον Πρωθυπουργό και τους Υπουργούς. Μέλη της Κυβερνήσεως μπορεί να είναι και οι Υφυπουργοί.

Ἐπικεφαλῆς τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ὁ Πρωθυπουργός, ὁ ὁποῖος ἐξασφαλίζει τὴν ἐνότητά της καὶ κατευθύνει τὶς ἐνέργειές της, ὅπως καὶ τὶς ἐνέργειες ὄλων τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν μὲ σκοπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς Κυβερνητικῆς πολιτικῆς μέσα στὰ πλαίσια πού καθορίζουν οἱ νόμοι πού ψηφίζονται ἀπὸ τὴ Βουλὴ.

Οἱ Ὑπουργοὶ εἶναι προϊστάμενοι ὄλων τῶν Ὑπηρεσιῶν ὀρισμένου κλάδου τῆς Διοικήσεως (π.χ. τοῦ κλάδου Παιδείας καὶ Ἱεροσκημάτων) πού λέγεται Ὑπουργεῖο, ἔχουν δὲ τὴν ἀρμοδιότητα νὰ παρακολουθοῦν καὶ νὰ δίνουν κατευθύνσεις καὶ λύσεις στὰ ζητήματα τοῦ Ὑπουργείου τους. Ὁ Ὑπουργός πού δὲν ἔχει Ὑπουργεῖο λέγεται Ὑπουργός ἀνευ χαρτοφυλακίου.

Οἱ Ὑφυπουργοὶ διορίζονται στὰ διάφορα Ὑπουργεῖα καὶ ἀσκοῦν μόνον τὶς ἀρμοδιότητες πού τοὺς παραχωρεῖ ὁ ἀρμόδιος Ὑπουργός.

Οἱ Ὑπουργοὶ καὶ οἱ Ὑφυπουργοὶ διορίζονται ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας μετὰ ἀπὸ πρόταση τοῦ Πρωθυπουργοῦ, εἶναι δὲ συνήθως καὶ μέλη τῆς Βουλῆς. Μπορεῖ ὅμως νὰ μὴν εἶναι μέλη τῆς Βουλῆς, ὅποτε λέγονται ἐξωκοινοβουλευτικοί.

Γιὰ νὰ μείνει μιὰ Κυβέρνηση στὴν ἐξουσία καὶ νὰ ἐκτελέσει τὸ πρόγραμμά της πρέπει νὰ ἔχει τὴν ἐμπιστοσύνη τῆς Βουλῆς. Τὸ Σύνταγμα ὀρίζει ὅτι ἡ Κυβέρνηση ὀφείλει μέσα σὲ 15 ἡμέρες ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού θὰ ὀρκιστεῖ ὁ Πρωθυπουργός νὰ παρουσιαστεῖ στὴ Βουλὴ καὶ νὰ ζητήσει ψῆφο ἐμπιστοσύνης. Ἄν δὲ δοθεῖ ψῆφος ἐμπιστοσύνης στὴν Κυβέρνηση, τότε ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ καθήκοντά του ὁ Πρωθυπουργός καὶ μαζί μὲ τὸν Πρωθυπουργό καὶ οἱ Ὑπουργοὶ του. Ἡ Κυβέρνηση δὲν εἶναι ἀνεύθνη καὶ ἀνεξέλεγκτη κατὰ τὴν ἀσκηση τοῦ ἔργου της. Ὅλα τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως συλλογικά, ἀλλὰ καὶ τὸ καθένα χωριστὰ ἔχουν εὐθύνη γιὰ τὶς πράξεις του. Τὸν ἔλεγχο τῆς Κυβερνήσεως τὸν κάνει ἡ Βουλὴ σὲ εἰδικές συνεδριάσεις πού γίνονται δύο φορές τὴν ἑβδομάδα καὶ λέγονται συνεδριάσεις κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου. Ὁ κοινοβουλευτικὸς ἔλεγχος γίνεται μὲ ἀναφορές, ἐρωτήσεις καὶ ἐπερωτήσεις, κυρίως δὲ μὲ ἐπερωτήσεις.

B. Ὅργανα τῆς Νομοθετικῆς Ἐξουσίας.

Γιὰ τὴν ἀρμονικὴ ζωὴ μιᾶς κοινωνίας εἶναι ἀπαραίτητοι οἱ νόμοι, πού ρυθμίζουν μὲ τοὺς κανόνες τους τὶς σχέσεις της. Στὴν ἀνοργάνω-

νωτη κοινωνία οί νόμοι δέν ύπῆρχαν, διότι δέν ύπῆρχε τό άρμόδιο νά νομοθετήσει όργανο. Έκει τίς σχέσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ρύθμιζαν οί συνήθειες ἢ, όπως άλλιώς λέγονται, τά έθιμα. Από τότε όμως πού άρχισε νά οργανώνεται σέ Κράτη ἢ ανθρώπινη κοινωνία, παρουσιάστηκε καί ἡ άνάγκη νά γραφτοῦν νόμοι, πού νά ρυθμίζουν όλες τίς σχέσεις τῶν πολιτῶν μεταξύ τους, όπως καί μεταξύ αὐτῶν καί τοῦ Κράτους. Στήν έποχή μας ἡ άνάγκη τῆς νομοθετήσεως είναι άκόμη πιό μεγάλη, διότι, έκτός από τίς σχέσεις τῶν πολιτῶν μεταξύ τους καί πρὸς τό Κράτος, έχουν δημιουργηθεῖ καί σχέσεις τοῦ Κράτους μέ τά άλλα Κράτη.

Άλλη άνάγκη τῆς έποχῆς μας, πού τῆ δημιούργησε ό αντιπροσωπευτικός χαρακτήρας τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, είναι ἡ καθιέρωση τοῦ όργάνου εκείνου πού θά είναι άρμόδιο νά ψηφίζει τούς νόμους καί ἡ διάκρισή του από τά άλλα όργανα τοῦ Κράτους. Αφοῦ ό κυρίαρχος λαός σέ κάθε δημοκρατία δέν μπορεί νά συγκεντρώνεται καί νά ψηφίζει μόνος του τούς νόμους, καθιερώθηκε σέ όλα τά δημοκρατικά πολιτεύματα νά εκλέγονται αντιπρόσωποι του γιά τήν άσκηση τῆς κρατικῆς εξουσίας καί ειδικότερα τῆς νομοθετικῆς εξουσίας. Οί αντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ άποτελοῦν τῆ Βουλῆ, πού είναι τό κύριο όργανο τῆς νομοθετικῆς εξουσίας.

Κατά τό δικό μας Σύνταγμα τά όργανα τῆς νομοθετικῆς εξουσίας είναι δύο. Ἡ Βουλῆ καί ό Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας. Γιά τίς νομοθετικές άρμοδιότητες τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας έγινε λόγος στά προηγούμενα. Έδῶ θά κάνουμε λόγο μόνο γιά τῆ Βουλῆ.

1) Η ΒΟΥΛΗ

1. Σύνθεση καί ανάδειξη τῆς Βουλῆς.

Ἡ Βουλῆ άποτελεῖται από βουλευτές πού προέρχονται από όλες τίς περιφέρειες τοῦ Κράτους καί αντιπροσωπεύουν τό Έθνος. Σύμφωνα μέ τό Σύνταγμα οί βουλευτές δέν μπορεί νά είναι πάνω από 300 καί κάτω από 200. Σήμερα ἡ Βουλῆ άποτελεῖται από 300 βουλευτές.

Ἡ εκλογή τῆς Βουλῆς γίνεται κανονικά κάθε τέσσερα χρόνια μέ άμεση, καθολική καί μυστική ψηφοφορία όλων τῶν πολιτῶν πού έχουν τό δικαίωμα νά ψηφίζουν. Τό δικαίωμα τῆς ψήφου κατοχυρώνεται από τό Σύνταγμα, πού όρίζει ότι οί μόνοι περιορισμοί πού είναι

δυνατόν νά τεθοῦν σ' αὐτό εἶναι ἡ συμπλήρωση ὀρισμένης ἡλικίας, ἡ πνευματική ἀνικανότητα καί ἡ ποινική καταδίκη γιά ὀρισμένα ἐγκλήματα.

Γιά νά ἐκλεγεί κανεῖς βουλευτής πρέπει α) νά εἶναι Ἕλληνας πολίτης, β) νά ἔχει τή νόμιμη ἱκανότητα νά ψηφίζει καί γ) νά ἔχει συμπληρώσει τό 25ο ἔτος τῆς ἡλικίας του. Οἱ ἐκλογές γίνονται ταυτόχρονα σέ ὅλες τίς περιφέρειες μέ ὀρισμένο ἐκλογικό σύστημα πού ὀρίζεται μέ νόμο. Ὁ ἀριθμός τῶν βουλευτῶν κάθε ἐκλογικῆς περιφέρειας εἶναι ἀνάλογος μέ τόν πληθυσμό της καί ὀρίζεται μέ Προεδρικό Διάταγμα. Ἐνα μέρος τῆς Βουλῆς, ὄχι μεγαλύτερο ἀπό τό ἕνα εἰκοστό (1/20) αὐτῆς, μπορεῖ νά ἐκλέγεται κατά τρόπο ἐνιαῖο σέ ὅλη τήν Ἐπικράτεια. Οἱ βουλευτές αὐτοί λέγονται βουλευτές τῆς Ἐπικρατείας.

Στήν ἀναθεωρητική Βουλή, πού προήλθε ἀπό τίς ἐκλογές τοῦ Νοεμβρίου 1974 ἀναδείχτηκαν 12 βουλευτές Ἐπικρατείας.

Στίς ἐκλογές γιά τήν ἀνάδειξη τῶν βουλευτῶν παίρνουν μέρος τά πολιτικά κόμματα, πού κάνουν συνδυασμό σέ κάθε ἐκλογική περιφέρεια ἢ σέ ὅσες ἐκλογικές περιφέρειες θέλουν. Μποροῦν ὅμως νά βάλουν ὑποψηφιότητα καί ἀνεξάρτητοι, πού δέν ἀνήκουν σέ κόμμα. **Πολιτικό κόμμα** λέμε μιά πολιτική ὀργάνωση πού δέχεται τίς ἀρχές τῆς δημοκρατίας, ἔχει ὀρισμένο πρόγραμμα καί ἐπιδιώκει τήν κατάληψη τῆς ἐξουσίας μέ εἰρηνικά μέσα γιά τήν ἐφαρμογή τοῦ προγράμματος της.

Ὁ ἀριθμός τῶν βουλευτῶν πού ἐκλέγει κάθε κόμμα σέ κάθε ἐκλογική περιφέρεια ἐξαρτᾶται ἀπό τό ἐκλογικό σύστημα, πού ἰσχύει κατά τίς ἐκλογές. **Ἐκλογικό σύστημα** λέμε τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο γίνονται οἱ ἐκλογές καί τή μέθοδο μέ τήν ὁποία μοιράζονται, σύμφωνα μέ τίς ψήφους πού πήραν, οἱ βουλευτικές ἔδρες κάθε περιφέρειας στά κόμματα πού πήραν μέρος στίς ἐκλογές. Τά κυριότερα ἐκλογικά συστήματα εἶναι τρία, τά ἑξῆς:

α) **Τό πλειοψηφικό**, κατά τό ὁποῖο σέ κάθε ἐκλογική περιφέρεια ὅλες τίς βουλευτικές ἔδρες τίς παίρνει τό κόμμα πού ἦρθε πρῶτο.

β) **Τό ἀναλογικό**, κατά τό ὁποῖο σέ κάθε ἐκλογική περιφέρεια οἱ βουλευτικές ἔδρες μοιράζονται στά κόμματα ἀνάλογα μέ τίς ψήφους πού πήραν. Μορφή τοῦ ἀναλογικοῦ εἶναι καί τό σύστημα τῆς ἐνισχυμένης ἀναλογικῆς πού ἔχει τό πλεονέκτημα νά δίνει σταθερότερες κυβερνήσεις.

γ) Τό μικτό, κατά τό όποιο σ' άλλες έκλογικές περιφέρειες εφαρμόζεται τό πλειοψηφικό και σ' άλλες τό αναλογικό.

2) Νομική θέση τών Βουλευτών.

Οί βουλευτές είναι αντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους και γι' αυτό κατά τήν άσκηση τών καθηκόντων τους ενεργοῦν ἐλεύθερα χωρίς νά είναι ὑποχρεωμένοι νά ακολουθοῦν τίς ὑποδείξεις ἐκείνων πού τοῦς ψήφισαν. Ὡς αντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους οί βουλευτές ἔχουν ὀρισμένα προνόμια πού τοῦς ἀναγνωρίζει τό Σύνταγμα. Τά προνόμια αυτά είναι: ἡ άσυλία, ἡ ἀποζημίωση και οί ἀτέλειες.

α) Ἄσυλία λέμε τό προνόμιο τών βουλευτῶν νά είναι ἀνεύθυνοι γιά τή γνώμη πού ἐκφράζουν και τήν ψήφο πού δίνουν κατά τήν ἐκτέλεση τών καθηκόντων τους και τό προνόμιο νά ἔχουν ἰδιαίτερη μεταχείριση γιά τίς ἀξιόποινες πράξεις πού κάνουν ἔξω ἀπό τόν κύκλο τών καθηκόντων τους. Ἐτσι οί βουλευτές είναι κατά τήν ἐκτέλεση τών καθηκόντων τους ἀνεύθυνοι και γιά τήν καταδίωξη τους γιά τίς άλλες ἀξιόποινες πράξεις τους χρειάζεται ειδική ἄδεια τῆς Βουλῆς.

β) Ἀποζημίωση λέμε τά χρήματα πού παίρνουν ἀπό τό Δημόσιο Ταμείο οί βουλευτές. Λέγεται βουλευτική ἀποζημίωση και τό ποσόν της ὀρίζεται μέ νόμο.

γ) Ἀτέλειες ἢ ἀπαλλαγές λέμε τίς οικονομικές διευκολύνσεις τών βουλευτῶν κατά τήν άσκηση τοῦ ἔργου τους.

3) Ἡ λειτουργία τῆς Βουλῆς.

Ἡ λειτουργία τῆς Βουλῆς γίνεται σέ ὀρισμένα χρονικά διαστήματα και μέ ὀρισμένο τρόπο. Τά χρονικά διαστήματα πού λειτουργεῖ ἡ Βουλή διακρίνονται στή βουλευτική περίοδο και τίς βουλευτικές συνόδους.

Βουλευτική περίοδος είναι τό χρονικό διάστημα γιά τό όποιο ἐκλέγονται οί βουλευτές. Τό διάστημα αυτό είναι τέσσερα χρόνια. Ἐπειδή δέν είναι δυνατό νά ἐργάζεται ἡ Βουλή συνέχεια, κάνει διακοπές, ὁ χρόνος δέ πού ἐργάζεται λέγεται βουλευτική σύνοδος. Σέ μία βουλευτική περίοδο ὑπάρχουν πολλές βουλευτικές συνέοδοι, πού διακρίνονται σέ τακτικές, ἔκτακτες και ειδικές.

Ο μοναδικός τρόπος λειτουργίας της Βουλής είναι οι **συνεδριάσεις**, πού είναι δημόσιες και μπορεί ο καθένας να τις παρακολουθήσει. Για να μπει κανείς μέσα, πρέπει να είναι εφοδιασμένος με ειδική άδεια του Προέδρου της Βουλής.

Στις συνεδριάσεις γίνεται συζήτηση και υπάρχει ελευθερία του λόγου. Για τους όμιλητές κάθε θέματος γίνεται κατάλογος και ο καθένας παίρνει τό λόγο με τή σειρά του. Ο χρόνος πού μπορεί να μιλήσει κάθε βουλευτής μπορεί να είναι ορισμένος, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι περιορίζεται ή ελευθερία του λόγου. Απλώς, επειδή ο χρόνος δέ φτάνει για όλους τους όμιλητές, περιορίζεται ο χρόνος πού μπορεί να μιλήσει κάθε βουλευτής. Τίς συνεδριάσεις της Βουλής τίς διευθύνει ο Πρόεδρος της και κατά τήν άπουσία του ένας από τους Αντιπρόεδρους κατά σειρά.

4) Άρμοδιότητες της Βουλής.

Οί άρμοδιότητες της Βουλής είναι πολλές και σημαντικές, επηρεάζονται δέ άπ' αυτές τόσο ή πολιτική, όσο και ή κοινωνική ζωή στή χώρα μας. Κυριότερες από τίς άρμοδιότητες της Βουλής είναι:

α) **Η άναθεώρηση του Συντάγματος.** Η Βουλή με τήν πλειοψηφία των 3/5 των μελών της σέ δύο ψηφοφορίες μπορεί να ζητήσει τήν άναθεώρηση των διατάξεων του Συντάγματος, εκτός από εκείνες πού καθορίζουν τή βάση και τή μορφή του πολιτεύματος και μερικών άλλων πού τίς όρίζει τό Σύνταγμα.

β) **Η νομοθεσία,** άφοδ κύριο έργο της Βουλής είναι να νομοθετεί.

γ) **Ο έλέγχος της Κυβέρνησεως.** Η Βουλή έχει τήν άρμοδιότητα να έλέγχει τήν Κυβέρνηση και κάθε Υπουργό χωριστά και με τήν άρμοδιότητά της αυτή να επηρεάζει τήν εκτελεστική έξουσία. Άκόμη είναι μόνη άρμόδια να κατηγορεί τους Υπουργούς στό είδικό για τους Υπουργούς δικαστήριο.

δ) **Ανάδειξη άλλων όργάνων.** Στή Βουλή άνήκει ή άρμοδιότητα να εκλέγει τόν Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Επιπλέον ή Βουλή έχει και μερικές άρμοδιότητες πού αναφέρονται στήν ίδια και τίς λέμε **αυτονομιακές άρμοδιότητες.** Τέτοιες άρμοδιότητες της Βουλής είναι τά δικαιώματα πού έχει να ψηφίζει τόν Κανονισμό της, να εκλέγει τό Προεδρείο της, να κατηγορεί τους Υπουργούς στό είδικό γι' αυτούς δικαστήριο κλπ.

Γ. Όργανα της Δικαστικής Ήξουσίας.

Γιά τήν εξασφάλιση τής άρμονίας στή ζωή τών μελών τής οργανωμένης σέ Κράτος κοινωνίας δέ φτάνει ή ψήφιση καί ή εκτέλεση τών νόμων. Χρειάζεται καί ή άπονομή τής δικαιοσύνης στίς διαφορές πού δημιουργούνται κατά τήν εφαρμογή τών νόμων.

Έπειδή ή άπονομή τής δικαιοσύνης χωρίς επηρεασμούς καί διακρίσεις είναι άπείτηση τής άρχής τής ισότητας τών πολιτών καί προϋπόθεση τής άρμονικής ζωής καί τής προόδου τής κοινωνίας, σ' όλα τά δημοκρατικά πολιτεύματα ή άπονομή τής δικαιοσύνης άποτελεί τήν τρίτη εξουσία, τή δικαστική εξουσία, καί γίνεται από όργανα πού είναι ανεξάρτητα καί δέν επηρεάζονται ούτε από τήν εκτελεστική ούτε καί από τή νομοθετική εξουσία.

Στό δικό μας Σύνταγμα ή δικαστική εξουσία είναι χωρισμένη καί ενεργείται κατά τό άρθρο 28 από τά Δικαστήρια.

ΤΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Δικαστήρια λέμε τά όργανα εκείνα πού άσκοϋν τή δικαστική εξουσία καί συγκροτούνται από δικαστές, πού έχουν τά νόμιμα προσόντα καί διορίζονται μέ όρισμένη διαδικασία. Η άπονομή τής δικαιοσύνης έπομένως γίνεται από πρόσωπα πού έχουν σάν έργο τους τήν άπονομή τής δικαιοσύνης ή καλύτερα από τακτικούς δικαστές. Οί ίδιοι οί δικαστές έχουν στήν άρμοδιότητά τους καί τή διοίκηση τών Δικαστηρίων. Έτσι σχετικά μέ τή διοίκηση είναι έμμεσα όργανα τοϋ Κράτους, ενώ σχετικά μέ τήν άπονομή τής δικαιοσύνης είναι άμεσα όργανα αϋτοϋ, διότι τούς αναγνωρίζει τό Σύνταγμα.

Γιά τήν ανεπηρέαστη άπονομή τής δικαιοσύνης καί γιά τήν προστασία τών πολιτών κατά τήν άπονομή της, τό Σύνταγμα μέ ειδικές διατάξεις εξασφαλίζει τήν ανεξαρτησία τών δικαστών καί καθορίζει τίς υποχρεώσεις καί τίς εϋθύνες τους μέ τίς όποιες προστατεύει εκείνους πού δικάζονται, διότι:

α) Όταν άπονέμουν δικαιοσύνη οί δικαστές είναι έντελώς ανεξάρτητοι καί δέν περιορίζονται από κανέναν άλλο εκτός από τό νόμο καί τή συνείδησή τους.

β) Είναι εξασφαλισμένη ή προσωπική ανεξαρτησία τών δικαστών καί ό διορισμός τους δέν εξαρτάται από τήν Κυβέρνηση, αλλά από

τό νόμο, πού απαιτεί νά έχουν πτυχίο Νομικής, νά έχουν άσκήσει όρισμένο χρονικό διάστημα τό δικηγορικό επάγγελμα καί νά επιτύχουν σέ διαγωνισμό. Άκόμη ή προσωπική τους ανεξαρτησία εξασφαλίζεται καί μέ τή μονιμότητα, πού έχουν οί Εισαγγελείς, οί Άντεισαγγελείς, οί Ειρηνοδίκες καί οί Πταισματοδίκες, καί μέ τήν ίσοβιότητα πού έχουν όλοι οι άλλοι δικαστές από τό βαθμό του Πρωτοδίκη καί πάνω. Τέλος ή προσωπική ανεξαρτησία των δικαστών εξασφαλίζεται μέ τό θεσμό του Άνώτατου Δικαστικού Συμβουλίου, πού κάνει τίς τοποθετήσεις, τίς μεταθέσεις καί τίς προαγωγές των Δικαστών, χωρίς τήν ανάμειξη τής Κυβερνήσεως, καί τέλος μέ τήν ιδιαίτερη μισθολογική μεταχείρισή τους.

Έξάλλου οί δικαζόμενοι προστατεύονται κατά τήν άπονομή τής δικαιοσύνης, διότι:

α) Οί δικαστές είναι υποχρεωμένοι νά εφαρμόζουν τό νόμο. Μόνο σέ περίπτωση πού ό νόμος είναι αντίθετος πρός τό Σύνταγμα (αντισυνταγματικός νόμος) μπορούν νά μήν τόν εφαρμόσουν.

β) Οί συνεδριάσεις των Δικαστηρίων είναι δημόσιες καί έτσι οί δικαζόμενοι εκθέτουν δημόσια τίς απόψεις τους καί τό κοινό, σύμφωνα μέ αυτά πού άκούει, καταλαβαίνει άν είναι δίκαιες οί αποφάσεις των Δικαστηρίων.

γ) Οί δικαστές πρέπει νά αιτιολογούν τήν απόφασή τους καί νά τήν απαγγέλλουν δημόσια. Έτσι υποχρεώνονται οί δικαστές νά είναι άμερόληπτοι στήν άπονομή τής δικαιοσύνης.

Τά Δικαστήρια ανάλογα μέ τίς υποθέσεις που δικάζουν χωρίζονται σέ πολιτικά, σέ ποινικά καί σέ διοικητικά Δικαστήρια. Σ' όλες τίς κατηγορίες των Δικαστηρίων ή δικαιοσύνη άπονέμεται σέ δύο βαθμούς. Στόν πρώτο βαθμό δικάζεται ή υπόθεση για πρώτη φορά καί στό δεύτερο για δεύτερη φορά από άνώτερους δικαστές σέ περίπτωση πού κάποιος από τούς ενδιαφερομένους δέν ικανοποιήθηκε μέ τήν πρώτη απόφαση.

Α. ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.

Πολιτικά Δικαστήρια λέμε εκείνα πού δικάζουν τίς ιδιωτικές διαφορές καί κυρίως τίς διαφορές πού έχουν σχέση μέ τήν περιουσία.

Γιά νά δικάσουν μιά υπόθεση τά Πολιτικά Δικαστήρια, πρέπει νά

τό ζητήσει με έγγραφο εκείνος πού νομίζει ότι άδικήθηκε. Τό έγγραφο αυτό στον πρώτο βαθμό λέγεται **άγωγή**, εκείνος πού κάνει τήν άγωγή λέγεται **ένάγων**, εκείνος εναντίον του όποιου γίνεται ή άγωγή λέγεται **έναγόμενος** και τέλος και οι δύο μαζί λέγονται **διάδικοι**. Στο δεύτερο βαθμό τό έγγραφο λέγεται **έφεση**, εκείνος πού τήν κάνει λέγεται **έφεσίων** ή **έκκαλών**, εκείνος κατά του όποιου στρέφεται **έφεσίβλητος** και τέλος και οι δύο μαζί **διάδικοι**.

Πρώτου βαθμού Πολιτικά Δικαστήρια είναι:

α) Τό **Ειρηνοδικείο**, στό όποιο δικάζει ό Ειρηνοδίκης.

β) Τό **Πρωτοδικείο**, τό όποιο διακρίνεται 1) σέ Μονομελές, όπου δικάζει ό Πρόεδρος Πρωτοδικών ή ένας Πρωτοδίκης πού όρίζεται από τόν Πρόεδρο και ή διαδικασία λέγεται προεδρική, και 2) σέ Τριμελές, όπου δικάζουν τρεις δικαστές (Πρόεδρος Πρωτοδικών και δύο Πρωτοδίκες ή ένας Πρωτοδίκης και ένας Πάρεδρος).

Στό Τριμελές Πρωτοδικείο μπορεί νά παρευρίσκειται και Εισαγγελέας, δέν είναι όμως άπαραίτητη ή παρουσία του.

Δεύτερου βαθμού πολιτικά δικαστήρια είναι:

α) Τό **Πρωτοδικείο (Τριμελές)**, όταν δικάζει έφέσεις κατά των άποφάσεων του Ειρηνοδικείου.

β) Τό **Έφετείο**, στό όποιο δικάζουν ό Πρόεδρος Έφετών με τέσσερις Έφetes (Πενταμελές) τίς έφέσεις κατά των άποφάσεων πού έβγαλε τό Πρωτοδικείο γιά τίς ύποθέσεις πού δίκασε σέ πρώτο βαθμό. Στίς συνεδριάσεις του Έφετείου μπορεί, χωρίς νά είναι ύποχρεωτικό, νά συμμετέχει και ό Εισαγγελέας.

Στίς συνεδριάσεις όλων των δικαστηρίων είναι άπαραίτητη ή παρουσία του Γραμματέα.

B. ΠΟΙΝΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.

Ποινικά Δικαστήρια λέμε εκείνα πού δικάζουν τίς άξιόποινες πράξεις και έχουν δικαίωμα νά επιβάλουν ποινές.

Οι άξιόποινες πράξεις διακρίνονται σέ πταίσματα, σέ πλημμελήματα και σέ κακουργήματα. **Πταίσμα** είναι ή άξιόποινη πράξη πού τιμωρείται μέ πρόστιμο ή μέ προσωπική κράτηση, **πλημμέλημα** ή πράξη πού τιμωρείται μέ φυλάκιση ή μέ χρηματική ποινή ή μέ περι-

ορισμό σέ σωφρονιστήριο, καί **κακούργημα** ή πράξη πού τιμωρείται μέ κάθειρξη ή μέ θάνατο.

Μιά **ἀξιόποινη** πράξη δικάζεται από τά Ποινικά Δικαστήρια είτε αὐτεπάγγελτα, είτε μέ γραπτή καταγγελία (ἐγκληση) ἐκείνου κατά τοῦ ὁποίου στράφηκε ή ἀξιόποινη πράξη. Τό ἔγγραφο μέ τό ὁποιο γίνεται ή καταγγελία τό λέμε **μήνυση**, ἐκείνον πού κάνει τήν καταγγελία **μηνυτή** καί ἐκείνον κατά τοῦ ὁποίου στρέφεται ή καταγγελία **κατηγορούμενο**. Ἡ ποινική δίκη δέν ἐνδιαφέρει μόνο τό μηνυτή, ἀλλά καί τό δημόσιο συμφέρον. Γι' αὐτό σέ κάθε ποινική δίκη παίρνει μέρος καί ὁ Δημόσιος Κατήγορος. Δημόσιος Κατήγορος στήν ἐκδίκαση τῶν πταισμάτων εἶναι ἀξιωματικός τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων ή τῆς Χωροφυλακῆς καί ἂν πρόκειται γιά ἀγροτική, δασική κλπ. παράβαση, τότε Δημόσιος Κατήγορος εἶναι ὁ Ἀγρονόμος, ὁ Δασάρχης κ.ο.κ. Στήν ἐκδίκαση τῶν πλημμελημάτων καί τῶν ἐγκλημάτων Δημόσιος Κατήγορος εἶναι ὁ Εἰσαγγελέας.

Τά Ποινικά Δικαστήρια συγκροτοῦνται στή χώρα μας ἀπό τούς ἴδιους δικαστές ἀπό τούς ὁποίους συγκροτοῦνται καί τά Πολιτικά Δικαστήρια. Μόνο στίς μεγάλες πόλεις (Ἀθήνα, Πειραιά κλπ.) ὀρίζονται ἀπό τό Δικαστήριο οἱ δικαστές πού θά δικάζουν ἀποκλειστικά ποινικές ὑποθέσεις, ἐπειδή εἶναι μέγας ὁ ἀριθμός τῶν δικαστῶν καί εἶναι εὐκολο. Ποινικά Δικαστήρια εἶναι: α) Τά Πταιματοδικεῖα, β) τά Πλημμελειοδικεῖα, γ) τά Ποινικά Ἐφετεῖα, δ) τά Δικαστήρια Ἀνηλίκων, ε) τά Κακουργοδικεῖα.

α) **Τά Πταιματοδικεῖα**. Πταιματοδικεῖα εἶναι τά Εἰρηνοδικεῖα, ὅταν δικάζουν πταίσματα, καί τά εἰδικά Πταιματοδικεῖα πού λειτουργοῦν στίς μεγάλες πόλεις. Ἔχουν τήν ἀρμοδιότητα νά δικάζουν τά πταίσματα καί ἀποτελοῦνται ἀπό τόν Εἰρηνοδίκη, πού στήν περίπτωση αὐτή λέγεται Πταιματοδίκης, ή τόν εἰδικό Πταιματοδίκη καί τό Δημόσιο Κατήγορο.

Τά Πταιματοδικεῖα εἶναι Δικαστήρια πρώτου βαθμοῦ, δικάζουν δηλαδή τά πταίσματα γιά πρώτη φορά.

β) **Τά Πλημμελειοδικεῖα**. Πλημμελειοδικεῖα εἶναι τά Δικαστήρια πού δικάζουν τά πλημμελήματα καί διακρίνονται α) σέ **Μονομελή** καί β) σέ **Τριμελή**. Τά Μονομελή ἀποτελοῦνται ἀπό ἕναν Πρωτοδίκη πού λέγεται Πλημμελειοδίκης καί τόν Εἰσαγγελέα καί δικάζουν τά

πλημμελήματα που τιμωρούνται με φυλάκιση τό πολύ μέχρι ένα χρόνο ή με χρηματική ποινή, όπως και τίς έφέσεις κατά τών αποφάσεων τών Πταισματοδικείων. Τά Τριμελή αποτελούνται από τόν Πρόεδρο Πρωτοδικών και δύο δικαστές (Πρωτοδικές ή έναν Πρωτοδική και έναν Πάρεδρο), τόν Εισαγγελέα και τό Γραμματέα και δικάζουν σε πρώτο βαθμό τά πλημμελήματα που δε δικάζονται από τό Μονομελές Πλημμελειοδικείο και σε δεύτερο βαθμό τίς έφέσεις κατά τών αποφάσεων τών Μονομελών Πλημμελειοδικείων.

γ) **Τά Ποινικά Έφετεία.** Ποινικά Έφετεία είναι τά Δικαστήρια που δικάζουν σε δεύτερο βαθμό τίς έφέσεις κατά τών αποφάσεων τών Τριμελών Πλημμελειοδικείων ή σε πρώτο βαθμό τά πλημμελήματα όρισμένων προσώπων (π.χ. δικηγόρων, δικαστών, εισαγγελέων, αρχιερέων, νομαρχών κλπ.) και όρισμένα κακουργήματα που όρίζει ό νόμος (π.χ. κλοπή, πλαστογραφία, άπάτη εις βάρος του Δημοσίου κ. ά.). Τά Ποινικά Έφετεία, όταν δικάζουν έφέσεις κατά τών αποφάσεων τών Πλημμελειοδικείων και τά πλημμελήματα όρισμένων προσώπων, είναι Τριμελή και αποτελούνται από τόν Πρόεδρο τών Έφετών με δύο Έφέτες και τόν Εισαγγελέα, ενώ στίς άλλες περιπτώσεις είναι Πενταμελή και αποτελούνται από τόν Πρόεδρο τών Έφετών με τέσσερις Έφέτες και τόν Εισαγγελέα.

δ) **Τά Δικαστήρια Άνηλίκων.** Δικαστήρια Άνηλίκων είναι εκείνα που δικάζουν τά έγκλήματα που γίνονται από τούς άνηλικους (ήλικίας 12 - 17 έτών) και διακρίνονται: α) Σε Μονομελή Δικαστήρια Άνηλίκων, στά όποια δικάζει ένας δικαστής, που λέγεται δικαστής άνηλίκων, τά έγκλήματα τών άνηλίκων που τιμωρούνται με ποινή όχι μεγαλύτερη από 5 χρόνια περιορισμό σε σφραγιστήριο. β) Σε Τριμελή Δικαστήρια Άνηλίκων, στά όποια δικάζουν ό δικαστής άνηλίκων και δύο Πρωτοδικές τά έγκλήματα τών άνηλίκων που τιμωρούνται με περιορισμό σε σφραγιστήριο τό λιγότερο 5 χρόνια. γ) Σε Δευτεροβάθμια Δικαστήρια Άνηλίκων, στά όποια δικάζει ό δικαστής άνηλίκων του Έφετείου με δύο ακόμη Έφέτες τίς έφέσεις κατά τών αποφάσεων τών παραπάνω Δικαστηρίων Άνηλίκων.

ε) **Τά Κακουργοδικεία.** Κακουργοδικεία είναι τά Δικαστήρια που δικάζουν τά κακουργήματα και αποτελούνται από τόν Πρόεδρο, δύο

Πρωτοδικες, τόν Εισαγγελέα, καί τούς Ένορκους. Οί Ένορκοι, πού σέ κάθε δίκη είναι 10 (7 Άνδρες καί 3 γυναίκες) καί κληρώνονται από τόν Πρόεδρο του Δικαστηρίου, άπαντούν έγγραφως στά έρωτήματα πού τούς κάνει ο Πρόεδρος, γιά τήν ένοχή ή όχι του κατηγορούμενου καί γιά τήν ύπαρξη έλαφρυντικών ή όχι. ενώ οί δικαστές (σύνεδροι) κανονίζουν καί επιβάλλουν τήν ποινή ανάλογα μέ τήν άπάτηση των ένόρκων καί τό σχετικό νόμο.

Η άπόφαση των ένόρκων λέγεται **έτυμηγορία** καί παίρνεται μέ πλειοψηφία. Στην περίπτωση πού ύπάρχει ίσοψηφία άθωώνεται ο κατηγορούμενος. Τήν έτυμηγορία μπορούν νά τήν κηρύξουν **πλανημένη** οί σύνεδροι καί ο Εισαγγελέας, αν είναι άθωωτική, καί μόνο οί σύνεδροι, αν είναι καταδικαστική. Πάντως δέν είναι δυνατόν νά κηρυχθεί πλανημένη ή άπόφαση πού πήραν μέ όμοφωνία οί Ένορκοι.

Γ. ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ.

Τό άνώτατο Δικαστήριο στή χώρα μας είναι ο Άρειος Πάγος, πού ιδρύθηκε τό έτος 1834 μέ σκοπό τήν όμοιόμορφη έφαρμογή των νόμων από τά Δικαστήρια.

Ο Άρειος Πάγος σάν Δικαστήριο δικάζει κυρίως τίς αίτησεις άκυρώσεως ή άναιρέσεως πού γίνονται κατά των άποφάσεων όλων των Πολιτικών καί των Ποινικών Δικαστηρίων. Κατά τήν έκδίκαση των αίτήσεων αυτών ο Άρειος Πάγος δέν εξετάζει αν άληθεύουν τά περιστατικά πάνω στα όποια στηρίζονται οί άποφάσεις των Πολιτικών καί των Ποινικών Δικαστηρίων, αλλά εξετάζει αν κατά τή διαδικασία καί τήν έκδοση τής άποφάσεως έφαρμόστηκε σωστά ο νόμος. Τό γεγονός ότι ο Άρειος Πάγος εξετάζει αν έφαρμόστηκε σωστά ο νόμος από τά άλλα Δικαστήρια (Πολιτικά καί Ποινικά) κάνει τίς άποφάσεις του ένα είδος νόμων, πού χρησιμεύουν σάν οδηγός των δικαστών κατά τήν άπονομή τής δικαιοσύνης. Οί άποφάσεις του Άρειου Πάγου, επειδή άναφέρονται στήν όρθή έφαρμογή του νόμου, άποτελούν «**νομολογία**» καί δεσμεύουν τούς δικαστές έτσι, ώστε γιά τά θέματα πού έχει άποφασίσει ο Άρειος Πάγος νά είναι ύποχρεωμένοι νά ακολουθήσουν τίς άποφάσεις τους:

Οί συνεδριάσεις του Άρειου Πάγου διακρίνονται: α) στίς συνεδριάσεις των τμημάτων του καί β) στίς συνεδριάσεις τής όλομέλει-
ας.

Ἐκτός ἀπό τὰ Τμήματα καί τήν Ὀλομέλεια τοῦ Ἀρείου Πάγου, πού ἔχουν δικαστικά καθήκοντα, στόν Ἀρειο Πάγο, ἀπό τὰ μέλη του, λειτουργεῖ καί τό Ἀνώτατο Δικαστικό Συμβούλιο σέ δύο Τμήματα γιά τήν ὑπαλληλική κατάσταση (προαγωγές, μεταθέσεις κλπ.) τῶν δικαστῶν (τό Α' Τμήμα) καί τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων (τό Β Τμήμα).

Δ. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.

Διοικητικά Δικαστήρια λέμε ἐκεῖνα πού δικάζουν τίς διαφορές μεταξύ τῆς διοικήσεως καί τῶν πολιτῶν. Τέτοιες διαφορές ὑπάρχουν, ὅταν οἱ πράξεις τῶν διοικητικῶν ὀργάνων δέν εἶναι σύμφωνες μέ τό νόμο. Σ' αὐτές τίς πράξεις ἔχουν τό δικαίωμα οἱ πολίτες νά ἀμφισβητήσουν τή νομιμότητά τους καί γι' αὐτό οἱ διοικητικές διαφορές λέγονται καί διαφορές ἀμφισβητούμενου διοικητοῦ.

Μέχρι σήμερα δέν ἔχουν ἰδρυθεῖ ἄλλα Διοικητικά Δικαστήρια, ἐκτός ἀπό ἐκεῖνα πού δικάζουν τίς φορολογικές καί τίς τελωνειακές διαφορές, τίς φορολογικές διαφορές τῶν Δήμων καί Κοινοτήτων κ.ἄ. Οἱ ἄλλες διοικητικές διαφορές δικάζονται ἀπό τὰ πολιτικά δικαστήρια ἐκτός αὐτῶν πού ὑπάγονται στό Συμβούλιο Ἐπικρατείας καί τό Ἐλεγκτικό Συνέδριο.

α) ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ.

Τό Συμβούλιο Ἐπικρατείας ἰδρύθηκε γιά πρώτη φορά τό 1835 μέ διπλή ἀρμοδιότητα. Ἦταν κυρίως συμβουλευτικό ὄργανο τῆς Κυβερνήσεως, ἀφοῦ δέν ὑπῆρχε τότε Βουλή, καί ἔπειτα ἦταν καί τό Διοικητικό Δικαστήριο, πού ἐδίκαζε τίς διοικητικές διαφορές. Ἐπειδή ἦταν συμβουλευτικό ὄργανο τῆς Κυβερνήσεως, μέλη του εἶχαν διοριστεῖ ἐξέχουσες φυσιογνωμίες, ὅπως π.χ. ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ὁ Κ. Κανάρης, ὁ Π. Μαυρομιχάλης, ὁ Ἀ. Ζαΐμης, ὁ Ἀ. Μαυροκορδάτος, ὁ Γ. Κουντουριώτης, ὁ Σπ. Τρικούπης κλπ. Τό 1844 ὁμως καταργήθηκε τό Συμβούλιο Ἐπικρατείας καί μόλις τό 1917 ξαναἰδρύθηκε. Ἡ λειτουργία του ἀρχισε ἀπό τό Μάιο τοῦ 1929.

Οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας καθορίζονται ἀπό

τό Σύνταγμα καί είναι α) γνωμοδοτικές καί β) δικαστικές. Σάν Γνωμοδοτικό Συμβούλιο τῆς Κεντρικῆς διοικήσεως (Ἵπουργῶν) τό Συμβούλιο Ἐπικρατείας ἔχει τήν ἀρμοδιότητα νά ἐπεξεργάζεται τά διατάγματα ἐκεῖνα πού ἐρμηνεύουν τούς νόμους καί ρυθμίζουν τήν ἐφαρμογή τους (κανονιστικά διατάγματα). Ἡ ἐπεξεργασία τῶν κανονιστικῶν διαταγμάτων εἶναι ὑποχρεωτική καί ἐπομένως εἶναι ἄκυρα, ἂν δέ γίνει. Σάν Διοικητικό Δικαστήριο τό Συμβούλιο Ἐπικρατείας, δικάζει: α) τίς αἰτήσεις πού γίνονται γιά τήν ἀκύρωση τῶν πράξεων τῶν διοικητικῶν ὀργάνων· β) τίς αἰτήσεις γιά ἀναίρεση τῶν ἀποφάσεων τῶν Διοικητικῶν Δικαστηρίων καί γ) τίς προσφυγές τῶν μονίμων δημοσίων ὑπαλλήλων κατά τῶν ἀποφάσεων τῶν ὑπηρεσιακῶν τους συμβουλίων πού ἀναφέρονται στήν ἀπόλυση, τόν ὑποθιβασμό τους κλπ.

Τίς συνεδριάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας τίς διακρίνουμε: α) στίς συνεδριάσεις τῆς ὀλομέλειας καί β) στίς συνεδριάσεις τῶν τμημάτων.

Ἡ ὑπαρξη τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ἔχει μεγάλη σημασία, διότι προστατεύει τούς δημοσίους ὑπαλλήλους καί ὄλους τούς πολίτες ἀπό τίς τυχόν αὐθαιρέσιες τῶν διοικητικῶν ὀργάνων καί συντελεῖ στήν καλή λειτουργία τῆς κρατικῆς μηχανῆς.

β) ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ.

Τό Ἐλεγκτικό Συνέδριο ἰδρύθηκε τό 1833 καί λειτουργεῖ συνεχῆ ἀπό τότε ὡς σήμερα.

Τό Ἐλεγκτικό Συνέδριο ἔχει διπλή ἀρμοδιότητα. Εἶναι πρῶτα **διοικητική ἀρχή**. Σάν διοικητική ἀρχή α) γνωματεύει γιά τά νομοσχέδια πού ἀναφέρονται στήν ἀπονομή συντάξεων, β) ἐλέγχει τίς δαπάνες, τόν ἀπολογισμό καί τό γενικό ἰσολογισμό τοῦ Κράτους, γ) ἐλέγχει τούς λογαριασμούς τῶν διαχειριστῶν τοῦ δημοσίου χρήματος καί δ) κανονίζει τίς συντάξεις. Ἐπειτα εἶναι καί Διοικητικό Δικαστήριο. Σάν Διοικητικό Δικαστήριο δικάζει: α) τούς δημοσίους ὑπαλλήλους, ὅταν θλάπτουν τήν περιουσία τοῦ Δημοσίου, β) τίς προσφυγές πῶν διαχειριστῶν τοῦ δημοσίου χρήματος κατά τῶν ἀποφάσεων πού τούς ὑποχρεώνουν νά πληρώσουν στό Δημόσιο τό τυχόν ἔλλειμμα πού εἶχαν κατά τή διαχείριση καί γ) τίς προσφυγές κατά τῶν ἀποφάσεων

πού δέ δέχονται τίς αἰτήσεις γιά τόν καθορισμό συντάξεων. Ὡς ὅπως καί στό Συμβούλιο Ἐπικρατείας, ἔτσι καί στό Ἐλεγκτικό Συνέδριο οἱ συνεδριάσεις διακρίνονται σέ συνεδριάσεις τῆς ὁλομέλειας καί σέ συνεδριάσεις τῶν τμημάτων. Στό Ἐλεγκτικό Συνέδριο ὑπάρχει ἐκπρόσωπος τοῦ Κράτους πού λέγεται Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας.

Τό Ἐλεγκτικό Συνέδριο ἔχει μεγάλη σπουδαιότητα, διότι ἀγρυνεῖ γιά τήν καλή διαχείριση τοῦ δημοσίου χρήματος.

γ) ΤΑ ΤΑΚΤΙΚΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.

Τακτικά διοικητικά δικαστήρια λέμε ἐκεῖνα πού δικάζουν τίς φορολογικές καί τελωνειακές διαφορές μεταξύ τῶν φορολογουμένων καί τοῦ Δημοσίου, τίς φορολογικές διαφορές μεταξύ Δήμων καί Κοινοτήτων, ὑποθέσεις τοῦ ΙΚΑ καί ἄλλες διοικητικές διαφορές. Ἰδρύθηκαν σάν φορολογικά Δικαστήρια τό 1958.

Γιά νά δικάσουν μιά ὑπόθεση τά τακτικά διοικητικά δικαστήρια πρέπει νά τό ζητήσει μέ ἔγγραφο τοῦ ὀ ενδιαφερόμενος. Τό ἔγγραφο αὐτό λέγεται **προσφυγή** καί ἐκεῖνος πού κάνει τήν προσφυγή **προσφεύγων**. Ἡ προσφυγή στρέφεται πάντοτε ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου, τῶν Δήμων καί Κοινοτήτων καί τοῦ ΙΚΑ διότι αὐτά ἐπιβάλλουν τούς φόρους, δασμούς κτλ.

Ἡ δικαιοσύνη καί ἐδῶ ἀπονέμεται σέ δύο βαθμούς καί γι' αὐτό τά δικαστήρια διακρίνονται σέ Πρωτοδικεῖα καί Ἐφετεῖα. Στά Πρωτοδικεῖα πού δικάζουν σέ πρῶτο βαθμό, ἡ διαδικασία εἶναι δωρεάν. Γιά τήν ἐκδίκαση τῶν ἐφέσεων χρειάζεται **παράβολο**.

I. Διοικητικά Πρωτοδικεῖα εἶναι τά ἐξῆς: α) **Τά Μονομελή**, πού ἀποτελοῦνται ἀπό ἕνα Δικαστή, β) **Τά Τριμελή**, πού ἀποτελοῦνται ἀπό τόν Πρόεδρο καί δύο δικαστές καί δικάζουν: 1) τίς ἐφέσεις κατά τῶν ἀποφάσεων τῶν Μονομελῶν Πρωτοδικεῖων καί 2) ὅλες τίς ἄλλες φορολογικές κλπ. διαφορές πού δέ δικάζουν τά Μονομελή.

II. Διοικητικά Ἐφετεῖα εἶναι τά ἐξῆς: α) **Τά Τριμελή**, πού ἀποτελοῦνται ἀπό τόν Πρόεδρο καί δύο Διοικητικούς Ἐφέτες καί δικάζουν τίς ἐφέσεις κατά τῶν ἀποφάσεων τῶν Τριμελῶν Διοικητικῶν Πρωτοδικεῖων μέχρι ὀρισμένο ἀπό τό νόμο ποσό φόρου. β) **Τά Πε-**

νταμελή, τὰ ὅποια ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὸν Πρόεδρο καὶ τέσσερις Ἐφέτες καὶ δικάζουν τὶς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν Τριμελῶν Διοικητικῶν Πρωτοδικείων, πού δὲ δικάζονται ἀπὸ τὰ Τριμελή Ἐφετεία.

Ἐπικεφαλῆς τῶν Τακτικῶν Διοικητικῶν Δικαστηρίων βρίσκεται ὁ Γενικός Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας πού ἔχει τὴν ἔδρα του στὴν Ἀθήνα. Τὸ Γενικό Ἐπίτροπο βοηθοῦν δύο Ἀντεπίτροποι, πού ἐδρεύουν ἕνας στὴν Ἀθήνα καὶ ὁ ἄλλος στὴ Θεσσαλονίκη.

Ἐρωτήσεις.

1. Τί λέμε Πολιτεία καὶ τί Πολίτευμα;
2. Ποιά εἶναι τὰ σπουδαιότερα εἶδη Πολιτευμάτων;
3. Τί λέμε Σύνταγμα καὶ πού ὀφείλεται ἡ ὑπεροχὴ του συγκριτικὰ μὲ τοὺς ἄλλους νόμους;
4. Ποιές εἶναι οἱ ἀρχές ἑνός Συντάγματος;
5. Ποιά Συντάγματα ἐφαρμόστηκαν στὴ χώρα μας ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση μέχρι σήμερα;
6. Ποιές νέες διατάξεις βρίσκουμε στὸ σημερινό Σύνταγμά μας;
7. Ποιές εἶναι οἱ ἐξουσίες κάθε Πολιτείας καὶ ποιά ὄργανα τὶς ἀσκοῦν στὴ χώρα μας;
8. Πῶς ἐκλέγεται ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας καὶ ποιές προϋποθέσεις ἀπαιτοῦνται γιὰ νὰ εἶναι κανεὶς ὑποψήφιος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας;
9. Τί εἶναι τὸ Σύμβουλιό τῆς Δημοκρατίας καὶ ποιοὶ μετέχουν σ' αὐτό;
10. Ποιοὶ ἀποτελοῦν τὴν Κυβέρνηση;
11. Τί ξέρεις γιὰ τὴν κοινοβουλευτικὴ εὐθύνῃ τῶν Ὑπουργῶν;
12. Ποιά εἶναι τὰ γνωστότερα ἐκλογικὰ συστήματα;
13. Τί εἶναι ἡ ἀσυλία τῶν βουλευτῶν;
14. Τί εἶναι βουλευτικὴ περίοδος καὶ τί βουλευτικὴ σύνοδος;
15. Πῶς ἐξασφαλίζεται ἡ ἀνεξαρτησία τῶν δικαστῶν;
16. Ἀνάφερε τὰ Πολιτικά Δικαστήρια.
17. Ποιά εἶναι τὰ Ποινικά Δικαστήρια;
18. Ποιά εἶναι τὰ Διοικητικά Δικαστήρια;
19. Ποιές ἀρμοδιότητες ἔχει ἡ Κυβέρνηση;

20. Ποιές αρμοδιότητες έχει η Βουλή;
21. Τι ξέρεις για τό Συμβούλιο Έπικρατείας;
22. Ποιά σημασία έχουν για τά τακτικά Δικαστήρια οί άποφάσεις του Άρειού Πάγου, όταν δικάζει σαν Άκυρωτικό;

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

1. Γενικά.

Ἡ δράση κάθε Κράτους δέν περιορίζεται μόνο στό ἐσωτερικό του, ἀλλ' ἐξαπλώνεται καί στό ἐξωτερικό. Μέ μιὰ ὁμως διαφορά. Μέ τή διαφορά ὅτι, ἐνῶ στό ἐσωτερικό ἡ δράση τοῦ Κράτους στηρίζεται στήν κυριαρχία του ἐπί τῶν ὑπηκόων του, στό ἐξωτερικό δέν ἔχει ἐξουσία καί ἡ δράση του στηρίζεται στήν ἰσότητα μεταξύ αὐτοῦ καί τῶν ἄλλων Κρατῶν. Ἔτσι ἡ δράση πρὸς τὰ ἄλλα Κράτη καταλήγει στή δημιουργία σχέσεων μέ ἴσους ὄρους. Τίς σχέσεις, πού δημιουργοῦνται μεταξύ τῶν Κρατῶν, τίς λέμε **διεθνεῖς σχέσεις**. Οἱ διεθνεῖς σχέσεις ἀποτυπώνονται πάντοτε σέ διεθνεῖς συμφωνίες μεταξύ τῶν διαφόρων Κρατῶν.

Τό περιεχόμενο τῶν διεθνῶν συμφωνιῶν μπορεῖ νά εἶναι ποικίλο καί νά ἀποβλέπει στή δημιουργία ἐμπορικῶν, οἰκονομικῶν, πολιτιστικῶν, ἀμυντικῶν κλπ. σχέσεων μεταξύ δυό ἢ καί περισσοτέρων Κρατῶν ἢ μπορεῖ ἀκόμη νά ἀποβλέπει στήν ἐπίτευξη κοινῶν σκοπῶν μέ συμμετοχή ὅσο τό δυνατόν περισσοτέρων Κρατῶν. Στήν τελευταία περίπτωση πρόκειται περί διεθνῶν ὀργανισμῶν, τῶν ὁποίων γνώρισμα εἶναι ἡ ἔνωση καί ἡ κοινή προσπάθεια γιά τήν ἐπιτυχία τῶν σκοπῶν πού ὀρίζει ἡ συμφωνία τους (εἰρηρικῶν, οἰκονομικῶν κλπ.).

Ἡ ὑπαρξη διεθνῶν ὀργανισμῶν εἶναι γνώρισμα τῆς ἐποχῆς μας. Δέν εἶναι ὁμως καί φαινόμενο τῆς ἐποχῆς μας. Καί στήν ἀρχαιότητα εἶχαν γίνει διεθνεῖς ὀργανισμοί, ὅπως π.χ. οἱ Ἀμφικτυονίες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Σήμερα ὁμως ἡ ὑπαρξη τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν παρουσιάζεται ὡς ἐπιτακτική ἀνάγκη γιά τήν εἰρήνη καί τήν πρόοδο τῶν λαῶν.

2. Ὁ Ὄργανισμός τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν (ΟΗΕ).

Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος εἶχε δημιουργήσει τήν ἀνάγκη τῆς

δ Καταστατικός Χάρτης και να μπορούν να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους αυτές.

Όπως μπορεί ένα Κράτος να γίνει μέλος του ΟΗΕ, έτσι μπορεί και να αποχωρήσει, δικαιολογώντας βέβαια την αποχώρησή του. Ακόμη είναι δυνατή και η αποβολή μέλους του ΟΗΕ με απόφαση της Γενικής Συνελεύσεως στην περίπτωση που θα παραβεί επανειλημμένα τις αρχές του.

Σκοποί του ΟΗΕ. Οί σκοποί του ΟΗΕ είναι δύο: α) **Ἡ διατήρηση τῆς διεθνούς εἰρήνης καὶ ἀσφάλειας**, πού ἀποτελεῖ καὶ τόν κυριότερο σκοπό του. Γιά τή διατήρηση τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀσφάλειας τοῦ κόσμου, ὀφείλει νά προλαβαίνει κάθε ἀπειλή τῆς εἰρήνης, νά ἀντιμετωπίζει τίς ἐπιθέσεις καὶ νά κανονίζει μέ εἰρηνικά μέσα τίς διαφορές τῶν Κρατῶν.

β) **Ἡ συνεργασία μεταξύ τῶν Κρατῶν.** Γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ὁ Καταστατικός Χάρτης προβλέπει τήν ἀνάπτυξη φιλικῶν σχέσεων μεταξύ τῶν Κρατῶν μέ σκοπό τή λύση τῶν οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν, πολιτιστικῶν κλπ. προβλημάτων καὶ τήν ἐπίτευξη τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἄσχετα ἀπό φυλή, φύλο, γλώσσα καὶ θρησκεία.

Ἀρχές τοῦ ΟΗΕ. Οἱ ἀρχές πάνω στίς ὁποῖες στηρίζεται ὁ ΟΗΕ εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Ἡ ἰσότητα ὄλων τῶν Κρατῶν πού εἶναι μέλη του.

β) Ὁ σεβασμός τῶν συνθηκῶν πού γίνονται μεταξύ τους.

γ) Ὁ ἀπόλυτος σεβασμός τῆς εἰρήνης. Ὅλα τά Κράτη θά φροντίζουν νά λύουν τίς διαφορές τους μέ εἰρηνικά μέσα καὶ ὄχι μέ τή βία.

δ) Ὁ παγκόσμιος χαρακτήρας τῶν διατάξεων πού ἀναφέρονται στή διατήρηση τῆς εἰρήνης. Ἡ λύση τῶν διαφορῶν μεταξύ τῶν Κρατῶν μέ εἰρηνικά μέσα δέν ἀναφέρεται μόνο στά μέλη τοῦ ΟΗΕ, ἀλλά καὶ στά Κράτη πού δέν εἶναι μέλη του.

ε) Ἡ ἀλληλεγγύη μεταξύ τῶν Κρατῶν ἢ καλύτερα ἡ ὑποχρέωση νά βοηθοῦν ὄλα τά μέλη τό μέλος ἐκεῖνο, τοῦ ὁποῖου κινδυνεύει ἡ εἰρήνη.

Ὄργανα τοῦ ΟΗΕ. Τά ὄργανα τοῦ ΟΗΕ διακρίνονται σέ κύρια καὶ βοηθητικά. Τά κύρια ὄργανα ἰδρύονται ἀπό τόν Καταστατικό Χάρτη,

ένω τά βοηθητικά ιδρύονται από τά κύρια, ανάλογα μέ τίς ανάγκες τους. Έδώ θά αναφέρουμε μόνο τά κύρια όργανα του ΟΗΕ.

Κύρια όργανα του ΟΗΕ είναι:

α) **Η Γενική Συνέλευση.** Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ άποτελείται από αντιπροσώπους όλων των Κρατών πού είναι μέλη του ΟΗΕ και συνέρχεται μία φορά τό χρόνο ή όποτε άλλοτε τό ζητήσει τό Συμβούλιο Ασφαλείας ή ή πλειοψηφία των μελών του ΟΗΕ. Κάθε Κράτος μπορεί νά στείλει στή Γενική Συνέλευση μέχρι 5 αντιπροσώπους, αλλά έχει πάντοτε μόνο μία ψήφο.

β) **Τό Συμβούλιο Ασφαλείας.** Τό Συμβούλιο Ασφαλείας έχει τήν άρμοδιότητα νά άγρυπνει γιά τήν ειρήνη του κόσμου και άποτελείται από 11 μέλη, από τά όποια τά 5 είναι **μόνιμα** και τά 6 εκλέγονται κάθε δύο χρόνια. Μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας είναι οί ΗΠΑ, ή Άγγλία, ή Ρωσία, ή Γαλλία και ή Κίνα.

γ) **Τό Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο,** του όποιου έργο είναι ή μελέτη όλων των οικονομικών, κοινωνικών, πνευματικών, εκπαιδευτικών και άλλων σχετικών προβλημάτων και οί συστάσεις στά Κράτη πού είναι μέλη του ΟΗΕ νά ακολουθήσουν τά συμπεράσματα του. Άκόμη έργο του Συμβουλίου είναι και ή προώθηση του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Γι' αυτό έγινε και ή Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Άνθρώπου, πού ψηφίστηκε στό Παρίσι στις 10 Δεκεμβρίου 1948 από τή Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ.

δ) **Τό Συμβούλιο Κηδεμονίας,** πού άποτελείται από τά μέλη πού κηδεμονεύουν έδάφη, από τά μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας και άλλα μέλη του ΟΗΕ και έχει σαν έργο τήν παρακολούθηση και μελέτη των ζητημάτων πού προκύπτουν στά έδάφη πού βρίσκονται υπό κηδεμονία.

ε) **Τό Διεθνές Δικαστήριο,** πού άποτελείται από 15 δικαστές.

στ) **Η Γενική Γραμματεία,** πού άπασχολεί περίπου 3.500 υπάλληλους και είναι τό μόνιμο διοικητικό όργανο του ΟΗΕ. Μεγάλη σημασία έχει ό Γενικός Γραμματέας, πού διορίζεται από τή Γενική Συνέλευση μέ πρόταση του Συμβουλίου Ασφαλείας και έχει μεγάλες άρμοδιότητες.

Σημασία του ΟΗΕ. Ο ΟΗΕ δέν έγινε μόνο γιά ν' αντιμετώπιζει

προκαταβολικά ή εκ των υστέρων τις απειλές κατά της ειρήνης και της ασφάλειας του κόσμου, αλλά και για τη σταθεροποίηση της ειρήνης με τα μέσα εκείνα που ξεριζώνουν τις βαθύτερες αιτίες του πολέμου. Τέτοια μέσα είναι ή λύση των διαφόρων πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων, για την πραγματοποίηση της οποίας έγινε το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο. Γι' αυτό ακριβώς και ο ΟΗΕ έχει ανυπολόγιστη σημασία, διότι φροντίζει όχι μόνο για τη διαφύλαξη της ειρήνης, αλλά και για τη θεμελίωσή της σε άτράνταχτα θεμέλια.

3. Οί λοιποί διεθνείς οργανισμοί.

Μέσα και έξω από τους κόλπους του ΟΗΕ υπάρχουν πολλοί διεθνείς οργανισμοί, απ' τους οποίους άλλοι έχουν παγκόσμιο χαρακτήρα και άλλοι έχουν περιφερειακό. Τους πρώτους τους λέμε **ειδικούς διεθνείς οργανισμούς** και τους διακρίνουμε σε εκείνους που βρίσκονται μέσα στους κόλπους του ΟΗΕ και σε εκείνους που βρίσκονται έξω από τον ΟΗΕ. Τους δεύτερους τους λέμε **περιφερειακές ενώσεις** και τις διακρίνουμε σε εθνικές ενώσεις, σε στρατιωτικές συμμαχίες και σε οικονομικές ενώσεις.

Ειδικοί διεθνείς οργανισμοί.

α) Ειδικοί διεθνείς οργανισμοί που συνεργάζονται με τον ΟΗΕ και ιδιαίτερα με το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο είναι οι εξής:

1. 'Η Παγκόσμια Ταχυδρομική Ένωση (ιδρύθηκε την 1-7-1875).
2. 'Η Διεθνής 'Οργάνωση 'Εργασίας (ιδρύθηκε στις 11-4-1919).
3. 'Η Διεθνής Ένωση Τηλεπικοινωνιών (ιδρύθηκε τό 1932).
4. 'Η 'Οργάνωση Διατροφής και Γεωργίας (ιδρύθηκε στις 16-10-1945).
5. 'Η Διεθνής Τράπεζα 'Ανασυγκροτήσεως και 'Αναπτύξεως (ιδρύθηκε στις 27-12-1945).
6. 'Η 'Οργάνωση για την 'Εκπαίδευση, την 'Επιστήμη και τη Μόρφωση, γνωστή σαν UNESCO (ιδρύθηκε στις 4-11-1946).
7. 'Η 'Οργάνωση της Διεθνούς Πολιτικής 'Αεροπορίας (ιδρύθηκε στις 4-4-1947).
8. 'Η Παγκόσμια 'Οργάνωση 'Υγείας (ιδρύθηκε στις 7-4-1948).

9. 'Η Παγκόσμια Μετεωρολογική 'Υπηρεσία (ιδρύθηκε στις 23 Μαρτίου 1950).

10. Τό Παγκόσμιο Συμβούλιο 'Εκκλησιών.

11. Τό Διεθνές Συμβούλιο Κοινωνικής Προνοίας.

β) Ειδικοί οργανισμοί, πού δέ συνεργάζονται μέ τόν ΟΗΕ, είναι οί έξής:

1. 'Η Διεθνής 'Ενωση γιά τήν προστασία του παιδιού.

2. 'Η Διεθνής 'Εταιρεία Μέριμνας γιά τούς 'Ανάπηρους.

3. 'Η Διεθνής 'Ενωση Κοινωνικής 'Ασφαλείας.

4. Τό Παγκόσμιο Συμβούλιο Τυφλών.

5. 'Η Διεθνής 'Οργάνωση Προσκόπων κλπ.

Περιφερειακές 'Ενώσεις.

α) 'Εθνικές ενώσεις είναι εκείνες πού έχουν κάνει τά Κράτη τών όποιων οί κάτοικοι ανήκουν στην ίδια φυλή ή έχουν άλλα κοινά γνωρίσματα. Τέτοιες ενώσεις είναι οί έξής:

1. 'Η Παναμερικανική 'Ενωση ή 'Οργάνωση τών 'Αμερικανικών Κρατών, όπως ονομάστηκε τό 1948.

2. 'Η 'Αραβική 'Ενωση.

3. 'Η 'Ενωση 'Αφρικανοασιατικών Κρατών.

4. Τό Συμβούλιο τής Εύρώπης, γιά τό όποιο γίνεται ειδικότερα λόγος παρακάτω.

β) Στρατιωτικές συμμαχίες είναι εκείνες πού έγιναν γιά άμυντικούς σκοπούς. Τέτοιες είναι οί έξής:

1. Τό ΝΑΤΟ. ('Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου). Τό ΝΑΤΟ δημιουργήθηκε τό 1949 γιά τήν αντιμετώπιση του κομμουνιστικού κινδύνου. Μέλη του είναι τά έξής Κράτη: ΗΠΑ, Καναδάς, 'Αγγλία, 'Ιταλία, 'Ολλανδία, Βέλγιο, Λουξεμβούργο, Δανία, Νορβηγία, Πορτογαλία, 'Ισλανδία, 'Ελλάδα, Τουρκία και Δυτική Γερμανία. 'Η χώρα μας απέχωρησε τό 1974 από τή στρατιωτική όργάνωση του ΝΑΤΟ, επειδή τό τελευταίο έδειξε άπαράδεκτη άδράνεια στό θέμα τής τουρκικής εισβολής στην Κύπρο τόν 'Ιούλιο του 1974, έπανήλθε τό Δεκέμβριο του 1980. 'Η Γαλλία συνεργάζεται μέ τήν πολιτική μόνο όργάνωση του ΝΑΤΟ.

2. Τό Σύμφωνο Συλλογικής "Αμυνας Νοτιοανατολικής 'Ασίας (ΣΕΑΤΟ).

3. Τό Σύμφωνο τής Βαρσοβίας, στό όποίο μετέχουν τά κομμουνιστικά Κράτη (Ρωσία, Πολωνία, Ρουμανία, Τσεχοσλοβακία, Ούγγαρια, Βουλγαρία, καί 'Ανατολική Γερμανία) καί έγινε σάν αντίβαρο τοῦ ΝΑΤΟ γιά τήν ἰσορροπία τῶν δυνάμεων τής Εὐρώπης.

γ) Οἰκονομικές ἐνώσεις εἶναι ἐκεῖνες πού ἐγιναν γιά τήν οἰκονομική συνεργασία τῶν Κρατῶν. Τέτοιες εἶναι οἱ ἐξῆς:

1. 'Η Κοινοπραξία "Ανθρακα καί Χάλυθα.

2. 'Η Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα, γιά τήν όποία γίνεται λόγος παρακάτω.

4. Τό Συμβούλιο τής Εὐρώπης.

Τό Συμβούλιο τής Εὐρώπης ἰδρύθηκε τό ἔτος 1949 καί ἔχει τήν ἔδρα του στό Στρασβούργο. Τά Κράτη πού τό ἱδρυσαν ἦσαν 10, δηλαδή τό Βέλγιο, ἡ Γαλλία, ἡ Δανία, ἡ 'Ιρλανδία, ἡ 'Ιταλία, οἱ Κάτω Χῶρες, τό Λουξεμβούργο, ἡ 'Αγγλία, ἡ Νορβηγία καί ἡ Σουηδία. Τό 1949 ἐγιναν μέλη του ἡ 'Ελλάδα καί ἡ Τουρκία, τό 1950 ἡ 'Ισλανδία, τό 1951 ἡ Γερμανία καί τό 1956 ἡ Αὐστρία. Ἔτσι ἔχει σήμερα 16 μέλη μαζί μέ τήν Κύπρο.

Τό Συμβούλιο τής Εὐρώπης ἔχει δική του σημαία μέ μπλέ χρώμα καί ἕναν κύκλο ἀπό δώδεκα χρυσοῦς ἀστερίσκους στό κέντρο. Οἱ ἀστερίσκοι δέ δηλώνουν τόν ἀριθμό τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου, ἀλλά τήν τελειότητα.

Σκοπός γιά τόν όποιο ἐγινε τό Συμβούλιο τής Εὐρώπης εἶναι α) ἡ ἐνίσχυση τῶν μελῶν του γιά τήν οἰκονομική καί κοινωνική τους πρόοδο καί β) ἡ προσπάθεια γιά τή δημιουργία ἐνός 'Ομοσπονδιακοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κράτους, ὅπως εἶναι στήν 'Αμερική οἱ ΗΠΑ.

Γιά τήν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ του τό Συμβούλιο τής Εὐρώπης ἔχει ἀρμοδιότητα νά ἐνισχύει ἠθικά τά μέλη του, νά τά συμβουλεύει καί νά δίνει τεχνικές κατευθύνσεις.

"Όργανα τοῦ Συμβουλίου τής Εὐρώπης εἶναι τά ἐξῆς:

1) Τό Συμβούλιο τής Συνελεύσεως, πού ἀποτελεῖται ἀπό βουλευ-

τές όλων των κομμάτων κάθε μέλους και συνέρχεται δύο φορές τό χρόνο γιά νά μελετᾶ τά διάφορα ζητήματα καί νά κάνει συστάσεις γιά τή λήψη των ἀπαραίτητων μέτρων.

2) Ἡ Ἐπιτροπή των Ὑπουργών Ἐξωτερικῶν, πού ἀποτελεῖται ἀπό τούς Ὑπουργούς των Ἐξωτερικῶν των Κρατῶν πού εἶναι μέλη του. Συνέρχεται δύο φορές τό χρόνο καί ἀποφασίζει τή λήψη των μέτρων πού προτείνει τό Συμβούλιο τῆς Συνελεύσεως.

3) Ἡ Γενική Γραμματεία.

Μέχρι σήμερα τό Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης μέ διεθνείς συμβάσεις ἔχει ἐπιτύχει τή μεγαλύτερη κατοχύρωση των δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καί τή θεμελίωση τῆς ἐλευθερίας, τήν καλύτερηση των κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων μέ τήν προστασία των γηρατειῶν, τῆς ἀναπηρίας κλπ., τήν προστασία τοῦ προσφυγικοῦ πληθυσμοῦ κ.ἄ. Ἔργα τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης εἶναι καί ἡ ἀναγνώριση των Δελφῶν ὡς Πνευματικοῦ Κέντρου τῆς Εὐρώπης καί ἡ ἀπλοποίηση στίς διατυπώσεις πού χρειάζονται γιά νά μπεῖ κανεῖς σέ ἕνα ἄλλο Κράτος, πού ἔγινε μέ τήν ἀναγνώριση τῆς ταυτότητας ὡς διαβατηρίου.

5. Ἡ Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).

Ἡ Εὐρωπαϊκή Οἰκονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) ἢ Κοινή Ἀγορά ἰδρύθηκε μέ τή συνθήκη τῆς Ρώμης καί λειτουργεῖ ἀπό τήν 1η Ἰανουαρίου 1958.

Τά Κράτη πού ἴδρυσαν τήν ΕΟΚ ἦσαν 6, δηλαδή τό Βέλγιο, ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία, τό Λουξεμβούργο καί ἡ Ὁλλανδία. Ἡ βάση πάνω στήν ὁποία στηρίχθηκαν ἦταν τό γεγονός διτι σέ δλα αὐτά τά Κράτη τό βιοτικό ἐπίπεδο των κατοίκων τους βρισκόταν στό ἴδιο ὕψος. Ἄφησαν κατά τήν ἴδρυση τῆς ΕΟΚ ὁμως περιθώριο γιά τήν εἴσοδο καί ἄλλων Κρατῶν σ' αὐτή. Μόνο ἔβαλαν σάν περιορισμό διτι τό Κράτος, πού θά ἠθελε νά γίνεῖ μέλος τῆς ΕΟΚ, πρέπει νά εἶναι Κράτος τῆς Εὐρώπης.

Ἔτσι μπόρεσε καί ἡ χώρα μας καί ζήτησε τήν εἴσοδό της στήν ΕΟΚ, ἡ ὁποία ἔγινε δεκτῆ μέ τή συνθήκη πού ὑπογράφηκε στήν Ἀθήνα στίς 9 Ἰουλίου 1961 καί ἐπικυρώθηκε μέ νόμο ἀπό τή Βουλή, ὑπό τόν ὄρο βέβαια νά περάσει ἕνα στάδιο προετοιμασίας ὥσπου γίνεῖ ἰσότιμο μέλος.

Διεύρυνση τής ΕΟΚ με τήν ένταξη κι άλλων κρατῶν ἔγινε τό 1973, όταν έντάχθηκαν σ' αὐτή ἡ Μεγάλη Βρετανία, ἡ Ἰρλανδία καί ἡ Δανία. Ἀπό τότε ἡ Κοινότητα τῶν 6 ἔγινε Κοινότητα τῶν 9.

Σκοπός τής ἰδρύσεως τής ΕΟΚ εἶναι ἡ **τελωνειακή ἔνωση** τῶν μελῶν τῆς καί ἡ κατάργηση τῶν δασμῶν στά εἰσαγόμενα καί ἐξαγόμενα στίς χῶρες τής ΕΟΚ προϊόντα κάθε μέλους τῆς. Ἀκόμη σκοπός τής ΕΟΚ εἶναι καί ἡ κατάργηση τοῦ περιορισμοῦ τής ποσότητας τῶν διακινουμένων μέσα σ' αὐτή προϊόντων καί ἡ καθιέρωση τοῦ ἴδιου δασμολογίου γιά τά εἰσαγόμενα προϊόντα ἀπό ἄλλα Κράτη, πού δέν ἀνήκουν στήν ΕΟΚ. Τέλος σκοπός τής ΕΟΚ εἶναι ἡ ἴδια ἐμπορική πολιτική τῶν μελῶν πρός τά ἄλλα Κράτη, ἡ ρύθμιση τής φορολογίας τῶν προϊόντων πού κινούνται μέσα στήν ΕΟΚ, ἡ ἐνίσχυση τῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ ἴδια ἀγροτική, οἰκονομική καί κοινωνική πολιτική, ἡ ἐλευθερία στίς μετακινήσεις τῶν προσώπων γιά ἐργασία ἀπό τό ἕνα Κράτος στό ἄλλο κλπ.

Σύμφωνα μέ τοὺς σκοποὺς αὐτοὺς τής ΕΟΚ, ἡ πραγματοποίηση τῶν ὁποίων εἶναι σταδιακή, παίρνουν πλεονεκτική θέση τά προϊόντα τῶν Κρατῶν - μελῶν τῆς μέσα στοὺς κόλπους τῆς, ἐφόσον καταργοῦνται οἱ δασμοί, καί ἔτσι δέν μποροῦν νά τά συναγωνιστοῦν τά προϊόντα τῶν ἄλλων Κρατῶν, πού δέν ἀνήκουν στήν ΕΟΚ.

Γιά τή χώρα μας ἔγινε δεκτό νά μπεῖ στήν ΕΟΚ μέ πολύ εὐνοϊκοὺς ὁρους, πού ἀπόβλεπαν στήν ἀνάπτυξη τής οἰκονομίας καί τήν ἐνίσχυση τής βιομηχανίας μας.

Μετά ἀπό τή νεκρή περίοδο τής δικτατορίας (1967-1974) τό θέμα τῆς συνδέσεώς μας μέ τήν Κοινή Ἀγορά ἀναθερμάνθηκε καί πάλι, τό καλοκαίρι δέ τοῦ 1975 ἡ Κυβέρνηση ζήτησε νά γίνουμε ἰσότιμο μέλος τής ΕΟΚ. Οἱ σχετικές διαπραγματεύσεις ὀλοκληρώθηκαν στίς 20-21 Δεκεμβρίου 1978 καί ἔτσι ἀπό τότε θεωρούμαστε τό 10ο μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητας. Ἐπίσημα ἡ ένταξή μας ἄρχισε ἀπό τήν 1.1.1981.

Ἡ ένταξη τῆς χώρας μας μέ τήν ΕΟΚ ἀποτελεῖ σταθμὸ στήν οἰκονομική τῆς ἐξέλιξη, διότι μπαίνει σέ ἕνα μεγάλο οἰκονομικὸ χῶρο, μέσα στὸν ὁποῖο θά κινοῦνται ἐλεύθερα καί χωρὶς δασμούς τά ἑλληνικά προϊόντα καί θά ὑπάρχει ἔτσι ἡ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά τήν πρόοδο τῆς οἰκονομίας καί τήν καλύτερηση τῆς ζωῆς μας.

Ερωτήσεις

1. Ποιοί ήταν οι πρώτοι διεθνείς οργανισμοί;
2. Ποιά είναι τα μόνιμα μέλη του ΟΗΕ;
3. Ποιά είναι τα όργανα του ΟΗΕ;
4. Ποιούς σκοπούς έχει ο ΟΗΕ;
5. Ποιές είναι οι σπουδαιότερες περιφερειακές στρατιωτικές συμμαχίες;
6. Ποιά είναι η θέση της χώρας μας στο ΝΑΤΟ;
7. Ποιοί είναι οι σκοποί του Συμβουλίου της Εύρωπης;
8. Ποιά είναι τα όργανα του Συμβουλίου της Εύρωπης;
9. Ποιά είναι τα ιδρυτικά μέλη της ΕΟΚ και ποιά κράτη την αποτελούν σήμερα;
10. Για ποιά σκοπό έγινε η ΕΟΚ;
11. Πότε αποφασίστηκε να μπει η χώρα μας στην ΕΟΚ και πότε ζήτησε να γίνει ισότιμο μέλος αυτής;
12. Πότε ολοκληρώθηκαν οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη της χώρας μας στην ΕΟΚ και ποιά σημασία έχει τό γεγονός αυτό;

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντας ύπ' όψει τὸ ἀπὸ 7ης Ἰουνίου 1975 IB΄ Ψήφισμα τῆς Ε΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων « περὶ ψηφίσεως καὶ θέσεως εἰς ἰσχὸν τοῦ νέου Συντάγματος τῆς Χώρας », ἀποφασίζομεν :

Α. Νὰ δημοσιευθῆ διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως τὸ διὰ τοῦ Ψηφίσματος τούτου τιθέμενον ἐν ἰσχύϊ ὀριστικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, ἔχον ὡς ἔπεται :

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΚΑΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ
Ἡ Ε΄ ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΨΗΦΙΖΕΙ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ
ΒΑΣΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΤΜΗΜΑ Α΄
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Ἄρθρον 1

1. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι Προεδρευομένη Κοινοβουλευτικὴ Δημοκρατία.

2. Θεμέλιον τοῦ πολιτεύματος εἶναι ἡ λαϊκὴ κυριαρχία.
3. Ἀπασαὶ αἱ ἐξουσίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ Λαοῦ καὶ ὑπάρχουν ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἔθνους, ἀσκοῦνται δὲ καθ' ὃν τρόπον ὀρίζει τὸ Σύνταγμα.

Ἄρθρον 2.

1. Ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ προστασία τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελοῦν τὴν πρωταρχικὴν ὑποχρέωσιν τῆς Πολιτείας.
2. Ἡ Ἑλλάς, ἀκολουθοῦσα τοὺς γενικῆς ἀναγνωρίσεως κανόνας τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἐπιδιώκει τὴν ἐμπέδωσιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, ὡς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῶν κρατῶν.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Ἄρθρον 3.

1. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, κεφαλὴν γνωρίζουσα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὑπάρχει ἀναποσπάστως ἠνωμένη δογματικῶς μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης καὶ πάσης ἄλλης ὁμοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως, ὡς ἐκεῖναι, τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικοὺς καὶ συνοδικοὺς κανόνας καὶ τὰς ἱεράς παραδόσεις. Εἶναι αὐτοκέφαλος καὶ διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν ἐν ἐνεργείᾳ Ἀρχιερέων καὶ τῆς ἐκ ταύτης προερχομένης Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου, συγκροτουμένης ὡς ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας ὀρίζει, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τῆς κθ' (29) Ἰουνίου τοῦ ἔτους 1850 καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1928.
2. Τὸ ὑφιστάμενον εἰς ὀρισμένας περιοχὰς τοῦ Κράτους ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς δὲν ἀντίκειται εἰς τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου.
3. Τὸ κείμενον τῆς Ἀγίας Γραφῆς τηρεῖται ἀναλλοίωτον. Ἡ εἰς ἄλλον γλωσσικὸν τύπον ἐπίσημος μετάφρασις τούτου, ἄνευ ἐγκρίσεως

της Αυτόκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀπαγορεύεται.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Ἄρθρον 4.

1. Οἱ Ἕλληνες εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ νόμου.
2. Ἕλληνες καὶ Ἑλληνίδες ἔχουν ἴσα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις.
3. Ἕλληνες πολῖται εἶναι ὅσοι κέκτηνται τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα προσόντα. Ἀφαίσεις τῆς ἐλληνικῆς ἰθαγενείας ἐπιτρέπεται μόνον εἰς περίπτωσιν ἐκούσιας ἀποκτήσεως ἑτέρας ἢ ἀναλήψεως ἀντιθέτου πρὸς τὰ ἔθνικα συμφέροντα ὑπηρεσίας εἰς ξένην χώραν, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου εἰδικώτερον προβλεπομένας προϋποθέσεις καὶ διαδικασίαν.
4. Μόνον Ἕλληνες πολῖται εἶναι δεκτοὶ εἰς πάσας τὰς δημοσίας λειτουργίας, πλὴν τῶν δι' εἰδικῶν νόμων εἰσαγομένων ἐξαιρέσεων.
5. Οἱ Ἕλληνες πολῖται συνεισφέρουν ἀδιακρίτως εἰς τὰ δημόσια βάρη ἀναλόγως τῶν δυνάμεων τῶν.
6. Πᾶς Ἕλληνας, δυνάμενος νὰ φέρῃ ὄπλα, ὑποχρεοῦται νὰ συντελῇ εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Πατρίδος, κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν νόμων.
7. Τίτλοι εὐγενείας ἢ διακρίσεως οὔτε ἀπονέμονται οὔτε ἀναγνωρίζονται εἰς Ἕλληνας πολίτας.

Ἄρθρον 5.

1. Ἐκαστος δικαιοῦται νὰ ἀναπτύσῃ ἐλευθέρως τὴν προσωπικότητά του καὶ νὰ συμμετέχῃ εἰς τὴν κοινωνικὴν, οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν ζωὴν τῆς Χώρας, ἐφ' ὅσον δὲν προσβάλλει τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων καὶ δὲν παραβιάζει τὸ Σύνταγμα ἢ τὰ χρηστὰ ἤθη.
2. Πάντες οἱ εὐρισκόμενοι ἐντὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας ἀπολαύουν ἀπολύτου προστασίας τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν, ἀδιακρίτως ἐθνικότητος, φυλῆς ἢ γλώσσης καὶ θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν πεποιθήσεων. Ἐξαιρέσεις ἐπιτρέπονται εἰς τὰς περιπτώσεις τὰς προβλεπομένας ὑπὸ τοῦ διεθνοῦς δικαίου.

Απαγορεύεται ή έκδοσις άλλοδαπου, διωκομένου δια την ύπερ τής ελευθερίας δρασίν του.

3. Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστος. Ουδεις καταδιώκεται, συλλαμβάνεται, φυλακίζεται ή άλλως πως περιορίζεται, ει μη όταν και όπως ο νόμος ορίζει.

4. Ατομικά διοικητικά μέτρα, περιοριστικά τής ελευθέρας κινήσεως ή εγκαταστάσεως εν τη Χώρα, ως και τής ελευθέρας εξόδου και εισόδου εις αυτήν παντός Έλληνας, απαγορεύονται. Εις εξαιρετικάς περιπτώσεις ανάγκης και μόνον προς πρόληψιν αξιοποιώνων πράξεων δύναται να επιβληθοῦν τοιαυτα μέτρα, μετ' απόφασιν ποινικού δικαστηρίου, ως νόμος ορίζει. Εις περίπτωσιν κατεπίγοντος, ή απόφασις δύναται να έκδοθη και μετά την ληψιν του διοικητικού μέτρου, τó βραδύτερον δέ εντός τριών ήμερών, άλλως αίρεται τουτο αυτοδικαίως.

Έρμηνευτική δήλωσις:

Δεν περιλαμβάνεται εις την εν παραγράφω 4 απαγόρευσιν ή συνεπεία ποινικής διώξεως απαγορεύσεις τής εξόδου δια πράξεως του εισαγγελέως, ή ληψις μέτρων επιβαλλομένων προς προστασίαν τής δημοσίας υγείας ή τής υγείας νοσούντων ατόμων, ως νόμος ορίζει.

Άρθρον 6.

1. Ουδεις συλλαμβάνεται, ουδέ φυλακίζεται άνευ ήτιολογημένου δικαστικού εντάλματος, τó όποιον πρέπει να επιδοθη κατά την στιγμήν τής συλλήψεως ή προφυλακίσεως. Έξαιρούνται τά επ' αυτοφώρῳ έγκλήματα.

2. Ο επ' αυτοφώρῳ ή δι' εντάλματος συλληφθείς προσάγεται εις τον αρμόδιον άνακριτήν τó βραδύτερον εντός είκοσι τεσσάρων ώρων από τής συλλήψεως, εάν δέ ή σύλληψις έγένητο εκτός τής έδρας του άνακριτου, εντός του απολύτως αναγκαίου προς μεταγωγην χρόνου. Ο άνακριτής οφείλει, εντός τριών ήμερών από τής προσαγωγής, είτε να απολύση τον συλληφθέντα είτε να εκδώση κατ' αυτού ένταλμα φυλακίσεως. Αίτήσει του προσαχθέντος, ή εν περιπτώσει άνωτέρας βίας βεβαιουμένης άμέσως δι' απόφάσεως του αρμοδίου δικαστικού συμβουλίου, ή προθεσμία αυτή παρατείνεται επί δύο ήμέρας.

3. Παρελθούσης άπράκτου έκatéρας των προθεσμιών τούτων, πäs δεσμοφύλαξ ή άλλος επιτετραμμένος την κράτησιν του συλληφθέντος, είτε πολιτικός ή άλλος ή στρατιωτικός, οφείλει ν' απολύση

αὐτὸν παραχρήμα. Οἱ παραβάται τιμωροῦνται ἐπὶ παρανόμῳ κατακρα-
τῆσει, ὑποχρεοῦνται δὲ εἰς ἀνόρθωσιν πάσης ζημίας προσγενομένης
εἰς τὸν παθόντα καὶ εἰς ἱκανοποίησιν αὐτοῦ, λόγῳ ἠθικῆς βλάβης, διὰ
χρηματικὸν ποσοδ, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Νόμος ὀρίζει τὸ ἀνώτατον ὄριον διαρκείας τῆς προφυλακί-
σεως, τὸ ὅποιον δὲν δύναται νὰ ὑπερβῆ τὸ ἔτος ἐπὶ κακουργημάτων
καὶ τοὺς ἑξ μῆνας ἐπὶ πλημμελημάτων. Ἐπὶ ὅλως ἐξαιρετικῶν περι-
πτώσεων, δύναται τὰ ἀνώτατα ὄρια νὰ παραταθοῦν κατὰ ἑξ καὶ τρεῖς
μῆνας ἀντιστοίχως, δι' ἀποφάσεως τοῦ ἀρμοδίου δικαστικοῦ συμβου-
λίου.

Ἄρθρον 7.

1. Ἐγκλημα δὲν ὑπάρχει, οὐδὲ ποινὴ ἐπιβάλλεται ἄνευ νόμου,
ἰσχύοντος πρὸ τῆς τελέσεως τῆς πράξεως καὶ ὀρίζοντος τὰ στοιχεῖα
ταύτης. Οὐδέποτε ἐπιβάλλεται βαρυτέρα ποινὴ τῆς προβλεπομένης
κατὰ τὴν τέλεσιν πράξεως.

2. Αἱ βάσανοι, οἰαδήποτε σωματικὴ κάκωσις, βλάβη ὑγείας ἢ
ἄσκησις ψυχολογικῆς βίας, ὡς καὶ πᾶσα ἑτέρα προσβολὴ τῆς ἀνθρω-
πίνης ἀξιοπρεπείας ἀπαγορεύονται καὶ τιμωροῦνται, ὡς νόμος ὀρίζει.

3. Γενικὴ δήμευσις ἀπαγορεύεται. Θανατικὴ ποινὴ ἐπὶ πολιτικῶν
ἐγκλημάτων, ἐκτὸς τῶν συνθέτων, δὲν ἐπιβάλλεται.

4. Νόμος ὀρίζει τοὺς ὄρους ὑπὸ τοὺς ὁποίους παρέχεται ὑπὸ τοῦ
Κράτους, κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως, ἀποζημίωσις εἰς ἀδίκως ἢ
παρανόμως καταδικασθέντας, προφυλακισθέντας ἢ ἄλλως πῶς στερη-
θέντας τῆς προσωπικῆς τῶν ἐλευθερίας.

Ἄρθρον 8.

Οὐδεὶς ἀφαιρεῖται ἄκων τοῦ παρὰ τοῦ νόμου ὀρισμένου εἰς αὐτὸν
δικαστοῦ.

Δικαστικαὶ ἐπιτροπαὶ καὶ ἑκτακτα δικαστήρια, ὅφ' οἰονδήποτε
ἄνομα, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συσταθοῦν.

Ἄρθρον 9.

1. Ἡ κατοικία ἐκάστου εἶναι ἄσυλον. Ἡ ἰδιωτικὴ καὶ οἰκογε-

νειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστος. Ούδεμία κατ' οίκον έρευνα ένεργείται, εί μη όταν και όπως ο νόμος όρίζει, πάντοτε δέ παρουσία εκπροσώπων τής δικαστικής έξουσίας.

2. Οί παραβάται τής προηγούμενης διατάξεως τιμωρούνται επί παραβίασει του οικιακού ασύλου και καταχρήσει έξουσίας, ύποχρεούνται δέ εις πλήρη άποζημίωσιν του παθόντος, ως νόμος όρίζει.

Άρθρον 10.

1. Έκαστος ή πολλοί όμοι έχουν τό δικαίωμα, τηρούντες τους νόμους του Κράτους, όπως αναφέρονται έγγράφως προς τās αρχάς, ύποχρεούμενας εις ταχείαν ένεργειαν επί τή βάσει των κειμένων διατάξεων και εις έγγραφον ήτιολογημένην άπάντησιν προς τον αναφερόμενον, κατά τās διατάξεις του νόμου.

2. Μόνον μετά την κοινοποίησιν τής τελικής άποφάσεως τής αρχής, προς την όποιαν άπευθύνεται ή άναφορά και κατόπιν άδειας ταύτης, έπιτρέπεται ή δίωξις του ύποβαλόντος την άναφοράν διά τυχόν έν αύτῇ ύπαρχούσας παραβάσεις.

3. Αίτησις πληροφοριών ύποχρεοί την άρμοδιαν αρχήν εις άπάντησιν, έφ' όσον τουτο προβλέπεται ύπό του νόμου.

Άρθρον 11.

1. Οί Έλληνες έχουν τό δικαίωμα όπως συνέρχονται ήσύχως και άόπλως.

2. Μόνον εις τās δημοσίας έν ύπαίθρφ συναθροίσεις δύναται νά παρίσταται ή άστυνομία. Αί έν ύπαίθρφ συναθροίσεις δύναται νά άπαγορευθοϋν δι' ήτιολογημένης άποφάσεως τής άστυνομικής αρχής, γενικώς μέν άν εκ τούτων επίκειται σοβαρός κίνδυνος εις την δημοσίαν ασφάλειαν, εις ώρισμένην δέ περιοχήν άν άπειληται σοβαρά διαταραχή τής κοινωνικοοικονομικής ζωής, ως νόμος όρίζει.

Άρθρον 12.

1. Οί Έλληνες έχουν τό δικαίωμα όπως συνιστοϋν ένώσεις και σωματεία μη κερδοσκοπικού σκοπού, τηρούντες τους νόμους, οΐτινες

ὁμως οὐδέποτε δύναται νὰ ὑπαγάγουν τὴν ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος τούτου εἰς προηγουμένην ἄδειαν.

2. Τὸ σωματεῖον δὲν δύναται νὰ διαλυθῆ ἔνεκα παραβάσεως τοῦ νόμου ἢ οὐσιώδους διατάξεως τοῦ καταστατικοῦ του, εἰ μὴ μόνον διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως.

3. Αἱ διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου ἐφαρμόζονται ἀναλόγως καὶ ἐπὶ ἐνώσεων προσώπων μὴ συνιστωσῶν σωματεῖον.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν περιορισμοὶ εἰς τὸ δικαίωμα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ὅπως συνεταιρίζονται. Περιορισμοὶ τοῦ δικαιώματος τούτου δύναται νὰ ἐπιβληθοῦν καὶ εἰς τοὺς ὑπαλλήλους ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἢ δημοσίων ἐπιχειρήσεων.

5. Οἱ πάσης φύσεως γεωργικοὶ καὶ ἀστικοὶ συνεταιρισμοὶ αὐτοδιοικοῦνται κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ νόμου καὶ τοῦ καταστατικοῦ των, τελοῦντες ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ ἐποπτεῖαν τοῦ Κράτους, ὑποχρεωμένου νὰ μεριμνᾷ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν.

6. Ἐπιτρέπεται ἢ διὰ νόμου σύστασις ἀναγκαστικῶν συνεταιρισμῶν ἀποβλεπόντων εἰς ἐκπλήρωσιν σκοπῶν κοινῆς ὄφελειας ἢ δημοσίου ἐνδιαφέροντος ἢ κοινῆς ἐκμεταλλεύσεως γεωργικῶν ἐκτάσεων ἢ ἄλλης πλουτοπαραγωγικῆς πηγῆς, ἐξασφαλιζομένης πάντως τῆς ἴσης μεταχειρίσεως τῶν συμμετεχόντων.

Ἄρθρον 13.

1. Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος. Ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀτομικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν θρησκευτικῶν ἐκάστου πεποιθήσεων.

2. Πᾶσα γνωστὴ θρησκεία εἶναι ἐλευθέρα καὶ τὰ τῆς λατρείας αὐτῆς τελοῦνται ἀκωλύτως ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων. Ἡ ἄσκησις τῆς λατρείας δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προσβάλη τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ τὰ χρηστὰ ἤθη. Ὁ προσηλυτισμὸς ἀπαγορεύεται.

3. Οἱ λειτουργοὶ ὄλων τῶν γνωστῶν θρησκειῶν ὑπόκεινται εἰς τὴν αὐτὴν ἐποπτεῖαν τῆς Πολιτείας καὶ εἰς τὰς αὐτὰς ἔναντι ταύτης ὑποχρεώσεις, ὡς καὶ οἱ τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας.

4. Οὐδεὶς δύναται ἔνεκα τῶν θρησκευτικῶν αὐτοῦ πεποιθήσεων νὰ ἀπαλλαγῆ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν πρὸς τὸ Κράτος ὑποχρεώσεων ἢ

νά ἀρνηθῆ τὴν συμμόρφωσίν του πρὸς τοὺς νόμους.

5. Οὐδεὶς ὄρκος ἐπιβάλλεται ἄνευ νόμου ὀρίζοντος καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ.

Ἄρθρον 14.

1. Ἐκαστος δύναται νὰ ἐκφράξῃ καὶ νὰ διαδίδῃ προφορικῶς, ἐγγράφως καὶ διὰ τοῦ τύπου τοὺς στοχασμούς του, τηρῶν τοὺς νόμους τοῦ Κράτους.

2. Ὁ τύπος εἶναι ἐλεύθερος. Ἡ λογοκρισία καὶ πᾶν ἄλλο προληπτικὸν μέτρον ἀπαγορεύονται.

3. Ἡ κατάσχεσις ἐφημερίδων καὶ ἄλλων ἐντύπων, εἴτε πρὸ τῆς κυκλοφορίας εἴτε μετ' αὐτήν, ἀπαγορεύεται.

Κατ' ἐξαιρέσιν ἐπιτρέπεται ἡ κατάσχεσις, παραγγελία τοῦ εἰσαγγελέως, μετὰ τὴν κυκλοφορίαν:

α) Ἐνεκα προσβολῆς τῆς χριστιανικῆς καὶ πάσης ἄλλης γνωστῆς θρησκείας.

β) Ἐνεκα προσβολῆς τοῦ προσώπου τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

γ) Ἐνεκα δημοσιεύματος, τὸ ὁποῖον ἀποκαλύπτει πληροφορίας περὶ τὴν σύνθεσιν, ἐξοπλισμὸν καὶ διάταξιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων ἢ τὴν ὀχύρωσιν τῆς Χώρας, ἢ τὸ ὁποῖον σκοπεῖ εἰς τὴν βίαιαν ἀνατροπὴν τοῦ πολιτεύματος ἢ στρέφεται κατὰ τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τοῦ Κράτους.

δ) Ἐνεκα ἀσέμων δημοσιευμάτων προσβαλλόντων καταφανῶς τὴν δημοσίαν αἰδῶ, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένης περιπτώσεις.

4. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις τῆς προηγουμένης παραγράφου ὁ εἰσαγγελέως, ἐντὸς εἴκοσι τεσσάρων ὥρων ἀπὸ τῆς κατασχέσεως, ὀφείλει νὰ ὑποβάλῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ δικαστικὸν συμβούλιον καὶ τοῦτο, ἐντὸς ἐτέρων εἴκοσι τεσσάρων ὥρων, ν' ἀποφανθῆ περὶ διατηρήσεως ἢ ἄρσεως τῆς κατασχέσεως, ἄλλως ἢ κατάσχεσις αἴρεται αὐτοδικαίως. Τὰ ἐνδικο μέρη τῆς ἐφέσεως καὶ τῆς ἀναιρέσεως ἐπιτρέπονται εἰς τὸν ἐκδότην τῆς κατασχεθείσης ἐφημερίδος ἢ ἄλλου ἐντύπου καὶ εἰς τὸν εἰσαγγελέα.

5. Νόμος ὀρίζει τὸν τρόπον τῆς διὰ τοῦ τύπου πλήρους ἐπανορθώσεως ἀνακριβῶν δημοσιευμάτων.

6. Τὸ δικαστήριον, μετὰ τρεῖς τοῦλάχιστον καταδίκας ἐντὸς πενταετίας διὰ παράβασιν τῶν ἐν παραγράφῳ 3 προβλεπομένων ἐγκλημάτων, διατάσσει τὴν ὀριστικὴν ἢ προσωρινὴν παῦσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐντύπου καὶ εἰς βαρεῖας περιπτώσεις τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀσκήσεως τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος ὑπὸ τοῦ καταδικασθέντος, ὡς νόμος ὀρίζει. Ἡ παῦσις ἢ ἡ ἀπαγόρευσις ἄρχονται ἀφ' ἧς ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις καταστῆ ἀμετάκλητος.

7. Τὰ ἀδικήματα τοῦ τύπου εἶναι αὐτόφωρα καὶ ἐκδικάζονται ὡς νόμος ὀρίζει.

8. Νόμος ὀρίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τὰ προσόντα ἀσκήσεως τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος.

9. Νόμος δύναται νὰ προσδιορίσῃ ὅτι τὰ μέσα χρηματοδοτήσεως ἡμερησίων καὶ περιοδικῶν δέον νὰ καθίστανται γνωστά.

Ἄρθρον 15.

1. Αἱ προστατευτικαὶ διὰ τὸν τύπον διατάξεις τοῦ προηγουμένου ἄρθρου δὲν ἐφαρμόζονται ἐπὶ τοῦ κινηματογράφου, τῆς φωνογραφίας, τῆς ραδιοφωνίας, τῆς τηλεοράσεως καὶ παντὸς ἄλλου παρεμφεροῦς μέσου μεταδόσεως λόγου ἢ παραστάσεως.

2. Ἡ ραδιοφωνία καὶ ἡ τηλεόρασις τελοῦν ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τοῦ Κράτους, σκοποῦν δὲ εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν καὶ ἐπὶ ἴσοις ὁροις μετάδοσιν πληροφοριῶν καὶ εἰδήσεων, ὡς καὶ προϊόντων τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης, διασφαλιζομένης πάντως τῆς ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἀποστολῆς αὐτῶν καὶ ἐκ τῆς πολιτιστικῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας ἐπιβαλλομένης ποιοτικῆς στάθμης τῶν ἐκπομπῶν.

Ἄρθρον 16.

1. Ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἔρευνα καὶ ἡ διδασκαλία εἶναι ἐλεύθεραι, ἡ δὲ ἀνάπτυξις καὶ προαγωγή αὐτῶν ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους. Ἡ ἀκαδημαϊκὴ ἐλευθερία καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς διδασκαλίας δὲν ἀπαλλάσσουσιν ἀπὸ τοῦ καθήκοντος τῆς ὑπακοῆς εἰς τὸ Σύνταγμα.

2. Ἡ παιδεία ἀποτελεῖ βασικὴν ἀποστολὴν τοῦ Κράτους, ἔχει δὲ

ως σκοπόν τὴν ἠθικὴν, πνευματικὴν, ἐπαγγελματικὴν καὶ φυσικὴν ἀγωγὴν τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ τὴν διάπλασιν αὐτῶν ὡς ἐλευθέρων καὶ ὑπευθύνων πολιτῶν.

3. Τὰ ἔτη ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως δὲν δύναται νὰ εἶναι ὀλιγά-
τερα τῶν ἐννέα.

4. Πάντες οἱ Ἕλληνες ἔχουν δικαίωμα δωρεὰν παιδείας, καθ' ὅλας τὰς βαθμίδας αὐτῆς, εἰς τὰ κρατικὰ ἐκπαιδευτήρια. Τὸ Κράτος ἐνισχύει τοὺς διακρινομένους, ὡς καὶ τοὺς δεομένους ἀρωγῆς ἢ εἰδικῆς προστασίας σπουδαστῶν, ἀναλόγως πρὸς τὰς ἰκανότητας αὐτῶν.

5. Ἡ ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις παρέχεται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἰδρυμά-
των ἀποτελούντων νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, πλήρως αὐτο-
διοικουμένων. Τὰ ἰδρύματα ταῦτα τελοῦν ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ Κρά-
τους καὶ δικαιούνται τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως αὐτοῦ, λειτουργοῦν δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ ὀργανισμῶν αὐτῶν νόμων. Συγχώνευσις ἢ κατάρτησις ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων δύναται νὰ χωρήσῃ καὶ κατὰ παρέκκλισιν πάσης ἀντιθέτου διατάξεως, ὡς νόμος ὀρίζει.

Εἰδικὸς νόμος ὀρίζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τοὺς φοιτητικοὺς συλλό-
γους καὶ τὴν εἰς τούτους συμμετοχὴν τῶν σπουδαστῶν.

6. Οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων εἶναι δημόσιοι λειτουργοί. Τὸ λοιπὸν διδακτικὸν προσωπικὸν αὐτῶν ἐπι-
τελεῖ ὡσαύτως δημόσιον λειτούργημα, ὑφ' ἧς προϋποθέσεις νόμος ὀρίζει. Τὰ τῆς καταστάσεως πάντων τούτων καθορίζονται ὑπὸ τῶν ὀργανισμῶν τῶν οἰκείων ἰδρυμάτων.

Οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων δὲν δύνα-
ται νὰ παυθοῦν πρὸ τῆς κατὰ νόμον λήξεως τοῦ χρόνου ὑπηρεσίας των εἰ μὴ μόνον ὑπὸ τὰς ἐν ἀρθρῷ 88 παράγραφος 4 οὐσιαστικὰς προϋπο-
θέσεις καὶ κατόπιν ἀποφάσεως συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἐξ ἀνωτάτων δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος ὀρίζει.

Νόμος ὀρίζει τὸ ὄριον τῆς ἡλικίας τῶν καθηγητῶν τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων, μέχρι δὲ τῆς ἐκδόσεως τούτου, οἱ ὑπηρε-
τοῦντες καθηγηταὶ ἀποχωροῦν αὐτοδικαίως ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ ἀκαδη-
μαϊκοῦ ἔτους, κατὰ τὸ ὅποιον συμπληροῦν τὸ ἐξηκοστὸν ἐβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας των.

7. Ἡ ἐπαγγελματικὴ καὶ πᾶσα ἄλλη εἰδικὴ ἐκπαίδευσις παρέχεται ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ διὰ σχολῶν ἀνωτέρας βαθμίδος ἐπὶ χρονικὸν

διάστημα ουχί μείζον τῆς τριετίας, ὡς εἰδικώτερον προβλέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου, ὀρίζοντος καὶ τὰ ἐπαγγελματικά δικαιώματα τῶν ἐκ τῶν σχολῶν τούτων ἀποφοιτούντων.

8. Νόμος ὀρίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς ὅρους χορηγήσεως ἀδείας πρὸς ἴδρυσιν καὶ λειτουργίαν ἐκπαιδευτηρίων μὴ ἀνηκόντων εἰς τὸ Κράτος, τὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀσκουμένης ἐποπτείας, ὡς καὶ τὴν ὑπηρεσιακὴν κατάστασιν τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν.

Ἡ σύστασις ἀνωτάτων σχολῶν ὑπὸ ἰδιωτῶν ἀπαγορεύεται.

9. Ὁ ἀθλητισμὸς τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ Κράτους.

Τὸ Κράτος ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐλέγχει τὰς πάσης φύσεως ἐνώσεις τῶν ἀθλητικῶν σωματείων, ὡς νόμος ὀρίζει. Νόμος ὀρίζει ἐπίσης τὴν σύμφωνον πρὸς τὸν προορισμὸν τῶν ἐπιχορηγουμένων ἐνώσεων διαθέσιν τῶν παρεχομένων ἐκάστοτε ἐνισχύσεων.

Ἄρθρον 17.

1. Ἡ ἰδιοκτησία τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους, τὰ ἐξ αὐτῆς ὁμοῦ δικαιώματα δὲν δύναται νὰ ἀσκῶνται εἰς βάρος τοῦ γενικοῦ συμφέροντος.

2. Οὐδεὶς στερεῖται τῆς ἰδιοκτησίας αὐτοῦ, εἰ μὴ διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν προσηκόντως ἀποδεδειγμένην, ὅταν καὶ ὅπως ὁ νόμος ὀρίξη, πάντοτε δὲ προηγουμένης πλήρους ἀποζημιώσεως, ἀνταποκρινομένης πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀπαλλοτριουμένου κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου συζητήσεως περὶ προσωρινοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως. Ἐπὶ ἀπ' εὐθείας αἰτήσεως περὶ ὀριστικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἀξία κατὰ τὸν χρόνον τῆς περὶ τούτου συζητήσεως ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου.

3. Ἡ μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πράξεως ἀπαλλοτριώσεως καὶ ἔνεκα μόνον ταύτης ἐνδεχομένη μεταβολὴ τῆς ἀξίας τοῦ ἀπαλλοτριουμένου δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν.

4. Ἡ ἀποζημίωσις ὀρίζεται πάντοτε ὑπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων. Αὕτη δύναται καὶ προσωρινῶς νὰ ὀρισθῇ δικαστικῶς, μετ' ἀκρόασιν ἢ πρόσκλησιν τοῦ δικαιούχου, ὅστις δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, διὰ τὴν εἰσπραξίν αὐτῆς, εἰς τὴν παροχὴν ἀναλόγου ἐγγυήσεως, καθ' ὃν τρόπον νόμος ὀρίζει.

Πρὸ τῆς καταβολῆς τῆς ὀριστικῆς ἢ προσωρινῶς ὀρισθείσης ἀποζημιώσεως διατηροῦνται ἀκέραια πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ ἰδιοκτήτου, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς καταλήψεως.

Ἡ ὀρισθεῖσα ἀποζημίωσις καταβάλλεται ὑποχρεωτικῶς τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀποφάσεως περὶ προσωρινοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως, ἐπὶ ἀπ' εὐθείας δὲ αἰτήσεως περὶ ὀριστικοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς περὶ τούτου ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου, ἄλλως ἢ ἀπαλλοτριώσις αἰρεται αὐτοδικαίως.

Ἡ ἀποζημίωσις, ὡς τοιαύτη, εἰς οὐδένα φόρον, κράτησιν ἢ τέλος ὑπόκειται.

5. Νόμος ὀρίζει τὰς περιπτώσεις ὑποχρεωτικῆς ἱκανοποιήσεως τῶν δικαιούχων διὰ τὴν μέχρι τοῦ χρόνου καταβολῆς τῆς ἀποζημιώσεως ἀπολεσθεῖσαν πρόσδοτον ἐκ τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος ἀκινήτου.

6. Προκειμένης τῆς ἐκτελέσεως ἔργων κοινῆς ὠφελείας ἢ γενικωτέρας σημασίας διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς Χώρας, νόμος δύναται νὰ ἐπιτρέψη τὴν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἀπαλλοτριώσιν εὐρύτερων ζωνῶν, πέραν τῶν ἐκτάσεων τῶν ἀναγκαιουσῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἔργων. Ὁ αὐτὸς νόμος καθορίζει τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς ὅρους τῆς τοιαύτης ἀπαλλοτριώσεως, ὡς καὶ τὰ τῆς διὰ δημοσίου ἢ κοινωφελεῖς ἐν γένει σκοποῦς διαθέσεως ἢ χρησιμοποίησεως τῶν, ἐπὶ πλεόν τῶν ἀναγκαιουσῶν διὰ τὸ ὑπὸ ἐκτέλεσιν ἔργων, ἀπαλλοτριουμένων ἐκτάσεων.

7. Νόμος δύναται νὰ ὀρίσῃ ὅτι δι' ἐκτέλεσιν ἔργων προφανοῦς κοινῆς ὠφελείας ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ὀργανισμῶν κοινῆς ὠφελείας καὶ δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ἐπιτρέπεται ἢ εἰς τὸ ἐπιβαλλόμενον βάθος διάνοιξις ὑπογείων σηράγγων, ἄνευ ἀποζημιώσεως, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι δὲν θὰ παραβλάπτεται ἢ συνήθης ἐκμετάλλευσις τοῦ ὑπερκειμένου ἀκινήτου.

Ἄρθρον 18.

1. Εἰδικοί νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῆς ἰδιοκτησίας καὶ διαθέσεως τῶν μεταλλείων, ὄρυχειῶν, σπηλαιῶν, ἀρχαιολογικῶν χώρων καὶ θησαυρῶν, ἱαματικῶν, ρεόντων καὶ ὑπογείων ὑδάτων καὶ τοῦ ὑπογείου ἐν γένει πλοῦτου.

2. Διὰ νόμου ρυθμίζονται τὰ τῆς ἰδιοκτησίας, ἐκμεταλλεύσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν λιμνοθαλασσῶν καὶ μεγάλων λιμνῶν, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐν γένει διαθέσεως τῶν ἐξ ἀποξηράνσεως τούτων προκυπτουσῶν ἐκτάσεων.

3. Εἰδικοί νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῶν ἐπιτάξεων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως, ἢ πρὸς θεραπείαν ἀμέσου κοινωνικῆς ἀνάγκης, δυναμένης νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ υἰεῖαν.

4. Ἐπιτρέπεται, κατὰ τὴν ὑπὸ εἰδικοῦ νόμου καθοριζομένην διαδικασίαν, ὁ ἀναδασμὸς ἀγροτικῶν ἐκτάσεων πρὸς ἐπωφελεστέραν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ ἡ λήψις μέτρων πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ὑπερμέτρου κατατμήσεως ἢ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς κατατετημένης μικρᾶς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας.

5. Ἐκτὸς τῶν κατὰ τὰς προηγούμενας παραγράφους περιπτώσεων, δύναται διὰ νόμου νὰ προβλεφθῇ καὶ πᾶσα ἄλλη ἐξ ἰδιαιτέρων περιστάσεων ἀπαιτούμενη στέρησις τῆς ἐλευθέρως χρήσεως καὶ καρπώσεως τῆς ἰδιοκτησίας. Νόμος ὀρίζει τὸν ὑπόχρεον καὶ τὴν διαδικασίαν καταβολῆς εἰς τὸν δικαιοῦχον τοῦ ἀνταλλάγματος τῆς χρήσεως ἢ καρπώσεως, τὸ ὅποιον πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ὑφισταμένας ἐκάστοτε συνθήκας.

Ἐπιβληθέντα μέτρα κατ' ἐφαρμογὴν τῆς παρούσης παραγράφου αἴρονται εὐθὺς ἅμα ἐκλείψουν οἱ προκαλέσαντες ταῦτα ἰδιαιτέροι λόγοι. Ἐπὶ ἀδικαιολογήτου παρατάσεως τῶν μέτρων ἀποφασίζει περὶ ἄρσεως αὐτῶν, κατὰ κατηγορίας περιπτώσεων, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, τῇ αἰτήσει παντὸς ἔχοντος ἔννομον συμφέρον.

6. Διὰ νόμου δύναται νὰ ρυθμίζωνται τὰ τῆς διαθέσεως ἐγκαταλειμμένων ἐκτάσεων πρὸς ἀξιοποίησιν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων. Διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου ὀρίζονται καὶ τὰ τῆς μερικῆς ἢ ὀλικῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἰδιοκτητῶν ἐν περιπτώσει ἐπανεμφανίσως τῶν ἐντὸς εὐλόγου προθεσμίας.

7. Διὰ νόμου δύναται νὰ καθιερωθῇ ἡ ἀναγκαστικὴ συνιδιοκτησία συνεχόμενων ἰδιοκτησιῶν ἀστικῶν περιοχῶν, ἐφ' ὅσον ἡ αὐτοτελῆς ἀνοικοδόμησις τούτων ἢ τινῶν ἐξ αὐτῶν, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἰσχύοντας ἢ μέλλοντας νὰ ἰσχύσουν ὄρους δομῆσεως.

8. Δὲν ὑπόκεινται εἰς ἀπαλλοτρίωσιν ἡ ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία τῶν

Σταυροπηγιακῶν Ἱερῶν Μονῶν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας ἐν Χαλκιδικῇ, τῶν Βλατάδων ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐν Πάτμῳ ἐξαιρουμένων τῶν μετοχίων. Ὁμοίως δὲν ὑπόκειται εἰς ἀπαλλοτρίωσιν ἢ ἐν Ἑλλάδι περιουσία τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ὡς καὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ.

Ἄρθρον 19.

Τὸ ἀπόρρητον τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῆς καθ' οἷονδῆποτε ἄλλον τρόπον ἐλευθέρας ἀνταποκρίσεως ἢ ἐπικοινωνίας εἶναι ἀπολύτως ἀπαραβίαστον. Νόμος ὀρίζει τὰς ἐγγυήσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἡ δικαστικὴ ἀρχὴ δὲν δεσμεύεται ἐκ τοῦ ἀπορρήτου διὰ λόγους ἐθνικῆς ἀσφαλείας ἢ πρὸς διακρίβωσιν ἰδιαιτέρως σοβαρῶν ἐγκλημάτων.

Ἄρθρον 20.

1. Ἐκαστος δικαιούται εἰς παροχὴν ἐννόμου προστασίας ὑπὸ τῶν δικαστηρίων καὶ δύναται νὰ ἀναπτύξῃ ἐνώπιον τούτων τὰς ἀπόψεις του περὶ τῶν δικαιωμάτων ἢ συμφερόντων του, ὡς νόμος ὀρίζει.

2. Τὸ δικαίωμα τῆς προηγουμένης ἀκρόασεως τοῦ ἐνδιαφερομένου ἰσχύει καὶ διὰ πᾶσαν διοικητικὴν ἐνέργειαν ἢ μέτρον λαμβανόμενον εἰς βάρος τῶν δικαιωμάτων ἢ συμφερόντων αὐτοῦ.

Ἄρθρον 21.

1. Ἡ οἰκογένεια, ὡς θεμέλιον τῆς συντηρήσεως καὶ προαγωγῆς τοῦ ἔθνους, ὡς καὶ ὁ γάμος, ἡ μητρότης καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους.

2. Πολύτεκνοι οἰκογένειαι, ἀνάπηροι πολέμου καὶ εἰρηνικῆς περιόδου, θύματα πολέμου, χῆραι καὶ ὄρφανὰ τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων, ὡς καὶ πάσχοντες ἐξ ἀνιάτου σωματικῆς ἢ πνευματικῆς νόσου δικαιούνται τῆς εἰδικῆς φροντίδος τοῦ Κράτους.

3. Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν ὑγείαν τῶν πολιτῶν καὶ λαμβάνει εἰδικὰ μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τῆς νεότητος, τοῦ γήρατος, τῆς ἀναπηρίας καὶ διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν ἀπόρων.

4. Ἡ ἀπόκτησις κατοικίας ὑπὸ τῶν στερουμένων ταύτης ἢ ἀνε-

παρκῶς στεγαζομένων ἀποτελεῖ ἀντικείμενον εἰδικῆς φροντίδος τοῦ Κράτους.

Ἄρθρον 22.

1. Ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ δικαίωμα καὶ τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους, μεριμνῶντος διὰ τὴν δημιουργίαν συνθηκῶν ἀπασχολήσεως πάντων τῶν πολιτῶν καὶ διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἐργαζομένου ἀγροτικοῦ καὶ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ.

Πάντες οἱ ἐργαζόμενοι, ἀνεξαρτήτως φύλου ἢ ἄλλης διακρίσεως, δικαιοῦνται ἴσης ἀμοιβῆς δι' ἴσης ἀξίας παρεχομένην ἐργασίαν.

2. Διὰ νόμου καθορίζονται οἱ γενικοὶ ὅροι ἐργασίας, συμπληρούμενοι ὑπὸ τῶν δι' ἐλευθέρων διαπραγματεύσεων συναπτομένων συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας καὶ, ἐν ἀποτυχίᾳ τούτων, ὑπὸ τῶν διὰ δεικτικῆς τιθεμένων κανόνων.

3. Οἰαδήποτε μορφή ἀναγκαστικῆς ἐργασίας ἀπαγορεύεται.

Εἰδικοὶ νόμοι ρυθμίζουν τὰ τῆς ἐπιτάξεως προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως ἢ πρὸς ἀντιμέτωπισιν ἀναγκῶν τῆς ἀμύνης τῆς Χώρας ἢ ἐπείγουσης κοινωνικῆς ἀνάγκης ἐκ θεομηνίας ἢ δυναμένης νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν ὑγείαν, ὡς καὶ τὰ τῆς προσφορᾶς προσωπικῆς ἐργασίας εἰς τοὺς ὀργανισμοὺς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως πρὸς ἱκανοποίησιν τοπικῶν ἀναγκῶν.

4. Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν κοινωνικὴν ἀσφάλισιν τῶν ἐργαζομένων, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἑρμηνευτικὴ δῆλωσις

Εἰς τοὺς γενικοὺς ὄρους ἐργασίας περιλαμβάνεται καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ τρόπου καὶ ὑποχρέου εἰσπράξεως καὶ ἀποδόσεως πρὸς τὰς συνδικαλιστικὰς ὀργανώσεις τῆς ὑπὸ τὸν οἰκείων καταστατικῶν προβλεπομένης συνδρομῆς τῶν μελῶν αὐτῶν.

Ἄρθρον 23.

1. Τὸ Κράτος λαμβάνει τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς διασφάλισιν τῆς συνδικαλιστικῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀκόλυτον ἄσκησιν τῶν συναφῶν πρὸς ταύτην δικαιωμάτων κατὰ πάσης προσβολῆς τούτων ἐν τὸς τῶν ὀρίων τοῦ νόμου.

2. Ἡ ἀπεργία ἀποτελεῖ δικαίωμα, ἀσκεῖται δὲ ὑπὸ τῶν νομίμως συνεστημένων συνδικαλιστικῶν ὀργανώσεων πρὸς διαφύλαξιν καὶ προαγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἐργασιακῶν ἐν γένει συμφερόντων τῶν ἐργαζομένων.

Ἀπαγορεύεται ἡ ὑφ' οἰανδήποτε μορφήν ἀπεργία εἰς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργοὺς καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὰ σώματα ἀσφαλείας. Τὸ δικαίωμα προσφυγῆς εἰς ἀπεργίαν τελεῖ ὑπὸ τοὺς συγκεκριμένους περιορισμοὺς τοῦ ρυθμίζοντος τοῦτο νόμου προκειμένου περὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ τῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὡς καὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν πάσης μορφῆς ἐπιχειρήσεων δημοσίου χαρακτήρος ἢ κοινῆς ὠφελείας, ἢ λειτουργία τῶν ὁποίων ἔχει ζωτικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν βασικῶν ἀναγκῶν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Οἱ περιορισμοὶ οὗτοι δὲν δύνανται νὰ ἐξικινῶνται μέχρι τῆς καταργήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπεργίας ἢ τῆς παρακωλύσεως τῆς νομίμου ἀσκήσεως αὐτοῦ.

Ἄρθρον 24.

1. Ἡ προστασία τοῦ φυσικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ περιβάλλοντος ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους. Τὸ Κράτος ὑποχρεοῦται νὰ λαμβάνῃ ἰδιαίτερα προληπτικὰ ἢ κατασταλτικὰ μέτρα πρὸς διαφύλαξιν αὐτοῦ. Νόμος καθορίζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν προστασίαν τῶν δασῶν καὶ τῶν δασικῶν ἐν γένει ἐκτάσεων. Ἀπαγορεύεται ἡ μεταβολὴ τοῦ προορισμοῦ τῶν δημοσίων δασῶν καὶ τῶν δημοσίων δασικῶν ἐκτάσεων, πλὴν ἂν προέξῃ διὰ τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν ἢ ἀγροτικὴν ἐκμετάλλευσιν τούτων ἢ ἄλλη χρῆσις ἐκ δημοσίου συμφέροντος ἐπιβαλλομένη.

2. Ἡ χωροταξικὴ ἀναδιάρθρωσις τῆς Χώρας, ἢ διαμόρφωσις, ἢ ἀνάπτυξις, ἢ πολεοδόμησις καὶ ἢ ἐπέκτασις τῶν πόλεων καὶ τῶν οἰκιστικῶν ἐν γένει περιοχῶν, τελεῖ ὑπὸ τὴν ρυθμιστικὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ Κράτους, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἐξυπηρέτησεως τῆς λειτουργικότητος καὶ ἀναπτύξεως τῶν οἰκισμῶν καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν καλλιτέρων δυνατῶν ὄρων διαβιώσεως.

3. Πρὸς ἀναγνώρισιν περιοχῆς ὡς οἰκιστικῆς, ὡς καὶ διὰ τὴν πολεοδομικὴν ἐνεργοποίησιν αὐτῆς, αἱ περιλαμβανόμεναι ἐν αὐτῇ

ιδιοκτησίαι συμμετέχουν υποχρεωτικῶς εἰς τὴν διάθεσιν, ἄνευ ἀποζημιώσεως ὑπὸ τοῦ οἰκείου φορέως, τῶν ἀπαραιτήτων ἐκτάσεων πρὸς δημιουργίαν ὁδῶν, πλατειῶν καὶ χώρων ἐν γένει κοινωφελῶν χρήσεων καὶ σκοπῶν, ὡς καὶ εἰς τὰς δαπάνας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν βασικῶν κοινοχρήστων πολεοδομικῶν ἔργων, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλέπεται συμμετοχὴ τῶν ιδιοκτητῶν περιοχῆς, χαρακτηριζομένης ὡς οἰκιστικῆς, εἰς τὴν ἐπὶ τῇ βάσει ἐγκεκριμένου σχεδίου ἀξιοποίησιν καὶ γενικὴν διαρρύθμισιν ταύτης, δι' ἀντιπαροχῆς ἴσης ἀξίας ἀκινήτων ἢ τμημάτων κατ' ὄροφον ιδιοκτησίας, ἐκ τῶν τελικῶς καθοριζομένων ὡς οἰκοδομησίμων χώρων ἢ κτιρίων τῆς περιοχῆς ταύτης.

5. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ ἀναμορφώσεως ὑφισταμένων ἤδη οἰκιστικῶν περιοχῶν. Αἱ ἐκ τῆς ἀναμορφώσεως ἐλεύθεραι ἐκτάσεις διατίθενται πρὸς δημιουργίαν κοινοχρήστων χώρων ἢ ἐκποιοῦνται πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν τῆς πολεοδομικῆς ἀναμορφώσεως, ὡς νόμος ὀρίζει.

6. Τὰ μνημεῖα καὶ αἱ παραδοσιακαὶ περιοχαὶ καὶ στοιχεῖα τελούσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους. Νόμος θέλει ὀρίσει τὰ ἀναγκαῖα πρὸς πραγματοποιήσιν τῆς προστασίας ταύτης περιοριστικὰ τῆς ιδιοκτησίας μέτρα, ὡς καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ιδιοκτητῶν.

Ἄρθρον 25.

1. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀτόμου καὶ ὡς μέλους τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, τελούσιν ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ Κράτους, πάντων τῶν ὀργάνων αὐτοῦ ὑποχρεομένων νὰ διασφαλίζουν τὴν ἀκώλυτον ἄσκησιν αὐτῶν.

2. Ἡ ἀναγνώρισις καὶ προστασία τῶν θεμελιωδῶν καὶ ἀπαραγράπτων δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἀποβλέπει εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῆς κοινωνικῆς προόδου ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ δικαιοσύνῃ.

3. Ἡ καταχρηστικὴ ἄσκησις δικαιώματος δὲν ἐπιτρέπεται.

4. Τὸ Κράτος δικαιούται νὰ ἀξιῶνῃ παρ' ὄλων τῶν πολιτῶν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χρέους τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀλληλεγγύης.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ
ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΙ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Α΄

ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Ἄρθρον 26

1. Ἡ νομοθετικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.
2. Ἡ ἐκτελεστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τῆς Κυβερνήσεως.
3. Ἡ δικαστικὴ λειτουργία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν δικαστηρίων, αἱ ἀποφάσεις δὲ αὐτῶν ἐκτελοῦνται ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

Ἄρθρον 27.

1. Οὐδεμία μεταβολὴ τῶν ὀρίων τῆς Ἐπικρατείας δύναται νὰ γίνη ἄνευ νόμου ψηφιζομένου διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.
2. Ἄνευ νόμου, ψηφιζομένου διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, δὲν εἶναι δεκτὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν ξένη στρατιωτικὴ δύναμις, οὐδὲ δύναται νὰ διαμένῃ ἐν αὐτῇ ἢ νὰ διέλθῃ δι' αὐτῆς.

Ἄρθρον 28.

1. Οἱ γενικῶς παραδεδεγμένοι κανόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὡς καὶ αἱ διεθνεῖς συμβάσεις ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως αὐτῶν διὰ νόμου καὶ τῆς κατὰ τοὺς ὅρους ἐκάστης τούτων θέσεως αὐτῶν ἐν ἰσχύϊ ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου, ὑπερισχύουν δὲ πάσης ἀντιθέτου διατάξεως νόμου. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ τῶν διεθνῶν συμβάσεων ἐναντι τῶν ἀλλοδαπῶν τέλει πάντοτε ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος.
2. Πρὸς ἐξυπηρέτησιν σπουδαίου ἐθνικοῦ συμφέροντος καὶ προ-

αγωγήν τῆς συνεργασίας μετ' ἄλλων κρατῶν εἶναι δυνατὴ ἢ διὰ συνθήκης ἢ συμφωνίας ἀναγνώρισις ἀρμοδιοτήτων κατὰ τὸ Σύνταγμα εἰς ὄργανα διεθνῶν ὀργανισμῶν. Πρὸς ψήφισιν τοῦ κυροῦντος τὴν συνθήκην ἢ συμφωνίαν νόμου ἀπαιτεῖται πλειοψηφία τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Ἡ Ἑλλάς προέρχεται ἐλευθέρως, διὰ νόμου ψηφιζομένου ὑπὸ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, εἰς περιορισμούς εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας, ἐφ' ὅσον τοῦτο ὑπαγορεύεται ἐκ σπουδαίου ἐθνικοῦ συμφέροντος, δὲν θίγει τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς βάσεις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, γίνεται δὲ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἰσότητος καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον τῆς ἀμοιβαιότητος.

Ἄρθρον 29.

1. Ἕλληνες πολῖται, ἔχοντες τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, δύνανται νὰ ἰδρῶν ἐλευθέρως καὶ νὰ μετέχουν εἰς πολιτικὰ κόμματα, ἢ ὀργανώσεις καὶ ἢ δρᾶσις τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ ὑπηρετῇ τὴν ἐλευθέραν λειτουργίαν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος.

Πολῖται, μὴ ἀποκτήσαντες ἔτι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, δύνανται νὰ μετέχουν εἰς τὰ τμήματα νέων τῶν κομμάτων.

2. Νόμος δύνανται νὰ ὀρίζῃ τὴν οἰκονομικὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐνίσχυσιν τῶν κομμάτων καὶ τὴν δημοσιότητα τῶν ἐκλογικῶν δαπανῶν αὐτῶν καὶ τῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν.

3. Ἀπαγορεύονται ἀπολύτως αἱ οἰασδήποτε μορφῆς ἐκδηλώσεις ὑπὲρ πολιτικῶν κομμάτων τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, τῶν στρατιωτικῶν ἐν γένει καὶ τῶν ὀργάνων τῶν σωμάτων ἀσφαλείας καὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὡς καὶ ἡ ἐνεργὸς ὑπὲρ κόμματος δρᾶσις τῶν ὑπαλλήλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, τῶν δημοσίων ἐπιχειρήσεων, ὡς καὶ τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κεφάλαιον Πρώτον

Ἀνάδειξις τοῦ Προέδρου

Ἄρθρον 30.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἶναι ρυθμιστὴς τοῦ Πολιτεύματος. Ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Βουλῆς διὰ περίοδον πέντε ἐτῶν, κατὰ τὰ ἐν ἀρθροῖς 32 καὶ 33 ὀριζόμενα.
2. Τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς οἰονδήποτε ἄλλο ἀξίωμα, θέσιν ἢ ἔργον.
3. Ἡ προεδρική περίοδος ἄρχεται ἀπὸ τῆς ὀρκωμοσίας τοῦ Προέδρου.
4. Εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ προεδρική θητεία παρατείνεται μέχρι λήξεως αὐτοῦ.
5. Ἐπανεκλογή τοῦ αὐτοῦ προσώπου ἄπαξ μόνον ἐπιτρέπεται.

Ἄρθρον 31.

Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ ἐκλεγῆ ὁ ἀπὸ πενταετίας τοῦλάχιστον καὶ ἐκ πατρὸς τὴν καταγωγήν Ἑλλῆν πολίτης, συμπληρώσας τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἔχων τὴν νόμιμον ἰκανότητα τοῦ ἐκλέγειν.

Ἄρθρον 32.

1. Ἡ ἐκλογή τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐνεργεῖται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ εἰς εἰδικὴν πρὸς τοῦτο συνεδρίασιν, προσκαλουμένην ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἕνα τοῦλάχιστον μῆνα πρὸ τῆς λήξεως τῆς θητείας τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς ὀριζόμενα.

Εἰς περίπτωσιν ὀριστικῆς ἀδυναμίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 2 τοῦ ἀρθρου 34 ὀριζόμενα, ὡς καὶ εἰς περίπτωσιν παραιτήσεως, θανά-

του ή εκπώσεως αυτού, κατά τās διατάξεις του Συντάγματος, ή πρὸς ἐκλογὴν νέου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας συνεδρίασις συγκαλεῖται ἐντὸς δέκα τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ τῆς προώρου λήξεως τῆς θητείας του προηγουμένου Προέδρου.

2. Ἡ ἐκλογὴ του Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἐνεργεῖται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν διὰ πλήρη θητεῖαν.

3. Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται ὁ συγκεντρώσας τὴν πλειοψηφίαν τῶν δύο τρίτων του συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Εἰς περίπτωσιν μὴ συγκεντρώσεως τῆς πλειοψηφίας ταύτης ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται μετὰ πενθήμερον.

Ἐὰν δὲν ἐπιτευχθῆ οὐδὲ κατά τὴν δευτέραν ψηφοφορίαν ἡ καθοριζομένη πλειοψηφία, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἅπαξ ἔτι μετὰ πενθήμερον, ἐκλέγεται δὲ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ συγκεντρώσας τὴν πλειοψηφίαν τῶν τριῶν πέμπτων του ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

4. Μὴ ἐπιτευχθείσης οὐδὲ κατά τὴν τρίτην ψηφοφορίαν τῆς μνησθείσης ἠδξημένης πλειοψηφίας, διαλύεται ἡ Βουλὴ ἐντὸς δεκαήμερου ἀπὸ ταύτης, προκηρυσσομένης ἐκλογῆς πρὸς ἀνάδειξιν νέας Βουλῆς. Τὸ σχετικὸν διάταγμα ὑπογράφεται ὑπὸ μόνου του ἐν ἐνεργείᾳ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ τούτου μὴ ὑπάρχοντος ὑπὸ του ἀναπληροῦντος αὐτὸν Προέδρου τῆς Βουλῆς.

Ἡ ἐκ τῶν νέων ἐκλογῶν ἀναδεικνυομένη Βουλὴ, εὐθὺς μετὰ τὴν συγκρότησιν αὐτῆς εἰς σῶμα, προβαίνει διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας εἰς τὴν ἐκλογὴν Προέδρου τῆς Δημοκρατίας διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων του ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Μὴ ἐπιτευχθείσης τῆς μνησθείσης πλειοψηφίας, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἐντὸς πενημέρου, ἐκλέγεται δὲ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ συγκεντρώσας τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν του ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Μὴ ἐπιτευχθείσης οὐδὲ τῆς πλειοψηφίας ταύτης, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται ἅπαξ ἔτι, μετὰ πενθήμερον καὶ μεταξὺ τῶν δύο πλειοψηφούντων προσώπων, θεωρεῖται δὲ ἐκλεγείς ὡς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ σχετικῶς πλειοψηφήσας.

5. Ἐὰν ἡ Βουλὴ εἶναι ἀποῦσα συγκαλεῖται αὐτὴ ἐκτάκτως πρὸς ἐκλογὴν του Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, κατά τὰ ἐν παραγράφῳ 4 ὀριζόμενα.

Ἐὰν ἡ Βουλὴ ἔχη διαλυθῆ καθ' οἰονδήποτε τρόπον, ἡ ἐκλογὴ του

Προέδρου αναβάλλεται μέχρι συγκροτήσεως εις σώμα της νέας Βουλῆς καὶ ἐντὸς εἴκοσι τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ ταύτης, κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 3 καὶ 4 ὀριζόμενα, τηρουμένων καὶ τῶν ὀρισμῶν τῆς παραγράφου 1 τοῦ ἄρθρου 34.

6. Ἐφ' ὅσον ἢ κατὰ τὰς προηγουμένας παραγράφους ὀριζομένη διαδικασία ἐκλογῆς νέου Προέδρου δὲν ἤθελε περατωθῆ ἔγκαιρως, ὁ διατελὼν Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας συνεχίζει τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του καὶ μετὰ τὴν λήξιν τῆς θητείας του, μέχρις ἀναδείξεως νέου Προέδρου.

Ἑρμηνευτικὴ δῆλωσις

«Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, παραιτούμενος πρὸ τῆς λήξεως τῆς θητείας του, δὲν δύναται νὰ μετᾶσχη εἰς τὴν ἐπακολουθοῦσαν, συνειψία τῆς παραιτήσεώς του, ἐκλογὴν».

Ἄρθρον 33.

1. Ὁ ἐκλεγόμενος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀναλαμβάνει τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς λήξεως τῆς θητείας τοῦ ἀποχωροῦντος Προέδρου, εἰς πάσας δὲ τὰς λοιπὰς περιπτώσεις ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δίδει ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τὸν ἀκόλουθον ὄρκον πρὶν ἢ ἀναλάβῃ τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του:

«Ὁμνῶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος νὰ φυλάττω τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, νὰ μεριμνῶ διὰ τὴν πιστὴν τήρησιν αὐτῶν, νὰ υπερασπίζω τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Χώρας, νὰ προστατεύω τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ὑπηρετῶ τὸ γενικὸν συμφέρον καὶ τὴν πρόοδον τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ».

3. Νόμος ὀρίζει τὴν πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας καταβλητέαν χορηγίαν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων του ὀργανουμένων ὑπηρεσιῶν.

Ἄρθρον 34.

1. Τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ἀποδημοῦντα ὑπὲρ τὰς δέκα ἡμέρας, ἐκλείποντα, παραιτούμενον, ἐκπεσόντα ἢ κωλυόμενον ἐξ οἰοῦδήποτε λόγου νὰ ἀσκήσῃ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ, ἀναπληροῖ

προσωρινῶς ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς, μὴ ὑπαρχούσης δὲ ταύτης, ὁ Πρόεδρος τῆς τελευταίας Βουλῆς καὶ τούτου ἀρνούμενου ἢ μὴ ὑπάρχοντος ἢ Κυβέρνησις συλλογικῶς.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπληρώσεως τοῦ Προέδρου δὲν ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ διατάξεις περὶ διαλύσεως τῆς Βουλῆς, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως τοῦ ἀρθροῦ 32 παρ. 4, ὡς καὶ αἱ διατάξεις περὶ παύσεως τῆς Κυβερνήσεως καὶ προσφυγῆς εἰς δημοψήφισμα κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 37 παράγραφος 4 καὶ τοῦ ἀρθροῦ 44 παράγραφος 2.

2. Παρατεινομένης τῆς ἀδυναμίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας πρὸς ἄσκησιν τῶν καθηκόντων του πέραν τῶν τριάκοντα ἡμερῶν, συγκαλεῖται ὑποχρεωτικῶς ἡ Βουλὴ καὶ ἂν αὕτη ἔχη διαλυθῆ, ὅπως ἀποφανθῆ διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῆς, ἂν συντρέχη περίπτωσις ἐκλογῆς νέου Προέδρου. Εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν πάντως ἡ ἐκλογὴ νέου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ καθυστερήσῃ πέραν τῶν ἐξ συνολικῶς μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λόγῳ ἀδυναμίας αὐτοῦ ἀναπληρώσεώς του.

Κεφάλαιον Δεύτερον

Ἐξουσίαι καὶ εὐθύνη ἐκ τῶν πράξεων τοῦ Προέδρου

Ἄρθρον 35.

1. Οὐδεμία πρᾶξις τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἰσχύει, οὐδὲ ἐκτελεῖται, ἄνευ τῆς προσυπογραφῆς τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, ὅστις διὰ μόνης τῆς ὑπογραφῆς του καθίσταται ὑπεύθυνος, ὡς καὶ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν περιπτώσει παύσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἂν ὁ Πρόεδρος αὐτῆς δὲν προσυπογράψῃ τὸ οἰκείον διάταγμα, προσυπογράφεται τοῦτο ὑπὸ τοῦ νέου Πρωθυπουργοῦ.

2. Κατ' ἐξαιρέσειν δὲν χρῆζουσιν προσυπογραφῆς αἱ ἀκόλουθοι ἀποκλειστικῶς πράξεις:

- α) Ὁ διορισμὸς τοῦ Πρωθυπουργοῦ.
- β) Ἡ σύγκλησις τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὑπὸ τὴν Προεδρίαν αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἐν ἀρθρῳ 38 παράγραφος 3 ὀριζόμενα.
- γ) Ἡ σύγκλησις τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας.

δ) Ἡ ἀναπομπὴ ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς Βουλῆς νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου κατὰ τὸ ἄρθρον 42 παράγραφος 3.

ε) Αἱ ἐν ἄρθροις 32 παράγραφος 4, 37 παράγραφος 3, 41 παράγραφοι 1 καὶ 4 καὶ 44 παράγραφος 2 ἀναφερόμεναι ἀρμοδιότητες.

στ) Διαγέλματα ἐκδιδόμενα εἰς ὄλως ἐκτάκτους περιστάσεις κατὰ τὴν παράγραφον 3 τοῦ ἄρθρου 44.

ζ) Ὁ διορισμὸς τοῦ προσωπικοῦ τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Προεδρίας τῆς Δημοκρατίας.

Ἄρθρον 36.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, τηρούμενων ὀπωσδήποτε τῶν ὀρισμῶν τοῦ ἄρθρου 35 παράγραφος 1, ἐκπροσωπεῖ διεθνῶς τὸ Κράτος, κηρύττει πόλεμον, συνομολογεῖ συνθήκας εἰρήνης, συμμαχίας, οἰκονομικῆς συνεργασίας καὶ συμμετοχῆς εἰς διεθνεῖς ὀργανισμοὺς ἢ ἐνώσεις, ἀνακοινῶναι δὲ αὐτάς εἰς τὴν Βουλὴν μετὰ τῶν ἀναγκαίων διασαφήσεων, ἅμα τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ Κράτους τὸ ἐπιτρέπουν.

2. Αἱ περὶ ἐμπορίας, ὡς καὶ αἱ περὶ φορολογίας, οἰκονομικῆς συνεργασίας καὶ συμμετοχῆς εἰς διεθνεῖς ὀργανισμοὺς ἢ ἐνώσεις, συνθηκαὶ καὶ ὄσαι ἄλλαι περιέχουν παραχωρήσεις περὶ τῶν ὁποίων κατ' ἄλλας διατάξεις τοῦ Συντάγματος δὲν δύναται νὰ ὀρισθῆ τι ἄνευ νόμου ἢ ἐπιβαρύνουν ἀτομικῶς τοὺς Ἕλληνας δὲν ἔχουν ἰσχὺν ἄνευ τυπικοῦ νόμου κυροῦντος ταύτας.

3. Μυστικά ἄρθρα συνθήκης οὐδέποτε δύναται νὰ ἀνατρέψουν τὰ φανερά.

4. Ἡ κύρωσις διεθνῶν συνθηκῶν δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 43 παράγραφοι 2 καὶ 4.

Ἄρθρον 37.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διορίζει τὸν Πρωθυπουργόν, ἐπὶ τῇ προτάσει δὲ αὐτοῦ διορίζει καὶ παύει τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοὺς Ὑφυπουργούς.

2. Πρωθυπουργὸς διορίζεται ὁ ἀρχηγὸς τοῦ διαθέτοντος ἐν τῇ Βουλῇ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν ἐδρῶν κόμματος. Ἐν τῷ κόμματι

δέν ἔχη ἀρχηγόν, ἢ ἂν ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ δέν ἐξελέγη βουλευτὴς ἢ δέν ὑπάρχη ἐκπρόσωπος, ὁ διορισμὸς ἐνεργεῖται μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδος τοῦ κόμματος ἀνάδειξιν ἀρχηγοῦ αὐτῆς, πραγματοποιουμένην τὸ βραδύτερον ἐντὸς πενθημέρου ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἀνακοινώσεως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας τῆς ἐν τῇ Βουλῇ δυνάμεως τῶν κομμάτων.

3. Ἐὰν οὐδὲν κόμμα διαθέτῃ τὴν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἐδρῶν, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας παρέχει ἐντολὴν διερευνητικὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ σχετικῶς πλειοψηφούντος κόμματος πρὸς διακρίβωσιν τῆς δυνατότητος σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἀπολαύσεως τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν τῇ προηγουμένη παραγράφῳ ὀριζόμενα.

4. Μὴ ἐπιτυχανομένου τούτου, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ ἀναθέσῃ νέαν διερευνητικὴν ἐντολὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ δευτέρου εἰς κοινοβουλευτικὴν δύναμιν κόμματος ἢ νὰ διορίσῃ Πρωθυπουργόν, μετὰ γνώμην τοῦ Συμβουλίου Δημοκρατίας, μέλος ἢ μὴ τῆς Βουλῆς, δυνάμενον κατὰ τὴν κρίσιν του νὰ τύχῃ ψήφου ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς.

Εἰς τὸν οὕτω προκριθέντα Πρωθυπουργόν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ παράσχη καὶ τὸ δικαίωμα διαλύσεως τῆς Βουλῆς πρὸς διεξαγωγὴν ἐκλογῶν.

Ἄρθρον 38.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπαλλάσσει τῶν καθηκόντων τοῦ τὸν Πρωθυπουργὸν παραιτούμενον, ὡς καὶ ἂν ἡ Κυβέρνησις ἀποδοκιμασθῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 84 ὀριζόμενα.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἡ ἐντολή σχηματισμοῦ Κυβερνήσεως ἀνατίθεται εἰς μέλος τῆς Βουλῆς ὑποχρεούμενον ὅπως ζητήσῃ ψήφον ἐμπιστοσύνης κατὰ τὸ ἄρθρον 84, ἢ εἰς μέλος ἢ μὴ τῆς Βουλῆς πρὸς ἄμεσον διάλυσιν αὐτῆς καὶ ἐνέργειαν ἐκλογῶν.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ παύσῃ τὴν Κυβέρνησιν, ἀφοῦ ἀκούσῃ τὴν γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας, ἐφαρμοζομένου περαιτέρω τοῦ β' ἔδαφίου τῆς προηγουμένης παραγράφου.

3. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις δύ-

νεται νά συγκαλεῖ παρ' αὐτῷ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ὑπὸ τὴν προεδρίαν του.

Ἄρθρον 39.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος εἰδικῶς προβλεπομένας περιπτώσεις, συγκαλεῖ παρ' αὐτῷ καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν του τὸ Συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας. Ὅμοίως συγκαλεῖ τοῦτο καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην σοβαρὰν κατὰ τὴν κρίσιν του ἐθνικὴν περίστασιν.

2. Τὸ Συμβούλιον τῆς Δημοκρατίας ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν κατὰ δημοκρατικὸν τρόπον ἐκλεγέντων καὶ διατελεσάντων Προέδρων τῆς Δημοκρατίας, τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀξιωματικῆς ἐν τῇ Βουλῇ Ἀντιπολιτεύσεως, ὡς καὶ τῶν προερχομένων ἐκ τῆς Βουλῆς Πρωθυπουργῶν ἢ διατελεσάντων Πρωθυπουργῶν εἰς Κυβέρνησιν τυχούσαν τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς.

Ἄρθρον 40.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας συγκαλεῖ τακτικῶς τὴν Βουλὴν ἅπαξ τοῦ ἔτους κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 64 παράγραφος 1 ὀριζόμενα καὶ ἐκτάκτως ὡσάκις κρίνη τοῦτο εὐλογον, κηρύσσει δὲ αὐτοπροσώπως ἢ διὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ τὴν ἔναρξιν καὶ τὴν λήξιν ἐκάστης βουλευτικῆς περιόδου.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἅπαξ μόνον δύναται νά ἀναστείλῃ τὰς ἐργασίας τῆς βουλευτικῆς συνόδου εἴτε ἀναβάλλων τὴν ἔναρξιν εἴτε διακόπτων τὴν ἐξακολουθήσιν αὐτῶν.

3. Ἡ ἀναστολὴ τῶν ἐργασιῶν δὲν ἐπιτρέπεται νά διαρκέσῃ πλέον τῶν τριάκοντα ἡμερῶν, οὐδὲ νά ἐπαναληφθῇ, κατὰ τὴν αὐτὴν βουλευτικὴν σύνοδον, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς Βουλῆς.

Ἄρθρον 41

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νά διαλύσῃ τὴν Βουλὴν μετὰ γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας, ἐὰν αὕτη εὐρί-

σκεται ἐν προφανεῖ δυσαρμονία πρὸς τὸ λαϊκὸν αἶσθημα ἢ ἐὰν ἡ σύνθεσις αὐτῆς δὲν ἐξασφαλίζῃ κυβερνητικὴν σταθερότητα.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν, προτάσει τῆς τυχούσης ψήφου ἐμπιστοσύνης Κυβερνήσεως πρὸς ἀνανέωσιν τῆς λαϊκῆς ἐντολῆς, προκειμένου νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἐξαιρετικῆς σημασίας ἐθνικὸν θέμα.

3. Τὸ περὶ διαλύσεως διάταγμα, προσυπογεγραμμένον ἐν τῇ περιπτώσει τῆς προηγουμένης παραγράφου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, πρέπει νὰ διαλαμβάνῃ συγχρόνως τὴν προκήρυξιν ἐκλογῶν ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν καὶ τὴν σύγκλησιν τῆς νέας Βουλῆς ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τούτων.

4. Βουλὴ ἐκλεγείσα μετὰ διάλυσιν τῆς προηγουμένης δὲν δύναται νὰ διαλυθῇ πρὸ τῆς παρελεύσεως ἔτους ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως τῆς καταψηφίσεως παρ' αὐτῆς δύο Κυβερνήσεων. Πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ διατάγματος ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ζητεῖ τὴν γνώμην τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοκρατίας. Ἀποκλείεται ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς δις διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν.

5. Ἡ Βουλὴ διαλύεται ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀρθροῦ 32 παράγραφος 4.

Ἄρθρον 42.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κυροῖ, ἐκδίδει καὶ δημοσιεύει τοὺς ὑπὸ τῆς Βουλῆς ψηφισθέντας νόμους ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτῶν.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται, ἐντὸς τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον προσθεμίας, νὰ ἀναπέμψῃ εἰς τὴν Βουλὴν ψηφισθὲν ὑπ' αὐτῆς νομοσχέδιον, ἐκθέτων καὶ τοὺς λόγους τῆς μὴ κυρώσεως.

3. Πρότασις νόμου ἢ νομοσχέδιον ἀναπεμφθὲν ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας εἰς τὴν Βουλὴν εἰσάγεται εἰς τὴν Ὀλομέλειαν αὐτῆς, ἐὰν δὲ ἐπιψηφισθῇ καὶ αὐθις διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ ἀρθροῦ 76 παράγραφος 2, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κυροῖ, ἐκδίδει καὶ δημοσιεύει τοῦτο ὑποχρεωτικῶς ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς δευτέρας ἐπιψηφίσεως αὐτοῦ.

Άρθρον 43.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει τὰ ἀναγκαῖα διατάγματα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, οὐδέποτε δὲ δύναται νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν οὐδὲ νὰ ἐξαιρέσῃ τινὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν.

2. Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ ἐπιτρέπεται ἡ ἐκδοσις κανονιστικῶν διαταγμάτων βάσει ἐιδικῆς ἐξουσιοδοτήσεως νόμου καὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων ταύτης. Ἐξουσιοδοτήσις πρὸς ἐκδοσιν κανονιστικῶν πράξεων ὑπὸ ἐτέρων ὀργάνων τῆς διοικήσεως ἐπιτρέπεται προκειμένου περὶ ρυθμίσεως ἐιδικωτέρων θεμάτων ἢ θεμάτων τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος ἢ τεχνικοῦ λεπτομερειακοῦ χαρακτήρος.

3. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκδίδει ὀργανωτικὰ διατάγματα πρὸς ρύθμισιν τῶν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀποκλειστικῶς διάρθρωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Κράτους καὶ τῶν δημοσίων ὀργανισμῶν ἀναγομένων θεμάτων, ἀποκλειομένης τῆς δι' αὐτῶν ἀυξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ προσωπικοῦ, ὡς καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς βαθμολογικῆς διαρθρώσεως τούτου. Τὰ ὀργανωτικὰ ταῦτα διατάγματα ἐκδίδονται μετὰ γνώμην ἀνωτάτου συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα τοῦλάχιστον τῶν μελῶν τοῦ ἐκ δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Διὰ νόμων ψηφιζομένων ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς δύναται νὰ παρέχεται ἐξουσιοδοτήσις πρὸς ἐκδοσιν κανονιστικῶν διαταγμάτων διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν εἰς αὐτοὺς ἐν γενικῷ πλαισίῳ καθοριζομένων θεμάτων. Διὰ τῶν νόμων τούτων χαράσσονται αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ καὶ κατευθύνσεις τῆς ἀκολουθητέας ρυθμίσεως καὶ τίθενται χρονικὰ ὄρια διὰ τὴν χρῆσιν τῆς ἐξουσιοδοτήσεως.

5. Τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 72 παράγραφος 1 θέματα τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον τῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον ἐξουσιοδοτήσεως.

Άρθρον 44.

1. Εἰς ἐκτάκτους περιπτώσεις ἐξαιρετικῶς ἐπείγουσης καὶ ἀπροβλέπτου ἀνάγκης, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, δύναται νὰ ἐκδίδῃ πράξεις νομοθετικοῦ περιεχομένου. Αὗται ὑποβάλλονται εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς κύρωσιν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 72 παράγραφος 1, ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν

ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς των ἢ ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Βουλῆς εἰς σύνοδον. Ἐὰν δὲν ὑποβληθοῦν εἰς τὴν Βουλὴν ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω προθεσμιῶν ἢ δὲν ἐγκριθοῦν ὑπ' αὐτῆς ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς των, ἀποβάλλουν ἐφ' ἐξῆς τὴν ἰσχὺν των.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται διὰ διατάγματος νὰ προκηρύσσει τὴν διεξαγωγὴν δημοψηφίσματος ἐπὶ κρίσιμων ἐθνικῶν θεμάτων.

3. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας εἰς ὅλως ἐξαιρετικὰς περιστάσεις ἀπευθύνει διαγγέλματα, δημοσιευόμενα διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ἄρθρον 45.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἄρχει τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῆς Χώρας, τὴν διοίκησιν τῶν ὁποίων ἀσκεῖ ἡ Κυβέρνησις, ὡς νόμος ὀρίζει. Ἀπονέμει δὲ τοὺς βαθμοὺς εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς αὐτάς, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 46.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας διορίζει καὶ παύει κατὰ νόμον τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένων ἐξαιρέσεων.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπονέμει τὰ κεκανονισμένα παράσημα, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ αὐτῶν νόμου.

Ἄρθρον 47.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει τὸ δικαίωμα ὅπως, προτάσει τοῦ Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης καὶ μετὰ γνώμην συμβουλίου συγκροτουμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ δικαστῶν, χαρίζῃ, μετατρέπῃ ἢ μετριάξῃ τὰς παρὰ τῶν δικαστηρίων καταγιγνωσκομένας ποινάς, ὡς καὶ νὰ αἴρῃ τὰς πάσης φύσεως κατὰ νόμον συνεπείας καταγνωσθεισῶν καὶ ἐκτιθεισῶν ποινῶν.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας μόνον τῇ συγκαταθέσει τῆς

Βουλῆς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπονέμη χάριν εἰς Ὑπουργὸν καταδικασθέντα κατὰ τὸ ἄρθρον 86.

3. Ἀμνηστία παρέχεται μόνον ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐκδιδομένου προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

4. Ἀμνηστία ἐπὶ κοινῶν ἐγκλημάτων οὐδὲ διὰ νόμου παρέχεται.

Ἄρθρον 48.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐν περιπτώσει πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως ἕνεκεν ἐξωτερικῶν κινδύνων, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἐν περιπτώσει δὲ σοβαρᾶς διαταραχῆς ἢ ἐκδήλου ἀπειλῆς κατὰ τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας τοῦ κράτους ἐξ ἐσωτερικῶν κινδύνων, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, δύναται νὰ ἀναστείλῃ καθ' ἅπασαν τὴν Ἐπικράτειαν ἢ τμήμα αὐτῆς, τὴν ἰσχὺν τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 5 παράγραφος 4, 6, 8, 9, 11 παραγρ. 1 ἕως καὶ 4, 12, 14, 19, 22, 23, 96 παράγραφος 4 καὶ 97 ἢ τινῶν ἐξ αὐτῶν, νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸν ἐκάστοτε ἰσχύοντα νόμον περὶ καταστάσεως πολιορκίας καὶ νὰ συστήσῃ ἐξαιρετικὰ δικαστήρια. Ὁ νόμος οὗτος δὲν δύναται νὰ τροποποιηθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς του.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δύναται, ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ προεδρικοῦ διατάγματος, ὑπὸ τὰς αὐτὰς προϋποθέσεις νὰ λαμβάνη προσέτι καὶ πάντα τὰ ἀναγκαῖα νομοθετικῆς ἢ διοικητικῆς φύσεως μέτρα, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως καὶ τὴν ταχύτεραν ἀποκατάστασιν τῆς λειτουργίας τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν.

3. Ἡ ἰσχὺς τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 ἐκδιδομένου προεδρικοῦ διατάγματος, ἂν τοῦτο δὲν ἀνακληθῇ δι' ὁμοίου διατάγματος ἐνωρίτερον, αἴρεται αὐτοδικαίως, ἐν περιπτώσει μὲν πολέμου ἀπὸ τῆς λήξεως αὐτοῦ, ἐν πάσῃ δὲ ἄλλῃ περιπτώσει μετὰ τριάκοντα ἡμέρας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεώς του, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ παραταθῇ καὶ πέραν τῶν τριάκοντα ἡμερῶν διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐκδιδομένου μετὰ προηγουμένην ἀδειαν τῆς Βουλῆς. Ἡ σχετικὴ ἀπόφασις ταύτης λαμβάνεται διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν αὐτῆς, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 67.

4. Ἐὰν ἡ ἔκδοσις τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 προεδρικοῦ διατάγματος γίνῃ ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς, αὐτὴ συγκαλεῖται καὶ ἂν ἔτι ἔληξεν ἡ περίοδος αὐτῆς ἢ διελύθη, μέχρι πέρατος τῆς κατὰ τὴν προηγούμενην παράγραφον προθεσμίας, ἵνα ἀποφασίσῃ περὶ τῆς παρατάσεως τῆς ἰσχύος τοῦ ὡς ἄνω διατάγματος.

5. Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 1 προεδρικοῦ διατάγματος καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐφαρμογῆς του ἰσχύει αὐτοδικαίως ἢ κατὰ τὸ ἄρθρον 62 βουλευτικὴ ἀσυλία καὶ ἂν ἔτι διελύθη ἡ Βουλὴ ἢ ἔληξεν ἡ περίοδος αὐτῆς.

Κεφάλαιον Τρίτον

Εἰδικαὶ εὐθύναι τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας

Ἄρθρον 49.

1. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν εὐθύνεται ὅπωςδῆποτε διὰ πράξεις ἐνεργηθείσας κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῶν καθηκόντων του, εἰ μὴ μόνον δι' ἐσχάτην προδοσίαν ἢ ἐκ προθέσεως παραβίασιν τοῦ Συντάγματος. Διὰ πράξεις μὴ σχετιζομένας πρὸς τὴν ἀσκήσιν τῶν καθηκόντων του ἢ δίωξις ἀναστέλλεται μέχρι λήξεως τῆς προεδρικῆς θητείας.

2. Ἡ πρότασις περὶ κατηγορίας καὶ παραπομπῆς εἰς δίκην τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ὑποβάλλεται εἰς τὴν Βουλὴν ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τρίτου τοῦλάχιστον τῶν μελῶν αὐτῆς, γίνεται δὲ ἀποδεκτὴ δι' ἀποφάσεως λαμβανομένης κατὰ πλειοψηφίαν τῶν δύο τρίτων τοῦ συνόλου τῶν μελῶν αὐτῆς.

3. Ἐὰν ἡ πρότασις γίνῃ ἀποδεκτὴ, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας παραπέμπεται εἰς τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 86 δικαστήριον, τῶν περὶ τούτου διατάξεων ἐφαρμοζομένων ἀναλόγως καὶ ἐν προκειμένῳ.

4. Ἀπὸ τῆς παραπομπῆς τοῦ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀπέχει τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων του, ἀναπληρούμενος κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 34 ὀριζόμενα, ἀναλαμβάνει δὲ ἐκ νέου ταῦτα ἐφ' ὅσον δὲν ἐξηγητλήθῃ ἡ θητεία του ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως ἀπαλλακτικῆς ἀποφάσεως τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 86 δικαστηρίου.

5. Νόμος ψηφιζόμενος ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς ρυθμίζει τὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος ἄρθρου.

Ἄρθρον 50.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δὲν ἔχει ἄλλας ἀρμοδιότητας, εἰ μὴ ὅσας ἀπονέμει εἰς αὐτὸν ρητῶς τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ πρὸς αὐτὸ συνάδοντες νόμοι.

ΤΜΗΜΑ Γ'

ΒΟΥΛΗ

Κεφάλαιον Πρῶτον

Ἀνάδειξις καὶ συγκρότησις τῆς Βουλῆς

Ἄρθρον 51.

1. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν καθορίζεται διὰ νόμου, δὲν δύναται ὅμως νὰ εἶναι κατώτερος τῶν διακοσίων, οὐδὲ ἀνώτερος τῶν τριακοσίων.

2. Οἱ βουλευταὶ ἀντιπροσωπεύουν τὸ Ἔθνος.

3. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται δι' ἀμέσου, καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας, ὑπὸ τῶν ἐχόντων τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν πολιτῶν, ὡς νόμος ὀρίζει. Ὁ νόμος δὲν δύναται νὰ περιορίσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν, εἰ μὴ μόνον λόγῳ μὴ συμπληρώσεως κατωτάτου ὀρίου ἡλικίας ἢ λόγῳ ἀνικανότητος πρὸς δικαιοπραξίαν ἢ συνεπείᾳ ἀμετακλήτου ποινικῆς καταδίκης δι' ὀρισμένα ἐγκλήματα.

4. Αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ διενεργοῦνται ταυτοχρόνως καθ' ἅπασαν τὴν Ἐπικράτειαν.

Νόμος δύναται νὰ ὀρίξῃ τὰ τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος ὑπὸ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐπικρατείας εὐρισκομένων ἐκλογέων.

5. Ἡ ἀσκησης τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, εἶναι ὑποχρεωτικὴ. Νόμος ὀρίζει ἐκάστοτε τὰς ἐξαιρέσεις καὶ τὰς ποινικὰς κυρώσεις.

Ἄρθρον 52.

Ἡ ἐλευθέρα καὶ ἀνόθευτος ἐκδήλωσις τῆς λαϊκῆς θελήσεως, ὡς ἔκφρασις τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν πάντων τῶν

λειτουργῶν τῆς Πολιτείας, οἵτινες ὑποχρεοῦνται νὰ διασφαλίζουν ταύτην εἰς πᾶσαν περίπτωσιν. Διὰ νόμου ὀρίζονται αἱ ποινικαὶ κυρώσεις κατὰ τῶν παραβατῶν τῆς διατάξεως ταύτης.

Ἄρθρον 53.

1. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται διὰ τέσσαρα συναπτὰ ἔτη, ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῶν γενικῶν ἐκλογῶν. Ἄμα τῇ λήξει τῆς βουλευτικῆς περιόδου διατάσσεται, διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἡ διενέργεια γενικῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν καὶ ἡ σύγκλησις τῆς νέας Βουλῆς εἰς τακτικὴν σύνοδον, ἐντὸς ἐτέρων τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τούτων.

2. Βουλευτικὴ ἔδρα, κενωθεῖσα κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς περιόδου, δὲν πληροῦται δι' ἀναπληρωματικῆς ἐκλογῆς, ὅταν τοιαύτη ἀπαιτῆται κατὰ νόμον, ἐφ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν κενῶν ἐδρῶν δὲν ὑπερβαίνει τὸ πέμπτον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Εἰς περίπτωσιν πολέμου παρατείνεται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ, ἡ βουλευτικὴ περίοδος. Ἐὰν ἔξη διαλυθῇ ἡ Βουλὴ, ἀναστέλλεται ἡ διενέργεια ἐκλογῶν μέχρι λήξεως τοῦ πολέμου, ἀνακαλουμένης μέχρι ταύτης αὐτοδικαίως τῆς διαλυθείσης Βουλῆς.

Ἄρθρον 54.

1. Τὸ ἐκλογικὸν σύστημα καὶ αἱ ἐκλογικαὶ περιφέρειαι ὀρίζονται διὰ νόμου.

2. Ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἐκάστης ἐκλογικῆς περιφερείας ὀρίζεται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νομίμου πληθυσμοῦ τῆς περιφερείας, ὡς οὗτος προκύπτει ἐκ τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς.

3. Μέρος τῆς Βουλῆς, οὐχὶ μείζον τοῦ ἐνὸς εἰκοστοῦ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, δύναται νὰ ἐκλέγεται ἐνιαίως καθ' ἅπασαν τὴν Ἐπικράτειαν, ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν συνολικὴν ἐν τῇ Ἐπικρατείᾳ ἐκλογικὴν δύναμιν ἐκάστου κόμματος, ὡς νόμος ὀρίζει.

Κωλύματα καὶ ἀσυμβίβαστα τῶν Βουλευτῶν

Ἄρθρον 55.

1. Ὅπως ἐκλεγῆ τις βουλευτὴς ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι Ἑλλήν πολίτης, νὰ ἔχη τὴν νόμιμον ἰκανότητα τοῦ ἐκλέγειν καὶ συμπληρωμένον τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς.

2. Βουλευτὴς, στερηθεὶς τινὸς τῶν ἀνωτέρω προσόντων, ἐκπίπτει αὐτοδικαίως τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος.

Ἄρθρον 56.

1. Ἐμμισθοὶ δημόσιοι λειτουργοὶ καὶ ὑπάλληλοι, ἀξιωματικοὶ τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, ὑπάλληλοι ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, δήμαρχοι καὶ πρόεδροι κοινοτήτων καὶ διοικηταὶ ἢ πρόεδροι διοικητικῶν συμβουλίων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου ἢ δημοσίων ἢ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων, συμβολαιογράφοι, φύλακες μεταγραφῶν καὶ ὑποθηκῶν, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθοῦν ὑποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγοῦν βουλευταί, ἐὰν δὲν παραιτηθοῦν πρὸ τῆς ἀνακηρύξεώς των ὡς ὑποψηφίων. Ἡ παραίτησις συντελεῖται διὰ μόνης τῆς ἐγγράφου ὑποβολῆς αὐτῆς. Ἀποκλείεται ἡ ἐπάνοδος τῶν παραιτουμένων στρατιωτικῶν εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, ἀπαγορεύεται δὲ ἡ ἐπάνοδος τῶν παραιτουμένων πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ λειτουργῶν πρὸ τῆς παρελεύσεως ἔτους ἀπὸ τῆς παραίτησεως.

2. Τῶν περιορισμῶν τῆς προηγουμένης παραγράφου ἐξαιροῦνται οἱ καθηγηταὶ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων. Νόμος ὀρίζει τὸν τρόπον τῆς ἀναπλήρωσεως αὐτῶν, ἀναστελλομένης τῆς ἀσκήσεως τῶν πρὸς τὴν ιδιότητα τοῦ καθηγητοῦ ἀρμοδιοτήτων τοῦ ἐκλεγέντος, διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου.

3. Ἐμμισθοὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι, στρατιωτικοὶ ἐν ἐνεργείᾳ καὶ ἀξιωματικοὶ τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, ὑπάλληλοι νομικῶν ἐν γένει προσώπων δημοσίου δικαίου, διοικηταὶ καὶ ὑπάλληλοι δημοσίων καὶ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων ἢ κοινωφελῶν ἰδρυμάτων, δὲν δύνανται νὰ

ἀνακηρυχθῶν ὑποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγῶν βουλευταὶ εἰς οἰανδήποτε ἐκλογικὴν περιφέρειαν, εἰς τὴν ὁποῖαν ὑπηρετήσαν πλέον τοῦ τριμήνου, κατὰ τὴν πρό τῶν ἐκλογῶν τριετίαν. Εἰς τοὺς αὐτοὺς περιορισμοὺς ὑπάγονται καὶ οἱ διατελέσαντες γενικοὶ γραμματεῖς ὑπουργείων κατὰ τὸ τελευταῖον ἐξάμηνον τῆς τετραετοῦς βουλευτικῆς περιόδου. Δὲν ὑπάγονται εἰς τοὺς αὐτοὺς περιορισμοὺς οἱ ὑποψήφιοι βουλευταὶ τῆς Ἐπικρατείας καὶ οἱ κατώτεροι ὑπάλληλοι τῶν κεντρικῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν.

4. Πολιτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ στρατιωτικοὶ ἐν γένει, ἔχοντες ἀνελημμένην, κατὰ νόμον, ὑποχρέωσιν παραμονῆς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐπὶ ὄρισμένον χρόνον, δὲν δύνανται νὰ ἀνακηρυχθῶν ὑποψήφιοι, οὐδὲ νὰ ἐκλεγῶν βουλευταὶ, διαρκούντος τοῦ χρόνου τῆς ὑποχρέωσεως αὐτῶν.

ἄρθρον 57.

1. Τὰ καθήκοντα τοῦ βουλευτοῦ εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ ἔργα ἢ τὴν ιδιότητα μέλους τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, διοικητοῦ, γενικοῦ διευθυντοῦ ἢ τῶν ἀναπληρωτῶν αὐτῶν, ἢ ὑπαλλήλου ἐμπορικῆς ἐταιρείας, ἢ ἐπιχειρήσεως ἀπολαύσεως εἰδικῶν προνομίων ἢ κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως ἢ τυχούσης παραχωρήσεως δημοσίας ἐπιχειρήσεως.

2. Βουλευταὶ, ἐμπίπτοντες εἰς τὰς διατάξεις τῆς προηγουμένης παραγράφου, ὀφείλου ἐντὸς ὀκτῶ ἡμερῶν, ἀφ' ἧς καταστῆ ὀριστικὴ ἢ ἐκλογή των, νὰ δηλώσω ἐπιλογὴν μεταξὺ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ τῶν ὡς ἄνω ἔργων. Ἐν παραλείψει τοιαύτης ἐμπροθέσμου δηλώσεως, ἐκπίπτου ἀυτοδικαίως τοῦ ἀξιώματος τοῦ βουλευτοῦ.

3. Βουλευταὶ, ἀποδεχόμενοι οἰονδήποτε τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἢ τῷ παρόντι ἄρθρῳ ἀναφερομένων καθηκόντων ἢ ἔργων, χαρακτηριζομένων ὡς ἀποτελούντων κώλυμα διὰ τὴν ὑποψηφιότητα βουλευτοῦ, ἢ ὡς ἀσυμβιβάστων διὰ τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα, ἐκπίπτου ἀυτοδικαίως τούτου.

4. Οἱ βουλευταὶ δὲν δύνανται νὰ ἀναλαμβάνου προμηθείας, μελέτας, ἢ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων τοῦ Κράτους, τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ἢ δημοσίων, ἢ δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐνοικιάσεις δημοσίων ἢ

δημοτικῶν φόρων, οὐδὲ νὰ μισθῶνουν ἀκίνητα ἀνήκοντα εἰς τὰ ἀνω ἀναφερόμενα πρόσωπα, ἢ νὰ δέχωνται πάσης μορφῆς παραχωρήσεις ἐπὶ τῶν ἀκινήτων αὐτῶν. Ἡ παράβασις τῶν διατάξεων τῆς παρουσίας παραγράφου συνεπάγεται ἔκπτωσιν ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιωματος καὶ ἀκυρότητα τῶν πράξεων. Αἱ πράξεις αὗται εἶναι ἀκυροὶ καὶ ὅταν γίνονται ὑπὸ ἐμπορικῶν ἐταιρειῶν ἢ ἐπιχειρήσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἔργα διευθυντοῦ ἢ διοικητικοῦ ἢ νομικοῦ συμβούλου ἐκτελεῖ βουλευτῆς, ἢ μετέχει τούτων ὡς ὁμόρρυθμος ἢ ἑτερόρρυθμος ἑταῖρος.

5. Εἰδικὸς νόμος ὀρίζει τὸν τρόπον συνεχίσεως ἢ ἐκχωρήσεως ἢ διαλύσεως συμβάσεων ἐκτελέσεως τῶν ἔργων καὶ μελετῶν περὶ ὧν ἡ παράγραφος 4, ἀνειλημμένων ὑπὸ βουλευτοῦ πρὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

Ἄρθρον 58.

Ἡ ἐξέλεξις καὶ ἐκδίκασις τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, κατὰ τοῦ κύρους τῶν ὁποίων ἐγείρονται ἐνστάσεις, ἀναφερόμεναι εἴτε εἰς ἐκλογικὰς παραβάσεις περὶ τὴν ἐνέργειαν τούτων, εἴτε εἰς ἔλλειψιν τῶν νομίμων προσόντων, ἀνατίθεται εἰς τὸ κατ' ἄρθρον 100 Ἀνώτατον Εἰδικὸν Δικαστήριον.

Κεφάλαιον Τρίτον

Καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν Βουλευτῶν

Ἄρθρον 59.

1. Οἱ βουλευταί, πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν ὀμνῶν ἐν τῇ Βουλευτηρίῳ καὶ εἰς δημοσίαν συνεδρίασιν τὸν ἀκόλουθον ὄρκον:

«Ὅμνῶ εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαίρετου Τριάδος νὰ φυλάττω πίστιν εἰς τὴν Πατρίδα καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ὑπακοὴν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους καὶ νὰ ἐκπληρῶ εὐσυνειδήτως τὰ καθήκοντά μου».

2. Ἀλλόθρησκοι ἢ ἑτερόδοξοι βουλευταὶ δίδουν τὸν αὐτὸν ὄρκον

κατά τὸν τύπον τῆς ἰδίας αὐτῶν θρησκείας, ἢ τοῦ ἰδίου αὐτῶν δόγμα-
τος.

3. Ἐνακηρυσσόμενοι βουλευταὶ ἀπουσίας τῆς Βουλῆς δίδουν τὸν ὄρκον ἐνώπιον τοῦ λειτουργοῦντος Τμήματος αὐτῆς.

Ἄρθρον 60.

1. Οἱ βουλευταὶ ἔχουν ἀπεριόριστον τὸ δικαίωμα τῆς κατὰ συνεί-
δησιν γνώμης καὶ ψήφου.

2. Ἡ ἀπὸ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος παραίτησις εἶναι δικαίωμα
τοῦ βουλευτοῦ, συντελεῖται δὲ ἅμα τῇ ὑποβολῇ ἐγγράφου δηλώσεως
εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς καὶ δὲν ὑπόκειται εἰς ἀνάκλησιν.

Ἄρθρον 61.

1. Ὁ βουλευτὴς δὲν καταδιώκεται, οὐδ' ὀπωσδήποτε ἐξετάζεται,
ἐνεκα γνώμης ἢ ψήφου δοθείσης παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν
βουλευτικῶν καθηκόντων.

2. Ὁ βουλευτὴς διώκεται μόνον διὰ συκοφαντικὴν δυσφήμησιν
κατὰ νόμον, μετ' ἄδειαν τῆς Βουλῆς. Ἀρμόδιον διὰ τὴν ἐκδίκασιν
εἶναι τὸ Ἐφετεῖον. Ἡ ἄδεια θεωρεῖται ὡς ὀριστικῶς μὴ παρασχε-
θεῖσα, ἐὰν ἡ Βουλὴ δὲν ἀποφανθῇ ἐντὸς τεσσαράκοντα-πέντε ἡμερῶν
ἀπὸ τῆς περιελύσεως τῆς ἐγκλήσεως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς.
Ἐν ἀρνήσει χορηγήσεως τῆς ἀδείας ἢ παρελθούσης ἀπράκτου τῆς
προθεσμίας, ἡ πρᾶξις θεωρεῖται ἀνέγκλητος.

Ἡ παράγραφος αὕτη ἔχει ἐφαρμογὴν ἀπὸ τῆς προσεχοῦς βουλευ-
τικῆς περιόδου.

3. Ὁ βουλευτὴς δὲν ὑποχρεοῦται εἰς μαρτυρίαν περὶ πληροφο-
ριῶν περιελθουσῶν εἰς αὐτὸν ἢ παρασχεθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἄσκῃ-
σει τῶν καθηκόντων του, οὔτε περὶ τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα ἐνεπι-
στεύθησαν εἰς αὐτὸν τὰς πληροφορίας ἢ εἰς τὰ ὁποῖα οὗτος παρέσχε
ταύτας.

Ἄρθρον 62.

Διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς περιόδου, βουλευτὴς δὲν διώκεται, οὐδὲ

συλλαμβάνεται, φυλακίζεται, οὐδ' ἄλλως πῶς περιορίζεται, ἀνευ ἀδείας τοῦ Σώματος. Ὅμοιος, δὲν διώκεται βουλευτῆς τῆς διαλυθείσης Βουλῆς διὰ πολιτικά ἐγκλήματα, ἀπὸ τῆς διαλύσεως ταύτης μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως τῶν βουλευτῶν τῆς νέας Βουλῆς.

Ἡ ἄδεια θεωρεῖται μὴ παρασχειθεῖσα, ἐὰν ἡ Βουλὴ δὲν ἀποφανθῇ ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς διαβιβάσεως τῆς αἰτήσεως διώξεως τοῦ εἰσαγγελέως εἰς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς.

Ἡ τρίμηνος προθεσμία ἀναστέλλεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διακοπῶν τῆς Βουλῆς.

Ἄδεια δὲν ἀπαιτεῖται διὰ τὰ ἐπ' αὐτοφώρῳ κακουργήματα.

Ἄρθρον 63.

1. Οἱ βουλευταὶ δικαιοῦνται ἐκ τοῦ Δημοσίου ἀποζημιώσεως καὶ δαπανῶν, διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ λειτουργήματός των, τὸ ὕψος δὲ ἀμφοτέρων καθορίζεται δι' ἀποφάσεως τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς.

2. Οἱ βουλευταὶ ἀπολαμβάνουν συγκοινωνιακῆς, ταχυδρομικῆς καὶ τηλεφωνικῆς ἀτελείας, ἢ ἑκτασις τῆς ὁποίας καθορίζεται δι' ἀποφάσεως τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς.

3. Ἐν ἀδικαιολογήτῳ ἀπουσία βουλευτοῦ ἐπὶ πλείονας τῶν πέντε συνεδριάσεων κατὰ μῆνα, κρατεῖται ὑποχρεωτικῶς τὸ τριακοστὸν τῆς μηνιαίας ἀποζημιώσεως, δι' ἐκάστην ἀπουσίαν.

Κεφάλαιον Τέταρτον

Ὅργανωσις καὶ λειτουργία τῆς Βουλῆς.

Ἄρθρον 64.

1. Ἡ Βουλὴ συνέρχεται αὐτοδικαίως κατ' ἔτος τὴν πρώτην Δευτέραν τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου εἰς τακτικὴν σύνοδον διὰ τὰ ἐτήσια ἔργα αὐτῆς, ἐκτὸς ἐὰν ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας τὴν συγκαλέσῃ ἐνωρίτερον, συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 40.

2. Ἡ διάρκεια τῆς τακτικῆς συνόδου δὲν δύναται νὰ εἶναι βραχύτερα τῶν πέντε μηνῶν, μὴ συνυπολογιζομένου τοῦ χρόνου τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 40 ἀναστολῆς.

Ἡ τακτικὴ σύνοδος παρατείνεται ὑποχρεωτικῶς μέχρι τῆς ἐγκρίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, κατὰ τὸ ἄρθρον 79, ἢ τῆς ψηφίσεως τοῦ, κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον, εἰδικοῦ νόμου.

Ἄρθρον 65.

1. Ἡ Βουλὴ ὀρίζει τὸν τρόπον τῆς ἐλευθέρας καὶ δημοκρατικῆς λειτουργίας αὐτῆς διὰ Κανονισμοῦ, ψηφιζομένου ἐν Ὁλομελείᾳ κατὰ τὸ ἄρθρον 76 καὶ δημοσιευομένου διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, παραγγελία τοῦ Προέδρου αὐτῆς.

2. Ἡ Βουλὴ ἐκλέγει ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς τὸν Πρόεδρον καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Προεδρείου, κατὰ τὰ διὰ τοῦ Κανονισμοῦ ὀριζόμενα.

3. Ὁ Πρόεδρος καὶ οἱ Ἀντιπρόεδροι ἐκλέγονται κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐκάστης βουλευτικῆς περιόδου.

Ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν διανουμένην πρώτην σύνοδον τῆς Ε΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ἐκλεγέντων Προέδρου καὶ Ἀντιπροέδρων.

Ἡ Βουλὴ προτάσει πενήτηντα βουλευτῶν δύναται νὰ ἐκφράσῃ μομφὴν εἰς βάρος τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἢ μέλους τοῦ Προεδρείου, συνεπαγομένην τὴν λήξιν τῆς θητείας αὐτοῦ.

4. Ὁ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς διευθύνει τὰς ἐργασίας τοῦ Σώματος, μεριμνᾷ διὰ τὴν διασφάλισιν τῆς ἀκωλύτου διεξαγωγῆς τῶν ἐργασιῶν του, διὰ τὴν κατοχύρωσιν τῆς ἐλευθέρας γνώμης καὶ ἐκφράσεως τῶν βουλευτῶν καὶ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως, δυνάμενος νὰ λάβῃ καὶ πειθαρχικὰ μέτρα κατὰ παντὸς παρεκτρεπομένου βουλευτοῦ, κατὰ τὰ διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς ὀριζόμενα.

5. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ δύναται νὰ συσταθῇ παρὰ τῆ Βουλῆ ἐπισημονικὴ ὑπηρεσία πρὸς ὑποβοήθησιν τοῦ νομοθετικοῦ αὐτῆς ἔργου.

6. Ὁ Κανονισμὸς καθορίζει τὴν ὀργάνωσιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Βουλῆς ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Προέδρου καὶ πάντα τὰ ἀφορῶντα τὸ προσωπικὸν αὐτῆς. Αἱ πράξεις τοῦ Προέδρου, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν πρόσληψιν καὶ τὴν ὑπηρεσιακὴν κατάστασιν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Βουλῆς, ὑπόκεινται εἰς προσφυγὴν ἢ αἴτησιν ἀκυρώσεως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Άρθρον 66.

1. Ἡ Βουλὴ συνεδριάζει δημοσίᾳ ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ, δύναται ὁμως νὰ διασκεφθῆ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, κατ' αἴτησιν τῆς Κυβερνήσεως ἢ δέκα πέντε βουλευτῶν, ἐάν τοῦτο ἀποφασισθῆ ἐν μυστικῇ συνεδριάσει, κατὰ πλειοψηφίαν. Μετὰ ταῦτα ἀποφασίζει ἐάν πρέπει νὰ ἐπαναληφθῆ ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει.

2. Οἱ Ὑπουργοὶ καὶ Ὑφυπουργοὶ ἔχουν ἐλευθέραν εἴσοδον εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς καὶ ἀκούονται ὡς ἂν ζητήσουν τὸν λόγον.

3. Ἡ Βουλὴ καὶ αἱ κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ δύνανται νὰ αἰτήσωνται τὴν παρουσίαν τοῦ ἀρμοδίου ἐπὶ συζητουμένων ὑπ' αὐτῶν θεμάτων Ὑπουργοῦ, ἢ Ὑφυπουργοῦ.

Αἱ κοινοβουλευτικαὶ ἐπιτροπαὶ δικαιούνται νὰ καλοῦν, διὰ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ, οἷονδὴποτε δημόσιον λειτουργὸν θεωροῦν χρήσιμον διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν.

Άρθρον 67.

Ἡ Βουλὴ δὲν δύναται ν' ἀποφασίσῃ ἄνευ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν, ἥτις ὁμως οὐδέποτε δύναται νὰ εἶναι μικρότερα τοῦ ἐνὸς τετάρτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Ἐν περιπτώσει ἰσοψηφίας ἐπαναλαμβάνεται ἡ ψηφοφορία, μετὰ νέαν δὲ ἰσοψηφίαν, ἡ πρότασις ἀπορρίπτεται.

Άρθρον 68.

1. Ἡ Βουλὴ συνιστᾷ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης τακτικῆς συνόδου κοινοβουλευτικὰς ἐπιτροπὰς ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς πρὸς ἐπεξεργασίαν καὶ ἐξέτασιν τῶν ὑποβαλλομένων νομοσχεδίων καὶ προτάσεων νόμων, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν Ὀλομέλειαν καὶ τὰ Τμήματα αὐτῆς.

2. Ἡ Βουλὴ συνιστᾷ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ἐξεταστικὰς ἐπιτροπὰς, δι' ἀποφάσεώς της λαμβανομένης διὰ πλειοψηφίας τῶν δύο πέμπτων τοῦ συνόλου τῶν βουλευτῶν, προτάσει τοῦ ἐνὸς πέμπτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Πρὸς σύστασιν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν ἐπὶ ζητημάτων ἀναγομέ-

ων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν ἄμυναν, ἀπαιτεῖται ἀπόφασις τῆς Βουλῆς λαμβανομένη διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

Τὰ τῆς συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας τῶν ἐπιτροπῶν τούτων καθορίζονται ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς.

3. Αἱ κοινοβουλευτικαὶ καὶ ἐξεταστικαὶ ἐπιτροπαὶ ὡς καὶ τὰ κατὰ τὰ ἄρθρα 70 καὶ 71 Τμήματα τῆς Βουλῆς συνιστῶνται κατ' ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως τῶν κομμάτων, τῶν ὁμάδων καὶ τῶν ἀνεξαρτήτων, ὡς ὁ Κανονισμὸς ὀρίζει.

Ἄρθρον 69.

Οὐδεὶς ἐμφανίζεται αὐτόκλητος, ἐνώπιον τῆς Βουλῆς διὰ νὰ ἀναφέρῃ τι προφορικῶς ἢ ἐγγράφως. Αἱ ἀναφοραὶ παρουσιάζονται διὰ τινος βουλευτοῦ, ἢ παραδίδονται εἰς τὸν Πρόεδρον. Ἡ Βουλή ἔχει δικαίωμα ν' ἀποστέλλῃ τὰς ἀπευθυνόμενας πρὸς αὐτὴν ἀναφορὰς εἰς τοὺς Ὑπουργούς καὶ Ὑφυπουργούς, οἱ ὅποιοι ὑποχρεοῦνται νὰ δίδουν διευκρινίσεις, ὡςάκις ζητηθοῦν.

Ἄρθρον 70.

1. Ἡ Βουλή ἄσκει τὸ νομοθετικὸν ἔργον αὐτῆς ἐν Ὀλομελείᾳ.
2. Ὁ Κανονισμὸς τῆς Βουλῆς προβλέπει τὴν ἄσκησιν τοῦ δι' αὐτοῦ καθοριζομένου νομοθετικοῦ ἔργου καὶ εἰς Τμήματα, οὐχὶ πλείονα τῶν δύο, ὑπὸ τοὺς ἐν ἄρθρῳ 72 περιορισμούς. Ἡ σύστασις καὶ ἡ λειτουργία τῶν Τμημάτων ἀποφασίζεται ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Βουλῆς εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης συνόδου, διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.
3. Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς ὀρίζεται, ἐπίσης, ἡ μεταξὺ τῶν Τμημάτων κατανομὴ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτῶν κατὰ ὑπουργεῖα.
4. Ἐφ' ὅσον δὲν ὀρίζεται ἄλλως, αἱ περὶ Βουλῆς διατάξεις τοῦ Συντάγματος ἰσχύουν καὶ διὰ τὴν ἐν Ὀλομελείᾳ καὶ διὰ τὴν κατὰ Τμήματα λειτουργίαν αὐτῆς.
5. Πρὸς λήψιν ἀποφάσεως τῶν Τμημάτων ἢ ἀπαιτουμένη πλειοψηφία δὲν δύναται νὰ εἶναι κατωτέρα τῶν δύο πέμπτων τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν τῶν Τμημάτων.

6. Ὁ κοινοβουλευτικός ἔλεγχος ἀσκείται ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἐν Ὀλομελείᾳ δις τοῦλάχιστον τῆς ἐβδομάδος, ὡς ὁ Κανονισμὸς τῆς Βουλῆς ὀρίζει.

Ἄρθρον 71.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, τὸ νομοθετικὸν ἔργον αὐτῆς, ἐξαιρέσει τῶν νομοθετημάτων ἀρμοδιότητος τῆς Ὀλομελείας κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 72 ὀριζόμενα, ἐπιτελεῖται ὑπὸ Τμήματος αὐτῆς, συγκροτουμένου καὶ λειτουργοῦντος κατὰ τὰ ἐν ἄρθροισι 68 παράγραφος 3 καὶ 70 ὀριζόμενα.

Διὰ τοῦ Κανονισμοῦ δύναται νὰ προβλεφθῇ ἡ ἐπεξεργασία τῶν νομοσχεδίων ἢ προτάσεων νόμων ὑπὸ κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν μελῶν τοῦ αὐτοῦ Τμήματος.

Ἄρθρον 72.

1. Ἐν Ὀλομελείᾳ τῆς Βουλῆς συζητοῦνται καὶ ψηφίζονται ὁ Κανονισμὸς αὐτῆς, νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν, περὶ τῶν ἐν ἄρθροισι, 3, 13, 27, 28 καὶ 36 παράγραφος 1 θεμάτων, περὶ τῆς ἀσκήσεως καὶ προστασίας τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, περὶ τῆς λειτουργίας τῶν πολιτικῶν κομμάτων, περὶ παροχῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 43 παράγραφος 4, περὶ εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν, περὶ καταστάσεως πολιορκίας, περὶ τῆς χορηγίας τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ περὶ τῆς ἀυθεντικῆς ἐρμηνείας τῶν νόμων κατὰ ἐν ἄρθρῳ 77, ὡς καὶ παντὸς ἑτέρου θέματος, ἀναγομένου εἰς τὴν Ὀλομελείαν τῆς Βουλῆς, κατὰ εἰδικὴν πρόβλεψιν τοῦ Συντάγματος, ἢ διὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ ὁποίου ἀπαιτεῖται εἰδικὴ πλειοψηφία.

Ἐν Ὀλομελείᾳ τῆς Βουλῆς ψηφίζεται ἐπίσης ὁ προϋπολογισμὸς καὶ ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ Κράτους καὶ τῆς Βουλῆς.

2. Ἡ κατ' ἀρχὴν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον συζήτησις καὶ ψηφίσις πάντων τῶν λοιπῶν νομοσχεδίων ἢ προτάσεων νόμων, δύναται νὰ ἀνατεθῇ εἰς Τμήμα τῆς Βουλῆς, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 70 ὀριζόμενα.

3. Τὸ ἐπιλαμβανόμενον τῆς ψηφίσεως νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου Τμήμα ἀποφαίνεται ὀριστικῶς περὶ τῆς ἀρμοδιότητος αὐτοῦ,

δικαιούμενον νά παραπέμψη οίανδήποτε περί αὐτῆς ἀμφισβήτησιν εἰς τὴν Ὁλομέλειαν τῆς Βουλῆς, δι' ἀποφάσεως λαμβανομένης διὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτοῦ. Ἡ ἀπόφασις τῆς Ὁλομελείας δεσμεύει τὰ Τμήματα.

4. Ἡ Κυβέρνησις δύναται νά εἰσαγάγῃ πρὸς συζήτησιν καὶ ψήφισιν νομοσχέδιον μεζιζονοσ σημασίας ἀντὶ τῶν Τμημάτων εἰς τὴν Ὁλομέλειαν.

5. Ἡ Ὁλομέλεια τῆς Βουλῆς δύναται νά ζητήσῃ δι' ἀποφάσεως αὐτῆς λαμβανομένης δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, τὴν παρ' αὐτῆς συζήτησιν καὶ κατ' ἀρχήν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον ψήφισιν ἐκκρεμοὺς ἐνώπιον Τμήματος νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου.

Κεφάλαιον Πέμπτον

Νομοθετικὴ λειτουργία τῆς Βουλῆς

Ἄρθρον 73.

1. Τὸ δικαίωμα προτάσεως νόμων ἀνήκει εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Κυβέρνησιν.

2. Νομοσχέδια, ἀναφερόμενα ὀπωσδήποτε εἰς τὴν ἀνονομὴν συντάξεως καὶ τὰς προϋποθέσεις ταύτης, ὑποβάλλονται μόνον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν, μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, προκειμένου δὲ περὶ συντάξεων βαρυνουσῶν τὸν προϋπολογισμόν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Τὰ νομοσχέδια περὶ συντάξεων πρέπει νά εἶναι εἰδικά, μὴ ἐπιτρεπομένης ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς ἀναγραφῆς διατάξεων περὶ συντάξεων εἰς νόμους σκοποῦντας τὴν ρύθμισιν ἄλλων θεμάτων.

3. Οὐδεμία πρότασις νόμου ἢ τροπολογία ἢ προσθήκη εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἐὰν προέρχεται ἐκ τῆς Βουλῆς, ἐφ' ὅσον συνεπάγεται εἰς βᾶρος τοῦ Δημοσίου, τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, δαπάνας ἢ ἐλάττωσιν

εσόδων, ἢ τῆς περιουσίας αὐτῶν, πρὸς μισθοσοσίαν ἢ σύνταξιν, ἢ ἐν γένει ὄφελος προσώπου.

4. Εἶναι ὁμως παραδεκτὴ τροπολογία ἢ προσθήκη ὑποβαλλομένη ὑπὸ ἀρχηγοῦ κόμματος ἢ ἐκπροσώπου ὁμάδος κατὰ τὰ ἐν παραγράφῳ 3 τοῦ ἀρθροῦ 74 ὀριζόμενα, προκειμένου περὶ νομοσχεδίων ἀναφερόμενων εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν ὀργανισμῶν δημοσίου ἐνδιαφέροντος, εἰς τὴν ὑπηρεσιακὴν ἐν γένει κατάστασιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν ὀργάνων τῶν σωμάτων ἀσφαλείας, τῶν ὑπαλλήλων ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, ὡς καὶ δημοσίων ἐν γένει ἐπιχειρήσεων.

5. Νομοσχέδιον δι' οὗ ἐπιβάλλονται τοπικοὶ ἢ εἰδικοὶ φόροι, ἢ οἰασδῆποτε φύσεως βάρη ὑπὲρ ὀργανισμῶν, ἢ νομικῶν προσώπων δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ δικαίου, δεόν νὰ προσυπογράφεται καὶ ὑπὸ τῶν Ὑπουργῶν Συντονισμοῦ καὶ Οἰκονομικῶν.

Ἄρθρον 74.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου συνοδεύεται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως, πρὸ δὲ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὴν Βουλὴν, Ὀλομέλειαν ἢ Τμήματα, δύναται νὰ παραπεμφθῆ πρὸς νομοτεχνικὴν ἐπεξεργασίαν εἰς τὴν κατὰ τὴν παράγραφον 5 τοῦ ἀρθροῦ 65 ἐπιστημονικὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς, ὡς ὁ Κανονισμὸς ὀρίζει.

2. Τὰ εἰς τὴν Βουλὴν κατατιθέμενα νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων παραπέμπονται εἰς τὴν οἰκείαν κοινοβουλευτικὴν ἐπιτροπὴν. Ὑποβληθείσης τῆς ἐκθέσεως, ἢ παρελθούσης ἀπράκτου τῆς ταχθείσης προθεσμίας πρὸς ὑποβολὴν ταύτης, εἰσάγονται εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς συζήτησιν μετὰ παρέλευσιν τριῶν ἑκτοτε ἡμερῶν, πλὴν ἂν ἔχουν χαρακτηρισθῆ ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ ὡς ἐπείγοντος χαρακτήρος. Ἡ συζήτησις ἀρχεται μετὰ προφορικὴν εἰσήγησιν τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ καὶ τῶν εἰσηγητῶν τῆς ἐπιτροπῆς.

3. Τροπολογίαι βουλευτῶν ἐπὶ νομοσχεδίων καὶ προτάσεων νόμων τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ὀλομελείας ἢ τῶν Τμημάτων τῆς Βουλῆς δὲν εἰσάγονται πρὸς συζήτησιν, ἐὰν δὲν ὑποβληθῶν μέχρι καὶ τῆς προτεραίας τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς συζητήσεως, ἐκτὸς ἐὰν εἰς

τὴν συζήτησιν αὐτῶν συγκατατίθεται καὶ ἡ Κυβέρνησις.

4. Δὲν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν τροποποίησιν διατάξεως νόμου, ἐὰν δὲν ἔχη καταχωρισθῆ εἰς μὲν τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν ὀλόκληρον τὸ κείμενον τῆς τροποποιουμένης διατάξεως, εἰς δὲ τὸ κείμενον τοῦ νομοσχεδίου ἢ τῆς προτάσεως, ὀλόκληρος ἢ νέα διάταξις, ὡς διαμορφοῦται διὰ τῆς τροποποιήσεως.

5. Νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου, περιέχουσα διατάξεις ἀσχετοὺς πρὸς τὸ κύριον ἀντικείμενον αὐτῶν, δὲν εἰσάγονται πρὸς συζήτησιν.

Οὐδεμία προσθήκη ἢ τροπολογία εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἂν δὲν σχετίζεται πρὸς τὸ κύριον ἀντικείμενον τοῦ νομοσχεδίου ἢ τῆς προτάσεως.

Ἐν ἀμφισβητήσῃ ἀποφαίνεται ἡ Βουλὴ.

6. Ἄπαξ τοῦ μηνός, εἰς προσδιοριστέαν ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ ἡμέραν, ἐγγράφονται εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν κατὰ προτεραιότητα καὶ συζητοῦνται ἑκκρεμεῖς προτάσεις νόμων.

Ἄρθρον 75.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου, συνεπαγόμενα ἐπιβάρυνσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ. ἐφ' ὅσον μὲν ὑποβάλλεται ὑπὸ Ὑπουργῶν, δὲν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν, ἐὰν δὲν συνοδεύεται ὑπὸ ἐκθέσεως τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου τοῦ Κράτους, καθοριζούσης τὴν δαπάνην, ἐφ' ὅσον δὲ ὑποβάλλεται ὑπὸ βουλευτῶν, διαβιβάζεται πρὸ πάσης συζητήσεως εἰς τὸ Γενικὸν Λογιστήριον τοῦ Κράτους, ὑποχρεούμενον νὰ ὑποβάλλῃ σχετικὴν ἔκθεσιν ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν. Παρερχομένης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας ταύτης, ἢ πρότασις νόμου εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν καὶ ἄνευ ἐκθέσεως.

2. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰς τροπολογίας, ἐφ' ὅσον ζητηθῆ τοῦτο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων Ὑπουργῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ Γενικὸν Λογιστήριον ὑποχρεοῦται νὰ ὑποβάλλῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν. Μόνον παρερχομένης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας ταύτης, ἢ συζήτησις χωρεῖ καὶ ἄνευ ἐκθέσεως.

3. Νομοσχέδιον, συνεπαγόμενον δαπάνην ἢ ἐλάττωσιν ἐσόδων, δὲν εἰσάγεται πρὸς συζήτησιν ἐὰν δὲν συνοδεύεται ὑπὸ ἐιδικῆς ἐκθέ-

σεως περί τοῦ τρόπου καλύψεώς των, ὑπογεγραμμένης ὑπὸ τοῦ ἄρμο-
δίου Ὑπουργοῦ καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ Οἰκονομικῶν.

Ἄρθρον 76.

1. Πᾶν νομοσχέδιον καὶ πᾶσα πρότασις νόμου εἰσαγομένη ἐνώ-
πιον τῆς Ὀλομελείας ἢ τῶν Τμημάτων συζητεῖται καὶ ψηφίζεται ἐφ'
ἅπαξ, κατ' ἀρχὴν, κατ' ἄρθρον καὶ εἰς τὸ σύνολον.

2. Κατ' ἐξαιρέσειν νομοσχέδια καὶ προτάσεις νόμων συζητοῦνται
καὶ ψηφίζονται ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς δις καὶ εἰς δύο δια-
φόρους συνεδριάσεις, ἀπεχούσας ἀλλήλων δύο τοῦλάχιστον ἡμέρας,
κατ' ἀρχὴν μὲν καὶ κατ' ἄρθρον κατὰ τὴν πρώτην συζήτησιν, κατ'
ἄρθρον δὲ καὶ εἰς τὸ σύνολον κατὰ τὴν δευτέραν, ἐὰν ζητηθῇ τοῦτο
μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς κατ' ἀρχὴν συζητήσεως, ὑπὸ τοῦ ἑνὸς τρίτου
τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

3. Ἐὰν κατὰ τὴν συζήτησιν ἐγένοντο δεκταὶ τροπολογίαι, ἢ ψή-
φισις τοῦ συνόλου ἀναβάλλεται ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον ἀπὸ τῆς διανο-
μῆς τοῦ τροποποιηθέντος νομοσχεδίου ἢ προτάσεως νόμου.

4. Νομοσχέδιον ἢ πρότασις νόμου, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ τῆς
Κυβερνήσεως ὡς κατεπείγον, εἰσάγεται πρὸς ψήφισιν μετὰ περιορι-
σμένην συζήτησιν, εἰς ἣν μετέχουν, πλὴν τῶν οἰκείων εισηγητῶν, ὁ
Πρωθυπουργὸς ἢ ὁ ἀρμόδιος Ὑπουργός, οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν ἐν τῇ
Βουλῇ κομμάτων καὶ ἀνὰ εἰς ἐκπρόσωπος τούτων. Διὰ τοῦ Κανονι-
σμοῦ τῆς Βουλῆς δύναται νὰ περιορισθῇ ἡ διάρκεια τῶν ὁμιλιῶν καὶ ὁ
χρόνος συζητήσεως.

5. Ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ ζητήσῃ ὅπως νομοσχέδιον ἢ πρό-
τασις νόμου ἰδιαίτερας σημασίας ἢ ἐπείγοντος χαρακτήρος, συζητηθῇ
εἰς ἄριστόν ἀριθμὸν συνεδριάσεων, οὐχὶ μείζονα τῶν τριῶν. Ἡ
Βουλὴ δύναται νὰ παρατείνῃ τὴν συζήτησιν ἐπὶ δύο εἰσέτι συνεδριά-
σεις, προτάσει τοῦ ἑνὸς δεκάτου τοῦ ὄλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν. Διὰ
τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς καθορίζεται ἡ διάρκεια ἐκάστης ὁμιλίας.

6. Ἡ ἐπιψήφισις δικαστικῶν ἢ διοικητικῶν κωδικῶν, συνταχθέν-
των ὑπὸ ἐιδικῶν ἐπιτροπῶν, αἱ ὁποῖαι συνεστήθησαν δι' ἐιδικῶν νό-
μων, δύναται νὰ γίνῃ ἐν Ὀλομελείᾳ τῆς Βουλῆς δι' ἰδιαίτερου νόμου,
κυρῶντος ἐν ὄλω τούτους.

7. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δύναται νὰ γίνῃ κωδικοποίησις ὑφι-

σταμένων διατάξεων δι' άπλης ταξινομήσεως αυτών ή έν όλω επαναφορά καταργηθέντων νόμων, πλὴν τῶν φορολογικῶν.

8. Νομοσχέδιον ή πρότασις νόμου, αποκρουσθεΐσα υπό τής 'Ολομελείας τής Βουλής ή Τμήματος αυτής, δέν εισάγεται έκ νέου εις τήν αυτήν σύνοδον, οὐδέ εις τό μετά τήν λήξιν αυτής λειτουργοῦν Τμήμα.

Άρθρον 77.

1. 'Η αυθεντική έρμηνεία τῶν νόμων άνήκει εις τήν νομοθετικὴν λειτουργίαν.

2. Νόμος μή πράγματι έρμηνευτικός έχει ισχύν μόνον από τής δημοσιεύσεως αυτού.

Κεφάλαιον Έκτον

Φορολογία και δημοσιονομική διαχείρησις

Άρθρον 78.

1. Οὐδεις φόρος επιβάλλεται οὐδ' εισπράττεται άνευ τυπικοῦ νόμου, καθορίζοντος τό υποκείμενον τής φορολογίας και τό εισόδημα, τό είδος τής περιουσίας, τās δαπάνας και τās συναλλαγās ή τās κατηγορίας τούτων, εις τās όποιας αναφέρεται ό φόρος.

2. Φόρος ή άλλο οίονδήποτε οικονομικόν βάρος δέν δύναται να επιβληθῆ δια νόμου αναδρομικής ισχύος, εκτεινομένης πέραν του προηγούμενου τής επιβολής του φόρου οικονομικοῦ έτους.

3. Έξαιρετικῶς επί επιβολής ή αυξήσεως εισαγωγικοῦ ή εξαγωγικοῦ δασμοῦ ή φόρου καταναλώσεως, επιτρέπεται ή εισπραξις αυτών από τής ήμέρας τής καταθέσεως εις τήν Βουλήν του περι αυτών νομοσχεδίου υπό τον όρον τής δημοσιεύσεως του νόμου εντός τής κατά τό άρθρον 42 παράγρ. 1 προθεσμίας, πάντως δε τό βραδύτερον εντός δέκα ήμερων από τής λήξεως τής συνόδου.

4. Τό αντικείμενον τής φορολογίας, ό φορολογικός συντελεστής, αι από τής φορολογίας απαλλαγαι ή εξαιρέσεις και ή άπονομή συντά-

ξεων δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως.

Δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν ὁ καθορισμὸς διὰ νόμου τοῦ τρόπου βεβαιώσεως τῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους καὶ τῶν δημοσίων ἐν γένει ὀργανισμῶν εἰς τὴν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων προκαλουμένην αὐτόματον ὑπερτίμησιν τῆς παρακειμένης ἰδιωτικῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας.

5. Κατ' ἐξαίρεσιν ἐπιτρέπεται ἢ κατ' ἐξουσιοδοτήσιν νόμων πλαισίων ἐπιβολῆ ἐξισωτικῶν ἢ ἀντισταθμιστικῶν εἰσφορῶν ἢ δασμῶν, ὡς καὶ ἡ λήψις οἰκονομικῶν μέτρων, ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν διεθνῶν σχέσεων τῆς Χώρας, πρὸς οἰκονομικοὺς ὀργανισμοὺς ἢ μέτρων ἀποβλεπόντων εἰς τὴν διασφάλισιν τῆς συναλλαγματικῆς θέσεως τῆς Χώρας.

Ἄρθρον 79.

1. Ἡ Βουλὴ ψηφίζει κατὰ τὴν τακτικὴν ἐτησίαν σύνοδον αὐτῆς τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων καὶ τῶν ἐξόδων τοῦ Κράτους διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

2. Πάντα τὰ ἔσοδα καὶ ἐξοδα τοῦ Κράτους πρέπει ν' ἀναγράφονται εἰς τὸν ἐτήσιον προϋπολογισμὸν καὶ τὸν ἀπολογισμὸν.

3. Ὁ προϋπολογισμὸς εἰσάγεται εἰς τὴν Βουλὴν διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Ὑπουργοῦ ἕνα τοῦλάχιστον μῆνα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους, ψηφίζεται δὲ κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ ὀριζόμενα, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ διασφαλίζεται τὸ δικαίωμα ἐκφράσεως τῶν ἀντιλήψεων ὄλων τῶν ἐν τῇ Βουλῇ πολιτικῶν μερίδων.

4. Ἐὰν καθίσταται ἀνέφικτος δι' οἰονδήποτε λόγον ἡ διοικήσις τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐνεργεῖται αὕτη βάσει εἰδικοῦ ἐκάστοτε νόμου.

5. Ἐὰν δὲν καθίσταται δυνατὴ, λόγῳ λήξεως τῆς περιόδου τῆς Βουλῆς, ἡ ψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ ἢ τοῦ κατὰ τὴν προηγουμένην παράγραφον εἰδικοῦ νόμου, παρατείνεται ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ἢ ἰσχὺς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ λήξαντος ἢ λήγοντος οἰκονομικοῦ ἔτους, διὰ διατάγματος ἐκδιδομένου προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

6. Διὰ νόμου δύναται νὰ καθιερωθῇ ἡ σύνταξις προϋπολογισμοῦ διετοῦς χρήσεως.

7. Ἐντὸς ἔτους τὸ βραδύτερον ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους κατατίθεται εἰς τὴν Βουλὴν ὁ ἀπολογισμὸς, ὡς καὶ ὁ γενικὸς ἰσολογισμὸς τοῦ Κράτους, οἱ ὁποῖοι ἐξετάζονται ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς βουλευτῶν καὶ κυροῦνται ὑπὸ τῆς Βουλῆς κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς ὀριζόμενα.

8. Τὰ προγράμματα οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως ἐγκρίνονται ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Βουλῆς, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 80.

1. Μισθὸς, σύνταξις, χορηγία ἢ ἀμοιβή οὔτε ἐγγράφεται εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, οὔτε παρέχεται ἄνευ ὀργανικοῦ ἢ ἄλλου εἰδικοῦ νόμου.

2. Νόμος ὀρίζει τὰ τῆς κοπῆς ἢ ἐκδόσεως νομίσματος.

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ

Κεφάλαιον Πρῶτον

Συγκρότησις καὶ ἀποστολὴ τῆς Κυβερνήσεως

Ἄρθρον 81.

1. Τὴν Κυβέρνησιν ἀποτελεῖ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, συγκείμενον ἐκ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τῶν Ὑπουργῶν. Διὰ νόμου ὀρίζονται τὰ τῆς συνθέσεως καὶ λειτουργίας τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. Διὰ διατάγματος, προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, δύναται νὰ διορισθοῦν εἰς ἢ πλείονες ἐκ τῶν Ὑπουργῶν Ἀντιπρόεδροι τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου.

Νόμος ρυθμίζει τὴν θέσιν τῶν ἀναπληρωτῶν καὶ τῶν ἄνευ χαρτοφυλακίου Ὑπουργῶν, τῶν Ὑφυπουργῶν, οἱ ὁποῖοι δύναται νὰ ἀποτελοῦν μέλη τῆς Κυβερνήσεως, ὡς καὶ τῶν μονίμων ὑπηρεσιακῶν Ὑφυπουργῶν.

2. Οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῆ μέλος τῆς Κυβερνήσεως, ἢ Ὑφυ-

πουργός, εάν δὲν συγκεντρῶνῃ τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 55 ὀριζόμενα διὰ τὸν βουλευτὴν προσόντα.

3. Οἰαδήποτε ἐπαγγελματικὴ δραστηριότης τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως, τῶν Ὑφυπουργῶν καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς, ἀναστέλλεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων τῶν.

4. Νόμος δύναται νὰ καθιερώνῃ τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ὑπουργοῦ καὶ Ὑφυπουργοῦ καὶ πρὸς ἕτερα ἔργα.

5. Ἐν ἐλλείψει Ἀντιπροέδρου ὁ Πρωθυπουργός, ὅσάκις παρίσταται ἀνάγκη, ὀρίζει ἐκ τῶν Ὑπουργῶν προσωρινὸν ἀναπληρωτὴν του.

Ἄρθρον 82.

1. Ἡ Κυβέρνησις καθορίζει καὶ κατευθύνει τὴν γενικὴν πολιτικὴν τῆς Χώρας, συμφώνως πρὸς τοὺς ὀρισμοὺς τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων.

2. Ὁ Πρωθυπουργός ἐξασφαλίζει τὴν ἐνότητα τῆς Κυβερνήσεως καὶ κατευθύνει τὰς ἐνεργείας αὐτῆς καὶ τῶν δημοσίων ἐν γένει ὑπηρεσιῶν πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν νόμων.

Ἄρθρον 83.

1. Ἐκαστος τῶν Ὑπουργῶν ἀσκεῖ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενας ἀρμοδιότητας. Οἱ ἄνευ χαρτοφυλακίου Ὑπουργοὶ ἀσκοῦν ὄσας ἀρμοδιότητας ἀναθέτει εἰς αὐτοὺς ὁ Πρωθυπουργός δι' ἀποφάσεώς του.

2. Οἱ Ὑφυπουργοὶ ἀσκοῦν τὰς διὰ κοινῆς ἀποφάσεως τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τοῦ οἰκείου Ὑπουργοῦ ἀνατιθεμένας εἰς αὐτοὺς ἀρμοδιότητας.

Κεφάλαιον Δεύτερον

Σχέσεις Βουλῆς καὶ Κυβερνήσεως

Ἄρθρον 84.

1. Ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ἀπολαύῃ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς

Βουλής. Ἐντὸς δεκαπενθημέρου ἀπὸ τῆς ὀρκωμοσίας τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ἡ Κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ ζητήσῃ ψήφον ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς καὶ δύναται νὰ πράττῃ τοῦτο ὅποτεδήποτε ἄλλοτε. Ἐὰν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως ἔχουν διακοπῆ αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς, καλεῖται αὕτη ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν ὡς ἀποφανθῆ ἐπὶ τῆς προτάσεως ἐμπιστοσύνης.

2. Ἡ Βουλὴ δύναται δι' ἀποφάσεώς της νὰ ἀποσύρῃ τὴν ἐμπιστοσύνην της ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἢ μέλος αὐτῆς. Πρότασις περὶ δυσπιστίας δὲν δύναται νὰ ὑποβληθῆ, εἰ μὴ μετὰ πάροδον ἑξαμήνου ἀπὸ τῆς παρὰ τῆς Βουλῆς ἀπορρίψεως προτάσεως δυσπιστίας.

Ἡ πρότασις δυσπιστίας πρέπει νὰ εἶναι ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἐνὸς ἑκτοῦ τοῦλάχιστον τῶν βουλευτῶν καὶ νὰ περιλαμβάνῃ σαφῶς τὰ θέματα ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ διεξαχθῆ ἡ συζήτησις.

3. Κατ' ἐξαιρέσιν δύναται νὰ ὑποβληθῆ πρότασις περὶ δυσπιστίας καὶ πρὸ τῆς παρόδου ἑξαμήνου, ἐὰν εἶναι ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

4. Ἡ συζήτησις ἐπὶ προτάσεως ἐμπιστοσύνης ἢ δυσπιστίας ἀρχεται μετὰ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς σχετικῆς προτάσεως, πλὴν ἂν ἡ Κυβέρνησις, ἐπὶ προτάσεως δυσπιστίας, ζητήσῃ τὴν ἄμεσον ἔναρξιν, δὲν δύναται δὲ νὰ παραταθῆ πέραν τῶν τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς.

5. Ἡ ἐπὶ προτάσεως ἐμπιστοσύνης ἢ δυσπιστίας ψηφοφορία διεξάγεται εὐθὺς μετὰ τὸ πέραν τῆς συζητήσεως, δύναται ὁμως νὰ ἀναβληθῆ ἐπὶ τεσσαράκοντα ὀκτὼ ὥρας, ἐὰν ζητήσῃ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις.

6. Πρότασις περὶ ἐμπιστοσύνης δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτὴ, ἂν δὲν ἐγκριθῆ παρὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων βουλευτῶν, ἢ ὅποια ὁμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι κατωτέρα τῶν δύο πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ αὐτῶν. Πρότασις περὶ δυσπιστίας γίνεται δεκτὴ μόνον ἂν ἐγκριθῆ παρὰ τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν.

7. Κατὰ τὴν ψηφοφορίαν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω προτάσεων ψηφίζουν οἱ Ὑπουργοὶ καὶ Ὑφυπουργοὶ μέλη τῆς Βουλῆς.

Ἄρθρον 85.

Τὰ μέλη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὡς καὶ οἱ Ὑφυπουργοὶ

είναι συλλογικῶς ὑπεύθυνοι διὰ τὴν γενικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἕκαστος δὲ ἐξ αὐτῶν διὰ τὰς πράξεις ἢ παραλείψεις τῆς ἀρμοδιότητός του, κατὰ τὰς διατάξεις τῶν περὶ εὐθύνης Ὑπουργῶν νόμων. Οὐδέποτε ἔγγραφος ἢ προφορικὴ ἐντολὴ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀπαλάσσει τοὺς Ὑπουργοὺς καὶ Ὑφυπουργοὺς τῆς εὐθύνης τῶν.

Ἄρθρον 86.

1. Ἡ Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κατηγορῇ τοὺς διατελοῦντας ἢ διατελέσαντας μέλη Κυβερνήσεως καὶ τοὺς Ὑφυπουργοὺς, κατὰ τοὺς περὶ εὐθύνης Ὑπουργῶν νόμους, ἐνώπιον τοῦ ἐπὶ τούτῳ Δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον, προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου, συγκροτεῖται ἐκ δώδεκα δικαστῶν, κληρουμένων ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει ἐξ ἀπάντων τῶν πρὸ τῆς κατηγορίας διωρισμένων Ἀρεοπαγιτῶν καὶ Προέδρων Ἐφετῶν, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα.

2. Δίωξις, ἀνάκρισις ἢ προανάκρισις κατὰ τῶν ἐν παραγράφῳ 1 προσώπων διὰ πράξεις ἢ παραλείψεις τελεσθείσας ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων τῶν, δὲν ἐπιτρέπεται ἄνευ προηγουμένης περὶ τούτου ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς.

Ἐὰν κατὰ τὴν διεξαγωγὴν διοικητικῆς ἐξετάσεως προκύψουν στοιχεῖα δυνάμενα νὰ θεμελιώσουν εὐθύνην μέλους Κυβερνήσεως ἢ Ὑφυπουργοῦ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ εὐθύνης Ὑπουργῶν, οἱ ἐνεργήσαντες αὐτὴν διαβιβάζουν ταῦτα μετὰ τὸ πέρας τῆς διοικητικῆς ἐξετάσεως διὰ τοῦ ἀρμοδίου εἰσαγγελέως εἰς τὴν Βουλὴν.

Μόνη ἡ Βουλὴ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναπέμψῃ τὴν ποινικὴν δίωξιν.

3. Μὴ περατωθεῖσης τῆς διαδικασίας ἐπὶ προτάσεως κατὰ Ὑπουργοῦ ἢ Ὑφυπουργοῦ δι' οἰονδήποτε λόγον, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ τῆς παραγραφῆς, ἡ Βουλὴ δύναται, αἰτήσῃ τοῦ κατηγορηθέντος, δι' ἀποφάσεώς της νὰ συστήσῃ εἰδικὴν ἐπιτροπὴν ἐκ βουλευτῶν καὶ ἀνωτάτων δικαστικῶν λειτουργῶν, πρὸς ἔλεγχον τῆς κατηγορίας, ὡς ὁ Κανονισμὸς ὀρίζει.

ΤΜΗΜΑ Ε'
ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Κεφάλαιον Πρώτον

Δικαστικοί λειτουργοί και υπάλληλοι

Άρθρον 87.

1. Ἡ δικαιοσύνη ἀπονέμεται ὑπὸ δικαστηρίων συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστῶν ἀπολαύοντων λειτουργικῆς καὶ προσωπικῆς ἀνεξαρτησίας.

2. Οἱ δικασταὶ κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων τῶν ὑπέκεινται μόνον εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους, ἐν οὐδεμίᾳ δὲ περιπτώσει ὑποχρεοῦνται νὰ συμμορφοῦνται πρὸς διατάξεις τιθεμένας κατὰ κατάλυσιν τοῦ Συντάγματος.

3. Ἡ ἐπιθεώρησις τῶν τακτικῶν δικαστῶν ἐνεργεῖται ὑπὸ ἀνωτέρων κατὰ βαθμὸν δικαστῶν, ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Εἰσαγγελέως καὶ τῶν Ἀντεισαγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου, τῶν δὲ εἰσαγγελέων ὑπὸ ἀρεοπαγιδῶν καὶ ἀνωτέρων κατὰ βαθμὸν εἰσαγγελέων, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα.

Άρθρον 88.

1. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ διορίζονται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐπὶ τῇ βάσει νόμου ὀρίζοντος τὰ προσόντα καὶ τὴν διαδικασίαν ἐπιλογῆς τῶν, εἶναι δὲ ἰσόβιοι.

2. Αἱ ἀποδοχαὶ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ λειτούργημα αὐτῶν. Τὰ τῆς βαθμολογικῆς καὶ μισθολογικῆς ἐξελίξεως, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν, καθορίζονται δι' εἰδικῶν νόμων.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλεφθῇ ἐκπαιδευτικὴ καὶ δοκιμαστικὴ περίοδος τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν πρὸ τοῦ, ὡς τακτικῶν, διορισμοῦ τῶν, διαρκείας μέχρι τριῶν ἐτῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην δύνανται οὗτοι νὰ ἄσκουσι καὶ καθήκοντα τακτικοῦ δικαστοῦ, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ δύνανται νὰ παυθοῦν μόνον κατόπιν

δικαστικής απόφασεως, ένεκα ποινικής καταδίκης ή ένεκα βαρέος πειθαρχικού παραπτώματος ή νόσου ή άναπηρίας ή ύπηρεσιακής άνεπαρκείας, βεβαιουμένων καθ' όν τρόπον νόμος όρίζει και τηρουμένων τών διατάξεων τών παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 93.

5. Οί δικαστικοί λειτουργοί μέχρι και του βαθμού του έφέτου ή άντεισαγγελέως έφετών και τούτοις άντιστοιχών άποχωρούν ύποχρεωτικώς τής ύπηρεσίας άμα τή συμπληρώσει του έξηκοστού πέμπτου έτους τής ήλικίας των, πάντες δέ οί έπί άνωτέρω τών ως άνω βαθμών, ή τών τούτοις άντιστοιχών, άποχωρούν ύποχρεωτικώς τής ύπηρεσίας άμα τή συμπληρώσει του έξηκοστού έβδόμου έτους τής ήλικίας των. Διά τήν έφαρμογήν τής διατάξεως ταύτης εις πάσαν περίπτωσην ως ήμέρα συμπληρώσεως του ως άνω όρίου θεωρείται ή 30ή 'Ιουνίου του έτους τής άποχωρήσεως του δικαστικού λειτουργού.

6. Μετάταξις δικαστικών λειτουργών άπαγορεύεται. Κατ' έξάίρεσιν έπιτρέπεται μετάταξις τακτικών δικαστών πρós πλήρωσιν θέσεων άντεισαγγελέων του 'Αρείου Πάγου και μέχρι του ήμίσεος αυτών, ως και μεταξύ παρέδρων παρά πρωτοδίκαις και παρέδρων παρ' είσαγγελίαις, τή αίτήσει τών μετατασσομένων, ως νόμος όρίζει.

7. Είς τά ύπό του Συντάγματος ειδικώς προβλεπόμενα δικαστήρια ή συμβούλια, εις ά μετέχουν μέλη του Συμβουλίου τής 'Επικρατείας και του 'Αρείου Πάγου, προεδρεύει ό έκ τών μελών τούτων άρχαιότερος εις τόν βαθμόν.

Έρμηνευτική δήλωσις:

Κατά τήν άληθή έννοιαν του άρθρου 88 έπιτρέπεται ό διορισμός εις θέσεις παρέδρων και συμβούλων του 'Ελεγκτικού Συνεδρίου κατά τά διά νόμου όριζόμενα.

Άρθρον 89.

1. Άπαγορεύεται εις τούς δικαστικούς λειτουργούς ή παροχή πάσης άλλης έμμίσθου ύπηρεσίας, ως και ή άσκησις οίουδήποτε έπαγγέλματος.

2. Κατ' έξάίρεσιν έπιτρέπεται ή έκλογή δικαστικών λειτουργών ως μελών τής 'Ακαδημίας ή ως καθηγητών ή ύφηγητών άνωτάτων σχολών, ως και ή συμμετοχή αυτών εις ειδικά διοικητικά δικαστήρια και εις συμβούλια ή έπιτροπάς, πλην τών διοικητικών συμβουλίων έπιχειρήσεων και έμπορικών εταιρειών.

3. Ἐπίσης ἐπιτρέπεται ἡ ἀνάθεσις εἰς δικαστικοὺς λειτουργοὺς διοικητικῶν καθηκόντων, εἴτε παραλλήλως πρὸς τὴν ἄσκησιν τῶν κυρίων αὐτῶν καθηκόντων εἴτε ἀποκλειστικῶς, ἐπὶ ὄρισμένον χρονικὸν διάστημα, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργοὺς ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

5. Ἐπιτρέπεται ἡ συγκρότησις ἐνώσεως δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 90.

1. Αἱ προαγωγαί, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, ἀποσπάσεις καὶ μετατάξεις τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν ἐνεργοῦνται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐκδιδόμενου μετὰ προηγουμένην ἀπόφασιν ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου. Τοῦτο συγκροτεῖται ἐκ τοῦ προέδρου τοῦ οἰκείου ἀνωτάτου δικαστηρίου καὶ μελῶν τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου ὀριζομένων διὰ κληρώσεως μεταξὺ τῶν ἐχόντων διετὴ τοῦλάχιστον ὑπηρεσίαν παρ' αὐτῷ ὡς νόμος ὀρίζει. Τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικαιοσύνης μετέχει καὶ ὁ Εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου τοῦ δὲ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ὁ παρ' αὐτῷ Γενικὸς Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας.

2. Διὰ τὰς κρίσεις πρὸς προαγωγὴν εἰς τὰς θέσεις τῶν συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας, ἀρεοπαγιδῶν, ἀντισταγγελέων τοῦ Ἀρείου Πάγου, προέδρων ἐφετῶν, εἰσαγγελέων ἐφετῶν καὶ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, τὸ κατὰ τὴν παράγραφον 1 συμβούλιον συγκροτεῖται ὑπὸ ἠῤῥημένην σύνθεσιν, ὡς νόμος ὀρίζει. Ἡ διάταξις τοῦ τελευταίου ἔδαφίου τῆς παραγράφου 1 ἔχει ἐφαρμογὴν καὶ ἐν προκειμένῳ.

3. Ἄν ὁ Ὑπουργὸς διαφωνῇ πρὸς τὴν κρίσιν ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου, δύναται νὰ παραπέμψῃ τὸ κριθὲν ζήτημα εἰς τὴν ὀλομέλειαν τοῦ οἰκείου ἀνωτάτου δικαστηρίου, ὡς νόμος ὀρίζει. Δικαίωμα προσφυγῆς εἰς τὴν ὀλομέλειαν ἔχει καὶ ὁ παραλειφθεὶς δικαστικὸς λειτουργός, ὑπὸ τὰς ἐν τῷ νόμῳ ὀριζομένας προϋποθέσεις.

4. Αἱ ἀποφάσεις τῆς ὀλομελείας ἐπὶ τοῦ παραπεμφθέντος αὐτῆ ζητήματος, ὡς καὶ αἱ ἀποφάσεις ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου, πρὸς τὰς ὁποίας δὲν διεφώνησεν ὁ Ὑπουργός, εἶναι ὑποχρεωτικαὶ δι' αὐτόν.

5. Αί προαγωγαι εἰς τὰς θέσεις τοῦ προέδρου καὶ τῶν ἀντιπροέδρων τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐνεργοῦνται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος, ἐκδιδόμενου τῇ προτάσει τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, κατ' ἐπιλογὴν μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ ἀντιστοίχου ἀνωτάτου δικαστηρίου, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἡ προαγωγή εἰς τὴν θέσιν τοῦ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐνεργεῖται δι' ὁμοίου διατάγματος, κατ' ἐπιλογὴν μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τῶν παρ' αὐτῷ ἀντεισαγγελέων.

6. Αἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου ἀποφάσεις ἢ πράξεις δὲν ὑπόκεινται εἰς προσβολὴν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Ἄρθρον 91.

1. Ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀεροπαγίτου ἢ ἀντεισαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἀνωτέρου, ἢ τῶν τούτοις ἀντιστοίχων ἀσκεῖται ὑπὸ ἀνωτάτου πειθαρχικοῦ συμβουλίου, ὡς νόμος ὀρίζει.

Τὴν πειθαρχικὴν ἀγωγὴν ἐγείρει ὁ Ὑπουργὸς Δικαιοσύνης.

2. Τὸ Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον συγκροτεῖται ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς Προέδρου αὐτοῦ, ἐκ δύο ἀντιπροέδρων ἢ συμβούλων τῆς Ἐπικρατείας, δύο ἀντιπροέδρων τοῦ Ἀρείου Πάγου ἢ ἀεροπαγιτῶν, δύο ἐκ τῶν ἀντιπροέδρων ἢ συμβούλων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ δύο τακτικῶν καθηγητῶν νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας, ὡς μελῶν. Τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου ὀρίζονται διὰ κληρώσεως μεταξὺ τῶν ἐχόντων τριετὴ τοῦλάχιστον ὑπηρεσίαν εἰς τὸ οἰκεῖον ἀνώτατον δικαστήριον ἢ εἰς νομικὴν σχολὴν, ἀποκλείονται δὲ ἐκάστοτε τῆς συνθέσεως αὐτοῦ τὰ μέλη τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ δικαστήριον, ἐπὶ ἐνεργείας μέλους, εἰσαγγελέως ἢ ἐπιτρόπου τοῦ ὁποῖου καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ τὸ Συμβούλιον. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ πειθαρχικῆς διώξεως κατὰ μελῶν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου προεδρεῖ ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου.

3. Ἡ πειθαρχικὴ ἐξουσία ἐπὶ τῶν λοιπῶν δικαστικῶν λειτουργῶν

ἀσκεῖται εἰς πρῶτον καὶ εἰς δεῦτερον βαθμὸν ὑπὸ συμβουλίων συγκροτουμένων ἐκ τακτικῶν δικαστῶν διὰ κληρώσεως, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα. Τὴν πειθαρχικὴν ἀγωγὴν ἐγείρει καὶ ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης.

4. Αἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου πειθαρχικαὶ ἀποφάσεις δὲν ὑπόκεινται εἰς προσβολὴν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Ἄρθρον 92.

1. Οἱ ὑπάλληλοι τῆς γραμματείας πάντων τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν εἰσαγγελιῶν εἶναι μόνιμοι. Οὗτοι δύνανται νὰ παυθοῦν μόνον δυνάμει δικαστικῆς ἀποφάσεως ἐνεκα ποινικῆς καταδίκης, ἢ δι' ἀποφάσεως δικαστικοῦ συμβουλίου ἐνεκα βαρέος πειθαρχικοῦ παραπτώματος, νόσου ἢ ἀναπηρίας ἢ ὑπηρεσιακῆς ἀνεπαρκειᾶς, βεβαιουμένων καθ' ἃν τρόπον νόμος ὀρίζει.

2. Τὰ προσόντα τῶν ὑπαλλήλων τῆς γραμματείας πάντων τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν εἰσαγγελιῶν, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐν γένει καταστάσεως αὐτῶν, ὀρίζονται διὰ νόμου.

3. Αἱ προαγωγαί, τοποθετήσεις, μεταθέσεις, ἀποσπάσεις καὶ μετατάξεις τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων ἐνεργοῦνται μετὰ σύμφωνον γνώμην δικαστικῶν συμβουλίων, ἢ πειθαρχικῆ δὲ ἐπ' αὐτῶν ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν ἱεραρχικῶς προϊσταμένων αὐτῶν δικαστῶν ἢ εἰσαγγελέων ἢ ἐπιτρόπων, ὡς καὶ ὑπὸ δικαστικῶν συμβουλίων, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζόμενα.

Κατὰ τῶν περὶ προαγωγῆς, ὡς καὶ τῶν πειθαρχικῶν ἀποφάσεων τῶν δικαστικῶν συμβουλίων, ἐπιτρέπεται προσφυγὴ, ὡς νόμος ὀρίζει.

4. Οἱ συμβολαιογράφοι, οἱ φύλακες ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν καὶ οἱ διευθνταὶ τῶν κτηματολογικῶν γραφείων εἶναι μόνιμοι, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται αἱ σχετικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ θέσεις. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἀνάλογον ἐφαρμογὴν καὶ ἐπ' αὐτῶν.

5. Οἱ συμβολαιογράφοι καὶ οἱ ἄμισθοι φύλακες ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν ἀποχωροῦν τῆς ὑπηρεσίας ὑποχρεωτικῶς ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἑβδομηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των, οἱ δὲ λοιποὶ ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένου ὀρίου.

Ὁργάνωσις καὶ δικαιοδοσία τῶν δικαστηρίων.

Ἄρθρον 93.

1. Τὰ δικαστήρια διακρίνονται εἰς διοικητικά, πολιτικά καὶ ποινικά, ὀργανοῦνται δὲ δι' εἰδικῶν νόμων.

2. Αἱ συνεδριάσεις παντὸς δικαστηρίου εἶναι δημόσιαι, ἐκτὸς ἐὰν δι' ἀποφάσεως τούτου κριθῆ ὅτι ἡ δημοσιότης πρόκειται νὰ εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ χρηστὰ ἢ ἢ ὅτι συντρέχουν εἰδικοί λόγοι πρὸς προστασίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ ἢ οἰκογενειακοῦ βίου τῶν διαδίκων.

3. Πᾶσα δικαστικὴ ἀπόφασις πρέπει νὰ εἶναι εἰδικῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως ἠτιολογημένη, ἀπαγγέλλεται δὲ ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει. Ἡ γνώμη τῆς μειοψηφίας δημοσιεύεται ὑποχρεωτικῶς. Νόμος ὀρίζει τὰ τῆς εἰς τὰ πρακτικά καταχωρίσεως ἐνδεχομένης μειοψηφίας καὶ τοὺς ὅρους καὶ προϋποθέσεις δημοσιότητος ταύτης.

4. Τὰ δικαστήρια ὑποχρεοῦνται ὅπως μὴ ἐφαρμόζουν νόμον, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου ἀντίκειται πρὸς τὸ Σύνταγμα.

Ἄρθρον 94.

1. Ἡ ἐκδίκασις τῶν διοικητικῶν διαφορῶν οὐσίας ἀνήκει εἰς τὰ ὑφιστάμενα τακτικά διοικητικά δικαστήρια. Ἐκ τῶν ὡς ἄνω διαφορῶν αἱ μὴ ὑπαχθεῖσαι εἰσέτι εἰς τὰ δικαστήρια ταῦτα, δεόν νὰ ὑπαχθοῦν ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν, ἐντὸς πέντε ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος, τῆς προθεσμίας ταύτης δυναμένης νὰ παρατείνεται διὰ νόμου.

2. Μέχρι τῆς ὑπαγωγῆς εἰς τὰ τακτικά διοικητικά δικαστήρια καὶ τῶν λοιπῶν οὐσιαστικῶν διοικητικῶν διαφορῶν, εἴτε ἐν τῷ συνόλω εἴτε κατὰ κατηγορίας, αὐταὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάγονται εἰς τὰ πολιτικά δικαστήρια, πλὴν ἐκείνων διὰ τὰς ὁποίας εἰδικοί νόμοι συνέστησαν εἰδικὰ διοικητικά δικαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα τηροῦνται αἱ διατάξεις τῶν παραγράφων 2 ἕως 4 τοῦ ἄρθρου 93.

3. Εἰς τὰ πολιτικά δικαστήρια ὑπάγονται πᾶσαι αἱ ἰδιωτικαὶ διαφοραί, ὡς καὶ αἱ διὰ νόμου ἀνατιθέμεναι εἰς ταῦτα ὑποθέσεις ἐκουσίας δικαιοδοσίας.

4. Εἰς τὰ πολιτικά ἢ διοικητικά δικαστήρια δύναται νὰ ἀνατεθῆ

καὶ πᾶσα ἄλλη ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένη διοικητικῆς φύσεως ἀρμοδιότης.

Ἑρμηνευτικὴ δῆλωσις.

Ὡς τακτικὰ διοικητικὰ δικαστήρια νοοῦνται μόνον τὰ συσταθέντα διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 3845/1958 τακτικὰ φορολογικὰ δικαστήρια.

Ἄρθρον 95.

1. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἀνήκουν ἰδίως:

α) Ἡ κατ' αἴτησιν ἀκύρωσις τῶν ἐκτελεστῶν πράξεων τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, δι' ὑπέρβασιν ἐξουσίας ἢ παράβασιν νόμου.

β) Ἡ κατ' αἴτησιν ἀναίρεσις τῶν τελεσιδικίων ἀποφάσεων τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, δι' ὑπέρβασιν ἐξουσίας, ἢ παράβασιν νόμου.

γ) Ἡ ἐκδίκασις τῶν κατὰ τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς νόμους ὑποβαλλομένων εἰς αὐτὸ διοικητικῶν διαφορῶν οὐσίας.

δ) Ἡ ἐπεξεργασία πάντων τῶν κανονιστικοῦ χαρακτῆρος διαταγμάτων.

2. Κατὰ τὴν ἄσκησιν τῶν ὑπὸ στοιχ. δ' τῆς προηγουμένης παραγράφου ἀρμοδιοτήτων δὲν ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 93 παράγραφοι 2 καὶ 3.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ ὑπαχθῇ ἡ ἐκδίκασις κατηγοριῶν ὑποθέσεων τῆς ἀκυρωτικῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας εἰς ἄλλου βαθμοῦ διοικητικὰ τακτικὰ δικαστήρια, ἐπιφυλασσομένης πάντως τῆς εἰς τελευταῖον βαθμὸν ἀρμοδιότητος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

4. Αἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ρυθμίζονται καὶ ἀσκοῦνται ὡς εἰδικώτερον νόμος ὀρίζει.

5. Ἡ διοίκησις ἔχει ὑποχρέωσιν συμμορφώσεως πρὸς τὰς ἀκυρωτικὰς ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Ἡ παράβασις τῆς ὑποχρέωσεως ταύτης δημιουργεῖ εὐθύνην διὰ πᾶν ὑπαίτιον ὄργανον, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 96.

1. Εἰς τὰ τακτικὰ ποινικὰ δικαστήρια ἀνήκει ὁ κολασμὸς τῶν

έγκλημάτων και ή λήψις πάντων τών κατά τούς ποινικούς νόμους μέτρων.

2. Δύναται διά νόμου: α) νά άνατεθή και εις άρχάς άσκούσας άστυνομικά καθήκοντα ή έκδικάσις άστυνομικών παραβάσεων τιμωρουμένων διά προστίμου, β) νά άνατεθή εις άρχάς άγροτικής άσφαλείας ή έκδικάσις τών περί τούς άγρους πταισμάτων και τών έξ αύτών άπορρευσών ιδιωτικών διαφορών.

Είς άμφοτέρας τās περιπτώσεις αί έκδιδόμεναι άποφάσεις ύπόκεινται εις έφεσιν ένώπιον του άρμοδίου τακτικού δικαστηρίου, έχουσαν άνασταλτικήν δύναμιν.

3. Είδικοί νόμοι όρίζουν τά περί δικαστηρίων άνηλίκων, έφ' όν έπιτρέπεται νά μη έχουν έφαρμογήν αί διατάξεις τών άρθρων 93 παράγραφος 2 και 97. Αί άποφάσεις τών δικαστηρίων τούτων δύναται νά άπαγγέλλωνται κεκλεισμένων τών θυρών.

4. Είδικοί νόμοι όρίζουν:

α) Τά περί στρατοδικείων, ναυτοδικείων και άεροδικείων εις τήν άρμοδιότητα τών όποιων δέν δύναται νά ύπαχθούν ιδιώται.

β) Τά περί δικαστηρίου λειών.

5. Τά υπό στοιχείον α' τής προηγούμενης παραγράφου δικαστήρια συγκροτούνται κατά πλειοψηφίαν έκ μελών του δικαστικού σώματος τών ένόπλων δυνάμεων, περιβαλλομένων υπό τών κατά τό άρθρον 87 παρ. 1 του παρόντος έγγυήσεων λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας. Διά τās συνεδριάσεις και άποφάσεις τών δικαστηρίων τούτων έφαρμόζονται αί διατάξεις τών παραγράφων 2 έως 4 του άρθρου 93. Τά τής έφαρμογής τών διατάξεων τής παρούσης παραγράφου, ώς και ό χρόνος ένάρξεως τής ισχύος αύτών, όρίζονται διά νόμου.

Άρθρον 97.

1. Τά κακουργήματα και τά πολιτικά έγκλήματα δικάζονται υπό μικτών όρκωτών δικαστηρίων, συγκροτούμένων έκ τακτικών δικαστών και ένόρκων, ώς νόμος όρίζει. Αί άποφάσεις τών δικαστηρίων τούτων ύπόκεινται εις τά υπό του νόμου όριζόμενα ένδικα μέσα.

2. Κακουργήματα και πολιτικά έγκλήματα, ύπαχθέντα μέχρι τής ισχύος του παρόντος διά συντακτικών πράξεων, ψηφισμάτων και ειδικών νόμων, εις τήν δικαιοδοσίαν τών έφετείων, έξακολουθούν νά δι-

κάζονται υπ' αὐτῶν, ἐφ' ὅσον νόμος δὲν ὑπαγάγη ταῦτα εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν μικτῶν ὀρκωτῶν δικαστηρίων.

Διὰ νόμου δύναται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν αὐτῶν ἐφετείων καὶ ἕτερα κακουργήματα.

3. Τὰ διὰ τοῦ τύπου διαπραττόμενα ἐγκλήματα παντὸς βαθμοῦ ὑπάγονται εἰς τὰ τακτικά ποινικά δικάστηρια, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 98.

1. Εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἀνήκουν ἰδίως:

α) Ὁ ἐλεγχος τῶν δαπανῶν τοῦ κράτους, ὡς καὶ τῶν δι' εἰδικῶν νόμων εἰς τὸν ἐλεγχον αὐτοῦ ὑπαγομένων ἐκάστοτε ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

β) Ἡ ἐκθεσις πρὸς τὴν Βουλὴν ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ καὶ ἰσολογισμοῦ τοῦ Κράτους.

γ) Ἡ γγνωμοδότησις ἐπὶ τῶν νόμων περὶ συντάξεων ἢ ἀναγνωρίσεως ὑπηρεσίας διὰ τὴν παροχὴν δικαιώματος συντάξεως κατὰ τὸ ἄρθρον 73 παράγραφος 2, ὡς καὶ ἐπὶ παντὸς ἑτέρου θέματος ὀριζομένου ὑπὸ τοῦ νόμου.

δ) Ὁ ἐλεγχος τῶν λογαριασμῶν τῶν δημοσίων ὑπολόγων καὶ τῶν ἐν ἑδαφίῳ α' ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

ε) Ἡ ἐκδίκασις ἐνδίκων μέσων ἐπὶ διαφορῶν ἐξ ἀπονομῆς συντάξεων, ὡς καὶ ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῶν λογαριασμῶν ἐν γένει.

στ) Ἡ ἐκδίκασις ὑποθέσεων ἀναφερομένων εἰς τὴν εὐθύνην τῶν δημοσίων πολιτικῶν ἢ στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, διὰ πᾶσαν ἐκ δόλου ἢ ἀμελείας ἐπελθοῦσαν εἰς τὸ Κράτος ἢ εἰς τοὺς ἀνωτέρω ὀργανισμοὺς καὶ νομικά πρόσωπα ζημίαν.

2. Αἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ρυθμίζονται καὶ ἀσκοῦνται, ὡς νόμος ὀρίζει.

Κατὰ τὰς ὑπὸ στοιχεῖα α' ἕως δ' περιπτώσεις τῆς προηγουμένης παραγράφου δὲν ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 93 παράγραφοι 2 καὶ 3.

3. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐπὶ τῶν ἐν τῇ παρα-

γράφω 1 υποθέσεων, δὲν ὑπόκεινται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας.

Ἄρθρον 99.

1. Ἀγωγὰὶ κακοδικίας κατὰ δικαστικῶν λειτουργῶν δικάζονται, ὡς νόμος ὀρίζει, ὑπὸ εἰδικοῦ δικαστηρίου, συγκροτουμένου ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς Προέδρου αὐτοῦ καὶ ἔξ ἑνὸς συμβούλου τῆς Ἐπικρατείας, ἑνὸς ἀεροπαγίτου, ἑνὸς συμβούλου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, δύο τακτικῶν καθηγητῶν νομικῶν μαθημάτων τῶν νομικῶν σχολῶν τῶν πανεπιστημίων τῆς Χώρας καὶ δύο δικηγόρων ἐκ τῶν μελῶν τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου τῶν δικηγόρων, ὡς μελῶν, ὀριζομένων διὰ κληρώσεως.

2. Ἐκ τῶν μελῶν τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου ἐξαιρεῖται ἐκάστοτε τὸ ἀνήκον εἰς τὸ σῶμα ἢ τὸν κλάδον τῆς δικαιοσύνης, ἐπὶ ἐνεργείας ἢ παραλείψεως λειτουργῶν τοῦ ὁποίου καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ τὸ δικαστήριον. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀγωγῆς κακοδικίας κατὰ μέλους τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας ἢ λειτουργῶν τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, τοῦ ὡς ἄνω εἰδικοῦ δικαστηρίου προεδρεύει ὁ Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου.

3. Πρὸς ἔγερσιν ἀγωγῆς κακοδικίας οὐδεμίᾳ ἀπαιτεῖται ἄδεια.

Ἄρθρον 100.

1. Συνιστᾶται Ἀνώτατον Εἰδικὸν Δικαστήριον εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάγονται:

α) Ἡ ἐκδίκασις ἐνστάσεων κατὰ τὸ ἄρθρον 58.

β) Ὁ ἔλεγχος τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων δημοψηφίσματος, ἐνεργουμένου κατὰ τὸ ἄρθρον 44 παράγραφος 2.

γ) Ἡ κρίσις περὶ τῶν ἀσυμβιβάστων ἢ τῆς ἐκπτώσεως βουλευτοῦ κατὰ τὰ ἄρθρα 55 παράγραφος 2 καὶ 57.

δ) Ἡ ἄρσις τῶν συγκρούσεων μεταξὺ τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν ἢ μεταξὺ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ τῶν τακτικῶν διοικητικῶν δικαστηρίων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἀστικῶν καὶ ποινικῶν δικαστηρίων ἀφ' ἑτέρου ἢ τέλος μεταξὺ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ τῶν λοιπῶν δικαστηρίων.

ε) Ἡ ἄρσις τῆς ἀμφισβητήσεως περὶ τῆς οὐσιαστικῆς ἀντισυντα-

γματικότητα η της έννοιας διατάξεων τυπικού νόμου, εάν εξεδόθησαν περι αυτών αντίθετοι αποφάσεις του Συμβουλίου της Έπικρατείας, του Άρειού Πάγου ή του Έλεγκτικού Συνεδρίου.

στ) Η άρσις της άμφισβητήσεως περι τον χαρακτηρισμόν κανόνων του διεθνούς δικαίου ως γενικώς παραδεγεμένων, κατά την παράγραφον 1 του άρθρου 28.

2. Το κατά την προηγούμενη παράγραφον δικαστήριο συγκροτείται εκ των Προέδρων του Συμβουλίου της Έπικρατείας, του Άρειού Πάγου και του Έλεγκτικού Συνεδρίου, εκ τεσσάρων συμβούλων της Έπικρατείας και εκ τεσσάρων άρεοπαγιτών, όριζομένων ανά διετία δια κληρώσεως, ως μελών. Του δικαστηρίου τούτου προεδρεύει ο αρχαιότερος των Προέδρων του Συμβουλίου της Έπικρατείας ή του Άρειού Πάγου.

Είς τας περιπτώσεις δ' και ε' της προηγούμενης παραγράφου μετέχουν της συνθέσεως του δικαστηρίου και δύο τακτικοί καθηγηται νομικών μαθημάτων των νομικών σχολών των πανεπιστημίων της Χώρας, όριζόμενοι δια κληρώσεως.

3. Η όργάνωσις και λειτουργία του δικαστηρίου, τά του όρισμοδ, άναπληρώσεως και έπικουρίας των μελών αυτου, ως και τά της ένόπιον αυτου διαδικασίας όρίζονται δι' ειδικοδ νόμου.

4. Αί αποφάσεις του δικαστηρίου είναι άμετάκλητοι.

Διάταξις νόμου κηρυσσομένη ως αντισυνταγματική είναι άνίσχυρος από της δημοσιεύσεως της περι τούτου αποφάσεως ή από του ύπο της αποφάσεως όριζομένου χρόνου.

ΤΜΗΜΑ ΣΤ'

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Κεφάλαιον Πρώτον

Όργάνωσις της διοικήσεως

Άρθρον 101.

1. Η διοικήσις του Κράτους όργανούται κατά το άποκεντρωτικό σύστημα.

2. Ἡ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Χώρας διαμορφοῦται βάσει τῶν γεωοικονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ συγκοινωνιακῶν συνθηκῶν.

3. Τὰ περιφερειακὰ κρατικὰ ὄργανα ἔχουν γενικὴν ἀποφασιστικὴν ἀρμοδιότητα ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς περιφέρειας τῶν, αἱ δὲ κεντρικαὶ ὑπηρεσίαι, πλὴν εἰδικῶν ἀρμοδιοτήτων, τὴν γενικὴν κατεύθυνσιν, τὸν συντονισμόν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν περιφερειακῶν ὀργάνων, ὡς νόμος ὀρίζει.

Ἄρθρον 102.

1. Ἡ διοίκησις τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων ἀνήκει εἰς τοὺς ὀργανισμοὺς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, τῶν ὁποίων τὴν πρώτην βαθμίδα ἀποτελοῦν οἱ δήμοι καὶ αἱ κοινότητες. Αἱ λοιπαὶ βαθμίδες ὀρίζονται διὰ νόμου.

2. Οἱ ὀργανισμοὶ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἀπολαύουν διοικητικῆς αὐτοτελείας. Αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν ἐκλέγονται διὰ καθολικῆς καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας.

3. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλέπωνται ἀναγκαστικοὶ ἢ ἐκούσιοι σύνδεσμοι ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων ἢ παροχὴν ὑπηρεσιῶν, διοικούμενοι ὑπὸ συμβουλίου ἐξ αἰρετῶν ἀντιπροσώπων ἐκάστου δήμου ἢ κοινότητος, λαμβανομένων κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ τούτων.

4. Διὰ νόμου δύναται νὰ προβλεφθῇ ἢ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως δευτέρας βαθμίδος συμμετοχὴ αἰρετῶν ἀντιπροσώπων τοπικῶν ἐπαγγελματικῶν, ἐπιστημονικῶν καὶ πνευματικῶν ὀργανώσεων καὶ τῆς κρατικῆς διοικήσεως μέχρι τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν.

5. Τὸ Κράτος ἀσκεῖ ἐποπτεῖαν ἐπὶ τῶν ὀργανισμῶν τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, μὴ ἐμποδίζουσαν τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν δρᾶσιν αὐτῶν. Αἱ πειθαρχικαὶ ποιναὶ ἀργίας καὶ ἀπολύσεως ἐκ τοῦ ἀξιώματος τῶν αἰρετῶν ὀργάνων τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἐξαιρέσει τῶν περιπτώσεων τῶν συνεπαγομένων αὐτοδικαίαν ἐκπτώσιν, ἀπαγγέλλονται μόνον μετὰ σύμφωνον γνώμην συμβουλίου ἀποτελουμένου κατὰ πλειοψηφίαν ἐκ τακτικῶν δικαστῶν.

6. Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκαίων πόρων, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτο-

διοικήσεως. Νόμος ὀρίζει τὰ τῆς ἀποδόσεως καὶ κατανομῆς μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω ὀργανισμῶν τῶν ὑπὲρ αὐτῶν καθοριζομένων καὶ ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰσπραττομένων φόρων ἢ τελῶν.

Κεφάλαιον Δεύτερον

Ἑπηρεσιακὴ κατάστασις τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως

Ἄρθρον 103.

1. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶναι ἐκτελεσταὶ τῆς θελήσεως τοῦ Κράτους καὶ ὑπηρετοῦν τὸν λαόν, ὀφείλοντες πίστιν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν Πατρίδα. Τὰ προσόντα καὶ ὁ τρόπος τοῦ διορισμοῦ τούτων καθορίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου.

2. Οὐδεὶς δύναται νὰ διορισθῆ ὑπάλληλος εἰς μὴ νενομοθετημένη ὀργανικὴν θέσιν. Ἐξαιρέσεις δύναται νὰ προβλέπωνται ὑπὸ ἐιδικοῦ νόμου πρὸς κάλυψιν ἀπροβλέπτων καὶ ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν διὰ προσωπικοῦ προσλαμβανομένου δι' ὄρισμένην χρονικὴν περίοδον, ἐπὶ σχέσει ἰδιωτικοῦ δικαίου.

3. Ὀργανικαὶ θέσεις ἐιδικοῦ ἐπιστημονικοῦ, ὡς καὶ τεχνικοῦ ἢ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ, δύναται νὰ πληροῦνται διὰ προσωπικοῦ προσλαμβανομένου ἐπὶ σχέσει ἰδιωτικοῦ δικαίου. Νόμος ὀρίζει τοὺς ὄρους τῆς προσλήψεως, ὡς καὶ τὰς ἐιδικωτέρας ἐγγυήσεις, ὑφ' ἧς τελεῖ τὸ προσλαμβανόμενον προσωπικόν.

4. Οἱ κατέχοντες ὀργανικὰς θέσεις δημόσιοι ὑπάλληλοι εἶναι μόνιμοι, ἐφ' ὅσον ὀφίστανται αἱ θέσεις αὐταί. Οὗτοι ἐξελίσσονται μισθολογικῶς κατὰ τοὺς ὄρους τοῦ νόμου, πλὴν δὲ τῶν περιπτώσεων τῆς ἀποχωρήσεως λόγῳ ὀρίου ἡλικίας καὶ τῆς παύσεως συνεπειᾶ δικαστικῆς ἀποφάσεως, δὲν δύναται νὰ μετατεθοῦν ἄνευ γνωμοδοτήσεως, οὐδὲ νὰ ὑποβιβασθοῦν ἢ παυθοῦν ἄνευ ἀποφάσεως ὑπηρεσιακοῦ συμβουλίου, ἀποτελουμένου κατὰ τὰ δύο τρίτα αὐτοῦ τοῦλάχιστον ἐκ μονίμων δημοσίων ὑπαλλήλων.

Κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν συμβουλίων τούτων χωρεῖ προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, ὡς νόμος ὀρίζει.

5. Τῆς μονιμότητος δύναται νὰ ἐξαιροῦνται, διὰ νόμου, ἀνώτατοι

διοικητικοί υπάλληλοι των εκτός της υπαλληλικής ιεραρχίας θέσεων, οι απ' ευθείας διοριζόμενοι επί πρεσβευτικῆς βαθμῆς, οι υπάλληλοι τῆς Προεδρίας τῆς Δημοκρατίας καὶ τῶν γραφείων τοῦ Πρωθυπουργοῦ, τῶν Ὑπουργῶν καὶ Ὑφυπουργῶν.

6. Αἱ διατάξεις τῶν προηγουμένων παραγράφων ἔχουν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπὶ τῶν υπαλλήλων τῆς Βουλῆς, διεπομένων ἐξ ὀλοκλήρου κατὰ τὰ λοιπὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν υπαλλήλων τῶν ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ λοιπῶν νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

Ἄρθρον 104.

1. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ υπαλλήλων δύναται νὰ διορισθῆ εἰς ἑτέραν θέσιν δημοσίας ὑπηρεσίας ἢ ὀργανισμοῦ τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως ἢ ἑτέρου νομικοῦ προσώπου δημοσίου δικαίου ἢ δημοσίας ἐπιχειρήσεως ἢ ὀργανισμοῦ κοινῆς ὠφελείας. Κατ' ἐξαιρέσιν δύναται νὰ ἐπιτραπῆ ὁ διορισμὸς καὶ εἰς δευτέραν θέσιν ἐπὶ τῇ βάσει ἐιδικοῦ νόμου, τηρουμένων τῶν διατάξεων τῆς ἐπομένης παραγράφου.

2. Αἱ πάσης φύσεως πρόσθετοι ἀποδοχαὶ ἢ ἀπολαυαὶ τῶν κατὰ τὸ προηγούμενον ἄρθρον υπαλλήλων δὲν δύναται νὰ εἶναι κατὰ μῆνα ἀνώτεροι τοῦ συνόλου τῶν ἀποδοχῶν τῆς ὀργανικῆς αὐτῶν θέσεως.

3. Οὐδεμίᾳ προηγουμένην ἄδεια ἀπαιτεῖται πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς δίκην δημοσίων υπαλλήλων, ὡς καὶ υπαλλήλων ὀργανισμῶν τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

Κεφάλαιον Τρίτον

Καθεστὼς τοῦ Ἁγίου Ὁρους

Ἄρθρον 105.

1. Ἡ χερσόνησος τοῦ Ἄθω ἀπὸ τῆς Μεγάλης Βίβλας καὶ ἐξῆς, ἀποτελοῦσα τὴν περιοχὴν τοῦ Ἁγίου Ὁρους, εἶναι κατὰ τὸ ἀρχαῖον τοῦτου προνομιακὸν καθεστὼς αὐτοδιοίκητον τμήμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, τοῦ ὁποίου ἡ κυριαρχία παραμένει ἄθικτος ἐπ' αὐτοῦ. Ἐξ

απόψεως πνευματικής τὸ Ἅγιον Ὄρος διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὅλοι οἱ μονάζοντες εἰς αὐτὸ ἀποκοτῶν, ἄνευ ἄλλης διατυπώσεως, τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν, ἅμα τῇ προσλήψει αὐτῶν ὡς δοκίμων ἢ μοναχῶν.

2. Τὸ Ἅγιον Ὄρος διοικεῖται, κατὰ τὸ καθεστῶς αὐτοῦ, ὑπὸ τῶν εἴκοσι Ἱερῶν Μονῶν του, μεταξύ τῶν ὁποίων εἶναι κατανεμημένη ὁλόκληρος ἡ χερσόνησος τοῦ Ἄθω, τὸ ἔδαφος τῆς ὁποίας εἶναι ἀναπαλλοτρίωτον.

Ἡ διοίκησις αὐτοῦ ἀσκεῖται δι' ἀντιπροσώπων τῶν Ἱερῶν Μονῶν, ἀποτελούντων τὴν Ἱερὰν Κοινότητα. Οὐδεμία ἀπολύτως ἐπιτρέπεται μεταβολὴ τοῦ διοικητικοῦ συστήματος ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, οὐδὲ τῆς ἱεραρχικῆς τάξεως καὶ τῆς θέσεως αὐτῶν πρὸς τὰ ὑποτελεῖ τῶν ἐξαρτήματα. Ἀπαγορεύεται ἡ ἐν αὐτῷ ἐγκαταβίωσις ἑτεροδόξων ἢ σχισματικῶν.

3. Ὁ λεπτομερὴς καθορισμὸς τῶν ἀγιορειτικῶν καθεστώτων καὶ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας αὐτῶν γίνεται διὰ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τὸ ὁποῖον, συμπράττοντος τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Κράτους, συντάσσουν μὲν καὶ ψηφίζουν αἱ εἴκοσιν Ἱεραὶ Μοναί, ἐπικυρώνουν δὲ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων.

4. Ἡ ἀκριβὴς τήρησις τῶν ἀγιορειτικῶν καθεστώτων τελεῖ, ὡς πρὸς μὲν τὸ πνευματικὸν μέρος, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτεῖαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὡς πρὸς δὲ τὸ διοικητικόν, ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ Κράτους, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει ἀποκλειστικῶς καὶ ἡ διαφύλαξις τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας.

5. Αἱ ἀνωτέρω ἐξουσίαι τοῦ Κράτους ἀσκοῦνται διὰ διοικητοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα καθορίζονται διὰ νόμου.

Διὰ νόμου ἐπίσης καθορίζονται ἢ ὑπὸ τῶν μοναστηριακῶν ἀρχῶν καὶ τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος ἀσκουμένη δικαστικὴ ἐξουσία, ὡς καὶ τὰ τελωνειακὰ καὶ φορολογικὰ πλεονεκτήματα τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΕΙΔΙΚΑΙ ΤΕΛΙΚΑΙ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑΙ
ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

ΤΜΗΜΑ Α'

ΕΙΔΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρον 106.

1. Πρὸς ἐδραίωσιν τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης καὶ προστασίαν τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, τὸ Κράτος προγραμματίζει καὶ συντονίζει τὴν οικονομικὴν δραστηριότητα ἐν τῇ Χώρα, ἐπιδίδωκον τὴν ἐξασφάλισιν τῆς οικονομικῆς ἀναπτύξεως ὄλων τῶν τομέων τῆς ἐθνικῆς οικονομίας. Λαμβάνει τὰ ἐπιβαλλόμενα μέτρα πρὸς ἀξιοποίησιν τῶν πηγῶν τοῦ ἐθνικοῦ πλοῦτου ἐκ τῆς ἀτμοσφαιράς καὶ τῶν ὑπογείων ἢ ὑποθαλασσιῶν κοιτασμάτων καὶ πρὸς προώθησιν τῆς περιφερειακῆς ἀναπτύξεως καὶ προαγωγὴν ἰδίᾳ τῆς οικονομίας τῶν ὄρεινῶν, νησιωτικῶν καὶ παραμεθορίων περιοχῶν.

2. Ἡ ἰδιωτικὴ οικονομικὴ πρωτοβουλία δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναπτύσσεται εἰς βάρος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπειᾶς, ἢ ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἐθνικῆς οικονομίας.

3. Ἐπιφυλασσομένης τῆς ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 107 παρεχομένης προστασίας, ὡς πρὸς τὴν ἐπανεξαγωγὴν κεφαλαίων ἐξωτερικοῦ, δύναται διὰ νόμου νὰ ρυθμίζωνται τὰ τῆς ἐξαγορᾶς ἐπιχειρήσεων ἢ ἀναγκαστικῆς εἰς ταύτας συμμετοχῆς τοῦ Κράτους ἢ ἄλλων δημοσίων φορέων, ἐφ' ὅσον αὐταὶ κέκτηνται χαρακτῆρα μονοπωλίου ἢ ἔχουν ζωτικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πηγῶν τοῦ ἐθνικοῦ πλοῦτου ἢ ἔχουν ὡς κύριον σκοπὸν τὴν παροχὴν ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ κοινωνικὸν σύνολον.

4. Τὸ τίμημα τῆς ἐξαγορᾶς ἢ τὸ ἀντάλλαγμα τῆς ἀναγκαστικῆς συμμετοχῆς τοῦ Κράτους ἢ ἄλλων δημοσίων φορέων, καθορίζεται ἀπαραιτήτως δικαστικῶς, πρέπει δὲ νὰ εἶναι πλῆρες, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ἐξαγοραζομένης ἐπιχειρήσεως, ἢ τῆς εἰς ταύτην συμμετοχῆς.

5. Μέτοχος, ἐξαίριος ἢ κύριος ἐπιχειρήσεως, τῆς ὁποίας ὁ ἐλεγ-

χος περιέρχεται εις τὸ Κράτος ἢ εις ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενον φορέα συνεπεία ἀναγκαστικῆς συμμετοχῆς κατὰ τὴν παράγραφον 3, δικαιούται νὰ ζητήσῃ τὴν ἐξαγορὰν τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, ὡς νόμος ὀρίζει.

6. Νόμος δύναται νὰ ὀρίσῃ τὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν δαπάνην τοῦ Δημοσίου τῶν ὀφελουμένων ἐκ τῆς ἐκτελέσεως ἔργων κοινῆς ὠφελείας ἢ γενικωτέρας σημασίας διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Χώρας.

Ἑρμηνευτικὴ δήλωσις:

Εἰς τὴν κατὰ τὴν παράγραφον 4 ἀξίαν δὲν περιλαμβάνεται ἡ ὀφειλομένη εἰς τὸν μονοπωλιακόν, τυχόν, χαρακτῆρα τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἄρθρον 107.

1. Ἡ πρὸ τῆς 21 Ἀπριλίου 1967 ἠϋξήμενης τυπικῆς ἰσχύος νομοθεσία προστασίας κεφαλαίων ἐξωτερικοῦ, διατηρεῖ τὴν ἦν ἐκέκτητο ἠϋξήμενη τυπικὴν ἰσχύν, ἐφαρμοζομένη καὶ ἐπὶ τῶν ἐφεξῆς εἰσαγομένων κεφαλαίων.

Τὴν αὐτὴν ἰσχὺν κέκτηνται καὶ αἱ διατάξεις τῶν κεφαλαίων Α' ἕως καὶ Δ' τοῦ τμήματος Α' τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 27/75 νόμου «περὶ φορολογίας πλοίων, ἐπιβολῆς εἰσφορᾶς πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, ἐγκαταστάσεως ἀλλοδαπῶν ναυτιλιακῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ρυθμίσεως συναφῶν θεμάτων».

2. Νόμος, ἐφ' ἅπαξ ἐκδιδόμενος, ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος, ὀρίζει τοὺς ὅρους καὶ τὴν διαδικασίαν ἀναθεωρήσεως ἢ λύσεως τοῦ κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος 2687/1953, ἀπὸ 21 Ἀπριλίου 1967 μέχρις 23 Ἰουλίου 1974 ἐκδοθεισῶν ὑφ' οἰονδήποτε τύπον ἐγκριτικῶν διοικητικῶν πράξεων ἢ συναφθεισῶν συμβάσεων περὶ ἐπενδύσεων κεφαλαίων ἐξωτερικοῦ, ἐξαιρέσει τῶν ἀφορῶσάν εἰς τὴν νηολόγησιν πλοίων ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν.

Ἄρθρον 108.

Τὸ Κράτος μεριμνᾷ διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀποδήμου ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν διατήρησιν τῶν δεσμῶν του μετὰ τὴν μητέρα Πατρίδα. Ἐπίσης

μεριμνᾷ διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν κοινωνικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν προαγωγὴν τῶν ἐκτὸς τῆς ἐπικρατείας ἐργαζομένων. Ἑλλήνων.

Ἄρθρον 109.

1. Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ μεταβολὴ τοῦ περιεχομένου ἢ τῶν ὄρων διαθήκης, κωδικέλλου ἢ δωρεᾶς κατὰ τὰς διατάξεις αὐτῆς ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου ἢ ὑπὲρ κοινωφελοῦς σκοποῦ.

2. Ἐξαιρετικῶς ἐπιτρέπεται ἡ ἐπωφελεστέρα ἀξιοποίησις ἢ διάθεσις τοῦ καταλειφθέντος ἢ δωρηθέντος ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ ἢ ἄλλου κοινωφελοῦς σκοποῦ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ δωρητοῦ ἢ τοῦ διαθέτου καθοριζομένην περιοχὴν ἢ εἰς τὴν εὐρύτεραν ταύτης περιφέρειαν, ὅταν διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως βεβαιουῖται ὅτι ἡ θέλησις τοῦ διαθέτου ἢ τοῦ δωρητοῦ δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἐξ οἰουδήποτε λόγου, καθ' ὀλοκληρίαν ἢ κατὰ τὸ μείζον τοῦ περιεχομένου ταύτης, ὡς καὶ ἂν δύναται νὰ ἱκανοποιηθῇ πληρέστερον διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ὡς νόμος ὀρίζει.

ΤΜΗΜΑ Β'

ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Ἄρθρον 110.

1. Αἱ διατάξεις τοῦ Συντάγματος ὑπόκεινται εἰς ἀναθεώρησιν, ἐξαιρέσει τῶν καθοριζουσῶν τὴν βᾶσιν καὶ τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματος ὡς Προεδρευομένης Κοινοβουλευτικῆς Δημοκρατίας, ὡς καὶ τῶν τοιούτων τῶν ἄρθρων 2 παράγραφος 1, 4 παράγραφοι 1,4 καὶ 7,5 παράγραφοι 1 καὶ 3, 13 παράγραφος 1 καὶ 26.

2. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος διαπιστοῦται δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς, λαμβανομένης κατόπιν προτάσεως πεντήκοντα τοῦλάχιστον βουλευτῶν, διὰ πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς, εἰς δύο ψηφοφορίας ἀφισταμένας ἀλλήλων κατὰ ἓνα τοῦλάχιστον μῆνα. Διὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης καθορίζονται εἰδικῶς αἱ ἀναθεωρητέαι διατάξεις.

3. Ἀποφασισθείσης τῆς ἀναθεωρήσεως ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἡ ἐπομένη Βουλὴ κατὰ τὴν πρώτην σύνοδον αὐτῆς ἀποφασίζει ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων, δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς.

4. Ἐὰν πρότασις περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ἔτυχε τῆς πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν βουλευτῶν, οὐχὶ ὁμως καὶ τῆς κατὰ τὴν παράγραφον 2 πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τούτων, ἡ ἐπομένη Βουλὴ κατὰ τὴν πρώτην σύνοδον αὐτῆς δύναται νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν τριῶν πέμπτων τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς.

5. Πᾶσα ψηφισομένη ἀναθεώρησις διατάξεων τοῦ Συντάγματος δημοσιεύεται διὰ τῆς Ἑφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς Βουλῆς, τίθεται δὲ ἐν ἰσχύϊ δι' εἰδικοῦ ταύτης ψηφίσματος.

6. Δὲν ἐπιτρέπεται ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος πρὸ τῆς παρόδου πενταετίας ἀπὸ τῆς περατώσεως τῆς προηγούμενης.

ΤΜΗΜΑ Γ'.

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Ἄρθρον 111.

1. Πᾶσα διάταξις νόμου ἢ διοικητικῆς πράξεως κανονιστικοῦ χαρακτήρος, ἀντικειμένη εἰς τὸ Σύνταγμα, καταργεῖται ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος αὐτοῦ.

2. Συντακτικαὶ πράξεις, ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τῆς 24ης Ἰουλίου 1974 μέχρι τῆς συγκλήσεως τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ὡς καὶ Ψηφίσματα ταύτης, ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν καὶ κατὰ τὰς ἀντιτιθεμένας πρὸς τὸ Σύνταγμα διατάξεις αὐτῶν, ἐπιτρεπομένης τῆς διὰ νόμου τροποποιήσεως ἢ καταργήσεως αὐτῶν. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ Συντάγματος καταργεῖται ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 8 τῆς 3ης συντακτικῆς πράξεως ἀπὸ 3/9/1974, ὡς πρὸς τὸ ὄριον ἡλικίας ἀποχωρήσεως τῶν καθηγητῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων.

Διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ: α) τὸ ἄρθρον 2 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 700 τῆς 9/9 Ὀκτωβρίου 1974 προεδρικοῦ διατάγματος «περὶ μερικῆς ἐπαναφορᾶς

έν ισχύϊ τῶν ἄρθρων 5,6,8,10,12,14,95 καὶ 97 τοῦ Συντάγματος καὶ ἄρσεως τοῦ νόμου περὶ καταστάσεως πολιορκίας» καὶ β) τὸ ν.δ. ὑπ' ἀριθ. 167 τῆς 16/16 Νοεμβρίου 1974 «περὶ χορηγήσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἐφέσεως κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ στρατιωτικοῦ δικαστηρίου», ἐπιτρεπομένης τῆς διὰ νόμου τροποποιήσεως ἢ καταργήσεως αὐτῶν.

4. Τὸ ψήφισμα τῆς 16/29 Ἀπριλίου 1952 διατηρεῖται ἐν ισχύϊ ἐπὶ ἕξ μῆνας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος. Ἐντὸς τῆς προθεσμίας ταύτης ἐπιτρέπεται ἢ διὰ νόμου τροποποιήσις, συμπλήρωσις ἢ κατάργησις τῶν ἐν παραγράφῳ 1 τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ ἀνωτέρω ψηφίσματος ἀναφερομένων συντακτικῶν πράξεων καὶ ψηφισμάτων ἢ ἢ διατήρησις τινῶν ἐκ τούτων, ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς προθεσμίας ταύτης, ὑπὸ τὸν περιορισμὸν ὅτι αἱ τροποποιούμεναι, συμπληρούμεναι ἢ διατηρούμεναι ἐν ισχύϊ διατάξεις δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὸ παρὸν Σύνταγμα.

5. Ἕλληνες στερηθέντες, μέχρι τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ παρόντος, καθ' οἷονδήποτε τρόπον τῆς ἰθαγενείας τῶν, ἀνακτοῦν ταύτην κατόπιν κρίσεως ὑπὸ ἐδικῶν ἐπιτροπῶν ἐκ δικαστικῶν λειτουργῶν, ὡς νόμος ὀρίζει.

6. Διατηρεῖται ἐν ισχύϊ ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ ν.δ. 3370/1955 «περὶ κυρώσεως τοῦ Κώδικος Ἑλληνικῆς Ἰθαγενείας» μέχρι τῆς διὰ νόμου καταργήσεώς της.

Ἄρθρον 112.

1. Ἐπὶ θεμάτων, πρὸς ρύθμισιν τῶν ὁποίων προβλέπεται ρητῶς ὑπὸ διατάξεων τοῦ παρόντος Συντάγματος ἢ ἐκδοσις νόμου, οἱ κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ὑφιστάμενοι κατὰ περίπτωσιν νόμοι ἢ διοικητικαὶ πράξεις κανονιστικοῦ χαρακτήρος, ἐξαιρέσει τῶν ἀντικειμένων εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ κατὰ περίπτωσιν νόμου.

2. Αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 109 παράγραφος 2 καὶ 79 παράγραφος 8 τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ ὑπὸ ἐκάστης τούτων ἐδικῶς προβλεπομένου νόμου, ἐκδιδομένου τὸ βραδύτερον μέχρι τέλους τοῦ ἔτους 1976. Μέχρις ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ ὑπὸ τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 109 προβλεπομένου νόμου ἐξακολουθεῖ

έφαρμοζόμενη ή κατά την έναρξιν ισχύος του Συντάγματος ύφιστα-
μένη συνταγματική και νομοθετική ρύθμισις.

3. Κατά την έννοιαν τής από 5 'Οκτωβρίου 1974 συντακτικής
πράξεως, διατηρουμένης εν ισχύϊ, ή αναστολή έκτελέσεως των καθη-
κόντων των καθηγητών από τής έκλογής αυτών ως βουλευτών, καθ'
όλην την παρούσαν βουλευτικήν περίοδον δέν έκτείνεται εις την δι-
δασκαλίαν, έρευναν, συγγραφικήν έργασίαν και έπιστημονικήν άπα-
σχόλησιν εις τά έργαστήρια και τά σπουδαστήρια των οικείων σχο-
λών, άποκλειομένης τής συμμετοχής τούτων εις την διοίκησιν των
σχολών και εις την έκλογήν του διδακτικού εν γένει προσωπικού ή
την εξέτασιν των σπουδαστών.

4. 'Η έφαρμογή τής παραγράφου 3 του άρθρου 16 περί έτών ύπο-
χρεωτικής φοιτήσεως θά ολοκληρωθῆ επί τη βάσει νόμου έντός πεν-
ταετίας από τής έναρξεως τής ισχύος του παρόντος.

"Άρθρον 113.

'Ο Κανονισμός τής Βουλής, ως και τά εις αυτόν αναφερόμενα
ψηφίσματα και οί νόμοι περί τής λειτουργίας τής Βουλής, έξακολου-
θοϋν ισχύοντες μέχρι τής έναρξεως τής ισχύος του νέου Κανονισμού
τής Βουλής, έξαιρέσει των άντικειμένων εις όρισμούς του Συντάγμα-
τος.

Προκειμένου περί τής λειτουργίας των κατά τά άρθρα 70 και 71
του Συντάγματος Τμημάτων τής Βουλής έχουν συμπληρωματικήν
έφαρμογήν αί διατάξεις του τελευταίου Κανονισμού των έργασιών τής
Εϊδικής Νομοθετικής 'Επιτροπής του άρθρου 35 του Συντάγματος τής
1ης 'Ιανουαρίου 1952, κατά τά εν άρθρω 3 του υπό στοιχ. Α΄ ψηφίσμα-
τος τής 24.12.1974 ειδικότερον όριζόμενα. Μέχρι τής έναρξεως τής
ισχύος του νέου Κανονισμού τής Βουλής, ή 'Επιτροπή του άρθρου 71
του Συντάγματος συγκροτείται έξ έξήκοντα τακτικών μελών και τριά-
κοντα άναπληρωματικών, έπιλεγόμενων υπό του Προέδρου τής Βου-
λής, έξ όλων των κομμάτων και ομάδων και κατ' άναλογίαν τής δυνά-
μεως αυτών. 'Εγειρομένης άμφισβητήσεως μέχρι τής δημοσιεύσεως
του νέου Κανονισμού περί των έφαρμοστέων έκάστοτε διατάξεων
άποφαίνεται ή 'Ολομέλεια ή τó Τμήμα τής Βουλής, εις την λειτουρ-
γίαν του όποιου προεκλήθη τó ζήτημα.

1. Ἡ ἐκλογή τοῦ πρώτου Προέδρου τῆς Δημοκρατίας δέον νὰ πραγματοποιηθῆ τὸ βραδύτερον ἐντὸς διμήνου ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Συντάγματος εἰς εἰδικὴν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς, προσκαλουμένης πρὸ πέντε τοῦλάχιστον ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς, τηρουμένων ἀναλόγως τῶν ὁρισμῶν τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς περὶ ἐκλογῆς τοῦ Προέδρου αὐτῆς.

Ὁ ἐκλεγόμενος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀναλαμβάνει τὴν ἄσκησιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἀπὸ τῆς δόσεως τοῦ ὄρκου του, ἐντὸς πέντε τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ.

Ὁ κατὰ τὸ ἄρθρον 49 παράγραφος 5 νόμος περὶ ρυθμίσεως τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν εὐθύνην τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας θεμάτων ἐκδίδεται ὑποχρεωτικῶς μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1975.

Μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ κατὰ τὴν παράγραφον 3 τοῦ ἄρθρου 33 νόμου τὰ ἐν αὐτῇ θέματα διέπονται ὑπὸ τῶν διατάξεων τῶν ἀφορωσῶν εἰς τὸν προσωρινὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας.

2. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος καὶ μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ ὀριστικοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἀναλήψεως τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων του, ὁ προσωρινὸς Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀσκεῖ τὰς διὰ τοῦ Συντάγματος ἀγανωριζόμενας εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας ἀρμοδιότητας, ὑπὸ τοὺς ἐν ἄρθρῳ 2 τοῦ ὑπὸ στοιχ. Β' ἀπὸ 24.12.1974 ψηφίσματος τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς περιορισμούς.

Άρθρον 115.

1. Μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐν ἄρθρῳ 86 παράγραφος 1 προβλεπομένου νόμου, ἔχουν ἐφαρμογὴν αἱ κείμεναι διατάξεις περὶ διώξεως, ἀνακρίσεως καὶ ἐκδικάσεως τῶν κατὰ τὰ ἄρθρα 49 παράγραφος 1 καὶ 85 πράξεων καὶ παραλείψεων.

2. Ὁ ἐν ἄρθρῳ 100 προβλεπόμενος νόμος δέον νὰ ἐκδοθῆ τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος. Μέχρι τῆς ἐκδόσεως τούτου καὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ συνιστωμένου Ἀνωτάτου Εἰδικοῦ Δικαστηρίου:

α) Αἱ ἀμφισβητήσεις, περὶ ὧν ἡ παράγραφος 2 τοῦ ἄρθρου 55 καὶ τὸ ἄρθρον 57 ἐπιλύονται δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς κατὰ τὰς ἐπι

προσωπικῶν θεμάτων διατάξεις τοῦ Κανονισμοῦ αὐτῆς.

β) Ὁ ἔλεγχος τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων δημοψηφίσματος ἐνεργοῦμένου κατ' ἄρθρον 44 παράγραφος 2 ὡς καὶ ἡ ἐκδίκασις ἐνστάσεων κατὰ τοῦ κύρους καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 58 ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ κατ' ἄρθρον 73 τοῦ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1952 Συντάγματος Εἰδικοῦ Δικαστηρίου, ἐφαρμοζομένης τῆς διαδικασίας τῶν ἄρθρων 116 ἐπομ. τοῦ Π.Δ. 650/1974.

γ) Ἡ ἄρσις τῶν ἐν ἄρθρῳ 100 παράγραφος 1 ἐδάφ. δ' συγκρούσεων ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 65 τοῦ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1952 Συντάγματος, Δικαστηρίου Συγκρούσεως Καθηκόντων, διατηρουμένων προσωρινῶς ἐν ἰσχύϊ καὶ τῶν νόμων περὶ τῆς ὀργανώσεως, λειτουργίας καὶ διαδικασίας ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου τούτου.

3. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 99 προβλεπομένου νόμου, αἱ ἀγωγαὶ κακοδικίας ἐκδικάζονται κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 110 τοῦ Συντάγματος τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1952 ὀριζόμενα ὑπὸ τοῦ προβλεπομένου δι' αὐτοῦ δικαστηρίου καὶ κατὰ τὴν ἐν ἰσχύϊ διαδικασίαν κατὰ τὸν χρόνον δημοσιεύσεως τοῦ παρόντος Συντάγματος.

4. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ νόμου τοῦ προβλεπομένου ὑπὸ τῆς παραγράφου 3 τοῦ ἄρθρου 87 ὡς καὶ μέχρι τῆς συγκροτήσεως τῶν ὑπὸ τῶν ἄρθρων 90 παράγραφοι 1 καὶ 2 καὶ 91 προβλεπομένων δικαστικῶν καὶ πειθαρχικῶν συμβουλίων, ἐξακολουθοῦν ἰσχύουσαι αἱ κατὰ τὴν ἐναρξίν τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος ὑφιστάμεναι σχετικαὶ διατάξεις. Οἱ περὶ τῶν ὡς ἄνω θεμάτων νόμοι δέον ὅπως ἐκδοθοῦν τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος Συντάγματος.

5. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τῶν ἐν ἄρθρῳ 92 ἀναφερομένων νόμων, ἐξακολουθοῦν ἰσχύουσαι αἱ κατὰ τὴν ἐναρξίν τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος Συντάγματος ὑφιστάμεναι διατάξεις. Οἱ νόμοι οὗτοι δέον ὅπως ἐκδοθοῦν τὸ βραδύτερον ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος.

6. Ὁ ἐν ἄρθρῳ 57 παράγραφος 5 εἰδικὸς νόμος δέον νὰ ἐκδοθῆ ἐντὸς ἐξαμήνου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως ἰσχύος τοῦ Συντάγματος.

Ἄρθρον 116.

1. Ὑφιστάμεναι διατάξεις ἀντιβαίνουν εἰς τὸ ἄρθρον 4 παρά-

γραφος 2 παραμένουν εν ισχύι μέχρι της δια νόμου καταργήσεως των, τὸ βραδύτερον δὲ μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1982.

2. Ἀποκλίσεις ἐκ τῶν ὁρισμῶν τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 4 ἐπιτρέπονται μόνον δι' ἀποχρῶντας λόγους εἰς τὰς εἰδικῶς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀριζομένης περιπτώσεις.

3. Κανονιστικαὶ ὑπουργικαὶ ἀποφάσεις, ὡς καὶ διατάξεις συλλογικῶν συμβάσεων ἢ διαιτητικῶν ἀποφάσεων περὶ ρυθμίσεως ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας, ἀντιβαίνουν εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 22 παράγραφος 1 ἐξακολουθοῦν ἰσχύουσαι μέχρι τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῶν, συντελουμένης τὸ βραδύτερον ἐντὸς τριετίας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος.

Ἄρθρον 117.

1. Οἱ κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρου 104 τοῦ Συντάγματος τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1952 ἐκδοθέντες μέχρι τῆς 21.4.67 νόμοι θεωροῦνται ὡς μὴ ἀντικείμενοι εἰς τὸ παρὸν Σύνταγμα καὶ διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ.

2. Ἐπιτρέπεται ἡ κατὰ παρέκκλισιν τοῦ ἄρθρου 17 νομοθετικὴ ρύθμισις καὶ διάλυσις ὕφισταμένων εἰσέτι ἀγροληψιῶν καὶ ἐτέρων ἐδαφικῶν βαρῶν, ἢ ἐξαγορὰ τῆς ψιλῆς κυριότητος ὑπὸ ἐμφυτευτῶν ἐμφυτευτικῶν κτημάτων, ὡς καὶ ἡ κατάργησις καὶ ρύθμισις ἰδιορρύθμων ἐμπραγμάτων σχέσεων.

3. Δημόσια ἢ ἰδιωτικά δάση ἢ δασικαὶ ἐκτάσεις καταστραφεῖσαι ἢ καταστρεφόμεναι ἐκ πυρκαϊᾶς ἢ ἄλλως πῶς ἀποψιλωθεῖσαι ἢ ἀποψιλούμεναι, δὲν ἀποβάλλουν ἐκ τοῦ λόγου τούτου τὸν ἐν ἐκέκτηντο πρὸ τῆς καταστροφῆς των χαρακτήρα καὶ κηρύσσονται ὑποχρεωτικῶς ἀναδασωτέαι, ἀποκλειομένης τῆς διαθέσεως τούτων δι' ἕτερον προορισμόν.

4. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτριώσεις δασῶν ἢ δασικῶν ἐκτάσεων ἀνηκουσῶν εἰς φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα ἰδιωτικοῦ ἢ δημοσίου δικαίου, ἐπιτρέπεται μόνον ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 17 ὀριζόμενα, διὰ λόγους δημοσίας ὠφελείας, διατηρουμένης πάντως ἀμεταβλήτου τῆς μορφῆς αὐτῶν ὡς δασικῆς.

5. Αἱ μέχρι τῆς προσαρμογῆς τῶν κειμένων περὶ ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτριώσεων νόμων πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος κηρυχθεῖσαι ἢ κηρυχθησόμεναι ἀναγκαστικαὶ ἀπαλλοτριώσεις διέπονται ὑπὸ τῶν

κατά τὸν χρόνον τῆς κηρύξεως τῶν ἰσχυουσῶν διατάξεων.

6. Αἱ παράγραφοι 3 καὶ 5 τοῦ ἄρθρου 24 ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἰσχύος τῶν ἐν αὐταῖς προβλεπομένων νόμων ἀναγνωριζομένων ἢ ἀναμορφουμένων οἰκιστικῶν περιοχῶν.

Ἄρθρον 118.

1. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος οἱ δικαστικοὶ λειτουργοὶ ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ προέδρου ἢ εἰσαγγελέως ἐφετῶν καὶ ἀνωτέρων, ἢ τοῦτοις ἀντιστοίχου, ἀποχωροῦν τῆς ὑπηρεσίας, ὡς μέχρι τοῦδε, ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἑβδομηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν, τοῦ ὀρίου τοῦτου μειουμένου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1977 κατὰ ἓν ἔτος ἑτησίως μέχρι τοῦ ἐξηκοστοῦ ἑβδόμου ἔτους.

2. Ἀνώτατοι δικαστικοὶ λειτουργοί, μὴ τελούντες ἐν ὑπηρεσίᾳ κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἰσχύος τῆς ἀπὸ 4/5 Σεπτεμβρίου 1974 συντακτικῆς πράξεως «περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως καὶ εὐρυθμίας ἐν τῇ Δικαιοσύνῃ» ὑποβιβασθέντες δὲ βάσει ταύτης, λόγῳ τοῦ χρόνου πραγματοποιήσεως τῆς προαγωγῆς αὐτῶν, καὶ καθ' ὃν δὲν ἠσκήθη ἢ κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τῆς αὐτῆς συντακτικῆς πράξεως πειθαρχικὴ δίωξις, παραπέμπονται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ Συντάγματος εἰς τὸ Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον.

Τὸ Ἀνώτατον Πειθαρχικὸν Συμβούλιον ἀποφαίνεται ἂν αἱ συνθηκαὶ τῆς προαγωγῆς ἐμείωσαν τὸ κύρος καὶ τὴν ἰδιάζουσαν ὑπηρεσιακὴν θέσιν τοῦ προαχθέντος, ἀποφαίνεται δὲ ὀριστικῶς περὶ τῆς ἀνακτήσεως ἢ μὴ τοῦ αὐτομάτως ἀπολεσθέντος βαθμοῦ καὶ τῶν πρὸς τὸν βαθμὸν συναπτομένων δικαιωμάτων, ἀποκλειομένης τῆς ἀπολήψεως ἀναδρομικῆς διαφορᾶς ἀποδοχῶν ἢ συντάξεως.

Ἡ ἀπόφασις ἐκδίδεται ὑποχρεωτικῶς ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς παραπομπῆς.

Οἱ ἐν ζωῇ κατὰ βαθμὸν στενώτεροι συγγενεῖς τοῦ ὑποβιβασθέντος καὶ ἀποβιώσαντος δικαστικοῦ δύνανται νὰ ἀσκήσουν ὄλα τὰ εἰς τοὺς δικαζομένους ἀναγνωριζόμενα δικαιώματα ἐνώπιον τοῦ Ἀνωτάτου Πειθαρχικοῦ Συμβουλίου.

3. Μέχρις ἐκδόσεως τοῦ κατ' ἄρθρον 101 παρ. 3 νόμου, ἐξακολουθοῦν ἐφαρμοζόμενα αἱ περὶ κατανομῆς ἀρμοδιοτήτων μεταξὺ κεν-

τρικῶν καὶ περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν ἰσχύουσαι διατάξεις. Αἱ διατάξεις αὗται δύναται νὰ τροποποιῶνται διὰ μεταφορᾶς εἰδικῶν ἀρμοδιοτήτων ἐκ τῶν κεντρικῶν εἰς τὰς περιφερειακὰς ὑπηρεσίας.

Ἄρθρον 119.

1. Διὰ νόμου δύναται νὰ ἀρθῆ τὸ καθ' οἷονδήποτε τρόπον ἰσχύσαν ἀπαράδεκτον τῆς ἀσκήσεως αἰτήσεως ἀκυρώσεως κατὰ πράξεων ἐκδοθειῶν ἀπὸ 21ης Ἀπριλίου 1967 μέχρι τῆς 23ης Ἰουλίου 1974 εἴτε εἶχεν ἀσκηθῆ τοιαύτη αἴτησις εἴτε μή, ἀποκλειομένης πάντως τῆς ἀναδρομικῆς χορηγήσεως ἀποδοχῶν εἰς τυχόν δικαιωθησομένους ἐκ τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου.

2. Οἱ δυνάμει νόμου αὐτοδικαίως ἀποκαθιστάμενοι εἰς ἅς δημοσίας θέσεις ἐκέκτηντο στρατιωτικοὶ ἢ δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἐφ' ὅσον ἤδη ἀπέκτησαν τὴν ιδιότητα τοῦ βουλευτοῦ, δύναται ἐντὸς ὀκταημέρου προθεσμίας νὰ δηλώσουν ἐπιλογὴν μεταξὺ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς δημοσίας αὐτῶν θέσεως.

ΤΜΗΜΑ Δ'

ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΙΟΣ ΔΙΑΤΑΞΙΣ

Ἄρθρον 120.

1. Τὸ παρὸν Σύνταγμα, ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς Ε' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων, ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ Προέδρου αὐτῆς καὶ δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ προσωρινοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως διὰ διατάγματος προσυπογραφομένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου τίθεται δὲ εἰς ἰσχὺν ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης Ἰουνίου 1975.

2. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς συνάδοντας πρὸς αὐτὸ νόμους καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Δημοκρατίαν συνιστοῦν θεμελιώδη ὑποχρέωσις πάντων τῶν Ἑλλήνων.

3. Ὁ καθ' οἷονδήποτε τρόπον σφετερισμὸς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀπορρεουσῶν ἐξουσιῶν διώκεται ἅμα τῇ ἀπο-

καταστάσει τῆς νομίμου ἐξουσίας, ἀφ' ἧς ἀρχεται καὶ ἡ παραγραφὴ τοῦ ἐγκλήματος.

4. Ἡ τήρησις τοῦ Συντάγματος ἐπαφίεται εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων, δικαιουμένων καὶ ὑποχρεουμένων εἰς τὴν διὰ παντὸς μέσου ἀντίστασιν κατὰ οἰουδήποτε ἐπιχειροῦντος τὴν βίαιαν κατάλυσιν αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Ἰουνίου 1975
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ
ΚΩΝΣΤ. Ε. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Β. Τὸ Ἡμέτερον Ὑπουργικὸν Συμβούλιον θέλει προσυπογράψει καὶ δημοσιεύσει τὸ παρόν, ἐπιτιθεμένης τῆς Μεγάλης τοῦ Κράτους Σφραγίδος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Ἰουνίου 1975
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΜΙΧΑΗΛ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ

ΤΑ ΜΕΛΗ

ΠΑΝΑΓ. ΠΑΠΑΛΗΓΟΥΡΑΣ, ΙΩΑΝ. ΜΠΟΥΤΟΣ, ΓΕΩΡΓ. ΡΑΛΛΗΣ, ΔΗΜ. ΜΠΙΤΣΙΟΣ, ΚΩΝΣΤ. ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΩΝΣΤ. ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ, ΣΟΛΩΝ ΓΚΙΚΑΣ, ΚΩΝΣΤ. ΤΡΥΠΑΝΗΣ, ΕΥΑΓΓ. ΔΕΒΛΕΙΟΓΛΟΥ, ΠΠΟΚΡ. ΙΟΡΔΑΝΟΓΛΟΥ, ΚΩΝΣΤ. ΚΟΝΟΦΑΓΟΣ, ΙΩΑΝ. ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ, ΚΩΝΣΤ. ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ, ΧΡΙΣΤΟΦ. ΣΤΡΑΤΟΣ, ΓΕΩΡΓ. ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ, ΑΛΕΞ. ΠΑΠΑΔΟΓΓΟΝΑΣ, ΝΙΚΟΛ. ΜΑΡΤΗΣ.

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9 Ἰουνίου 1975
Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ

II. ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἡ Γενική Συνέλευση τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ψήφισε στό Παρίσι στίς 10 Δεκεμβρίου 1948 τήν Οἰκουμενική Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, πού ἀποτελεῖται ἀπό 30 ἄρθρα, ὡς ἑξῆς:

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Ἡ Γενική Συνέλευση,

Μέ τή σκέψη ὅτι θεμέλιο τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καί τῆς εἰρήνης στόν κόσμο εἶναι ἡ ἀναγνώριση τῆς σύμφυτης σέ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀξιοπρέπειας, ὅπως καί τῶν δικαιωμάτων τους πού εἶναι γιά ὅλους ἴσα καί ἀναφαίρετα.

Μέ τή σκέψη ὅτι ἡ παραγνώριση καί ἡ περιφρόνηση τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ὀδήγησαν σέ βάρβαρες πράξεις, πού ἔντονα ἀποκρούει ἡ καθολική συνείδηση, καί ὅτι, ὅπως ἔχει διακηρυχθεῖ, ἀνώτατη ἐπιδίωξη τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ δημιουργία ἑνός κόσμου, στόν ὁποῖο, ἀπαλλαγμένος ἀπό τόν τρόπο καί τήν ἀθλιότητα, θά μπορεῖ νά ἐκφράζεται καί νά πιστεῦει ἐλεύθερα.

Μέ τή σκέψη ὅτι εἶναι βασικό νά προστατεύονται τά ἀνθρώπινα δικαιώματα ἀπό τό δίκαιο τῶν Κρατῶν μέ ρητές διατάξεις, ὥστε νά μὴ μένει στόν ἄνθρωπο σάν μόνη λύση ἡ ἐπανάσταση κατά τῆς τυραννίας καί τῆς καταπίεσως,

Μέ τή σκέψη ὅτι ἔχει οὐσιαστική σημασία ἡ ἐνθάρρυνση τῶν Ἐθνῶν στήν ἀνάπτυξη φιλικῶν σχέσεων μεταξύ τους,

Μέ τή σκέψη ὅτι ὅλοι οἱ λαοί τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν μέ τόν Καταστατικό τους Χάρτη διακήρυξαν καί πάλι τήν πίστη τους στά θεμελιώδη δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, στήν ἀξία καί τήν ἀξιοπρέπεια τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας καί στήν ἰσότητα τῶν δικαιωμάτων τῶν δύο φύλων καί ὅτι διαδήλωσαν πῶς εἶναι ἀποφασισμένοι νά εὐνοήσουν τήν κοινωνική πρόοδο καί νά δημιουργήσουν καλύτερες καί ἐλεύθερες συνθήκες ζωῆς,

Μέ τή σκέψη ὅτι τά Κράτη, πού εἶναι Μέλη τοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, ἔχουν ἀναλάβει τήν ὑποχρέωση νά ἐξασφαλίσουν μέ τίς διαδικασίες τοῦ Ὀργανισμοῦ τόν παγκόσμιο καί πραγματικό σεβασμό τῶν δικαιωμάτων καί τῶν βασικῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἀνθρώπου καί

Μέ τή σκέψη ὅτι γιά τήν πλήρη ἐκπλήρωση τῆς ὑποχρέωσης αὐτῆς ἔχει μεγάλη σημασία ἡ κοινή καί ὁμόφωνη ἀντίληψη γιά τά δικαιώματα καί τίς ἐλευθερίες τοῦ ἀνθρώπου,

Δ ι α κ η ρ ὐ σ σ ε ι

τήν Οἰκουμενική αὐτή Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου σάν τό κοινό ἰδανικό πού πρέπει νά ἐπιδιώκεται ἀπό ὅλους τοὺς λαούς καί ὄλα τά Ἔθνη, μέ σκοπό ὄλα τά ἄτομα καί τά ὄργανα τῆς κοινωνίας, ἔχοντας πάντα στό νοῦ τους αὐτή τή διακήρυξη, νά προσπαθοῦν μέ τήν παιδεία καί τή διδασκαλία νά καλλιεργοῦν τό σεβασμό στά δικαιώματα καί τίς ἐλευθερίες τοῦ ἀνθρώπου καί νά ἐξασφαλίζουν μέ προοδευτικά μέτρα στά Ἔθνη καί τόν κόσμο ὁλόκληρο τήν ἀναγνώριση καί τήν ἐφαρμογή τους κατά τρόπο γενικό καί ἀποτελεσματικό, τόσο στοὺς λαούς τῶν Κρατῶν, πού εἶναι μέλη τοῦ Ὀργανισμοῦ, ὅσο καί στοὺς λαούς πού ζοῦν σέ ἐδάφη τῆς δικαιοδοσίας τους.

Ἄρθρο 1. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γεννιοῦνται ἐλεύθεροι καί ἴσοι σέ ἀξιοπρέπεια καί δικαιώματα. Εἶναι προικισμένοι μέ λογική καί συνείδηση καί ἔχουν τήν ὑποχρέωση νά συμπεριφέρονται μεταξύ τους μέ πνεῦμα ἀδελφοσύνης.

Ἄρθρο 2. Ὁ καθένας μπορεῖ νά διεκδικεῖ ὄλα τά δικαιώματα καί τίς ἐλευθερίες πού περιέχονται στή Διακήρυξη αὐτή, χωρίς καμμιά διάκριση καί εἰδικότερα χωρίς διάκριση πού νά βασίζεται στή φυλή, τό χρῶμα, τό φύλο, τή γλώσσα, τή θρησκεία, τήν πολιτική ἢ κάθε ἄλλη γνώμη, τήν ἐθνική ἢ κοινωνική καταγωγή, τήν περιουσία, τήν προέλευση ἢ κάθε ἄλλη κατάσταση.

Ἄκόμα καμμιά διάκριση δέ θά γίνεται, πού νά στηρίζεται στό πολιτικό καθεστῶς, τό νομικό ἢ τό διεθνές, τῆς Χώρας ἢ τοῦ ἐδάφους,

στά όποια άνήκει ένα πρόσωπο, άδιάφορα άν ή χώρα ή τό έδαφος αυτό είναι άνεξάρτητα, βρίσκονται σέ κηδεμονία, έχουν χάσει τήν άυτονομία τους ή στήν κυριαρχία τους ύπάρχει όποιοσδήποτε περι-ορισμός.

Άρθρο 3. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα νά ζει, νά είναι ελεύθερο καί νά άπολαμβάνει τήν προσωπική άσφάλεια.

Άρθρο 4. Κανείς δέ θά βρίσκεται σέ δουλεία, ούτε σέ δουλοπα-ροικία. Η δουλεία καί ή δουλεμπορία άπαγορεύονται σέ όλες τους τς μορφές.

Άρθρο 5. Κανείς δέ θά ύποβάλλεται σέ βασανιστήρια, ούτε σέ ποινές καί μεταχειρίσεις σκληρές, άπάνθρωπες καί ταπεινωτικές.

Άρθρο 6. Ό καθένας έχει τό δικαίωμα νά άναγνωρίζεται ή νομική του προσωπικότητα σέ κάθε τόπο.

Άρθρο 7. Όλοι είναι ίσοι μπροστά στό νόμο καί έχουν τό δικαί-ωμα νά προστατεύονται εξίσου καί χωρίς διάκριση άπό τό νόμο. Έξάλλου όλοι έχουν τό δικαίωμα νά βρίσκουν τήν ίδια προστασία άπέναντι σέ κάθε διάκριση, πού θ' άποτελοϋσε παράβαση τής δια-κηρύξεως αυτής, καί άπέναντι σέ κάθε πρόκληση γιά τέτοια διά-κριση.

Άρθρο 8. Κάθε πρόσωπο έχει τό δικαίωμα νά προσφεύγει άποτε-λεσματικά στά άρμόδια δικαστήρια τής Πατρίδας του εναντίον τών πράξεων πού παραβιάζουν τά θεμελιώδη δικαιώματά του, τά όποια τού άναγνωρίζονται άπό τό Σύνταγμα καί τούς νόμους.

Άρθρο 9. Κανείς δέν μπορεί νά φυλακιστεί, νά κρατηθεί ή νά έ-ξοριστεί άυθαίρετα.

Άρθρο 10. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα μέ πλήρη ισότητα νά δι-κάζεται δίκαια καί μέ δημοσιότητα άπό άνεξάρτητο καί άμερόληπτο δικαστήριο, τό όποιο θά παίρνει άπόφαση είτε γιά τά δικαιώματα καί τς ύποχρεώσεις του, είτε γιά τό θάσιμο κάθε ποινικής κατηγορίας εναντίον του.

Άρθρο 11. Κάθε πρόσωπο, πού κατηγορείται γιά άδίκημα, είναι

κατά τεκμήριο άθώο, ώσότου άποδειχτεί νόμιμα ή ένοχή του σέ δίκη πού θά τή χαρακτηρίξει ή δημοσιότητα καί πού θά του έξασφαλίξει όλες τίς άναγκαίεις έγγυήσεισ για τήν υπεράσπισή του.

Κανείσ δέν μπορεί νά καταδικαστεί για πράξεισ ή παραλείψεισ πού δέν ήταν, σύμφωνα μέ τό έθνικό καί διεθνέσ δίκαιο, άδίκημα κατά τό χρόνο πού έγιναν, ούτε επιβάλλεται βαρύτερη ποινή άπό εκείνη πού θά επιβαλλόταν τή στιγμή τήσ διαπράξεωσ του άδικήματοσ.

Άρθρο 12. Ό άνθρωποσ δέν μπορεί νά είναι άντικείμενο αυθαирέτων επεμβάσειων στήν ιδιωτική του ζωή, τήν οικογένειά του, τήν κατοικία του καί τήν άλληλογραφία του, ούτε προσβολών τήσ τιμήσ καί τήσ φήμησ του. Ό καθένας έχει τό δικαίωμα νά έχει νομική προστασία άπό τέτοιεισ προσβολέσ.

Άρθρο 13. 1) Κάθε πρόσωπο έχει τό δικαίωμα νά κυκλοφορεί ελεύθερα καί νά εκλέγει τή διαμονή του στο έσωτερικό του Κράτουσ πού ζεί.

2) Ό άνθρωποσ έχει τό δικαίωμα νά εγκαταλείπει κάθε χώρα, μαζί καί τή δική του, καί νά επανέρχεται στή χώρα του.

Άρθρο 14. 1) Σέ περίπτωση διωγμού κάθε πρόσωπο έχει τό δικαίωμα νά ζητήσει καί νά βρει άσυλο σέ άλλεισ χώρεισ.

2) Τό δικαίωμα αυτό δέν προβάλλεται σέ περίπτωση διώξειων για εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου ή για ένέργειεισ αντίθετεσ πρόσ τουσ σκοπούσ καί τίς αρχέσ των Ήνωμένων Έθνων.

Άρθρο 15. 1) Κάθε άτομο έχει τό δικαίωμα νά έχει τήν ιθαγένεια ενός τουλάχιστο Κράτουσ.

2) Κανείσ δέν μπορεί νά στερηθει τήν ιθαγένειά του ή τό δικαίωμα νά αλλάξει ιθαγένεια.

Άρθρο 16. 1) Ό άνδρασ καί ή γυναίκα μόλισ φτάσουν σέ ηλικία γάμου έχουν τό δικαίωμα νά κάνουν γάμο καί νά δημιουργοϋν οικογένεια χωρίσ κανένα περιορισμό σχετικό μέ τή φυλή, τήν ιθαγένεια καί τή θρησκεία τουσ. Τά δικαιώματά τουσ άπέναντι στο γάμο είναι ίσα καί κατά τή διάλυσή του.

2) Ό γάμοσ δέν μπορεί νά γίνει παρά μόνο μέ τήν άβιαστη καί καθαρή συναίνεση των μελλονούμφων.

3) Ἡ οἰκογένεια εἶναι τὸ φυσικὸ καὶ θεμελιώδες στοιχεῖο τῆς Κοινωνίας καὶ πρέπει νὰ προστατεύεται ἀπὸ τὴν Κοινωνία καὶ τὸ Κράτος.

Ἄρθρο 17. 1) Κάθε πρόσωπο, ἀτομικὰ ἢ ὁμαδικὰ, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἔχει ἰδιοκτησία.

2) Ἀπὸ κανένα δὲν ἀφαιρεῖται ἡ περιουσία του αὐθαίρετα.

Ἄρθρο 18. Κάθε πρόσωπο ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἔχει ἐλευθερία σκέψεως, συνειδήσεως καὶ θρησκείας. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ ἔχει σάν συνέπεια τὴν ἐλευθερὴ ἀλλαγὴ θρησκείας ἢ πεποιθήσεων, ὅπως καὶ τὴν ἐλευθερία ἐκδηλώσεως τῆς θρησκείας ἢ τῶν πεποιθήσεων ἀτομικὰ ἢ συλλογικὰ, τόσο φανερά, ὅσο καὶ κατιδίαν, μὲ τὴν διδασκαλία, τὴν ἄσκηση τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων, τὴ λατρεία, καὶ τὴν τέλεση σχετικῶν λειτουργιῶν.

Ἄρθρο 19. Κάθε πρόσωπο ἔχει δικαίωμα νὰ ἔχει ἐλευθερία γνώμης καὶ ἐκφράσεως. Αὐτὸ ἔχει σάν συνέπεια τὸ δικαίωμα νὰ μὴν ἐνόχλεται γιὰ τίς ἀπόψεις του καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ζητᾷ, νὰ παίρνει καὶ νὰ διαδίδει τίς πληροφορίες καὶ τίς ἰδέες του μὲ ὁποιοδήποτε μέσο ἐκφράσεως χωρὶς περιορισμό.

Ἄρθρο 20. 1) Κάθε πρόσωπο ἔχει δικαίωμα νὰ μετέχει ἐλεύθερα σέ εἰρηνικὲς συγκεντρώσεις.

2) Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαναγκαστεῖ νὰ μετέχει σέ Συνεταιρισμό.

Ἄρθρο 21. 1) Κάθε πρόσωπο ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μετέχει στὴ διαχείριση τῶν δημοσίων ὑποθέσεων τῆς Χώρας του ἀπευθείας ἢ μὲ ἐκλεγμένους ἐλεύθερα ἀντιπροσώπους του.

2) Κάθε πρόσωπο ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ γίνεται μὲ ἴσους ὅρους δεκτὸ στὶς δημόσιες ὑπηρεσίες τῆς Χώρας του.

3) Βάση τῆς ἐξουσίας τῶν Δημοσίων ἀρχῶν εἶναι ἡ λαϊκὴ θέληση. Ἡ θέληση αὐτὴ πρέπει νὰ ἐκδηλώνεται μὲ τίμιες ἐκλογές πού θὰ γίνονται κατὰ διαστήματα. Ἡ ψήφος πρέπει νὰ εἶναι καθολικὴ καὶ ἴση. Ἡ ψηφοφορία πρέπει νὰ γίνεται μυστικὰ ἢ μὲ ἀντίστοιχη διαδικασία πού θὰ τῆς ἐξασφαλίζει τὴν ἐλευθερία.

Ἄρθρο 22. Κάθε μέλος τῆς Κοινωνίας ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς κοι-

νονικής ασφάλισης. Ὁ καθένας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιτύχει τὴν Κοινωνικὴ Ἀσφάλεια. Ὁ καθένας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιτύχει τὴν ἱκανοποίηση τῶν οικονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν (πολιτιστικῶν καὶ μορφωτικῶν) δικαιωμάτων του, πού εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴν ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητάς του. Τὸ δικαίωμα αὐτὸ πρέπει νὰ ἱκανοποιεῖται μὲ τὴν ἐθνικὴ προσπάθεια καὶ τὴ διεθνή συνεργασία καὶ μέσα στὰ πλαίσια τῆς ὀργάνωσης καὶ τῆς οικονομικῆς καταστάσεως κάθε χώρας.

Ἄρθρο 23. 1) Κάθε πρόσωπο ἔχει δικαίωμα νὰ ἐργάζεται μὲ ὄρους δίκαιους καὶ ἱκανοποιητικούς, νὰ ἐκλέγει ἐλεύθερα τὴν ἐργασία του καὶ νὰ προστατεύεται ἀπὸ τὴν ἀνεργία.

2) Ὅλοι, χωρὶς διάκριση, ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ παίρνουν τὴν ἴδια ἀμοιβὴ γιὰ ἴσης ἀξίας ἐργασία.

3) Καθένας πού ἐργάζεται ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀμείβεται δίκαια καὶ ἱκανοποιητικά, ὥστε ἀπὸ τὴν ἐργασία του νὰ ἐξασφαλίζεται σ' αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειά του ἀξιοπρεπὴς διαβίωση, πού θὰ συμπληρώνεται, ὅταν ὑπάρχει λόγος, ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα μέσα κοινωνικῆς προστασίας.

4) Ὁ καθένας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἰδρύει μὲ ἄλλους συνδικάτα καὶ νὰ γίνεταί μέλος συνδικάτων γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῶν συμφερόντων του.

Ἄρθρο 24. Κάθε πρόσωπο ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀναπαύεται καὶ νὰ ψυχαγωγεῖται, ὅπως καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ὑπάρχει εὐλογος περιορισμὸς τῆς ἐργασίας του καὶ νὰ τοῦ χορηγεῖται περιοδικὰ ἄδεια μὲ ἀποδοχές.

Ἄρθρο 25. Κάθε πρόσωπο ἔχει δικαίωμα νὰ ζεῖ μιὰ τέτοια ζωὴ πού θὰ τοῦ ἐξασφαλίζει τὴν υγεία, τὴν ἀτομικὴ καὶ οἰκογενειακὴ εὐημερία καὶ ἰδιαίτερα τὴ διατροφή, τὸ ντύσιμο, τὴν κατοικία καὶ τὴν ἰατρικὴ περίθαλψη, ὅπως καὶ τίς ἀναγκαῖες κοινωνικὲς ὑπηρεσίες. Ἐχει ἀκόμη δικαίωμα νὰ ἀσφαλίζεται γιὰ τίς περιπτώσεις ἀνεργίας, ἀσθενείας, ἀναπηρίας, χηρείας, γηρατειῶν ἢ καὶ ἄλλες πού, γιὰ λόγους ἀνεξάρτητους ἀπὸ τὴ θέλησή του, δέ θὰ ἔχει τὰ μέσα νὰ συντηρηθεῖ.

Ἄρθρο 26. 1) Ὁ καθένας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μορφωθεῖ. Ἡ ἐκπαίδευση πρέπει νὰ παρέχεται δωρεάν τουλάχιστο στὴ στοιχειώδη καὶ

βασική βαθμίδα. Ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευση εἶναι ὑποχρεωτική. Ἡ τεχνική καὶ ἐπαγγελματική ἐκπαίδευση πρέπει νά γενικευτεῖ. Ἡ πρόσβαση σέ ἀνώτερες σπουδές πρέπει νά γενικευτεῖ καὶ νά εἶναι ἐλεύθερη μέ πλήρη ἰσότητα γιά ὄλους ἀνάλογα μέ τήν ἀξία τους.

2) Σκοπός τῆς ἐκπαιδύσεως πρέπει νά εἶναι ἡ πλήρης ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητας τοῦ ἀνθρώπου καί ἡ ἐνίσχυση τοῦ σεβασμοῦ τῶν δικαιωμάτων του καί τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν. Πρέπει ἡ ἐκπαίδευση νά προάγει τήν κατανόηση, τήν ἀνοχή καί τή φιλία ἀνάμεσα σ' ὅλα τά ἔθνη καί τίς ὁμάδες, φυλετικές ἢ θρησκευτικές, ὅπως καί τήν ἀνάπτυξη τῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν γιά τή διατήρηση τῆς εἰρήνης.

3) Οἱ γονεῖς ἔχουν τόν πρῶτο λόγο στήν ἐκλογή τῆς ἐκπαιδύσεως πού θά δοθεῖ στά παιδιά τους.

Ἄρθρο 27. 1) Κάθε πρόσωπο ἔχει τό δικαίωμα νά μετέχει ἐλεύθερα στήν πολιτιστική ζωή τῆς κοινωνίας πού ζεῖ, νά ἀπολαμβάνει τά ἀγαθά τῶν τεχνῶν καί νά συμμετέχει στήν ἐπιστημονική πρόοδο καί τά ἀγαθά, πού προέρχονται ἀπ' αὐτή.

2) Καθένας ἔχει τό δικαίωμα νά προστατεύονται τά ἠθικά καί ὀλικά του συμφέροντα πού προέρχονται ἀπό ἔργα ἐπιστημονικά, φιλολογικά καί καλλιτεχνικά, τῶν ὁποίων εἶναι δημιουργός.

Ἄρθρο 28. 1) Τό ἄτομο ἔχει καθήκοντα ἀπέναντι στήν Κοινωνία, γιά νά ἐπικρατήσῃ στό κοινωνικό του περιβάλλον καί διεθνῶς μιά τάξη τέτοια, ὥστε τά δικαιώματα καί οἱ ἐλευθερίες, πού διακηρύσσονται μέ τή Διακήρυξη αὐτή, νά μποροῦν νά πραγματοποιηθοῦν.

Ἄρθρο 29. 1) Τό ἄτομο ἔχει καθήκοντα ἀπέναντι τῆς Κοινωνίας, μέσα στήν ὁποία μόνο εἶναι δυνατή ἡ ἐλεύθερη καί πλήρης ἀνάπτυξη τῆς προσωπικότητάς του.

2) Κατά τήν ἄσκηση τῶν δικαιωμάτων του καί τήν ἀπόλαυση τῶν ἐλευθεριῶν του ὁ ἄνθρωπος δέν ὑποβάλλεται σέ ἄλλους περιορισμούς, ἐκτός ἀπό ἐκείνους πού θεσπίζονται ἀποκλειστικά μέ νόμους καί ἀποσκοποῦν στήν ἐξασφάλιση καί τό σεβασμό τῶν δικαιωμάτων καί ἐλευθεριῶν τοῦ συνανθρώπου του καί τήν ἱκανοποίηση τῶν δικαίων ἀξιώσεων τῆς Ἠθικῆς, τῆς Δημοσίας Τάξεως καί τῆς γενικῆς εὐημερίας μέσα σέ Δημοκρατική Κοινωνία.

3) Τά δικαιώματα καί οί ἐλευθερίες πού περιέχονται στή Διακήρυξη αὐτή σέ καμμιά περίπτωση δέν εἶναι δυνατό νά ἀσκηθοῦν κατά τρόπο ἀντίθετο πρὸς τοὺς σκοπούς καί τίς ἀρχές τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν.

Ἄρθρο 30. Καμμιά διάταξη τῆς Διακηρύξεως αὐτῆς δέν μπορεῖ νά ἐρμηνευτεῖ ὅτι δίνει σέ ὅποιοδήποτε Κράτος ἢ ομάδα ἢ ἄτομο τό δικαίωμα νά ἀναπτύσει δραστηριότητα ἢ νά ἐκτελέσει πράξεις, πού ἀποβλέπουν στήν καταστρατήγηση τῶν δικαιωμάτων καί ἐλευθεριῶν πού ἀναγνωρίζονται ἀπό αὐτή.

...και η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας...

...η ανάπτυξη της οικονομίας της χώρας...

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ 1. Κοινωνική ζωή και ομαδική συμβίωση	5
2. 'Η αναγκαιότητα της κοινωνικής ζωής	6
3. Μορφές και εξέλιξη της ανθρώπινης κοινωνίας.	7
4. Κοινωνία και δίκαιο	9
5. Λειτουργίες της κοινωνίας και αποτελέσματα της κοινωνικής ζωής.	11
6. Τό κοινωνικό μας περιβάλλον και η θέση μας σ' αυτό	12

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ: Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ

1. Έννοια και στοιχεία της Κοινότητας και του Δήμου	17
2. Προϋποθέσεις για την αναγνώριση Κοινότητας ή Δήμου.....	18
3. Διοικητικά όργανα της Κοινότητας ή του Δήμου και η εκλογή τους	18

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ: Ο ΝΟΜΟΣ

Έννοια και διοικητική οργάνωση του Νομού	20

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ: ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ, ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ

1. Οι κυριότερες Ίδιωτικές, Συνεταιριστικές και Δημόσιες Έπιχειρήσεις	22
2. Δημόσια Ύγιεινή και Κοινωνικές Ασφαλίσεις	23
3. Έπαγγελματικές Οργανώσεις και Συνδικαλισμός.	25

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ : Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ	Σελ.
α) Γενικά	28
β) Τά δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του πολίτη	30
γ) 'Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια	33
δ) 'Η δικαιοσύνη	35
ε) 'Η άλληλεγγύη	36
στ) 'Η αξιοπρέπεια της εργασίας	38
ζ) Τά καθήκοντα του ανθρώπου προς την οικογενειακή ζωή	39
η) 'Ο σεβασμός της ιδιωτικής και της δημοσίας περιουσίας	43
θ) Τά καθήκοντα προς την Πατρίδα	44
ι) Τό δικαίωμα μορφώσεως	48
2. ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ	
α) 'Η κλασσική αρχαιότητα	50
β) 'Ο νόμος του Καρόλου Β' της 'Αγγλίας για την προσωπική ασφάλεια των πολιτών	52
γ) 'Η άμερικανική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου (1776)	53
δ) 'Η διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη της Γαλλικής 'Επανάστασεως (1789)	55
ε) 'Η Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου	57
3. ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ	
α) Πολιτική ελευθερία	59
β) 'Ατομικές ελευθερίες	60
γ) Κοινωνική ελευθερία	63
δ) 'Η ισότητα	63
4. ΣΤΕΡΗΣΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ. ΤΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ	
ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ : Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ	
1. ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ	
α) 'Ορισμός και στοιχεία της Πολιτείας	67
β) Πολίτευμα και είδη πολιτευμάτων	70
γ) Τό Σύνταγμα	73
2. ΣΥΝΤΟΜΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	
α) Προσωρινό πολίτευμα της 'Ελλάδας (1822)	78
β) 'Ο Νόμος της 'Επιδάφρου (1823)	78
γ) Τό πολιτικό Σύνταγμα της 'Ελλάδας (1827)	79
δ) Τό ήγεμονικό Σύνταγμα (1832)	80

	Σελ.
ε) Σύνταγμα τοῦ 1844.....	80
στ) Σύνταγμα τοῦ 1864/1911.....	81
ζ) Τά Συντάγματα τοῦ 1927 καί 1952.	82
η) Τό δικτατορικό Σύνταγμα τοῦ 1968/1973.	83
3. ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΕΞΟΥΣΙΩΝ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	
α) Εἰσαγωγή τοῦ Συντάγματος καί περιεχόμενα αὐτοῦ.	84
β) Νέες χαρακτηριστικές διατάξεις τοῦ Συντάγματος.....	85
γ) Τά ὄργανα τῶν τριῶν ἐξουσιῶν τοῦ Κράτους.	86
Α'. Ὅργανα τῆς Ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας	
1. ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	87
2. Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ	88
Β'. Ὅργανα τῆς Νομοθετικῆς ἐξουσίας	
Η ΒΟΥΛΗ	90
Γ'. Ὅργανα τῆς Δικαστικῆς ἐξουσίας	
ΤΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ.	94

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

1. ΓΕΝΙΚΑ.....	105
2. Ο ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ (ΟΗΕ).....	105
3. ΟΙ ΛΟΙΠΟΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ.	109
4. ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	111
5. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ (ΕΟΚ).....	112

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΙΜΕΝΑ

I. ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.....	115
II. ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ	194

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΥΔΕ)

ΕΚΔΟΣΗ Ζ' 1981 (ΙΧ) – ΑΝΤΙΤΥΠΑ 150.000 – ΣΥΜΒΑΣΗ: 3639/24-8-81
ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΑΤΛΑΝΤΙΣ - Μ. ΠΕΧΛΙΒΑΝΙΔΗΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

